

RAPORT

**Z DZIAŁALNOŚCI BIURA RZECZNIKA PRAW OBYWATELSKICH
W 2007 ROKU**

**W ZAKRESIE OCHRONY PRZED TORTURAMI ORAZ INNYMI
FORMAMI OKRUTNEGO, NIELUDZKIEGO LUB PONIŻAJĄCEGO
TRAKTOWANIA ALBO KARANIA**

**opracowała mgr Ewa Dawidziuk (pod kierunkiem dr Janusza Zagórskiego)
na podstawie dokumentacji: Zespołu Prawa Karnego Wykonawczego,
Zespołu Administracji Publicznej, Zdrowia i Ochrony Praw
Cudzoziemców, Zespołu Ochrony Praw Żołnierzy i Funkcjonariuszy Służb
Publicznych**

Warszawa, kwiecień 2008

Spis treści

Wprowadzenie	5
Wizytacje Rzecznika Praw Obywatelskich	6
Zakres wizytacji zapobiegawczych Krajowego Mechanizmu Prewencji.....	9
Wizytacje przeprowadzone w 2007 r. przez przedstawicieli Rzecznika Praw Obywatelskich.....	12
A. Pomieszczenia dla osób zatrzymanych w jednostkach organizacyjnych Policji ...	12
I. Informacja o czynnościach przeprowadzonych z upoważnienia Rzecznika Praw Obywatelskich w pomieszczeniach dla osób zatrzymanych w Komendzie Powiatowej Policji w Ostrowi Mazowieckiej	12
II. Informacja o czynnościach przeprowadzonych z upoważnienia Rzecznika Praw Obywatelskich w pomieszczeniach dla osób zatrzymanych w Komendzie Powiatowej Policji w Mrągowie	18
III. Informacja o czynnościach przeprowadzonych z upoważnienia Rzecznika Praw Obywatelskich w pomieszczeniach dla osób zatrzymanych w Komendzie Powiatowej Policji w Giżycku.....	22
IV. Informacja o czynnościach przeprowadzonych z upoważnienia Rzecznika Praw Obywatelskich w pomieszczeniach dla osób zatrzymanych w Komendzie Powiatowej Policji w Zambrowie	27
B. Zakłady Karne	33
V. Informacja o czynnościach przeprowadzonych z upoważnienia Rzecznika Praw Obywatelskich w Zakładzie Karnym Nr 1 w Grudziądzu oraz funkcjonującym przy nim Domu Matki i Dziecka.....	33
VI. Informacja o czynnościach przeprowadzonych z upoważnienia Rzecznika Praw Obywatelskich w Zakładzie Karnym w Sztumie.	37
VII. Informacja o czynnościach przeprowadzonych z upoważnienia Rzecznika Praw Obywatelskich w Zakładzie Karnym w Herbach.....	60
VIII. Informacja o czynnościach przeprowadzonych z upoważnienia Rzecznika Praw Obywatelskich w Zakładzie Karnym w Białymstoku	73
IX. Informacja o czynnościach przeprowadzonych z upoważnienia Rzecznika Praw Obywatelskich w Zakładzie Karnym Kraków – Nowa Huta	86
C. Areszty Śledcze	102
X. Informacja o czynnościach przeprowadzonych z upoważnienia Rzecznika Praw Obywatelskich w Areszcie Śledczym w Giżycku.....	102
XI. Informacja o czynnościach przeprowadzonych z upoważnienia Rzecznika Praw Obywatelskich w Areszcie Śledczym w Elblągu.	114

XII. Informacja o czynnościach przeprowadzonych z upoważnienia Rzecznika Praw Obywatelskich w Areszcie Śledczym w Częstochowie.....	124
D. Ośrodki dla nieletnich	131
XIII. Informacja o czynnościach prowadzonych z upoważnienia Rzecznika Praw Obywatelskich w Młodzieżowym Ośrodku Wychowawczym w Herbach..	131
E. Areszty w Celu Wydalenia.....	148
XIV. Informacja o czynnościach przeprowadzonych z upoważnienia Rzecznika Praw Obywatelskich w areszcie w celu wydalenia, mieszczącym się przy Komendzie Miejskiej Policji w Koninie	148
XV. Informacja o czynnościach przeprowadzonych z upoważnienia Rzecznika Praw Obywatelskich w areszcie w celu wydalenia, mieszczącym się przy Komendzie Miejskiej Policji w Lublinie.	152
XVI. Informacja o czynnościach przeprowadzonych z upoważnienia Rzecznika Praw Obywatelskich w pomieszczeniach dla osób zatrzymanych w Komendzie Miejskiej Policji w Sosnowcu, w związku ze sprawą umieszczenia i pobytu Pana L. S.....	156
F. Ośrodki Strzeżone dla Cudzoziemców	166
XVII. Informacja o czynnościach przeprowadzonych z upoważnienia Rzecznika Praw Obywatelskich w Ośrodku Strzeżonym dla Cudzoziemców w Lesznowoli, w związku ze sprawą umieszczenia i pobytu Pana L. S.	166
XVIII. Informacja o czynnościach przeprowadzonych z upoważnienia Rzecznika Praw Obywatelskich w Ośrodku Strzeżonym dla Cudzoziemców w Lesznowoli	168
G. Ośrodki dla Cudzoziemców Ubiegających się o Nadanie Statusu Uchodźcy lub Azylu	169
XIX. Informacja o czynnościach przeprowadzonych z upoważnienia Rzecznika Praw Obywatelskich w Ośrodku dla Cudzoziemców Ubiegających się o Nadanie Statusu Uchodźcy lub Azylu w Lublinie	169
XX. Informacja o czynnościach przeprowadzonych z upoważnienia Rzecznika Praw Obywatelskich w Ośrodku dla Cudzoziemców Ubiegających się o Nadanie Statusu Uchodźcy lub Azylu w Mosznej k. Pruszkowa	174
XXI. Informacja o czynnościach przeprowadzonych z upoważnienia Rzecznika Praw Obywatelskich w Ośrodku dla Cudzoziemców Ubiegających się o Nadanie Statusu Uchodźcy lub Azylu w Radomiu.....	179
XXII. Informacja o czynnościach przeprowadzonych z upoważnienia Rzecznika Praw Obywatelskich w Ośrodku dla Cudzoziemców Ubiegających się o Nadanie Statusu Uchodźcy lub Azylu w Niemcach k. Lublina	183

XXIII. Informacja o czynnościach przeprowadzonych z upoważnienia Rzecznika Praw Obywatelskich w Ośrodku dla Cudzoziemców Ubiegających się o Nadanie Statusu Uchodźcy lub Azylu w Podkowie Leśnej – Dębaku	187
H. Zakłady opieki zdrowotnej – szpitale psychiatryczne	191
XXIV. Informacja o czynnościach przeprowadzonych z upoważnienia Rzecznika Praw Obywatelskich w Samodzielnym Wojewódzkim Zespole Publicznych Zakładów Psychiatrycznej Opieki Zdrowotnej w Warszawie, w związku ze sprawą umieszczenia i pobytu Pana D. T.	191
XXV. Informacja o czynnościach przeprowadzonych z upoważnienia Rzecznika Praw Obywatelskich w Wojewódzkim Szpitalu Neuropsychiatrycznym w Lublińcu i Domu Pomocy Społecznej o profilu psychiatrycznym w Zawierciu	193
XXVI. Informacja o czynnościach przeprowadzonych z upoważnienia Rzecznika Praw Obywatelskich w Szpitalu dla Nerwowo i Psychicznie Chorych w Starogardzie Gdańskim im. Stanisława Kryzana	196
XXVII. Informacja o czynnościach przeprowadzonych z upoważnienia Rzecznika Praw Obywatelskich w Samodzielnym Publicznym Psychiatrycznym Zakładzie Opieki Zdrowotnej im. dr Stanisława Deresza w Choroszczy	201
XXVIII. Informacja o czynnościach przeprowadzonych z upoważnienia Rzecznika Praw Obywatelskich w Oddziale Psychiatrycznego Wojewódzkiego Szpitala Zespolonego im. Ludwika Perzyny w Kaliszu	211
XXIX. Informacja o czynnościach przeprowadzonych z upoważnienia Rzecznika Praw Obywatelskich w Regionalnym Ośrodku Psychiatrii Sądowej w Starogardzie Gdańskim	214
I. Ośrodki dla żołnierzy	221
XXX. Informacja o czynnościach przeprowadzonych z upoważnienia Rzecznika Praw Obywatelskich w Wojskowym Ośrodku Wykonywania Kary Ograniczenia Wolności w Ciechanowie	221
Podsumowanie	223

RAPORT
Z DZIAŁALNOŚCI BIURA RZECZNIKA PRAW OBYWATELSKICH
W 2007 R. W ZAKRESIE OCHRONY PRZED TORTURAMI ORAZ INNYMI
FORMAMI OKRUTNEGO, NIELUDZKIEGO LUB PONIŻAJĄCEGO
TRAKTOWANIA ALBO KARANIA

Wprowadzenie

Niniejszy raport prezentuje działania podejmowane przez przedstawicieli Rzecznika Praw Obywatelskich w 2007 r. w zakresie ochrony osób przebywających w miejscach zatrzymań przed torturami oraz innymi formami okrutnego, niehumanitarnego lub poniżającego traktowania albo karania oraz poszanowania przysługujących im praw.

W dniu 18 stycznia 2008 r. Minister Sprawiedliwości, na podstawie uchwały Rady Ministrów, powierzył Rzecznikowi Praw Obywatelskich pełnienie funkcji Krajowego Mechanizmu Prewencji. Polska zobowiązała się do jego wyznaczenia bądź utworzenia, w celu zapobiegania torturom na poziomie krajowym, ratyfikując Protokół fakultatywny do Konwencji w sprawie zakazu stosowania tortur oraz innego okrutnego, niehumanitarnego lub poniżającego traktowania albo karania, przyjęty przez Zgromadzenie Ogólne Narodów Zjednoczonych w Nowym Jorku dnia 18 grudnia 2002 r. (zwany dalej OPCAT). Protokół fakultatywny wszedł w życie w stosunku do Rzeczypospolitej Polskiej w dniu 22 czerwca 2006 r.¹. Zgodnie z art. 17 OPCAT, władze naszego kraju były zobowiązane wyznaczyć Krajowy Mechanizm Prewencji w ciągu roku od tej daty, tj. do dnia 22 czerwca 2007 r.

Niniejszy raport nie jest sprawozdaniem z działalności Krajowego Mechanizmu Prewencji, gdyż takie powstanie po raz pierwszy do końca pierwszego kwartału 2009 r., zgodnie z przewidzianym w art. 23 OPCAT obowiązkiem każdego Państwa Strony Protokołu fakultatywnego do publikowania i rozpowszechniania rocznych raportów Krajowego Mechanizmu Prewencji.

Poniższy raport odnosi się natomiast do działalności Biura Rzecznika Praw Obywatelskich w zakresie poszanowania praw osób przebywających w miejscach detencji, w tym prawa do ochrony przed torturami oraz innymi formami okrutnego, niehumanitarnego lub poniżającego traktowania albo karania. Zawiera on

¹ Dz. U. z 2007 r., Nr 30, poz. 193.

pełne teksty sprawozdań z wizytacji przeprowadzonych przez poszczególne Zespoły merytoryczne Biura RPO. Obejmuje również analizę korespondencji prowadzonej z kierownictwem jednostki wizytowanej oraz jej organami nadrzędnymi, wskazując na efekty podejmowanych przez Rzecznika działań.

Wizytacje Rzecznika Praw Obywatelskich

Rzecznik przeprowadza regularne czynności kontrolne w jednostkach penitencjarnych i innych placówkach, w których przebywają osoby pozbawione wolności, na podstawie ustawy z dnia 15 lipca 1987 r. o Rzeczniku Praw Obywatelskich (tekst jednolity Dz. U. z 2001 r., Nr 14, poz. 147).

Rzecznik podejmuje decyzję o wizytacji danej jednostki zazwyczaj wtedy, gdy otrzyma wiadomość świadczącą o naruszeniu praw i wolności osób w niej umieszczonych. Decyzję podejmuje z własnej inicjatywy, na wniosek osoby, której prawa zostały naruszone lub organizacji społecznej, a także na podstawie publikacji prasowej, audycji radiowej lub wyników badań przeprowadzonych przez inne organy lub organizacje. Podstawą przeprowadzenia wizytacji może być także duża liczba skarg pochodzących z danej jednostki.

Warunki, w których działa Rzecznik pozwalają mu na przeprowadzanie wizytacji w sposób dokładny i rzetelny. Jego możliwości w tym zakresie są znacznie większe niż np. organizacji pozarządowych, czy społecznych. Rzecznik ma bowiem prawo zbadać, nawet bez uprzedzenia, każdą sprawę na miejscu (art. 13 ust. 1 pkt 1 ustawy). Instytucje lub organizacje, do których się zwraca o pomoc, są zobowiązane do współpracy, a w szczególności do: zapewnienia mu dostępu do akt i dokumentów, udzielenia żądanych informacji i wyjaśnień dotyczących podstawy faktycznej i prawnej dokonanych rozstrzygnięć oraz ustosunkowania się do jego ocen, uwag i wniosków (art. 17 ustawy). Badając sprawy Rzecznik może zlecać sporządzanie ekspertyz i opinii (np. budowlanych, medycznych, sanitarnych, prawnych).

Zespoły w Biurze Rzecznika, które zajmują się ochroną praw osób pozbawionych wolności, zatrudniają pracowników przygotowanych do prowadzenia wizytacji. Mają oni wykształcenie prawnicze, pedagogiczne lub ukończoną resocjalizację, a ponadto doświadczenie w tym zakresie.

Wizytacji jednostek dokonuje się zgodnie z planem rocznym lub ad hoc. W planie tym uwzględnia się również powtórne wizytacje tych samych jednostek. Dotyczą one głównie tych miejsc w danej jednostce, co do których istnieją uzasadnione podejrzenia, iż dochodzi tam do naruszeń praw osób osadzonych. Roczny plan wizytacji ma zwykle charakter ogólny i określa rodzaj jednostek oraz zakres problemów, które mają być zbadane. Wizytacja przeprowadzona przez Rzecznika lub jego przedstawicieli obejmuje zazwyczaj obiekty i ich pomieszczenia oraz

dokumentację. Osoby wizytujące daną jednostkę przeprowadzają rozmowy z osobami pozbawionymi wolności oraz personelem jednostki.

Rozmowy z osobami pozbawionymi wolności odbywają się anonimowo, na zasadzie dobrowolności. Rozmówców zapewnia się, że udzielane przez nich wszelkiego rodzaju informacje, czynione uwagi i dokonywane oceny pozostają do wyłącznej wiedzy Rzecznika lub jego przedstawicieli, chyba że osoba pozbawiona wolności wyraźnie sobie życzy (lub nie sprzeciwia się) ujawnienia jej nazwiska i przekazania określonych informacji np. kierownikowi jednostki, sądowi lub innemu organowi. Zdarza się to zwłaszcza wtedy, gdy naruszenie praw danej osoby wymaga podjęcia czynności wyjaśniających i ochrony jej praw. W takich przypadkach informuje się rozmówcę, że ma on możliwość złożenia wniosku do Rzecznika Praw Obywatelskich – już nawet w czasie wizytacji lub korespondencyjnie – przedstawiając w nim rodzaj naruszenia jego praw i okoliczności, w których do tego naruszenia doszło. Jeżeli w danej jednostce korespondencja osób pozbawionych wolności podlega kontroli, informuje się daną osobę o przysługującym jej prawie wysłania wniosku w zamkniętej kopercie, gdyż pisma do Rzecznika nie podlegają cenzurze.

Każdą osobę pozbawioną wolności, z którą przeprowadza się rozmowę, informuje się, kto dokonuje wizytacji i jakim celom ona służy. Zadaniem osób wizytujących daną jednostkę jest zebranie jak największej ilości informacji o rzeczywistym stanie przestrzegania w niej praw osób pozbawionych wolności. Unika się zdobywania informacji podstępem, pod jakimkolwiek przymusem lub obiecując coś w zamian.

Przeprowadzający wizytację starają się nie naruszać obowiązujących w wizytowanych jednostkach regulaminów i porządków dziennych.

Podczas wizytacji przeprowadza się również rozmowy z personelem jednostki, przede wszystkim z tymi pracownikami, którzy bezpośrednio stykają się z osobami pozbawionymi wolności.

Rzecznik ma prawo dokooptować do zespołu wizytującego specjalistów w określonej dziedzinie, np. inspektorów sanitarnych, pracy, budownictwa lub lekarzy, zlecając im sporządzenie ekspertyz i opinii (art. 13 ust. 1 pkt 4 ustawy). Dzięki temu ocena stopnia przestrzegania niektórych praw osób pozbawionych wolności jest bardziej fachowa.

Najczęściej są organizowane dwu- lub trzydniowe wyjazdy do jednostek penitencjarnych. Liczebność grupy wizytującej bywa różna, ale zwykle składa się ona z trzech lub czterech osób, choć zdarzają się też wizytacje jednoosobowe. Zależy to od rodzaju i wielkości jednostki, która ma być wizytowana, bądź od przedmiotu i zakresu badań. W niektórych wizytacjach uczestniczy osobiście Rzecznik Praw Obywatelskich.

Wizytacje są zapowiadane lub niespodziewane. Zapowiada się je zwłaszcza wtedy, gdy badającym zależy na spotkaniu z władzą administracyjną (głównie kierownikiem placówki, aresztu lub zakładu karnego).

Przed udaniem się na wizytację osoby mające brać w niej udział są do niej odpowiednio przygotowywane. Zapoznają się m.in. z celem i zakresem badań, informacjami o danej jednostce, znajdującymi się w dokumentacji Biura Rzecznika (np. dotyczącymi poprzedniej wizytacji), z przepisami prawa regulującymi jej działalność oraz prawami i obowiązkami osób w niej przebywających.

Wizytacja rozpoczyna się na ogół od spotkania wstępnego z kierownikiem danej jednostki. Przedstawia mu się cel wizytacji i zadaje pytania na temat funkcjonowania jednostki, występujących problemów, podejmowanych działań w celu ich rozwiązania, przedsięwzięć usprawniających jej pracę. Pytania szczegółowe dotyczą m.in.: przeznaczenia jednostki, jej pojemności, organizacji, liczby osób w niej przebywających (z uwzględnieniem podziału na grupy formalne i nieformalne), kadry, w tym służby medycznej.

Kolejnym etapem jest lustracja obiektu – najważniejszych jego pomieszczeń oraz terenu jednostki. Lustruje się głównie – a zależy to od rodzaju placówki – następujące pomieszczenia: mieszkalne, szkolne, dyscyplinarne i zabezpieczające (np. cele izolacyjne, cele zabezpieczające), kulturalno-oświatowe (np. świetlice, biblioteki), sportowe, socjalne (np. stołówki), służby medycznej (np. ambulatoria, szpitale), sanitarne (np. łaźnie), warsztaty, zakłady pracy, gospodarcze (np. kuchnie, magazyny, pralnie, kotłownie), inne (np. sale widzeń).

Oglądając teren, poza budynkami jednostki, zwraca się uwagę przede wszystkim na boiska, pola spacerowe i inne miejsca oraz urządzenia sportowo-rekreacyjne. Oględzin obiektu dokonuje się w obecności osób wyznaczonych spośród personelu jednostki.

Lustracji obiektu, pomieszczeń i terenu jednostki dokonuje się na podstawie wcześniej przygotowanego kwestionariusza (protokołu). Zawiera on pytania, które są dostosowane do danej jednostki.

Po obejrzeniu obiektu i pomieszczeń jednostki, osoba wizytująca przeprowadza na osobności rozmowy z dobranymi losowo osobami pozbawionymi wolności. Rozmowy prowadzone według wcześniej przygotowanych kwestionariuszy są anonimowe. Formułując pytania, respektuje się wymagania metodologii badań socjologicznych. Mają one charakter otwarty lub zamknięty. Często respondent jest proszony o uzasadnienie odpowiedzi, ocenę pewnych zjawisk i procesów występujących w jednostce, w tym również postępowania wobec niego personelu lub innych osób. Pytania dotyczą przede wszystkim: warunków bytowych, celi mieszkalnej, wyżywienia, opieki lekarskiej, czystości, higieny; wzajemnego stosunku

osób pozbawionych wolności (w tym: problemów podkultury, tzw. drugiego życia); traktowania osób pozbawionych wolności przez personel jednostki (placówki); obiegu korespondencji; nauki i pracy, uczestnictwa w zajęciach kulturalno-oświatowych; nagradzania i karania dyscyplinarnego, stosowania szczególnych środków bezpieczeństwa; kontaktów z rodziną i innymi osobami (widzenia, przepustki); praktyk religijnych; składania skarg i zażaleń oraz nadzoru.

Pytania stawiane rozmówcom zależą od celu wizytacji, rodzaju i przeznaczenia jednostki, przyczyny pozbawienia wolności, katalogu przysługujących im praw i nałożonych obowiązków. Dla każdej kategorii rozmówców opracowuje się oddzielny kwestionariusz. W zakładach karnych i aresztach śledczych rozmowami na osobności obejmuje się co najmniej 10% ogólnej liczby osadzonych.

Ostatnim etapem wizytacji jest ponowne spotkanie przedstawicieli Rzecznika z kierownikiem jednostki i innymi członkami personelu, a także z zaproszonymi – w związku z wizytacją – sędziami, prokuratorami itd. Podczas tej fazy wizytacji przedstawia się ustnie wstępne ustalenia i wysłuchuje wyjaśnień kierownika jednostki oraz innych osób obecnych na spotkaniu.

Z wizytacji sporządza się sprawozdania. Niejednokrotnie służą one do opracowywania zbiorczych raportów obrazujących stan przestrzegania praw osób pozbawionych wolności przebywających w jednostkach określonego typu.

Rzecznik przekazuje sprawozdania i raporty z wizytacji kierownikowi wizytowanej jednostki, jej organom zwierzchnim i innym kompetentnym instytucjom, czy organizacjom pozarządowym, zajmującym się ochroną praw i wolności człowieka. Adresatów sprawozdań i raportów zwykle prosi się o wyrażenie opinii o zawartych w nich ustaleniach i wnioskach oraz o przekazanie swego stanowiska Rzecznikowi.

Na podstawie wyników wizytacji Rzecznik kieruje również wystąpienia do organów bądź instytucji, w których działalności stwierdził naruszenie praw osób pozbawionych wolności, w tym również do centralnych i terenowych organów władzy i administracji.

Zakres wizytacji zapobiegawczych Krajowego Mechanizmu Prewencji

Wizytacje, jakie będą przeprowadzane począwszy od 2008 r. przez Rzecznika Praw Obywatelskich w ramach wykonywania zadań Krajowego Mechanizmu Prewencji, będą się w niektórych punktach różniły od dotychczasowych. Przede wszystkim, wizytacje przeprowadzane przez tą nową instytucję będą mieć charakter zapobiegawczy i tworzyć całościowy system wizyt, wraz z międzynarodowym Podkomitetem do spraw prewencji. Zgodnie z art. 19 OPCAT, wizytacje będą polegały na regularnym sprawdzaniu sposobu traktowania osób pozbawionych

wolności w miejscach zatrzymań, w celu wzmocnienia, jeżeli to niezbędne, ich ochrony przed torturami oraz innym okrutnym, niehumanitarnym lub poniżającym traktowaniem albo karaniem. Wizytacje Krajowego Mechanizmu Prewencji nie będą zatem przeprowadzane w następstwie określonych skarg osadzonych, ale będą miały na celu zapobieganie przypadkom złego traktowania. Zmieni się więc również sam sposób przeprowadzania wizytacji.

Aby prawidłowo realizować zadania Krajowego Mechanizmu Prewencji, przeprowadzane wizytacje powinny obejmować:

1. Ogląd infrastruktury budynków, warunków sanitarnych i porównanie ich z obowiązującym standardem prawa krajowego i międzynarodowego.
2. Przeprowadzenie rozmów z kierownictwem oraz personelem jednostki.
3. Przeprowadzenie wywiadów z losowo wybranymi osobami pozostającymi w izolacji, w oparciu o jednolity kwestionariusz rozmowy. Należy unikać rozmawiania wyłącznie z osobami zgłaszającymi się.
4. Jeżeli istnieje taka możliwość, przeprowadzenie rozmów ze wszystkimi osobami, wobec których stosowano w wizytowanej jednostce środki przymusu bezpośredniego, w okresie 6 miesięcy poprzedzających kontrolę.
5. Sprawdzenie, czy stopień przeludnienia i wynikające z niego skutki nie zbliżają się do pewnego poziomu dolegliwości, który może być uznany za okrutne, niehumanitarne lub poniżające traktowanie (w szczególności: oprócz zaniżonej powierzchni celi na jedną osobę, utrudniony dostęp do lekarza, czy bieżącej wody, niezabudowany kącik sanitarny, brak wentylacji i światła dziennego, brak aktywności poza celą).
6. Sprawdzenie rozmieszczenia osób izolowanych, w oparciu o analizę biletów tożsamości oraz ogląd wybranych losowo cel.
7. Sprawdzenie sposobu traktowania osadzonych, poprzez analizę dokumentacji jednostki, w tym:
 - a) porządku wewnętrznego jednostki;
 - b) rocznej analizy ładu i porządku, z uwzględnieniem zjawisk podkultury więziennej;
 - c) procedur stosowanych w przypadku przyjęcia do jednostki, przeszukania, wystąpienia buntu, czy chorób zakaźnych;
 - d) stosowania środków przymusu bezpośredniego (szczególną uwagę należy poświęcić medycznej kontroli tej procedury);
 - e) stosowania kary dyscyplinarnej osadzenia w celi izolacyjnej w okresie 6 miesięcy poprzedzających wizytację;
 - f) skarg osób pozbawionych wolności (analiza roczna i bieżąca);

- g) dokumentacji medycznej, w tym odnoszącej się do liczby takich zdarzeń jak: złamania, stłuczenia, zachorowania na choroby zakaźne, nosicielstwo wirusa HIV, żółtaczki typu C;
- h) wypadków nadzwyczajnych – porównanie 2 ostatnich lat, z uwzględnieniem bójek, pobić, znęcania się oraz zgonów (w tym naturalnych, wynikających z samoagresji i innych przyczyn);
- i) przypadków samoagresji (z uwzględnieniem ich przyczyn i rodzajów);
- j) postępowań dyscyplinarnych prowadzonych przeciwko funkcjonariuszom;
- k) zawiadomień o przestępstwie;
- l) postępowań sądowych prowadzonych przeciwko jednostce i jej funkcjonariuszom;
- m) sprawozdań z wizytacji sędziego penitencjarnego;
- n) sprawozdań z kontroli Państwowego Inspektora Sanitarnego oraz Państwowej Inspekcji Pracy.

W czasie wizytacji zapobiegawczych Krajowego Mechanizmu Prewencji niezbędne jest więc zwrócenie uwagi na wszystkie elementy, które mogą ewentualnie prowadzić w przyszłości do tortur lub innych form złego traktowania osób izolowanych albo nieprzestrzegania praw człowieka. Konieczna jest analiza danej jednostki jako całości i zwrócenie uwagi na wszystkie aspekty detencji. Wymaga to wielodyscyplinarnego podejścia, co powinno zostać odzwierciedlone w składzie grupy wizytującej. Zgodnie z zaleceniami Stowarzyszenia Zapobiegania Torturom, włącza się do składu Krajowego Mechanizmu Prewencji lekarza. Obserwuje on i dokumentuje wszystkie aspekty detencji, które mają wpływ na zdrowie osadzonych oraz funkcjonowanie służby zdrowia i dostęp do niej. Członkowie grupy wizytującej, ale przede wszystkim lekarz, zwracają uwagę na aspekty detencji, które wpływają na zdrowie populacji izolowanych, w tym między innymi: wentylację, przeludnienie, dostęp do świeżego powietrza oraz bieżącej wody, stan sanitariatów, ogólną higienę, wyżywienie oraz kontrolę chorób zakaźnych. Ponadto, ustalają, w jaki sposób udzielana jest pomoc medyczna osobom pozbawionym wolności poza godzinami pracy służby zdrowia danej jednostki. Członkowie Krajowego Mechanizmu Prewencji zapoznają się także z programami jednostki dla uzależnionych od alkoholu, narkotyków oraz traktowaniem osób w wieku 60 lat i więcej, niepełnosprawnych oraz z zaburzeniami psychicznymi.

W rezultacie, celem wizytacji przeprowadzonej przez Krajowy Mechanizm Prewencji jest nawiązanie konstruktywnego dialogu z administracją jednostki, który ma zmierzać do rozwiązywania zaobserwowanych problemów. Należy przy tym dążyć

bardziej do współpracy niż do potępienia określonych zachowań. Rekomendacje Krajowego Mechanizmu Prewencji mają bowiem w perspektywie na celu poprawę całego systemu izolacji.

Wizytacje przeprowadzone w 2007 r. przez przedstawicieli Rzecznika Praw Obywatelskich

Łącznie w 2007 r. przedstawiciele Rzecznika Praw Obywatelskich przeprowadzili wizytacje w następujących placówkach:

- pomieszczeniach dla osób zatrzymanych w 5 jednostkach organizacyjnych Policji,
- 5 zakładach karnych,
- 3 aresztach śledczych,
- 1 młodzieżowym ośrodku wychowawczym,
- 2 aresztach w celu wydalenia,
- 2 ośrodkach strzeżonych dla cudzoziemców,
- 5 ośrodkach dla cudzoziemców ubiegających się o nadanie statusu uchodźcy lub azylu,
- 6 zakładach opieki zdrowotnej - szpitalach psychiatrycznych.
- 1 wojskowym ośrodku wykonywania kary ograniczenia wolności.

Poniżej załączono sprawozdania z wizytacji przeprowadzonych przez przedstawicieli Rzecznika Praw Obywatelskich w 2007 r. Zgodnie z przepisami w zakresie ochrony danych osobowych, usunięto z nich wszelkie dane personalne osadzonych, aby umożliwić upublicznienie niniejszego raportu.

A. Pomieszczenia dla osób zatrzymanych w jednostkach organizacyjnych Policji

I. Informacja o czynnościach przeprowadzonych z upoważnienia Rzecznika Praw Obywatelskich w pomieszczeniach dla osób zatrzymanych w Komendzie Powiatowej Policji w Ostrowi Mazowieckiej

1. Wprowadzenie

W dniu 22 października 2007 r. działając z upoważnienia Rzecznika Praw Obywatelskich, pracownicy Zespołu Prawa Karnego Wykonawczego Biura RPO przeprowadzili w pomieszczeniach Komendy Powiatowej Policji w Ostrowi Mazowieckiej czynności, mające na celu sprawdzenie stopnia poszanowania praw osób zatrzymanych.

W toku tych czynności przedstawiciele Rzecznika:

- obejrżeli pomieszczenia przeznaczone dla osób zatrzymanych (zwane dalej Izba Zatrzymań);
- wysłuchali informacji Komendanta Powiatowego Policji w Ostrowi Mazowieckiej na temat funkcjonowania Izby;
- zapoznali się z dokumentacją Izby Zatrzymań (protokołami zatrzymania osoby, protokołami doprowadzenia osoby w celu wytrzeźwienia oraz książkami: przebiegu służby, ewidencji zatrzymanych i wizyt lekarskich).

Przedstawiciele Rzecznika zamierzali jeszcze przeprowadzić w cztery osoby rozmowy z osobami zatrzymanymi przebywającymi w Izbie. Nie zrobili tego, gdyż w czasie ich pobytu osób takich nie było.

Dokonane ustalenia pracownicy Biura Rzecznika Praw Obywatelskich wstępnie przedstawili i omówili z Komendantem Powiatowym Policji w Ostrowi Mazowieckiej.

2. Ogólna charakterystyka Izby Zatrzymań

Pomieszczenia Izby znajdują się na pierwszym piętrze budynku Komendy Powiatowej Policji. Obsługą pomieszczeń dla zatrzymanych zajmują się funkcjonariusze pełniący w Komendzie służbę dyżurną. Dwóch z nich – dyżurny i jego zastępca – ma w zakresie obowiązków nadzór nad Izba.

Izba jest przeznaczona do zatrzymań osób w związku z podejrzeniem popełnienia przestępstwa lub wykroczenia, zatrzymań na polecenie sądu lub prokuratury oraz doprowadzonych w celu wytrzeźwienia. Mogą w niej przebywać osoby dorosłe obu płci. Na terenie Izby nie wyodrębniono specjalnego pomieszczenia dla kobiet; gdy jest taka potrzeba przeznacza się dla nich jeden pokój. Ponadto, w Izbie mogą być odrębnie umieszczani tymczasowo aresztowani i skazani.

Według zapisów w Książce ewidencji zatrzymanych, funkcjonariusze Komendy Powiatowej Policji w Ostrowi Mazowieckiej zatrzymali w 2007 r. (do dnia wizytacji) ogółem 558 osób. W pierwszym półroczu 2007 r. osób takich było 521. Wśród nich 367 to podejrzani o popełnienie przestępstwa, 43 – podejrzani o popełnienie wykroczenia, 108 – doprowadzeni do wytrzeźwienia, 1 zatrzymany na polecenie sądu oraz 2 cudzoziemców zatrzymanych w celu wydalenia. Nie wszystkie osoby zatrzymane były umieszczone w Izbie. Osadzono w niej wszystkich zatrzymanych do wytrzeźwienia oraz znaczną część zatrzymanych z innych powodów. Pozostali przebywali przez krótki czas w innych pomieszczeniach Komendy (oczekiwali lub uczestniczyli w czynnościach procesowych), po czym zostali zwolnieni lub przewiezieni do jednostek penitencjarnych.

Osoby zatrzymane w Izbie do wytrzeźwienia obowiązane są uiścić opłatę za pobyt w kwocie 140 zł. Jej wysokość określona została decyzją nr 245/2004 r.

Komendanta Wojewódzkiego Policji z siedzibą w Radomiu z dnia 21 grudnia 2004 r. i obowiązuje we wszystkich izbach zatrzymań na terenie województwa mazowieckiego. Zatrzymani do wytrzeźwienia posiadający gotówkę, opuszczając Izbę uiszczają opłatę funkcjonariuszowi pełniącemu służbę Dyżurnego Komendy. Sytuacja taka nie zdarza się jednak zbyt często. Pozostali otrzymują wezwanie do pokrycia kosztów pobytu w pomieszczeniach dla osób zatrzymanych doprowadzonych do wytrzeźwienia. Ewidencję tych wpłat prowadzi odpowiednia komórka w Komendzie Wojewódzkiej z siedzibą w Radomiu.

W Izbie są cztery dwuosobowe pokoje dla zatrzymanych, zatem jej całkowita pojemność wynosi 8 miejsc. Każdy z pokoi wyposażony jest w dwa podesty do spania oraz usytuowane w ich pobliżu stoliki. Sprzęty te przymocowane są do podłogi.

Okna w pokojach dla zatrzymanych są dość duże, od wewnątrz zabezpiecza je metalowa siatka, a z zewnątrz krata. Istnieje możliwość ich otwierania, ale może to robić wyłącznie personel Izby. W pokojach jest wentylacja grawitacyjna.

Oświetlenie sztuczne znajduje się na suficie i jest zabezpieczone osłoną z nietłukącego szkła. Po jego włączeniu pokój jest dostatecznie oświetlony, aby można było w nim czytać.

Ściany w pokojach dla zatrzymanych pomalowane są (do wysokości około 2,20 m) jasną olejną farbą, nie widać na nich śladów zniszczeń ani zabrudzeń. Podłogę pokrywa zmywalna wykładzina.

Pod oknem (w płytkiej wnęcie) zamontowany jest kaloryfer, zabezpieczony od strony pomieszczenia siatką.

Pokoje nie są skanalizowane. W czasie całej doby zatrzymani, gdy zgłoszą taką potrzebę, doprowadzani są do toalety.

W pokojach dla zatrzymanych znajduje się sprawna instalacja przyzywowa, a w drzwiach wizjer. Funkcjonariusz Policji pełniący służbę w Izbie dokonuje okresowo (co 30 minut lub częściej, gdy jest to uzasadnione) kontroli zachowania osób tam przebywających.

Osoby zatrzymane otrzymują na noc: materac, koc, poduszkę i pościel.

Na terenie Izby znajduje się jedno pomieszczenie spełniające funkcję toalety i umywalni dla zatrzymanych. Na podkreślenie zasługuje jego estetyczny wygląd. Ściany wyłożone są jasną (w kolorze morelowym) glazurą, podłoga beżową terakotą. Jest w nim sedes, umywalka i kabina z natryskiem. Wszystkie urządzenia są nowe i czyste. Przez całą dobę w pomieszczeniu tym dostępna jest ciepła i zimna woda. Zatrzymani zgłaszający potrzebę kąpieli otrzymują ręcznik i mydło, pozostali korzystają z mydła i papierowych ręczników znajdujących się obok umywalki.

W pokojach dla zatrzymanych nie zezwala się na palenie tytoniu. Osoby zatrzymane używające wyrobów tytoniowych doprowadzane są, po zgłoszeniu takiej prośby, do toalety, która w Izbie pełni również funkcję palarni.

Całodzienne wyżywienie dla zatrzymanych kupuje się na zewnątrz, zgodnie z umową zawartą w dniu 5 marca 2007 r. Jego dzienny koszt (z uwzględnieniem marży) wynosi 13,33 zł. Posiłki przygotowywane są w naczyniach jednorazowego użytku i dostarczane do Izby przez funkcjonariuszy lub pracowników Komendy. Zatrzymani otrzymują jednorazowe sztućce i kubki. W Izbie znajduje się pokój, w którym przygotowuje się posiłki do wydania. Jego ściany wyłożone są jasną glazurą, a podłoga terakotą. Wyposażenie stanowi szafa, stół i zlewozmywak. Napoje dla zatrzymanych przygotowuje się w Izbie, korzystając z elektrycznego czajnika. Osoba zatrzymana w stanie nietrzeźwym, której pobyt w Izbie nie przekracza 12 godzin, nie otrzymuje posiłku, a jedynie napój do zaspokojenia pragnienia.

Przed umieszczeniem w Izbie badaniu lekarskiemu poddawane są wszystkie osoby zatrzymane w celu wytrzeźwienia, pozostałe tylko wówczas, gdy jest taka potrzeba lub zatrzymany tego żąda. Badanie wykonywane jest w izbie przyjęć miejscowego szpitala.

W razie potrzeby udzielenia pomocy medycznej zatrzymanemu, który już przebywa w Izbie, korzysta się z usług pogotowia ratunkowego. W bieżącym roku do czasu wizytacji lekarze pogotowia udzielali pomocy osobom przebywającym w Izbie 16 razy. W takich wypadkach badanie pacjenta odbywa się w znajdującym się w Izbie pokoju lekarskim. Jest to niewielkie pomieszczenie wyposażone w dwie leżanki, stół, krzesło i umywalkę. Jego wygląd i stan czystości należy ocenić bardzo dobrze. Koszty usług medycznych świadczonych przez pogotowie i szpital pokrywane są z budżetu Komendy.

W Izbie znajduje się jeszcze pomieszczenie magazynowe, w którym przechowywane są materace, koce, czysta pościel oraz w oddzielnej szafie rzeczy zatrzymanych oddane do depozytu. Cenniejszy depozyt umieszczany jest w szafie pancерnej znajdującej się w izbie dyżurnej. Brudna pościel zabierana jest z Izby na bieżąco. Przechowuje się ją w innym pomieszczeniu na terenie Komendy i z niego przewozi do pralni.

Czynności porządkowe w Izbie wykonuje zatrudniona w Komendzie sprzątaczką. W czasie wizyty pracowników Biura Rzecznika Praw Obywatelskich stan czystości i porządku we wszystkich pomieszczeniach Izby był bardzo dobry.

Osobom zatrzymanym i doprowadzonym do wytrzeźwienia udostępnia się regulamin pobytu osób umieszczonych w pomieszczeniach Komendy Powiatowej Policji w Ostrowi Mazowieckiej, określający ich prawa i obowiązki. Został on opracowany zgodnie z rozporządzeniem Ministra Spraw Wewnętrznych i

Administracji z dnia 21 marca 2003 r. w sprawie warunków, jakim powinny odpowiadać pomieszczenia w jednostkach organizacyjnych Policji przeznaczone dla osób zatrzymanych lub doprowadzonych w celu wytrzeźwienia, oraz regulaminu pobytu w tych pomieszczeniach (Dz.U. Nr 61, poz. 547). Podczas wizytacji egzemplarz regulaminu znajdował się w izbie dyżurnej, ale nie był wywieszony w miejscu widocznym dla zatrzymanych.

3. Warunki, w jakich przebywają w Izbie tymczasowo aresztowani i skazani

Zgodnie z rozporządzeniem Ministra Spraw Wewnętrznych i Administracji z dnia 15 stycznia 2002 r. (Dz. U. z 2002 r. Nr 8, poz. 80 z późn. zm.) w Izbie Komendy Powiatowej Policji w Ostrowi Mazowieckiej znajduje się pomieszczenie, w którym mogą być odrębnie umieszczani tymczasowo aresztowani i skazani, o których mowa w art. 251 § 1 i 253 § 1 Kkw.

Jest to jedna wydzielona cela, o powierzchni około 6 m², przeznaczona dla jednej osoby. Jej wygląd i stan techniczny jest taki sam jak pokoi dla zatrzymanych. Inne jest natomiast jej wyposażenie, w skład którego wchodzi: metalowe łóżko (takie jak w jednostkach penitencjarnych), stolik, taboret oraz sedes i umywalka.

Tymczasowo aresztowani i skazani otrzymują na czas pobytu w Izbie materac, jeden lub dwa koce, poduszkę, pościel oraz ręcznik i mydło. Z wyżywienia i opieki lekarskiej korzystają na takich samych zasadach jak osoby zatrzymane w związku z podejrzeniem o popełnienie przestępstwa.

Wobec tymczasowo aresztowanych i skazanych, odrębnie umieszczonych w Izbie, stosuje się zgodnie z art. 254 § 1 Kkw odpowiednio przepisy regulaminu organizacyjno-porządkowego wykonywania tymczasowego aresztowania, regulaminu organizacyjno-porządkowego wykonywania kary pozbawienia wolności, przepisy o nadzorze penitencjarnym, a także inne przepisy regulujące wykonywanie tymczasowego aresztowania i kary pozbawienia wolności. Zgodnie z tymi przepisami osoby te korzystają ze spaceru, który odbywa się na przylegającym do pomieszczeń Izby polu spacerowym. Jego zabezpieczenie i stan techniczny zgodny jest z obowiązującymi przepisami.

4. Dokumentacja Izby Zatrzymań

W wyniku przeprowadzonej analizy protokołów zatrzymań nie ujawniono wypadków przetrzymywania osób zatrzymanych dłużej niż przewiduje to przepis art. 284 Kpk. Nie stwierdzono również innych uchybień w dokumentacji Izby prowadzonej przez funkcjonariuszy Policji. Ustalono natomiast, że lekarze pogotowia ratunkowego udzielający pomocy osobom zatrzymanym, rejestrując ten fakt w

„Książce wizyt lekarskich”, nie zawsze wpisują godzinę badania oraz nazwisko pacjenta.

5. Uwagi końcowe i wnioski

Na podstawie przeprowadzonych z upoważnienia Rzecznika Praw Obywatelskich czynności wizytacyjnych stwierdza się, że Izba Zatrzymań Komendy Powiatowej Policji w Ostrowi Mazowieckiej spełnia wymogi określone przepisami prawa dla tego typu pomieszczeń. Chodzi tu o regulacje rozporządzenia Ministra Spraw Wewnętrznych i Administracji z dnia 21 marca 2003 r. w sprawie warunków, jakim powinny odpowiadać pomieszczenia w jednostkach organizacyjnych Policji przeznaczone dla osób zatrzymanych lub doprowadzonych do wytrzeźwienia, oraz regulaminu pobytu w tych pomieszczeniach (Dz. U. z 2003 r. Nr 61, poz. 547) oraz powołanego już wyżej rozporządzenia Ministra Spraw Wewnętrznych i Administracji z dnia 15 stycznia 2002 r. w sprawie wykazu wydzielonych pomieszczeń przeznaczonych dla osób zatrzymanych, w których mogą być odrębnie umieszczani tymczasowo aresztowani i skazani oraz warunków, którym pomieszczenia te muszą odpowiadać.

Pomieszczenia Izby są po kapitalnym remoncie, który został zakończony w lutym bieżącego roku. Ich stan techniczny, wygląd oraz wyposażenie należy ocenić bardzo pozytywnie. Według wyjaśnień Komendanta Powiatowego Policji, modernizacja Izby nie została jeszcze zakończona. Po remoncie zainstalowano urządzenia pozwalające na stałe monitorowanie korytarza Izby, natomiast w planie jest także ich montaż w pokojach dla zatrzymanych.

Ustalenia dokonane podczas wizytacji dają podstawę do uznania, że w Izbie Komendy Powiatowej Policji w Ostrowi Mazowieckiej należycie przestrzegane są prawa przebywających tam osób zatrzymanych i doprowadzonych w celu wytrzeźwienia, a także tymczasowo aresztowanych i skazanych. Wydaje się jednak, że dla stworzenia jeszcze lepszej gwarancji respektowania tych praw, celowym byłoby umieszczenie w izbie dyżurnej na widocznym miejscu (np. na ścianie lub tablicy informacyjnej) tekstu regulaminu pobytu osób umieszczonych w pomieszczeniach Komendy Powiatowej Policji w Ostrowi Mazowieckiej.

Należy również zwracać uwagę, czy lekarze pogotowia udzielający pomocy zatrzymanym, dokonując wpisu do „Książki wizyt lekarskich” odnotowują tam wszystkie istotne informacje. Faktem jest, że dane dotyczące tego, kiedy i komu lekarz pogotowia udzielał pomocy, można uzyskać również z innej dokumentacji prowadzonej w Izbie. Wydaje się jednak, że przede wszystkim powinny być one odnotowane w „Książce wizyt lekarskich”.

Do dnia sporządzania tego raportu, do Biura Rzecznika Praw Obywatelskich nie wpłynęła żadna odpowiedź, odnosząca się do zawartych w Informacji wniosków i uwag.

II. Informacja o czynnościach przeprowadzonych z upoważnienia Rzecznika Praw Obywatelskich w pomieszczeniach dla osób zatrzymanych w Komendzie Powiatowej Policji w Mrągowie

1. Wprowadzenie

W dniu 23 kwietnia 2007 r., działając z upoważnienia Rzecznika Praw Obywatelskich, pracownicy Zespołu Prawa Karnego Wykonawczego Biura Rzecznika Praw Obywatelskich przeprowadzili czynności mające na celu zbadanie stopnia poszanowania praw osób pozbawionych wolności, w pomieszczeniach dla zatrzymanych (w dalszej części: Izba Zatrzymań lub Izba) Komendy Powiatowej Policji w Mrągowie.

Przeprowadzone czynności polegały na:

- wysłuchaniu informacji na temat funkcjonowania Izby Zatrzymań przedstawionych przez Komendanta Powiatowego Policji w Mrągowie;
- obejrzeniu wszystkich pomieszczeń wykorzystywanych w Izbie;
- przeprowadzeniu rozmów w cztery oczy z dwoma mężczyznami przebywającym w Izbie;
- analizie dokumentacji prowadzonej w Izbie, w tym: protokołów zatrzymań, książki zatrzymanych do wyjaśnienia, książki wizyt lekarskich, książki kontroli służby oraz książki kontroli osób zatrzymanych do wytrzeźwienia.

Po dokonaniu wyżej wymienionych czynności, wstępne ustalenia przedstawiono Komendantowi.

2. Charakterystyka Izby Zatrzymań

Izba Zatrzymań mieści się w suterenie budynku Komendy Powiatowej Policji w Mrągowie. W związku z takim usytuowaniem pomieszczeń Izby, warunkiem ich użytkowania jest posiadanie aktualnej zgody Państwowego Inspektoratu Sanitarnego MSWiA, którą okazano przedstawicielom Rzecznika Praw Obywatelskich.

Okna Izby wychodzą na teren wewnętrzny Komendy. Zapewnia to właściwą izolację od hałasu ulicznego, jak również uniemożliwia nawiązywanie przez zatrzymanych nielegalnych kontaktów.

W Izbie umieszcza się zarówno mężczyzn, jak i kobiety. Przeznaczona jest dla osób zatrzymanych oraz doprowadzonych w celu wytrzeźwienia. Owo dodatkowe przeznaczenie wizytowanej placówki powodowane jest brakiem funkcjonującej na terenie Mrągowa Izby Wyrzeźwień. Za pobyt osoby nietrzeźwej w Izbie pobierana

jest opłata w wysokości 140 zł. Została ona ustalona na mocy decyzji nr 296 Komendanta Wojewódzkiego Policji w Olsztynie z dnia 4 września 2006 r.

Pomieszczenia Izby podlegają stałemu monitoringowi video, którego odbiorniki znajdują się w pomieszczeniu dyżurnego Komendy. To właśnie ten funkcjonariusz oraz jego zastępca odpowiadają za porządek w Izbie pełniąc służbę w 12-godzinny systemie zmianowym. Zastępca dyżurnego oprowadziła wizytujących po pomieszczeniach Izby. Jak ustaliliśmy w rozmowie z nią, brak pokoju przeznaczonego dla funkcjonariuszy sprawujących służbę w Izbie, nie rodzi najmniejszych przeszkód w należytych wykonywaniu przez nich obowiązków. Wspomniany monitoring umożliwia stały nadzór nad pokojami dla zatrzymanych, a sprawna instalacja przyzywowa – szybką i adekwatną do zachowania zatrzymanego reakcję policjantów.

W Izbie znajdują się 3 pokoje dla osób zatrzymanych lub doprowadzonych w celu wytrzeźwienia, o łącznej pojemności 8 miejsc (dwa pokoje trzyosobowe i jeden dwuosobowy). Pokój dwuosobowy przeznaczony jest dla zatrzymanych nieletnich. Nie wyodrębniono pokoju dla zatrzymanych kobiet oraz zatrzymanych do wytrzeźwienia. Czynności związane z umieszczeniem w Izbie kobiety wykonuje funkcjonariuszka.

Wyposażenie pokoi było takie samo. W pokojach trzyosobowych dwa podesty przymocowane do podłogi umieszczone były po lewej stronie od wejścia, a trzeci - po prawej stronie, bliżej okna znajdującego się naprzeciw drzwi. Pokój dwuosobowy wyposażono jedynie w dwa podesty zlokalizowane po lewej stronie od wejścia. Światło dzienne trafia do pokoi przez duże okna zabezpieczone od wewnątrz metalową siatką i kratą. Z informacji podanych przez z-cę dyżurnego wynika, iż są one otwierane od zewnątrz. Tuż pod nimi znajdują się grzejniki centralnego ogrzewania (w pokoju dwuosobowym grzejnik znajduje się po lewej stronie od drzwi). Stan i czystość ścian nie budziły zastrzeżeń. Punkty świetlne w pokojach dla zatrzymanych zlokalizowano w ich prawych górnych rogach, nad drzwiami. Tuż pod nimi znajdują się kamery umożliwiające stały monitoring pokoi. Instalacja przyzywowa umieszczona w każdym z pomieszczeń dla zatrzymanych działała bez zarzutu.

Właściwą cyrkulację powietrza zapewniała sprawna wentylacja mechaniczna.

Ściany każdego pokoju do wysokości około 2 m pomalowane były farbą olejną. Podłogę w pokojach Izby Zatrzymań, a także w jej korytarzu wyłożono terakotą.

Na korytarzu Izby, obok drzwi do poszczególnych pokoi, zamocowano przyciski instalacji alarmowej.

Toaletę dla zatrzymanych wyposażoną w stojący na centralnym miejscu sedes oraz dwukomorowy zlew, zlokalizowano oddzielnie od pomieszczenia z natryskiem, przylegającego do pokoju lekarskiego. W pomieszczeniu tym, poza natryskiem

znajduje się także kabina wc. W przeciwieństwie do toalety dla zatrzymanych pomieszczenie z natryskiem było czyste i schludne. Jego podłogę pokrywała terakota, a ściany wyłożone były glazurą.

W wizytowanej Izbie nie funkcjonuje w zasadzie pokój do przygotowywania i podgrzewania posiłków. Namiastkę takiego pomieszczenia stanowi wyodrębnione w części pokoju lekarskiego zaplecze kuchenne, w skład którego wchodzi wisząca szafka oraz znajdujący się tuż pod nią zlewozmywak. Z wyjaśnień z-cy dyżurnego wynika, iż posiłki dla osób zatrzymanych w Izbie dostarczane są z funkcjonującej na terenie Komendy stołówki, w jednorazowych naczyniach wraz z plastikowymi sztućcami, których zapas przechowywany jest we wspomnianej szafce. Zgodnie z obowiązującymi przepisami prawa, zatrzymanym zagwarantowano jeden ciepły posiłek w ciągu dnia. Nie ma problemu z zapewnieniem takich posiłków osobom zatrzymanym przebywającym podczas dni ustawowo wolnych od pracy w Izbie. Jeśli zachodzi taka potrzeba, wzywana jest telefonicznie obsługa stołówki.

Materace, koce i poduszki wydawane zatrzymanym w porze nocnej przechowuje się w magazynie. Tam też znajduje się szafa z czystą bielizną. Brudna zaś przechowywana jest w osobnym magazynie.

Pokój lekarski wyposażony jest jedynie w dwa krzesła oraz biurko. Lekarz ze Stacji Pogotowia Ratunkowego w Mrągowie wzywany jest w razie konieczności. Przyjeżdża wówczas z podręczną apteczką. Osoby nietrzeźwe, trzeźwe z widocznymi obrażeniami oraz te spośród zatrzymanych, które wyrażą takie żądanie, są badane w znajdującej się nieopodal Komendy Izbie Przyjęć Szpitala Miejskiego w Mrągowie. Koszt jednego badania wynosi 25 zł i jest w pełni refinansowany przez Komendę Wojewódzką Policji w Olsztynie.

W pomieszczeniu dyżurki Komendy znajduje się metalowa szafa, przeznaczona na depozyty osób zatrzymanych. Dokumentacja Izby przechowywana jest również w dyżurce.

3. Dane z przeprowadzonych rozmów

W czasie wizytacji w Izbie przebywało dwóch mężczyzn. Obaj zostali zatrzymani w związku z podejrzeniem popełnienia przestępstwa (prowadzenie auta oraz motoroweru w stanie nietrzeźwości).

Żaden z zatrzymanych nie otrzymał kopii protokołu zatrzymania. Jeden z rozmówców podał, iż nie wie, czy został pouczone o możliwości złożenia w terminie 7 dni od daty zatrzymania zażalenia do sądu rejonowego. Nie był także pewien, czy poinformowano go o przysługujących mu w Izbie prawach. Drugi zaś stwierdził, iż nie został pouczone o uprawnieniu do weryfikacji zasadności zatrzymania oraz o prawach związanych z pobytem w Izbie. Nasi rozmówcy podali jednakże, że zostali

poinformowani o możliwości powiadomienia osoby najbliższej o ich zatrzymaniu. Zawiadomili odpowiednio – zakład pracy oraz żonę. Rozmówcy nie wnosili zastrzeżeń, co do zasadności i sposobu zatrzymania. Jak ustaliliśmy, regulamin pobytu w Izbie umieszczony jest jedynie na ścianie pokoju lekarskiego.

Każdy z ankietowanych mężczyzn ocenił stan swojego zdrowia w chwili zatrzymania jako dobry. W związku ze stanem nietrzeźwości, potwierdzonym badaniem za pomocą alкотestu, mężczyźni zostali przebadani przez lekarza w Izbie Przyjęć Szpitala Miejskiego w Mrągowie.

Zatrzymani, z którymi rozmawiano nie zgłosili zastrzeżeń do stanu technicznego pomieszczeń Izby, oceniając go jako dość dobry. Nie wnosili oni także żadnych uwag, co do sposobu ich traktowania przez funkcjonariuszy pełniących służbę w Izbie, jak również podczas samego zatrzymania.

4. Dokumentacja Izby Zatrzymań

W dokumentacji Izby nie stwierdzono przypadków zatrzymania osoby na czas przekraczający granice określone prawem. Analiza protokołów zatrzymania dwóch mężczyzn, z którymi przeprowadzono rozmowy wykazała, iż jeden z nich otrzymał kopię protokołu, którą pozostawiono jednakże w depozycie, drugi zaś nie otrzymał takowej kopii w ogóle. Obaj złożyli jednak własnoręczne podpisy na protokołach zatrzymań. Jak ustaliliśmy, praktyką stosowaną w Izbie jest przechowywanie kopii protokołu zatrzymania z rzeczami osoby osadzonej w depozycie.

Z dokumentacji Izby wynikało, że w okresie od stycznia do 23 kwietnia 2007 r. w Izbie przebywały łącznie 303 osoby (dla porównania w roku ubiegłym zatrzymano 1031 osób). Podstawy zatrzymań przybrały następujące wielkości liczbowe:

- dla potrzeb postępowania przygotowawczego – 143,
- z polecenia sądu – 30,
- w związku z popełnionym wykroczeniem – 3,
- do wytrzeźwienia – 127 (w tym 1 nieletnia).

Osoby zatrzymane nie wnosiły zażaleń do Sądu Rejonowego w Mrągowie w związku z doprowadzeniem do Izby. Nie odnotowano także żadnego wypadku nadzwyczajnego.

5. Uwagi ogólne i wnioski

Ustalenia poczynione przez pracowników Biura Rzecznika Praw Obywatelskich w Policyjnej Izbie Zatrzymań Komendy Powiatowej Policji w Mrągowie nie ujawniły w odniesieniu do osób zatrzymanych naruszenia przysługujących im praw.

Od zatrzymanych mężczyzn, z którymi rozmawiano, nie odebrano skarg na traktowanie przez funkcjonariuszy pełniących służbę w Izbie.

Zastrzeżenia wizytujących wzbudziło natomiast niepełne wyposażenie wizytowanych pokoi Izby. Wymogi w tym zakresie określa rozporządzenie Ministra Spraw Wewnętrznych i Administracji z dnia 21 marca 2003 r. w sprawie warunków, jakim powinny odpowiadać pomieszczenia w jednostkach organizacyjnych Policji przeznaczone dla osób zatrzymanych lub doprowadzonych w celu wytrzeźwienia, oraz regulaminu pobytu w tych pomieszczeniach (Dz. U. Nr 61, poz. 547). Brak drewnianych taboretów przymocowanych do podłoża oraz stołów, a także niepełne wyposażenie pokoju lekarskiego (brak leżanki oraz apteczki), wskazują na niewypełnienie określonych prawem wymogów, jakie powinny spełniać tego typu placówki. Należy również zadbać o pełne wyodrębnienie pomieszczenia do porcjowania i podgrzewania posiłków dla zatrzymanych w Izbie osób.

Koniecznym natomiast jest zwrócenie uwagi na respektowanie przez funkcjonariuszy obowiązku informowania osób zatrzymanych o przysługujących im uprawnieniach. Pomocne w tym względzie byłoby umieszczenie regulaminu pobytu w Izbie w miejscach, w których zatrzymani mogliby w spokoju zapoznać się z jego postanowieniami (np. na drzwiach pomieszczeń dla zatrzymanych) lub wydawanie im wspomnianego aktu, z prośbą o zwrot po jego przeczytaniu.

W odpowiedzi na powyższą Informację, Komendant Powiatowy Policji w Mrągowie zaznaczył, że brakujące elementy wyposażenia policyjnej izby zatrzymań zostaną zakupione i zainstalowane. Pokój lekarski został wyposażony w brakującą kozetkę lekarską. Ze względu na problemy lokalowe, postulat wyodrębnienia pomieszczenia do porcjowania i podgrzewania posiłków, będzie trudny do zrealizowania.

III. Informacja o czynnościach przeprowadzonych z upoważnienia Rzecznika Praw Obywatelskich w pomieszczeniach dla osób zatrzymanych w Komendzie Powiatowej Policji w Giżycku

1. Wprowadzenie

W dniu 23 kwietnia 2007 r., działając z upoważnienia Rzecznika Praw Obywatelskich, pracownicy Zespołu Prawa Karnego Wykonawczego Biura Rzecznika Praw Obywatelskich przeprowadzili czynności mające na celu zbadanie stopnia poszanowania praw osób pozbawionych wolności, w pomieszczeniach dla zatrzymanych (w dalszej części: Izba Zatrzymań lub Izba) Komendy Powiatowej Policji w Giżycku.

Przeprowadzone czynności polegały na:

- wysłuchaniu informacji na temat funkcjonowania Izby Zatrzymań, przedstawionych przez zastępcę Komendanta Powiatowego Policji w Giżycku;
- obejrzeniu wszystkich pomieszczeń wykorzystywanych w Izbie;
- przeprowadzeniu rozmów w cztery osoby z dwoma mężczyznami przebywającym w Izbie;
- analizie dokumentacji prowadzonej w Izbie, w tym: książki kontroli osób zatrzymanych, protokołów zatrzymań (bez i z osadzeniem w Izbie), książki wizyt lekarskich, książki kontroli służby oraz rejestru wydawanych posiłków.

Po dokonaniu wyżej wymienionych czynności, wstępne ustalenia przedstawiono Komendantowi Powiatowemu Policji w Giżycku oraz jego zastępcy.

2. Charakterystyka Izby Zatrzymań

Izba Zatrzymań mieści się na parterze budynku Komendy Powiatowej Policji w Giżycku. Jej okna wychodzą na teren wewnętrzny Komendy. Zapewnia to właściwą izolację od hałasu ulicznego, jak również uniemożliwia nawiązywanie przez zatrzymanych nielegalnych kontaktów.

W Izbie umieszcza się zarówno mężczyzn, jak i kobiety. Jest ona przeznaczona dla osób zatrzymanych oraz doprowadzonych w celu wytrzeźwienia (spełnia zatem również rolę nieistniejącej na terenie Giżycka Izby Wytrzeźwień). Za pobyt osoby nietrzeźwej w Izbie pobierana jest opłata w wysokości 140 zł. Została ona ustalona na mocy decyzji nr 296 Komendanta Wojewódzkiej Policji w Olsztynie z dnia 4 września 2006 r.

W pomieszczeniach Izby stałą służbę w 12-godzinnym systemie zmianowym pełni dziesięciu funkcjonariuszy Zespołu Dyżurnych i Ochrony Sekcji Prewencji (5 dyżurnych pełniących funkcję nadzoru oraz 5 pomocników dyżurnych sprawujących bezpośrednią służbę w Izbie).

W Izbie znajduje się 7 pokoi dla osób zatrzymanych lub doprowadzonych w celu wytrzeźwienia, o łącznej pojemności 21 miejsc. Nie wyodrębniono pokoju dla zatrzymanych kobiet oraz zatrzymanych do wytrzeźwienia. Czynności związane z umieszczeniem w Izbie kobiety, wykonuje funkcjonariuszka.

Wyposażenie pokoi było takie samo. W każdym znajdowały się trzy podesty przymocowane do podłogi (dwa umieszczone były po lewej stronie od wejścia, a trzeci - po prawej stronie, bliżej okna znajdującego się naprzeciw drzwi). Brak było stołów i taboretów przytwierdzonych na stałe do podłogi.

Światło dzienne trafia do pokoi przez duże okna zabezpieczone od wewnątrz metalową siatką; od zewnątrz zaś - kratą. Tuż pod nimi znajdują się grzejniki centralnego ogrzewania. Stan i czystość ścian, pomalowanych do wysokości około 2 m farbą olejną, budziły zastrzeżenia wizytujących. Widniały na nich niecenzuralne

napisy (niektóre z nich zostały wydrapane w tynku). Punkty świetlne w pokojach dla zatrzymanych zlokalizowano nad drzwiami. Instalacja przyzywowa umieszczona w każdym z pomieszczeń dla zatrzymanych działała bez zarzutu.

Właściwą cyrkulację powietrza zapewniała sprawna wentylacja grawitacyjna.

Podłoga w pokojach Izby Zatrzymań, a także na korytarzu była betonowa.

Na korytarzu Izby, obok drzwi do poszczególnych pokoi, zamocowano przyciski instalacji alarmowej.

Umywalnia i toaleta dla zatrzymanych znajdowały się w jednym pomieszczeniu. Wyodrębniono również jedno pomieszczenie sanitarne przeznaczone dla policjantów. Sanitariat dla zatrzymanych wyposażono w muszlę klozetową, pisuar, umywalkę oraz prysznic z ciepłą i zimną wodą. Ściany pomieszczenia wyłożone były glazurą, a podłoga terakotą.

W wizytowanej Izbie wyodrębniono pokój do przygotowywania i podgrzewania posiłków. Wyposażono go w dwukomorowy zlewozmywak, szafkę oraz stół. Z wyjaśnień z-cy dyżurnego wynika, iż posiłki dla osób zatrzymanych w Izbie dostarczane są z bar położonego nieopodal Komendy. Zgodnie z obowiązującymi przepisami prawa, zatrzymanym zagwarantowano jeden ciepły posiłek w ciągu dnia. Z uwagi na funkcjonowanie baru przez cały tydzień, nie ma problemu z zapewnieniem takich posiłków osobom zatrzymanym przebywającym w Izbie podczas dni ustawowo wolnych od pracy.

Materace, koce i poduszki wydawane zatrzymanym w porze nocnej przechowywane są w magazynie. Tam też znajduje się szafa z czystą bielizną. Brudna zaś przechowywana jest w osobnym magazynie.

Pokój lekarski znajdujący się za pokojem do porcjowania posiłków, wyposażony był w dwa krzesła, biurko, leżankę oraz apteczkę. Lekarz ze Stacji Pogotowia Ratunkowego w Giżycku wzywany jest w razie konieczności. Osoby nietrzeźwe, trzeźwe z widocznymi obrażeniami oraz te spośród zatrzymanych, które wyrażą takie żądanie, są badane w Samodzielnym Publicznym ZOZ w Giżycku. Koszt jednego badania ogólnego wynosi 40 zł (na obecność narkotyków – 10 zł) i jest w pełni refinansowany przez Komendę Wojewódzką Policji w Olsztynie.

W pomieszczeniu profosa Izby znajduje się biurko, szafka, dwa krzesła, a także metalowa szafa, przeznaczona na depozyty osób zatrzymanych. Ubrania osób zatrzymanych przechowywane są w płóciennych workach zawieszonych na metalowym wieszaku. Dokumentacja Izby przechowywana jest również w tym pomieszczeniu.

3. Dane z przeprowadzonych rozmów

W czasie wizytacji w Izbie przebywało dwóch mężczyzn. Jeden, zatrzymany w związku z podejrzeniem popełnienia przestępstwa (jazda rowerem w stanie nietrzeźwości), drugi zaś w związku z nakazem doprowadzenia do najbliższej jednostki penitencjarnej.

Obu zatrzymanym przekazano kopie protokołów zatrzymań, a także pouczone o możliwości złożenia w terminie 7 dni od daty zatrzymania zażalenia do sądu rejonowego. Jeden z rozmówców podał, iż nie został poinformowany o prawie żądania powiadomienia o zatrzymaniu osoby najbliższej, szkoły lub zakładu pracy. Na pytanie o zapoznanie z przysługującymi zatrzymanym w Izbie prawami, rozmówcy odpowiedzieli twierdząco. Nie wnosili zastrzeżeń, co do zasadności samego zatrzymania. Mężczyzna, wobec którego wydano nakaz doprowadzenia do najbliższej jednostki penitencjarnej żalił się, iż podczas zatrzymania policjanci nie pozwolili mu zabrać żadnych rzeczy osobistych, w tym okularów.

Regulamin pobytu w Izbie umieszczony jest jedynie na ścianie pokoju profosa.

Każdy z ankietowanych mężczyzn ocenił stan swojego zdrowia w chwili zatrzymania jako dobry. W związku ze stanem nietrzeźwości mężczyzny podejrzanego o popełnienie przestępstwa, został on przebadany przez lekarza Samodzielnego Publicznego ZOZ w Giżycku. Drugi z rozmówców nie żądał poddania go badaniom.

Zatrzymani, z którymi rozmawiano, nie zgłosili zastrzeżeń do stanu technicznego pomieszczeń Izby, oceniając go jako dość dobry. Nie wnosili oni także żadnych uwag, co do sposobu ich traktowania przez funkcjonariuszy pełniących służbę w Izbie, jak również podczas samego zatrzymania. Podali jednakże, iż nie otrzymali pościeli.

4. Dokumentacja Izby Zatrzymań

W dokumentacji Izby nie stwierdzono przypadków zatrzymania osoby na czas przekraczający granice określone prawem. Analiza protokołów zatrzymania dwóch mężczyzn, z którymi przeprowadzono rozmowy nie wykazała żadnych uchybień formalno-prawnych. W odniesieniu do nieletnich, których protokoły zatrzymań również poddano analizie, zdarzały się przypadki braku oznaczenia właściwej podstawy prawnej zatrzymania.

Z dokumentacji Izby wynikało, że w okresie od stycznia do 23 kwietnia 2007 r. w Izbie przebywały łącznie 374 osoby. Podstawy zatrzymań przybrały następujące wielkości liczbowe:

- dla potrzeb postępowania przygotowawczego – 194,
- z polecenia sądu – 76,
- w związku z popełnionym wykroczeniem – 4,

- do wytrzeźwienia – 165,
- nieletni – 35.

Osoby zatrzymane nie wnosiły zażaleń do Sądu Rejonowego w Giżycku w związku z doprowadzeniem do Izby. Nie odnotowano również żadnego wypadku nadzwyczajnego.

5. Uwagi ogólne i wnioski

Ustalenia poczynione przez pracowników Biura Rzecznika Praw Obywatelskich w Policyjnej Izbie Zatrzymań Komendy Powiatowej Policji w Giżycku, nie ujawniły w odniesieniu do osób zatrzymanych naruszenia przysługujących im praw.

Od zatrzymanych mężczyzn, z którymi rozmawiano nie odebrano skarg na traktowanie przez funkcjonariuszy pełniących służbę w Izbie.

Zastrzeżenia wizytujących wzbudziło natomiast niepełne wyposażenie wizytowanych pokoi Izby. Wymogi w tym zakresie określa rozporządzenie Ministra Spraw Wewnętrznych i Administracji z dnia 21 marca 2003 r. w sprawie warunków, jakim powinny odpowiadać pomieszczenia w jednostkach organizacyjnych Policji przeznaczone dla osób zatrzymanych lub doprowadzonych w celu wytrzeźwienia, oraz regulaminu pobytu w tych pomieszczeniach (Dz. U. Nr 61, poz. 547). Brak drewnianych taboretów przymocowanych do podłoża oraz stołów wskazuje na niewypełnienie określonych prawem wymogów, jakie powinny spełniać tego typu placówki.

W związku z informacją podaną przez zatrzymanych o tym, iż nie wydana została im pościel, postuluje się zadbanie o realizację zapisu wskazanego wyżej rozporządzenia w praktyce.

Konieczne natomiast jest zwrócenie uwagi na respektowanie przez funkcjonariuszy obowiązku informowania osób zatrzymanych o przysługujących im uprawnieniach. Pomocne w tym względzie byłoby umieszczenie regulaminu pobytu w Izbie w miejscach, w których zatrzymani mogliby w spokoju zapoznać się jego postanowieniami (np. na drzwiach pomieszczeń dla zatrzymanych) lub wydawanie im wspomnianego aktu, z prośbą o zwrot po jego przeczytaniu.

W związku z ujawnionymi podczas analizy protokołów zatrzymań osób nieletnich brakami w oznaczeniu właściwej podstawy prawnej dokonywanego zatrzymania, zadbać należy o bardziej rzetelne wypełnianie przez policjantów protokołów.

W odpowiedzi na powyższe uwagi i wnioski, dotyczące pomieszczeń dla osób zatrzymanych w Komendzie Powiatowej Policji w Giżycku, Komendant tej jednostki

poinformował, iż zwrócił się do Komendanta Wojewódzkiego Policji w Olsztynie w kwestii potrzeby uzupełnienia pomieszczeń izby o przedmioty wskazane w Informacji pokontrolnej. Ten natomiast wskazał, iż na 2008 r. planowany jest kompleksowy remont całej izby.

Ponadto wskazano, że pościel była i jest wydawana osobom umieszczanym w pomieszczeniach dla osób zatrzymanych, a przypadek opisany w Informacji miał charakter jednostkowy. Poza tym, na drzwiach wewnętrznych każdej celi zamieszczone zostały odpisy Regulaminu pobytu w pomieszczeniach dla osób zatrzymanych. W związku z uwagami dotyczącymi prowadzenia dokumentacji izby, przeprowadzono szkolenie funkcjonariuszy, aby w przyszłości zapobiec nieprawidłowościom w tym zakresie.

IV. Informacja o czynnościach przeprowadzonych z upoważnienia Rzecznika Praw Obywatelskich w pomieszczeniach dla osób zatrzymanych w Komendzie Powiatowej Policji w Zambrowie

1. Wprowadzenie

W dniu 22 października 2007 r., działając z upoważnienia Rzecznika Praw Obywatelskich, pracownicy Zespołu Prawa Karnego Wykonawczego Biura Rzecznika Praw Obywatelskich przeprowadzili czynności mające na celu zbadanie stopnia poszanowania praw osób pozbawionych wolności, przebywających w pomieszczeniach dla zatrzymanych Komendy Powiatowej Policji w Zambrowie (w dalszej części: Izba Zatrzymań lub Izba), przy Al. Wojska Polskiego 4a.

Przeprowadzone czynności polegały na:

- wysłuchaniu informacji na temat funkcjonowania Izby Zatrzymań przedstawionych przez Komendanta Powiatowego Policji;
- obejrzeniu wszystkich pomieszczeń wykorzystywanych w Izbie;
- analizie dokumentacji prowadzonej w Izbie, w tym: protokołów zatrzymań, kwitów depozytowych, książki zatrzymanych, książki przebiegu służby oraz książki wizyt lekarskich.

Po dokonaniu wyżej wymienionych czynności, wstępne ustalenia przedstawiono Komendantowi Powiatowemu Policji w Zambrowie.

2. Charakterystyka Izby Zatrzymań

Izba Zatrzymań mieści się na parterze budynku Komendy Powiatowej Policji w Zambrowie. Okna Izby wychodzą na teren wewnętrzny oraz zewnętrzny Komendy. Takie usytuowanie pomieszczeń Izby zapewnia właściwą izolację od hałasu.

Izba przeznaczona jest dla osób dorosłych obu płci. Nie umieszcza się tam natomiast nieletnich, którzy kierowani są do izby dziecka lub pogotowia opiekuńczego. Izba przeznaczona jest dla zatrzymanych w związku z podejrzeniem popełnienia przestępstwa oraz z uwagi na stwarzanie zagrożenia dla zdrowia, życia ludzkiego lub mienia. Izba pełni również funkcję izby wytrzeźwień. Osadza się w niej osoby doprowadzone w celu wytrzeźwienia z całego powiatu zambrowskiego, bowiem na tym terenie nie funkcjonuje izba wytrzeźwień. Zgodnie z decyzją Komendanta Wojewódzkiego Policji w Białymstoku z dnia 30 kwietnia 2004 r., koszt pobytu w Izbie osoby doprowadzonej w celu wytrzeźwienia określono na kwotę 250 zł. Przyjęto więc stawkę maksymalną wskazaną w § 29 rozporządzenia Ministra Zdrowia z dnia 4 lutego 2004 r. w sprawie trybu doprowadzania, przyjmowania i zwalniania osób w stanie nietrzeźwości oraz organizacji izb wytrzeźwień i placówek utworzonych lub wskazanych przez jednostkę samorządu terytorialnego (Dz. U. Nr 20, poz. 192).

Pomieszczenia Izby obsługuje jeden funkcjonariusz Policji, pełniący służbę w 8-godzinny lub 12-godzinny systemie zmianowy. W razie zaistnienia takiej potrzeby, do obsługi Izby przydzielane są dodatkowe osoby. W przypadku umieszczenia w Izbie kobiety, związane z tym czynności służbowe wykonuje jedna z funkcjonariuszek Komendy Powiatowej Policji w Zambrowie.

W Izbie znajduje się 6 jednakowych cel dla zatrzymanych, o powierzchni około 13m². Każda z nich wyposażona jest w 3 drewniane podesty do spania, z których dwa są ze sobą złączone. Zajmują one około ½ powierzchni celi. W każdym pomieszczeniu znajduje się również stół, przytwierdzony do ściany i taboret przymocowany do podłogi. Przedmioty te nie mają ostrych krawędzi, a stan ich czystości nie budzi zastrzeżeń. Ściany cel, od podłogi do wysokości około 1,5 m, pomalowane są farbą olejną.

Okna w pomieszczeniach są małe, umieszczone wysoko pod sufitem i wykonane ze szkła matowego. W związku z tym, nie zapewniają one dobrego dopływu światła dziennego. Od wewnątrz są one zabezpieczone siatką metalową oraz kratą. Wymiana powietrza w celach odbywa się poprzez wentylację grawitacyjną lub otwarcie okien od zewnątrz. Oświetlenie sztuczne emitowane jest przez żarówki znajdujące się we wnękach, umieszczonych nad drzwiami wejściowymi do cel, przesłoniętych metalową siatką. W ocenie wizytujących nie było ono wystarczające do czytania.

Metalowa siatka osłania również grzejniki centralnego ogrzewania, zamontowane we wnękach na lewo od wejścia. Podesty do spania są od nich odsunięte. W każdej z cel znajduje się instalacja przyzywowa. W drzwiach pomieszczeń dla zatrzymanych zamontowane są wizjery, umożliwiające obserwację zachowania osadzonych. Z informacji otrzymanych od funkcjonariuszy wynika, że

planuje się również zainstalowanie kamer, umożliwiających obserwację cel, jak i korytarza Izby. Stan czystości pomieszczeń nie budził zastrzeżeń.

Korytarz Izby jest szeroki. Na ścianach obok drzwi wejściowych do cel zamontowano drewniane półki do stawiania naczyń z posiłkami. Znajdują się tu również przyciski instalacji alarmowej.

W Izbie wyodrębniono pomieszczenie umywalni, w którym zainstalowano jeden prysznic i umywalkę. Znajduje się tam również sedes typu tureckiego oraz pisuar, które oddzielone są od siebie betonowym murkiem, wysokości około 1,5 m. Sedes jest osłonięty drzwiami, zamontowanymi na wysokości około 0,3 m od podłogi i wysokości 1 metr. W ten sam sposób osłonięte jest stanowisko prysznicowe. Ściany pomieszczenia wyłożone są glazurą, a podłoga jest zmywalna, wykonana z lastryka. W trakcie wizytacji, z koniecznych środków higienicznych, w pomieszczeniu znajdował się papier toaletowy oraz mydło. Jak wynika z informacji uzyskanych od funkcjonariuszy, osoby umieszczone w Izbie otrzymują ręcznik na żądanie. W drzwiach do umywalni i ustępu zamontowana jest przeźroczysta szyba, wykonana ze szkła nietłukącego. W pomieszczeniu tym znajduje się instalacja przyzywowa.

W Izbie wyodrębniono pokój wyposażony w zlewozmywak dwukomorowy, z doprowadzoną ciepłą i zimną wodą, szafki wiszące na naczynia, lodówkę, kuchenkę elektryczną oraz mikrofalową. Posiłki są dostarczane z pobliskiego baru gastronomicznego w Zambrowie, z którym Komenda Powiatowa Policji podpisała stosowną umowę. Wydawane są w naczyniach jednorazowych i dostarczane w razie potrzeby również w soboty i niedziele. Koszt dziennego wyżywienia dla osób zatrzymanych wynosi 13,77 zł, przy czym dla kobiet w ciąży 17,21 zł. Z informacji uzyskanych od funkcjonariuszy wynika, że osoby doprowadzone w celu wytrzeźwienia otrzymują do picia kawę, herbatę lub napoje.

W Policyjnej Izbie Zatrzymań w Zambrowie nie ma pokoju lekarskiego. Całodobowe usługi medyczne świadczone są przez Szpital Miejski w Zambrowie – Niepubliczny Zakład Opieki Zdrowotnej, na podstawie umowy zawartej w dniu 13 kwietnia 2007 r. z Komendą Wojewódzką Policji w Białymstoku. Szpital ten udziela świadczeń zdrowotnych osobom zatrzymanym, doprowadzonym przez funkcjonariuszy Komendy Powiatowej Policji w Zambrowie. Następuje to na pisemny wniosek dyżurnego jednostki policji dokonującej zatrzymania lub jego wniosek ustny, gdy u zatrzymanego stwierdzono widoczne obrażenia ciała lub gdy doszło do utraty przytomności. Są to więc czynności przeprowadzane przed umieszczeniem danej osoby w Policyjnej Izbie Zatrzymań.

Osoby przebywające w Izbie otrzymują w porze nocnej, a osoby doprowadzone w celu wytrzeźwienia na czas pobytu – materac, koc (w okresie zimowym dwa koce),

poduszkę i poszwy. Rzeczy te przechowywane są w magazynie. Pościel czysta przetrzymywana jest w szafie, brudna zaś w zamykanym, plastikowym pojemniku.

Brak jest odrębnego pomieszczenia do przechowywania rzeczy oddanych do depozytu. Umieszcza się je w szafkach metalowych, znajdujących się poza pomieszczeniami Izby, za kratą zamykającą wejście. W korytarzu Izby znajduje się dodatkowo wydzielona szafka metalowa przeznaczona na rzeczy osób zatrzymanych - chorych zakaźnie, osobna zaś na rzeczy zatrzymanych w celu wytrzeźwienia

Izba dyżurna jest wyposażona w niezbędny sprzęt, otwieraną barierę drewnianą i instalację telefoniczną posiadającą połączenie wyłącznie z dyżurnym jednostki. Stan znajdujących się tam urządzeń nie budzi zastrzeżeń. W dyżurce osoby przebywające w Izbie mogą również palić pod nadzorem funkcjonariuszy. Na prawo od wejścia do niej zainstalowana jest instalacja przyzywowa. Dodatkowo znajdują się tam haczyki do powieszenia ubrań, apteczka (w dniu wizytacji była wyposażona) oraz tablica ogłoszeń. Powieszony jest na niej między innymi wykaz aktów prawnych stanowiących podstawę zatrzymania. Podczas czynności przeprowadzanych przez pracowników Biura Rzecznika, Regulamin pobytu osób umieszczonych w pomieszczeniach jednostek organizacyjnych policji, przeznaczonych dla osób zatrzymanych lub doprowadzonych w celu wytrzeźwienia, nie był umieszczony w widocznym miejscu, dostępnym dla przebywających w Izbie. Stwierdzono natomiast, że egzemplarz Regulaminu znajdował się w zbiorze aktów prawnych, przechowywanych w izbie dyżurnej.

W Izbie nie umieszcza się tymczasowo aresztowanych oraz skazanych. Nie jest więc ona wyposażona w plac spacerowy, ani pokój widzeń.

3. Dokumentacja Izby Zatrzymań

Wizytujący zapoznali się z dostępną w Izbie dokumentacją, tj. książką zatrzymanych, książką przebiegu służby, kwitami depozytowymi, książką wizyt lekarskich oraz protokołami zatrzymania.

Z dokumentacji Izby wynika, że w 2007 r. (do dnia wizytacji) Komenda Powiatowa Policji w Zambrowie zatrzymała 268 osób (liczba ta obejmuje również osoby zatrzymane bez osadzenia). Spośród osadzonych w Izbie, 99 osób zostało doprowadzonych w celu wytrzeźwienia - wszyscy zostali poddani badaniom lekarskim przed osadzeniem w Izbie. Ponadto, jak wynika z zapisów w książce wizyt lekarskich, oprócz badań przeprowadzanych w szpitalu miejskim przed osadzeniem, 3 osoby zatrzymane zostało dodatkowo przebadane przez lekarza na miejscu w Izbie.

W dokumentacji Izby nie stwierdzono przypadków zatrzymania poszczególnych osób na czas przekraczający granice zakreślone prawem. Analiza protokołów zatrzymań wykazała w kilku przypadkach nieprawidłowości, w postaci

braku podpisu osoby zatrzymanej, potwierdzającego otrzymanie kopii protokołu. Ponadto, kwity depozytowe nie były wypełniane prawidłowo. Brakowało podpisu drugiego funkcjonariusza w sytuacji odmowy złożenia podpisu przez osobę zatrzymaną. Kilkakrotnie niewypełniona była również część kwitu depozytowego, dotycząca odbioru depozytu.

4. Uwagi ogólne i wnioski

Ustalenia poczynione przez pracowników Biura Rzecznika Praw Obywatelskich w Policyjnej Izbie Zatrzymań w Zambrowie pozwalają na stwierdzenie, że podstawowe zadanie przypisane przez prawodawcę tego typu placówkom, jakim jest izolowanie osób zatrzymanych, jest przez Izbę realizowane prawidłowo. W sposób właściwy pełni ona także funkcję izby wytrzeźwień, realizując przepisy ustawy o wychowaniu w trzeźwości i zapobieganiu alkoholizmowi. W trakcie wizyty nie odnotowano uchybień w określaniu podstaw zatrzymania i umieszczania w Izbie, jak i czasu jego trwania.

Wymogi w zakresie stanu technicznego pomieszczeń izb zatrzymań określa rozporządzenie Ministra Spraw Wewnętrznych i Administracji z dnia 21 marca 2003 r. w sprawie warunków, jakim powinny odpowiadać pomieszczenia w jednostkach organizacyjnych Policji przeznaczone dla osób zatrzymanych lub doprowadzonych w celu wytrzeźwienia, oraz regulaminu pobytu w tych pomieszczeniach (Dz. U. Nr 61, poz. 547).

Pokoje dla osób umieszczonych w Izbie wyposażone są w 3 prycze, w tym 2 połączone ze sobą, podczas gdy powinny być one rozdzielone. Funkcjonariusze zapewniali jednak, że mając na względzie obowiązujące regulacje prawne, w pomieszczeniach umieszcza się maksymalnie 2 osoby. W dniu wizytacji brakowało wydzielonego pomieszczenia na przechowywanie rzeczy oddanych do depozytu. W Izbie nie było także pokoju lekarskiego. Jego zorganizowanie jest wymagane przepisami wymienionego rozporządzenia, w celu zapewnienia właściwej opieki lekarskiej przebywającym w Izbie.

Ponadto, w celu właściwej realizacji praw osób umieszczonych w Izbie, należy zapewnić lepszy dopływ światła dziennego oraz właściwe natężenie oświetlenia elektrycznego w celach. Punkty świetlne powinny być umieszczone na suficie, co wpłynie na równomierne oświetlenie pomieszczeń. Konieczne jest także zapewnienie osobom zatrzymanym lub doprowadzonym w celu wytrzeźwienia, możliwości zapoznania się z Regulaminem pobytu w Izbie oraz właściwe informowanie osób tam umieszczonych o przysługujących im prawach. Należy również wyeliminować zdarzające się nieprawidłowości w zakresie prowadzenia dokumentacji Izby, które zostały wskazane w niniejszej Informacji.

Ponadto, należy rozważyć, czy wysokość kosztu pobytu osoby przyjętej w celu wytrzeźwienia, określona na kwotę 250 zł, jest uzasadniona. Należy wziąć pod uwagę, że standard świadczonej w Izbie opieki nad osobami doprowadzonymi w celu wytrzeźwienia jest niższy niż w izbach wytrzeźwień. Nie jest więc słuszne i sprawiedliwe nakładanie na osoby zatrzymane do wytrzeźwienia, maksymalnej wysokości opłaty. Nie odzwierciedla to bowiem kosztów ponoszonych przez jednostkę Policji i może być traktowane jako forma represji wobec osoby nietrzeźwej.

W związku z przesłaniem powyższej Informacji do jednostki wizytowanej oraz organów nadrzędnych, do Biura Rzecznika Praw Obywatelskich wpłynęła odpowiedź z Komendy Wojewódzkiej Policji w Białymstoku. Komendant poinformował, że w terminie marzec-maj 2008 r. planowany jest remont pomieszczeń dla osób zatrzymanych lub doprowadzonych w celu wytrzeźwienia w Zambrowie. Ponadto, zgodnie z zaleceniami pokontrolnymi, na tablicy informacyjnej w izbie dyżurnej został wywieszony Regulamin pobytu w pomieszczeniach dla osób zatrzymanych. Osoby umieszczane tam są również każdorazowo informowane o przysługujących im prawach. Poza tym, w ramach odpraw kadry kierowniczej Komendy Powiatowej Policji w Zambrowie oraz szkoleń dla policjantów, zwrócono uwagę na kwestię prawidłowego prowadzenia dokumentacji izby, w tym zwłaszcza protokołów zatrzymań oraz kwitów depozytowych. Jeżeli zaś chodzi o opłatę pobieraną od osoby doprowadzonej w celu wytrzeźwienia, Komendant zwrócił uwagę, że opłata w wysokości 250 zł została określona w oparciu o kalkulacje faktycznych kosztów dobowych, ponoszonych przez jednostki Policji województwa podlaskiego.

W związku jednak z dużymi rozbieżnościami w wysokości opłat pobieranych od osób nietrzeźwych w poszczególnych województwach, Rzecznik Praw Obywatelskich zwrócił się do Wicepremiera i Ministra Spraw Wewnętrznych i Administracji z wnioskiem o ujednolicenie w całym kraju wysokości opłaty pobieranej od osób doprowadzonych do jednostek organizacyjnych Policji w celu wytrzeźwienia.

Obecnie opłaty te są ujednolicone w skali województw. Zdaniem Rzecznika nie jest to słuszne rozwiązanie, gdyż koszty ponoszone w związku z zatrzymaniem i pobytem osób doprowadzonych w celu wytrzeźwienia oraz standard pomieszczeń policyjnych izb zatrzymań są podobne we wszystkich jednostkach organizacyjnych Policji.

Rzecznik zwrócił się także z prośbą o zmianę redakcji § 3 ust. 1 Regulaminu pobytu osób umieszczonych w pomieszczeniach jednostek organizacyjnych Policji przeznaczonych dla osób zatrzymanych lub doprowadzonych w celu wytrzeźwienia, stanowiącego załącznik do rozporządzenia Ministra Spraw Wewnętrznych i Administracji z dnia 21 marca 2003 r. w sprawie warunków, jakim powinny

odpowiadać pomieszczenia w jednostkach organizacyjnych Policji przeznaczone dla osób zatrzymanych lub doprowadzonych w celu wytrzeźwienia, oraz regulaminu pobytu w tych pomieszczeniach, w taki sposób, aby był on zgodny z § 4 ust. 1 rozporządzenia Ministra Zdrowia z dnia 4 lutego 2004 r. w sprawie trybu doprowadzania, przyjmowania i zwalniania osób w stanie nietrzeźwości oraz organizacji izb wytrzeźwień i placówek utworzonych lub wskazanych przez jednostkę samorządu terytorialnego.

W odpowiedzi na to wystąpienie Minister wskazał, że niezgodność regulacji wskazanych przez Rzecznika aktów prawnych, w zakresie zasadności przeprowadzania badań lekarskich wobec osób doprowadzonych w celu wytrzeźwienia do policyjnych pomieszczeń, zostanie wyeliminowana. Natomiast w kwestii opłaty pobieranej przez Policję od osoby nietrzeźwej, Minister podkreślił, że postulat ten jest możliwy do zrealizowania, jednak powstaje wątpliwość, czy odgórne ustalenie wysokości przedmiotowej opłaty, bez wyraźnej podstawy prawnej, nie będzie stanowiło ingerencji w kompetencje kierowników państwowych jednostek budżetowych, jakimi są komendanci wojewódzcy Policji. Zgodnie bowiem z ustawą o finansach publicznych, ponoszą oni odpowiedzialność za całość gospodarki finansowej. W tym przypadku, odpowiadają za ustalenie i dochodzenie należności stanowiących dochody budżetu państwa.

B. Zakłady Karne

V. Informacja o czynnościach przeprowadzonych z upoważnienia Rzecznika Praw Obywatelskich w Zakładzie Karnym Nr 1 w Grudziądzu oraz funkcjonującym przy nim Domu Matki i Dziecka.

Wizytacja została przeprowadzona przez przedstawiciela Rzecznika Praw Obywatelskich z Zespołu Prawa Karnego Wykonawczego, w związku ze skargami męża jednej z osadzonych w jednostce. Bezpośrednia rozmowa z tymczasowo aresztowaną kobietą nie była możliwa wobec zażądania przez prokuratora złożenia wniosku o widzenie przez pracownika Biura RPO. Przedstawicielka Rzecznika Praw Obywatelskich nie złożyła stosownego wniosku ponieważ Rzecznik posiada samoistne uprawnienie do rozmów z osobami pozbawionymi wolności, w tym z tymczasowo aresztowanymi. Wynika ono z art. 13 ust. 1 pkt 1 ustawy z dnia 15 lipca 1987 r. o Rzeczniku Praw Obywatelskich. Potwierdzają go również przepisy Kodeksu karnego wykonawczego (art. 102 pkt 10 w zw. z art. 214 §1). W tej sytuacji wystąpienie z prośbą o widzenie z osadzoną stworzyłoby niedopuszczalny precedens, który mógłby doprowadzić do osłabienia możliwości działania Rzecznika na rzecz innych osób tymczasowo aresztowanych.

Mimo iż nie doszło do indywidualnej rozmowy, bez świadków, przeprowadzono odpowiednie ustalenia w miejscu pobytów tymczasowo aresztowanej i jej dziecka, tj. na Oddziale Ginekologiczno - Położniczym ZK Nr 1 w Grudziądzu, w Domu dla Matki i Dziecka przy tym samym ZK oraz w Szpitalu Miejskim w Grudziądzu. Dokonano także analizy udostępnionych na miejscu dokumentów. Wynika z nich, że po wykonaniu badania KTG i zapoznaniu się z kartą przebiegu ciąży, biegły sądowy w zakresie ginekologii i położnictwa przy SO w Krakowie stwierdził, że „...aktualny stan zdrowia zatrzymanej umożliwia uczestniczenie w czynnościach procesowych z zastrzeżeniem zawartym w punkcie następnym. Możliwość uczestnictwa wynika z braku skarg, braku aktywności skurczowej macicy oraz ciążowym kształcie szyjki macicy (wywiad, zapis KTG, badanie własne). W chwili obecnej badana może być zatrzymana czasowo. Czas zatrzymania wynika z teoretycznej dojrzałości do porodu obejmującej przedział 10-dniowy przed i po dacie obliczonej teoretycznie (14.12.06 r.), co w tym przypadku oznacza 4.12.2006 r. Zatrzymanie dłuższe, tj. po wskazanej dacie 4.12.2006 r., winno być realizowane w warunkach umożliwiających bezpieczne odbycie porodu. Ze względu na aktualną dojrzałość płodu (37 tygodni) istnieje teoretyczna możliwość wystąpienia porodu w ciągu najbliższych dni, co skutkuje koniecznością konsultacji lekarskiej w przypadku zmiany obecnego stanu (zgłaszanie przez badaną czynności skurczowej macicy, pogorszenie samopoczucia bądź pojawienie się innych objawów)”.

Wykonanie postanowienia o tymczasowym aresztowaniu w stosunku do osoby w wysoko zaawansowanej ciąży regulują przepisy rozporządzenia Ministra Sprawiedliwości z dnia 13.01.2004 r. w sprawie czynności administracyjnych związanych z wykonywaniem tymczasowego aresztowania ... (Dz. U. Nr 15, poz. 142). Zgodnie z § 33 ust 2 i ust. 4 tego rozporządzenia, kobieta powyżej 28 miesiąca ciąży generalnie nie podlega przyjęciu do aresztu tymczasowego, jednak przepisu tego nie stosuje się wobec osoby doprowadzonej do aresztu śledczego, przy którym funkcjonuje szpital z oddziałem mogącym zapewnić specjalistyczną opiekę lekarską (jeśli zachodzi uzasadnione przypuszczenie, że stan zdrowia osoby doprowadzonej nie pozwala na jej przyjęcie, decyzje w tym przedmiocie wydaje się na podstawie doręczonego przez organ doprowadzający dokumentu sporządzonego przez lekarza, również - lekarza zakładu opieki zdrowotnej dla osób pozbawionych wolności aresztu śledczego, do którego nastąpiło doprowadzenie - § 33 ust. 5). W omawianym przypadku Zakład Karny nr 1 w Grudziądzu dysponował właściwym oddziałem szpitalnym, co umożliwiało wykonanie tymczasowego aresztowania w sposób zgodny z art. 260 Kpk.

W związku z analizą sytuacji tymczasowo aresztowanej kobiety, stwierdzono, iż brakuje przepisów regulujących kwestie konwojowania kobiet w ciąży. Załącznik do Rozkazu Nr 2/95 Komendanta Głównego Policji z dnia 3.04.1995 r. w świetle Konstytucji RP nie jest bowiem źródłem prawa powszechnie obowiązującego. Wypada jednak wspomnieć, że jego zapisy były zbliżone. Zgodnie z § 13, od wykonywania konwoju należało bowiem odstąpić w przypadku zaświadczenia lekarskiego stwierdzającego, że skazana kobieta jest w ciąży powyżej siódmego miesiąca lub jest matką karmiącą dziecko piersią, chyba że sąd pisemnie polecił przyjąć ją do zakładu karnego. Nie ulega jednak wątpliwości, że konwojowanie jest czynnością będącą konsekwencją postanowienia o tymczasowym aresztowaniu - z § 2 pkt 5 rozporządzenia Ministra Spraw Wewnętrznych i Administracji z dnia 2 lutego 1999 r. w sprawie szczegółowego zakresu zadań i zasad organizacji policji sądowej (Dz. U. Nr 12, poz. 106) wynika, że jednym z jej zadań jest konwojowanie i doprowadzanie osób na polecenie sądów, prokuratorów i właściwych komendantów Policji. Z rozporządzenia Ministra Spraw Wewnętrznych i Administracji z dnia 21 czerwca 2002 r. w sprawie badań lekarskich osób zatrzymanych przez Policję można wnioskować, że w przypadku tymczasowo aresztowanej, której sprawę na miejscu badano, miał odpowiednie zastosowanie jego § 3 ust. 3 - „Jeżeli stan zdrowia osoby zatrzymanej wskazuje na potrzebę użycia do jej przewiezienia specjalnego środka transportu sanitarnego, przewiezienia dokonuje się takim środkiem, a w szczególności środkiem pogotowia ratunkowego”.

Z dodatkowych informacji przesłanych z Prokuratury Apelacyjnej w Katowicach wynika natomiast, że po ustaleniu, iż zarówno Pogotowie Ratunkowe w Katowicach, jak i inne placówki publicznej służby zdrowia nie świadczą usług w zakresie transportu medycznego - prokuratura zwróciła się do firmy prywatnej w Katowicach o zapewnienie ambulansu dla osoby ciężarnej. Przed transportem lekarz medycyny z tej firmy przeprowadził z tymczasowo aresztowaną odpowiedni wywiad. W ambulansie, którym ją konwojowano znajdowali się dwaj ratownicy medyczni, lekarz oraz kobieta - funkcjonariusz CBS.

Ustalono, że w ZK nr 1 w Grudziądzu istniała również możliwość zweryfikowania stanu zdrowia osadzonej zgodnie z powoływanym wyżej przepisem - § 33 ust. 5 rozporządzenia z 13.01.2004 r., gdyż w nocy można wezwać na Oddział Ginekologiczno - Położniczy dwoje lekarzy - ginekologów, którzy są „pod telefonem”. Jak podają pracownicy tego oddziału, tymczasowo aresztowana została przyjęta bezpośrednio na Oddział Ginekologiczno - Położniczy. W komplecie dokumentów i badań zleczanych przez lekarza prowadzącego wcześniej ciążę, pracownicy oddziału nie doszukali się niepokojących informacji.

Zaawansowanie ciąży nakazywało pozostawienie osadzonej w oddziale. Do czasu zaobserwowania wahań tętna płodu stosowano wobec niej standardowe procedury, znajdujące szczególne odzwierciedlenie w dokumentacji medycznej. Po wystąpieniu zaburzeń, osadzona przewieziona została do Szpitala Miejskiego.

W Zakładzie Karnym Nr 1 w Grudziądzu, jak we wszystkich jednostkach penitencjarnych w kraju, przekroczono normy zaludnienia. Budynek sponosi się do koniecznego remontu, na który pozyskano pieniądze. Fatalny jest stan łazni. Przy tych wszystkich trudnościach warunki pobytu tymczasowo aresztowanej i tak są nieporównywalnie lepsze, niż w którymkolwiek z aresztów tymczasowych. Może też liczyć na stałą pomoc i opiekę fachowego personelu. W Domu Matki i Dziecka, który zajmuje dwa piętra budynku, zatrudnieni są: lekarz pediatra, pielęgniarka oddziałowa oraz 5 pielęgniarek na etacie, dietetyczka, kierownik DMiDz, a „dochodząco” także wychowawca i psycholog.

Ponadto, ustalono że prokurator wydał zezwolenie na przesłuchanie tymczasowo aresztowanej przez dwóch funkcjonariuszy CBS KGP w szpitalu miejskim. Takie przesłuchanie musi budzić wątpliwości co do jego legalności nie tylko dlatego, że dowód uzyskany w warunkach wskazanych w art. 171 § 7 Kpk powinien być zdyskwalifikowany (choć do organu procesowego należy ocena, czy warunki te zaistniały), ale także z uwagi na fakt wyznaczenia przesłuchania na okres tuż przed rozwiązaniem i próbę przeprowadzenia przesłuchania nieomal w toku porodu.

Powołane wyżej przepisy, zawierające rozwiązania dotyczące kobiet w zaawansowanej ciąży, formalnie rzecz ujmując, nie zostały naruszone w przypadku kobiety, której sprawę badano na miejscu w Zakładzie Karnym Nr 1 w Grudziądzu. Jednakże państwo powinno też zapewniać, aby czynności procesowe stosowane wobec tej grupy kobiet nie dały się opisywać w kategoriach niehumanitarnego i okrutnego traktowania. Przebieg i metody postępowania karnego nie mogą przynosić udręki i trudności przekraczających nieunikniony poziom cierpienia, który wiąże się z prowadzonym postępowaniem. Zadecydowanie o przesłuchaniu aresztowanej w ostatnim tygodniu przed porodem, nieodstąpienie od przeprowadzenia przesłuchania mimo porodu w toku, w końcu - sama decyzja o aresztowaniu kobiety w okresie bliskim rozwiązaniu, a w następstwie - o Jej wielogodzinnym konwojowaniu do aresztu z oddziałem szpitalnym, to przykłady wskazujące, że konieczny jest nie tylko przegląd praktyki stosowania prawa, ale również obowiązujących przepisów w kontekście uszczelnienia zasad ochrony praw tej grupy osób w postępowaniu przygotowawczym.

Poza tym, opisywany przypadek ilustruje nieracjonalnie okrutne traktowanie kobiety bliskiej porodu i obliuguje Rzecznika do skierowania do Ministra

Sprawiedliwości zapytania o sposób wypełnienia zobowiązania państwa polskiego wynikającego z art. 16 w zw. z art. 10 do 13 Konwencji w sprawie zakazu stosowania tortur oraz innego okrutnego, niehumanitarnego lub poniżającego traktowania albo karania (Dz. U. z 1989 r. Nr 63, poz. 378), art. 3 Konwencji o ochronie praw człowieka i podstawowych wolności (Dz. U. z 1993 r. Nr 61, poz. 284), jak i gwarancji zawartej w art. 40 Konstytucji RP.

W związku z powyższą Informacją, Rzecznik Praw Obywatelskich wystąpił do Ministra Spraw Wewnętrznych i Administracji wskazując, że brakuje przepisów regulujących zasady konwojowania kobiet w ciąży oraz innych osób, których przewożenie ze względu na stan zdrowia lub wiek obarczone jest ryzykiem. Przypadek konwojowania na bardzo długiej trasie kobiety w 37 tygodniu ciąży należy uznać za przykład okrutnego, niehumanitarnego traktowania tymczasowo aresztowanej. Obowiązujące przepisy w bardzo ogólny sposób odnoszą się bowiem do konwojowania przez Policję. Ustawa z dnia 6 kwietnia 1990 r. o Policji wskazuje, że Policja wykonuje czynności na polecenie sądu, prokuratora, organów administracji państwowej i samorządu terytorialnego w zakresie, w jakim obowiązek ten został określony w odrębnych ustawach. Natomiast rozporządzenie Ministra Spraw Wewnętrznych i Administracji z dnia 2 lutego 1999 r. w sprawie szczegółowego zakresu zadań i zasad organizacji policji sądowej wskazuje tylko, że jednym z zadań tej policji jest konwojowanie i doprowadzanie osób na polecenie sądów, prokuratorów i właściwych komendantów Policji. W praktyce stosowany jest również załącznik do Rozkazu Nr 2/95 Komendanta Głównego Policji z dnia 3 kwietnia 1995 r. w sprawie wykonywania przez policjantów służby konwojowej, który nie jest źródłem prawa powszechnie obowiązującego w Rzeczypospolitej Polskiej. Stąd wskazano na konieczność uregulowania zasad konwojowania osób wymagających szczególnej ochrony. W przeciwnym razie możemy bowiem narazić się na zarzut okrutnego oraz niehumanitarnego traktowania.

VI. Informacja o czynnościach przeprowadzonych z upoważnienia Rzecznika Praw Obywatelskich w Zakładzie Karnym w Sztumie.

1. Wprowadzenie

Działając z upoważnienia Rzecznika Praw Obywatelskich do Zakładu Karnego w Sztumie udali się pracownicy Zespołu Prawa Karnego Wykonawczego oraz pracownicy Zespołu Terenowego Biura RPO w Gdańsku. Celem wizyty było sprawdzenie stanu poszanowania praw osób pozbawionych wolności.

W dniach 10-12 września 2007 r. wykonano w jednostce następujące czynności:

- przeprowadzono rozmowę z dyrektorem i wicedyrektorem Zakładu o funkcjonowaniu jednostki i podstawowych problemach z tym związanych,
- dokonano oglądu terenu, budynków i podstawowych pomieszczeń Zakładu Karnego, w tym: obiektów kuchni, pralni, ambulatorium, sal widzeń z bufetem, kaplicy, biblioteki ogólnej, magazynów depozytów, działu ewidencji, stanowiska dowodzenia z monitoringiem jednostki, pól spacerowych, świetlic, znacznej części cel mieszkalnych w poszczególnych oddziałach Zakładu, cel zabezpieczających, pomieszczeń szkoły i biblioteki szkolnej, warsztatów oraz pracowni terapii zajęciowej,
- objęto rozmowami w cztery oczy - według kwestionariusza specyfikującego podstawowe kwestie związane z poszanowaniem praw przysługujących osobom pozbawionym wolności - 127 osób, tj ok. 10% osadzonych (w tym 123 skazanych i 4 tymczasowo aresztowanych),
- przyjęto na piśmie od osadzonych kilkanaście skarg i prośb, część z nich rozpatrzono na miejscu,
- dokonano analizy stosowania środków przymusu bezpośredniego i kary osadzenia w celi izolacyjnej,
- zbadano warunki zatrudnienia skazanych,
- przy dokonywaniu każdego z przedstawionych działań identyfikowano informacje, pozwalające na ocenę skutków przełudnienia Zakładu.

Na spotkaniu podsumowującym wizytę, Dyrektor Zespołu i pracownicy Biura Rzecznika Praw Obywatelskich przedstawili swoje wstępne ustalenia i wnioski oraz wysłuchali uwag i wyjaśnień ze strony osób reprezentujących kierownictwo jednostki, w tym Panów dyrektora i zastępcy dyrektora.

2. Ogólna charakterystyka Zakładu

Zakład Karny w Sztumie jest jednostką penitencjarną typu zamkniętego przeznaczoną dla recydywistów penitencjarnych. Funkcjonują w niej również oddziały:

- typu półotwartego,
- dla osadzonych stwarzających poważne zagrożenie społeczne lub dla bezpieczeństwa zakładu (dalej określany jako oddział N),
- aresztu śledczego,
- dwa oddziały terapeutyczne dla skazanych z niepsychotycznymi zaburzeniami psychicznymi lub upośledzonych umysłowo.

Zakład Karny w Sztumie stanowi imponujący kompleks budynków, które zajmują ogółem 7.692 m² powierzchni, z centralnie położonym czteroramiennym pawilonem mieszkalnym. Według aktualnego wypisu z rejestru gruntów, Zakład położony jest na działkach o powierzchni ogólnej 3,0944 ha, przy czym teren dawnego przedsiębiorstwa przywieziennego leży poza czterometrowym murem ze strażnicami otaczającym budynki Zakładu.

Od ostatniej planowej wizyty pracowników Biura RPO w Zakładzie w Sztumie, która miała miejsce w dniach 2- 4.09.1998 r., znacznemu polepszeniu uległ standard pomieszczeń Zakładu. Dotyczy to zwłaszcza części administracyjnej, kuchni, pralni oraz pomieszczeń socjalnych funkcjonariuszy.

Przeprowadzono remont bramy głównej, nieprzejezdnej wcześniej dla większych samochodów, a tym samym niespełniającej wymogów ochrony przeciwpożarowej. Naprawiono przeciekający, szklany dach nad skrzydłami A, B i D budynku mieszkalnego. Pokryty został materiałem, który przepuszcza światło, a jednocześnie stanowi dobrą izolację termiczną.

W wyremontowanej i dobrze wyposażonej kuchni w przemyślany sposób zorganizowany jest ciąg technologiczny, co sprzyja utrzymaniu wymogów higieny.

Pralnia, której stan techniczny w 1998 r. był bardzo zły, funkcjonuje obecnie w estetycznych, nowocześnie wyposażonych pomieszczeniach i obsługuje także inne jednostki penitencjarne Okręgu gdańskiego. Odrębny cykl transportowania, odkażania i prania dotyczy bielizny, co do której zachodzi podejrzenie zainfekowania albo skażenia.

Pojawiły się nowoczesne urządzenia w warsztatach, gdzie prowadzona jest nauka zawodu.

Poprawiono nawierzchnię traktu jezdnego wewnątrz Zakładu (od strony pralni), a na plac wprowadzono zieleń. Obecnie prowadzone są podobne prace po drugiej stronie pawilonu mieszkalnego.

3. Warunki pobytu

W dniu 10.09.2007 r., przy ogólnej liczbie 1050 miejsc w Zakładzie, przebywały w nim 1344 osoby (ewidencyjnie o 2 więcej), w tym:

- w oddziałach terapeutycznych dysponujących 105 miejscami - 138 skazanych (w dniu wizyty 154 przebywających w jednostce skazanych zaklasyfikowanych było do odbywania kary w tym systemie, z czego 1 osoba - w zakładzie półotwartym)
- w oddziale półotwartym z 74 miejscami - 87 skazanych (24 skazanych zaklasyfikowanych do oddziału półotwartego przebywało w oddziałach

zamkniętych - dotyczyło to osób bezpośrednio przed przemieszczeniem, a także skazanych zatrudnionych - roznoszących posiłki, fryzjera),

- w oddziale N wyznaczonym dla osób „niebezpiecznych”, dysponującym 23 miejscami było osadzonych 20 osób,
- w oddziale aresztu śledczego, w którym są 72 miejsca zakwaterowania - 32 tymczasowo aresztowanych oraz 43 skazanych z grupami klasyfikacyjnymi P, M i R (pojemność oddziału aresztu jest ruchoma).

a) warunki pobytu w celach i utrzymania higieny osobistej

Zakład Karny w Sztumie budowany był w latach 1910-1914 (skrzydło C dobudowano w latach 30-tych), na wzór amerykańskiego systemu celkowego, a więc dominowały w nim cele jednoosobowe. Obecnie są one w większości celami dwuosobowymi, a niekiedy, w związku z przeludnieniem, mieszczą się w nich 3 osoby.

Wśród 409 cel mieszkalnych Zakładu, do których wlicza się izby chorych (3) i cele izolacyjne (2) znajduje się:

- 38 cel jednoosobowych (w tym 2 izby chorych, 2 cele izolacyjne i 19 cel na oddziale N),
- 300 - dwuosobowych (w tym 2 na oddziale N),
- 3 - trzyosobowe,
- 3 - czteroosobowe ,
- 35 - pięcioosobowych (w tym izba chorych)
- 2 - sześćoosobowe,
- 25 - siedmioosobowych,
- 2 - dziewięcioosobowe,
- 1 - jedenastoosobowa.

Z informacji kierownika ambulatorium wynika, że dwie cele na Oddziale I przeznaczone są dla osób niepełnosprawnych.

Substancja techniczna pomieszczeń, w których przebywają skazani, jest relatywnie bardziej zużyta i mniej nowoczesna, niż innych pomieszczeń Zakładu. Okna zostały wymienione jedynie w pawilonie D, przed remontem jest też część korytarzy.

Norma 3 m² zachowana jest w 30 celach. Powierzchnia 286 cel dwuosobowych uniemożliwia zabudowę kąpielnicy sanitarnego. Kąpielnicy oddziela w nich tylko zasłona z materiału, często - niewystarczająco długa lub szeroka. Zagospodarowana jest cała powierzchnia - oprócz dwóch łóżek z wąskim przejściem, kąpielnicy sanitarnego, jest jeszcze stolik, a bezpośrednio nad nim najczęściej półka na mały telewizor. W VII i

VIII oddziale terapeutycznym (II i III p. skrzydła D) mieszczą się w ten sposób nierzadko trzy osoby (przy wstawieniu jednego łóżka piętrowego).

W większości cel jest tylko zimna woda. Posiadanie czajnika i przedłużacza, uzależnione od zgody dyrektora, umożliwia osadzonym podgrzewanie wody.

Okna zapewniają wystarczający do czytania dopływ światła dziennego, nie sprawia też trudności wietrzenie cel.

Wyposażenie cel jest zużyte. Skazani z oddziałów terapeutycznych uważają, że mają je relatywnie najgorsze.

Łaźnia mieści się na parterze. Niewielkie pomieszczenie wyposażone jest w 24 stanowiska z prysznicami. Jest oddzielne pomieszczenie dla osadzonych niepełnosprawnych - z wanną i uchwytem. Kąpiel odbywa się w sposób następujący, jednakowo we wszystkich jednostkach Okręgu gdańskiego: po 3 minutach dopływu wody z prysznica następuje przerwa (czas na namydlenie) i znowu przez kolejne 3 minuty płynie woda.

Bardzo zniszczona jest nawierzchnia korytarzy - galerie, które oplatają piętra budynku mieszkalnego - dość głębokie dziury zagrażają wypadkiem osobom sprawnym (zarówno skazanym, jak i funkcjonariuszom) i z pewnością znacznie utrudniają funkcjonowanie skazanym z zaburzeniami układu ruchu, których co najmniej kilku przebywa w oddziałach terapeutycznych na drugim i trzecim piętrze.

Skazani noszą ubrania skarbowe (mogą mieć również jeden komplet odzieży własnej) - ich stan jest odpowiedni. Tymczasowo aresztowani korzystają z odzieży własnej; jedynie na prośbę, po uzyskaniu indywidualnej zgody dyrektora, otrzymują odzież więzienną.

Zakład dysponuje jedną salą widzeń. Wydzielono część do realizacji widzeń bezdózorowych oraz widzeń udzielanych w sposób uniemożliwiający bezpośredni kontakt. Na pozostałej powierzchni są stoliki i taborety dla osób odbywających widzenie w obecności funkcjonariuszy Służby Więziennej. Podczas poprzedniej wizyty pracowników Biura RPO skazani skarżyli się na panujący tłok, obecnie skargi dotyczą najczęściej długiego czasu oczekiwania na widzenie (3-4 godziny). Jednostka zapewnia wizytującym ochronę danych osobowych - wywoływanie osób na widzenie odbywa się według nadanego numerka, nie zaś po nazwisku.

W oddziałach mieszkalnych są telefoniczne aparaty samoinkasujące. Każdy osadzony ma prawo do korzystania z nich 1 raz w tygodniu przez 5 minut, na własny koszt. Rozmowy są kontrolowane.

Zakład dysponuje dużym polem spacerowym z zadaszoną altaną znacznych rozmiarów, umożliwiającą ochronę przed deszczem, boiskiem do gry w siatkówkę, polami dla przebywających w izbie chorych i dla tymczasowo aresztowanych oraz tzw. boksami dla osadzonych w oddziale N (jak wynika z zapisów Porządku

wewnętrznego, odbywają tam spacery również przebywający w celi izolacyjnej). Pola spacerowe otoczone są siatką (pola wyznaczone - również od góry).

Oddział I w skrzydle C, tzw. oddział N, posiada 23 miejsca w 19 celach jednoosobowych i 2 dwuosobowych. W dniu wizyty przebywało w nim 20 skazanych. Jest to obiekt dobrze zabezpieczony przed możliwością dokonania z niego ucieczki, a także zabezpieczający przed możliwością kontaktowania się pomiędzy osadzonymi w tym oddziale oraz w innych oddziałach. W ramach oddziału funkcjonuje gabinet lekarski, pokój przesłuchań, pomieszczenie do odbywania widzeń, łazienka z dwoma wyodrębnionymi natryskami i 2 umywalkami oraz 8 boksów spacerowych. Osadzeni mogą za pomocą łączności domofonowej kontaktować się bezpośrednio z funkcjonariuszem oddziałowym, jak również realizować kontrolowane, zewnętrzne połączenia telefoniczne. Posiadają jednolitą odzież skarbową, praną w pralni więziennej. W celach jest ciepła woda.

Spośród 127 osadzonych, z którymi przeprowadzono rozmowy, 72 (56,7%) oceniło warunki bytowe w celi jako dobre lub dość dobre, 31 (24,4%) - jako znośne, 21 (16,5%) – jako raczej złe lub złe. Szczegółowe uwagi w tym zakresie zgłosiło aż 58 skazanych. Większość z nich podnosiła kwestię zbyt dużego zagęszczenia, przeludnienia cel i ciasnoty, co akcentowały zwłaszcza osoby przebywające w małych celach, gdzie zwiększenie liczby mieszkańców z dwóch do trzech skutkuje znacznym ograniczeniem swobody poruszania się. Powtarzały się również skargi na zimno w celach (przy czym jako powód podawano nieszczelne okna lub zakręcanie w zimie ogrzewania na noc). Po kilka skarg dotyczyło braku ciepłej wody, zniszczeń tynku w celach przez grzyby i pleśń, niewystarczającego oświetlenia cel (żarówka 40W w dużej celi). W trakcie rozmów kwestionariuszowych jeden skazany zgłosił problem brudnych koców i zgniłych materacy. W czasie wizytowania cel oddziału terapeutycznego kilku skazanych sygnalizowało złą jakość ręczników, koców i materacy; inni (w tym skazany niepełnosprawny) - niemożność podgrzania wody wobec braku zgody na posiadanie sprzętu elektrycznego.

Dwóch rozmówców podało, że przed wizytą pracowników Biura RPO były robione porządki w celach - uzupełniano sprzęt, przerzucano więźniów.

Jedna ze zgłoszonych do protokołu skarg dotyczyła umieszczania osób niepalących w celach z palącymi.

Warunki mycia się i kąpieli za dobre i dość dobre uznało 71 (54,8%) rozmówców, za znośne - 21 (16,8%), za raczej złe lub złe - 26 (20,8%), 7 osób (5,6%) nie miało wyrobionego poglądu na ten temat. Jednak aż 66 rozmówców zgłosiło w tym względzie uwagi - w większości kwestionowali zbyt krótki czas kąpieli i sygnalizowali, że małe ciśnienie wody sprawia, iż umycie się, a zwłaszcza spłukanie

mydła nie jest możliwe. Były też głosy, że kąpiele są zbyt rzadkie (również osoba pracująca jako kalifaktor miała je tylko raz w tygodniu), a w ich czasie panuje zbyt wielki tłok i brak jest wentylacji. Były głosy, że wszyscy i tak myją się w celach, bo w łaźni po prostu z uwagi na przyjęty system nie da się tego zrobić (w przypadku niektórych skazanych z oddziału terapeutycznego, z niepełnosprawnością ruchową ograniczającą możliwość poruszania się, jest tak w istocie). Z przeprowadzonych rozmów wynika, że rzeczywiście niektórzy osadzeni w ogóle nie korzystają z kąpieli w łaźni. Zasygnalizowały to 4 osoby, przy czym tylko jedna z nich podała, że może wykapać się w lepszych warunkach. Jedna osoba wskazała na niemożność zapewnienia intymności w trakcie kąpieli.

Wielu rozmówców zgłaszało uwagi o braku zabudowy kąpoków sanitarnych, co uniemożliwia nieskrępowane korzystanie z nich. Sporadycznie natomiast sygnalizowano niedostateczną ilość środków czystości wydawanych do cel („dostajemy tylko pastę”), choć były też 2 głosy z większych cel, że zapewnione są wszystkie środki czystości.

Wśród objętych rozmowami, 113 osób (89%) osób nie miało zastrzeżeń co do organizacji i warunków odbywania spaceru, 5 osób (3,9%) osób oceniło je jako znośne, tylko 3 osoby (2,5%) uznały je za raczej złe i złe. Sześciu (4,7%) respondentów nie miało zdania na ten temat.

Wśród 22 zgłoszonych uwag pojawiły się zarzuty dotyczące:

- nierównej powierzchni na boisku (zdarzają się przypadki złamania nogi),
- wspólnej pory spaceru i zajęć szkolnych, co uniemożliwia korzystanie ze spaceru,
- skracania spaceru w przypadku zgłoszenia skazanego do lekarza (wówczas konieczny jest wybór),
- ciasnoty na kole spacerowym przy szpitalu, gdzie chodzi ok. 50 osób,
- braku możliwości odbywania spacerów 2 x dziennie,

Rozmówcy z oddziału terapeutycznego wskazali okoliczności, które powinny budzić szczególny niepokój, tj:

- ustawiczne niekorzystanie z uprawnienia do spacerów, spowodowane niemożnością przemieszczenia się osoby niepełnosprawnej - zwłaszcza pokonania schodów, ale też, jak podawano, brakiem tolerancji na „tłum”, czy „dziwne” zachowania innych osadzonych,
- spacery w boksach traktowane jak pozaregulaminowa kara, gdyż stosowane niemal jako stała praktyka w tym oddziale, w opinii skazanych - bez wiedzy dyrektora (jeden ze skazanych twierdził, że spacerował tam 3 miesiące, drugi, że spaceruje tylko w boksie).

b) wyżywienie.

Kuchnia Zakładu usytuowana jest na parterze odrębnego budynku. Urządzenia w kuchni są w dobrym stanie, pomieszczenia mają zapewnioną właściwą wentylację, panuje w nich czystość. Rygorystycznie przestrzegany jest podział pomieszczeń kuchni na część „czystą” i część „brudną”. Kuchnia przygotowuje wyżywienie według pięciu norm żywieniowych: podstawowej (ryczałt - 4, 50 zł) , dla młodocianych (4,90 zł) i trzech leczniczych: ogólnej (5,35 zł), cukrzycowej (6,40 zł) i dla bezzębnych (6,40 zł). Wydawanych jest w sumie 127 diet. Zatrudnienie w kuchni znajduje w chwili obecnej 30 osadzonych (w dni wolne - więcej).

Spośród 127 osadzonych objętych rozmowami 70 (55,1%) oceniło wyżywienie jako dobre lub dość dobre, 33 (26%) jako znośne, 22 (17,36%) - jako raczej złe lub złe. Część rozmówców twierdziła, że wyżywienie pogorszyło się w okresie ostatnich 2-3 miesięcy. Wśród uwag krytycznych najczęściej powtarzały się twierdzenia: - o niewystarczających, okrojonych porcjach („było dobrze, jest coraz mniej i byle co”, „mało i kiepskiej jakości) choć zdarzały się też opinie, że: „są jakościowo dobre, ale chodzi głodny”, „nigdy się nie najadłem”, „mało, ale świeże i smaczne”, „nie ma dokładnie”), - o „odebraniu” zup mlecznych, - małym urozmaiceniu jadłospisu („powtarza się dżem i ogórki”, „brak nabiału”, „brak masła”, „mało jest mięsa”), - pogorszeniu się walorów smakowych potraw (teraz: wodniste zupy”, „beznadziejne”). Znacznie rzadziej podnoszono, że wydawane posiłki są zbyt tłuste i zgłaszano potrzebę większej ilości witamin oraz bardziej kalorycznych potraw. Trzy osoby uważały, że powinny otrzymywać dietę. Problemem jest duża liczba osadzonych z bardzo popsutym uzębieniem lub bezzębnych.

Tylko w jednym przypadku wizytujący zaobserwowali, wyrzuconą przez okno resztkę posiłku.

W Zakładzie funkcjonuje kantyna, w której osadzeni posiadający środki finansowe mogą dodatkowo zakupić produkty żywnościowe. Podczas odwiedzin, rodziny osadzonych dokonują zakupów w bufecie przy sali widzeń.

Ponad połowa osadzonych, z którymi rozmawiano (32% - 66 osób) korzystała z możliwości dokonywania zakupów w drodze wypiski - 66 (52%) . Tylko 3 spośród nich stwierdziły, że możliwości dokonywania zakupów na wypiskę są złe - pozostali dobrze ocenili zarówno zaopatrzenie jak i organizację pracy kantyny. Spośród 17 osób, które zgłosiły uwagi, aż 11 podniosło problem zawyżonych „dość mocno” cen (najczęściej określano je jako zawyżone o ok. 20%, jedna osoba, która mówiła o 100% dodała jednocześnie, że towar jest dobrej jakości), natomiast 2 osadzonych zwróciło uwagę na niepełny asortyment dostępnych produktów i brak (lub przeciwnie, możliwość) dokonania indywidualnego zamówienia. Inni 4 skazani wskazali na różnice cen między bufetem w przy sali widzeń, a kantyną - zgodnie twierdzili, że w

kantynie jest drożej. Jak ustalono, ceny artykułów spożywczych w kantynie i bufecie są systematycznie - raz na kwartał - kontrolowane poprzez porównanie z cenami w sklepach w mieście, przy czym różnice do 10% uważa się za dopuszczalne.

Po przekazaniu na podsumowującym wizytę spotkaniu uwag osadzonych, w Zakładzie przeprowadzono w dniu 12.09.07 r. kolejną kontrolę cen. Z przesłanej do Biura RPO informacji wynika, że nie ma większych różnic cen między sklepem w Sztumie, a kantyną co do większości asortymentu, a niekiedy rysują się one korzystnie dla osadzonych zaopatrujących się w kantynie (są niższe). Porównanie między kantyną, a bufetem przy sali widzeń (który jest jednocześnie kantyną dla funkcjonariuszy) wskazuje, że niekorzystne różnice w dniu kontroli pojawiły się w przypadku nielicznych, ale ważnych dla osadzonych produktów (kawa rozpuszczalna, mleko w proszku).

Produkty otrzymywane przez osadzonych w paczkach i nabywane podczas widzeń można uznać za uzupełnienie wyżywienia, jakie zapewnia jednostka. Przeważająca większość ankietowanych osadzonych, 93 (73,2%) osoby, otrzymuje paczki. Spośród nich jedynie 10 osób miało zastrzeżenia co do warunków otrzymywania paczek, w tym jedna ogólne (zbyt mała dopuszczalna waga oraz brak możliwości otrzymywania papierosów i tytoniu). Pozostałych 9 osadzonych wskazywało na wnikliwą, drobiazgową kontrolę paczek, przy czym 5 spośród nich skarżyło się na dokonane w jej trakcie uszkodzenia i zniszczenia produktów.

Maksymalna kwota, za jaką można dokonać zakupu w ramach tzw. poczęstunku podczas widzenia, to 50 zł (jak w całym Okręgu). Zakupione artykuły żywnościowe po zakończeniu widzenia osadzony może zabrać do celi. Skazani korzystający z widzeń uważają, że ta suma jest niewystarczająca.

Ogólną sytuację bytową skazanych z oddziałów terapeutycznych dodatkowo pogarsza fakt, że jak zgłaszali, zazwyczaj nie mają żadnych środków własnych, gdyż nie pracują i nie mają kontaktu z rodziną.

c) opieka medyczna.

Podstawową opiekę medyczną nad osadzonymi sprawuje zespół pracowników medycznych zatrudnionych w Zakładzie Opieki Zdrowotnej przy Zakładzie Karnym, który tworzy: kierownik Zakładu na etacie funkcjonariusza Służby Więziennej, dwóch internistów (po 0,5 etatu), dermatolog (0,55 etatu), chirurg (0,45 etatu), psychiatra (0,6 etatu), neurolog (0,3 etatu), okulista (0,3 etatu) i personel średni (7 pielęgniarek i pielęgniarzy, technik RTG i pielęgniarka - 0,25 etatu cywilnego). Poza tym, od 1.09.2007 r. zatrudniony został na pełnym etacie stomatolog.

Część pomieszczeń ambulatorium, na które składają się: sekretariat, gabinety lekarskie, gabinet dentystyczny, 3 izby chorych (5-osobowa izba chorych i 2 izolatki), laboratorium analityczne, gabinet RTG, jest monitorowana.

Przy oddziałach II, III, IV i VI funkcjonują gabinety lekarskie, gdzie w porze dziennej jest pielęgniarka, a także przyjmują lekarze ogólni (lekarze specjaliści przyjmują w ambulatorium).

Kierownik ambulatorium nie ma zastrzeżeń co do wyposażenia ambulatorium, w szczególności co do zabezpieczenia w sprzęt jednorazowy i ochronny, który umożliwia aseptykę i jest niezwłocznie uzupełniany w razie takiej potrzeby. Pozytywnie ocenia też współpracę z innymi zakładami opieki zdrowotnej (szpital miejski, pogotowie ratunkowe). Specyficzną grupę osadzonych stanowią skazani w oddziałach terapeutycznych - z definicji są to osoby z niepsychotycznymi zaburzeniami psychicznymi (zwykle na tle zmian spowodowanych uzależnieniami), a także skazani z deficytami intelektualnymi. W Zakładzie przebywa obecnie 65 chorych przewlekłe osadzonych (2 - AIDS, 25- HIV, 24 - HCV, 6 - TBC i 13 cukrzyków). Ambulatorium Zakładu nie dysponuje pisemnymi informatorami, które umożliwiałyby skazanym zapoznanie się ze specyfiką najczęściej występujących chorób zakaźnych, zachowań ryzykownych i sposobów unikania zagrożeń (pismo Biura Służby Zdrowia CZSW z 23.08.07 r. przekazane do Biura RPO informowało o dystrybuowaniu takich ulotek - RPO-564387-VII-701/07). Udzielanie takich informacji w trakcie badań lekarskich przy przyjęciu do jednostki, nie jest możliwe. W ocenie kierownika ambulatorium, zdecydowanie za mało jest miejsc w oddziałach psychiatrycznych szpitali więziennych, co sprawia, że termin przyjęcia osadzonego w pilnym przypadku jest odległy (obecnie - miesiąc). Odpowiednią do potrzeb liczbą miejsc nie dysponują też oddziały internistyczne.

Protezowanie jamy ustnej skazanych jest realizowane według kolejności, jednak potrzeby w tym zakresie są bardzo duże. Dane o wykorzystaniu środków funduszu pomocy postpenitencjarnej wskazują, że w bieżącym roku - z wyjątkiem 50 zł przeznaczonych na naprawę protezy - nie były one wykorzystywane na protezowanie. Na przedmioty ortopedyczne i środki pomocnicze wydano z tego funduszu 1 676 zł (wózek, kule, balkoniki i in.), na okulary -2 497 zł, 57 zł na naprawę wózka, 520 zł - na badania lekarskie.

Ze 125 ankietowanych, którzy odpowiedzieli na pytanie dotyczące opieki zdrowotnej, co czwarty (25,6% - 32 osadzonych) nie korzystał dotychczas z opieki medycznej w Zakładzie. Spośród 93 rozmówców korzystających z tej opieki 30 osób uznało, że jest dobra lub dość dobra, 11 osób uznało ją za znośną, 3 uchyliły się od zajęcia stanowiska, a 49 osób określiło ją jako raczej złą lub złą. W tej ostatniej grupie byli wszyscy ankietowani skazani z oddziału terapeutycznego, który podobną ocenę

przedstawiali również w trakcie wizytowania cel („Służba zdrowia to lipa”, „Trzeba się narzucać siłą”). Wśród 61 osób ankietowanych, które zgłosiły uwagi na temat sprawowanej w jednostce opieki medycznej, 5 wyraziło oceny pozytywne („bardzo dobra opieka”, „leki na czas”, „dobry stomatolog”), a 2 osoby podniosły problem lekomanów, narkomanów i symulantów blokujących dostęp do lekarzy. W grupie osób zgłaszających zastrzeżenia, 14 osadzonych skarżyło się na niepodawanie leków, brak leków specjalistycznych bądź brak zgody na otrzymywanie leków z zewnątrz, zaś 27 - na niewłaściwą opiekę lekarską, przy czym przeważały utyskiwania na: - zbyt długie oczekiwanie na wizyty u lekarza („nawet kilka tygodni trzeba czekać”, „nie biorą do lekarza”, „trzeba czekać 1-2 tygodnie”, „brak lekarzy”), - powierzchowne badanie lub brak badania podczas wizyty (jeden lekarz przyjmuje 70 skazanych w wciągu godziny”, „przy zgłoszonej chorobie lekarz w ogóle nie bada”), - bagatelizowanie schorzeń („po urazie kręgosłupa powinien być w szpitalu”, „lekarze udają, że leczą”), - długie oczekiwanie na badania specjalistyczne i dowiezienie do lekarza specjalisty („rok czekania na okulistę i nic z tego, z powodu braku przepustki”, „rok czekam na konsultację lekarza chorób zakaźnych” „walczę o badania - guz w głowie”). Pojedyncze skargi dotyczyły złego traktowania („lekarz z bródką wygania z gabinetu”) oraz zagubienia wyników badań osadzonego, który twierdził też, że zaraził się w jednostce żółtaczką. Spośród pozostałych 12 osadzonych 7 osób narzekało na niewłaściwą opiekę ze strony dermatologa („nie chce leczyć”, „nie wyraża zgody na leki i leczenie z zewnątrz przy niewyleczonej 3 lata łuszczycy”), a 5 osób - na zbyt długie oczekiwanie na wizytę u stomatologa („3 miesiące ”, „dwa tygodnie”, „czekałem 3 doby z bólem”).

Lekarz zatrudniony w Zakładzie od 2 lat, podjął się pełnienia funkcji kierownika zakładu opieki zdrowotnej w jednostce, z czym dyrekcja zakładu wiąże nadzieję na poprawę pracy służby zdrowia. Dotychczasową ocenę tej pracy przez skazanych dodatkowo ilustruje fakt, iż aż 14 spośród 30 zawiadomień o przestępstwie popełnionym przez funkcjonariusza, złożonych przez osadzonych w Zakładzie Karnym w Sztumie do końca sierpnia br. do właściwej miejscowo prokuratury, dotyczy leczenia.

4. Korespondencja i widzenia.

Na 127 rozmówców 18 (14,4%) miało uwagi co do prowadzenia korespondencji, przy czym aż 11 spośród nich skarżyło się, że listy idą zbyt długo, bo - jak najczęściej oceniano - 3 tygodnie (spośród tych osób 2 przypisywało winę za tę sytuację Służbie Więziennej („listy są przetrzymywane”, „przy tym otwierane i niszczone”). Jedna osoba twierdziła, że zabierane są znaczki, a pozostałe 6 sugerowało, że listy giną, przy czym w opinii 4 osadzonych z oddziału „S” - dotyczy

to listów ze skargami („pisma ze skargami nie opuszczają ZK”, „listy ze skargami czasami giną”, „skargi są niszczone - sprawy są tuszowane”). Jeden z rozmówców z tego oddziału twierdził, że nie dostaje żadnych artykułów piśmienniczych (a jeżeli już, to długopis, którym nie da się pisać).

Widzenia w jednostce, zarówno dla skazanych jak i dla tymczasowo aresztowanych realizowane są we wszystkie soboty, niedziele i święta w godzinach od 8.00 do 16.00. Prośby o widzenie i zarządzenia organów dysponujących o zgodzie na widzenie z osobą tymczasowo aresztowaną, przyjmowane są do godziny 14.30.

Znacząca część osadzonych, z którymi rozmawiano - aż 40,5% (51 osób) nie utrzymuje kontaktów z rodziną poprzez widzenia. Osoby korzystające z widzeń w większości oceniły organizację i sposób przeprowadzania widzeń jako dobre lub dość dobre. Takiego zdania było 55 osób (75,3%), za znośne uznało je 6 osób (8%), za raczej złe lub złe - 14 osób (18,7 %). Korzystając z możliwości zgłaszania dodatkowych uwag 2 osoby podniosły problem braku widzeń intymnych, inne 3 zgłosiły : kłopoty z uzyskaniem dodatkowego widzenia (1), brak możliwości zrobienia samemu zakupów przy widzeniu (1) i ograniczany niekiedy czas widzeń (1). Pozostałe 16 osób zasygnalizowało problem złej organizacji widzeń - 11 osób skarżyło się na zbyt długi okres oczekiwania przez rodziny na widzenie (w 4 przypadkach podano około czterogodzinny okres oczekiwania i podkreślono, że w sali widzeń były w tym czasie puste stoliki), 2 osoby - na ciasnotę w sali widzeń, pozostałych 3 osadzonych podnosiło, że na sali jest zbyt głośno (1), nie ma wentylacji (1), a sami osadzeni są przed widzeniami zbierani razem i czekają w jednej celi (1). Kilku osadzonych podniosło problem znacznej odległości jaka dzieli jednostkę od miejsca zamieszkania ich rodzin. Ten ostatni problem jest doskonale znany kierownictwu Zakładu. Ocenia ono, że z uwagi na rejonizację przyjęć jednostka przyjmuje ok. 1/2 recydywistów w Polsce. Znaczna ich liczba od razu po przyjęciu do jednostki wnosi o przetransportowanie. Oczekiwanie trwa od 1 do 1,5 roku.

5. Posługi religijne.

Na terenie jednostki znajduje się niewielka kaplica rzymskokatolicka, która może pomieścić ok. 50 osób. Msze Św. odprawiane są według planu w soboty, niedziele i święta o godz. 15. W kaplicy mogą odbywać się też spotkania i nauczanie religii.

Działalność duszpasterską w Zakładzie prowadzą również przedstawiciele sześciu innych wyznań, w tym Kościoła Zielonoświątkowego, Kościoła Prawosławnego, Chrześcijan Baptystów, zboru Świadków Jehowy i Polskiego Autokefalicznego Kościoła Prawosławnego.

Spośród 127 osadzonych objętych rozmowami, 14 (11%) osób podało, że kwestia posług religijnych ich „nie dotyczy”. Pozostałe nie miały żadnych zastrzeżeń. Jedna osoba - z Oddziału III „B” - zgłosiła, że nie może brać udziału w nabożeństwach z uwagi na brak zgody działu ochrony Zakładu.

6. Zatrudnienie.

Po zlikwidowaniu przedsiębiorstwa przywieziennego możliwości zatrudnienia osadzonych w Zakładzie Karnym w Sztumie znacznie zmalały. Kierownictwo Zakładu przedstawiało możliwość przystosowania obiektu biurowego i przyległego terenu tak, by mogła się tam mieścić jednostka penitencjarna, jednak propozycja ta nie została przyjęta.

Wśród 1344 przebywających w Zakładzie Karnym w Sztumie osadzonych zatrudnionych jest 217 osób (16,14%). Niemal wszyscy z 134 zatrudnionych odpłatnie, bo aż 127 osób (w przeliczeniu na pełny etat - 103,25) pracuje na rzecz Zakładu, a tylko 7 osób (5,75 etatu) u kontrahentów pozawieziennych. Z kolei z 87 osadzonych, którzy pracują nieodpłatnie, 57 osób zatrudnionych jest - zgodnie z art. 123a § 1 Kkw - przy pracach porządkowych i pomocniczych w Zakładzie, zaś 26 osób - zgodnie z art. 123a § 2 Kkw - przy pracach na rzecz administracji publicznej (są to grupy przeprowadzające remonty szkół, remont szpitala i grupa sprzątająca miasto).

Zatrudnieni na terenie Zakładu pracują odpłatnie m.in. w kuchni, pralni, w warsztatach działu kwatermistrzowskiego, garażach, radiowęźle i bibliotece, natomiast blisko 1/3 zatrudnionych nieodpłatnie (ok. 20 osób), odbywających karę w oddziale półotwartym, wykonuje prace na rzecz samorządu.

Skarg na zatrudnienie i jego warunki nie było. Przeciwnie, niezatrudnieni osadzeni, z którymi rozmawiano, deklarowali chęć podjęcia pracy lub nauki zawodu.

Skazani, którzy wypowiadali się na temat zatrudnienia, podkreślali trudności z jego zdobyciem („nie da rady dostać się do pracy”, „mam zasądzone alimenty, a pięć lat się starałem”). Osoby pracujące nie zgłaszały negatywnych uwag.

W Zakładzie odbywają się spotkania klubu pracy prowadzone przez wychowawcę działu terapeutycznego, których celem jest aktywizacja zawodowa skazanych. Informacje o oferowanych w jednostce możliwościach zdobycia zawodu, także w okresie bezpośrednio przed zwolnieniem skazanych, znajdują się w następnej części Informacji.

7. Nauka.

W Zakładzie od 2000 r. funkcjonuje Centrum Kształcenia Ustawicznego, a w jego ramach:

- Szkoła Podstawowa (kl.VI),

- Gimnazjum,
- Zasadnicza Szkoła Zawodowa o specjalnościach: ślusarz, stolarz, elektryk, introligator i od niedawna kucharz małej gastronomii,
- Technikum Uzupełniające o kierunku technik mechanik ze specjalnością spawalnictwo.

Ofertę kształcenia zawodowego wzbogacają kursy doszkalające w specjalnościach: monter instalacji hydraulicznej, spawacz elektryczny w osłonie, kucharz małej gastronomii i ds. eksploatacji instalacji elektrycznych o napięciu do 1 KV. Są one finansowane ze środków funduszu postpenitencjarnego oraz Europejskiego Funduszu Społecznego.

W związku z otwarciem I kl gimnazjum i zwiększeniem stanów w pozostałych klasach, liczba słuchaczy CKU w br. szkolnym wzrosła do 238 słuchaczy (ub. rok szkolny kończyło 168 słuchaczy). Nauka odbywa się w 11 klasach nauczania w systemie dwuzmianowym - w 9 izbach lekcyjnych. Centrum dysponuje 2 pracowniami komputerowymi i biblioteką liczącą 7 800 tomów (lektury, podręczniki, encyklopedie i atlasy), w której w 2006 r. przybyło ok. 250 nowych pozycji sfinansowanych z funduszu pomocy postpenitencjarnej. Obserwuje się wzrost zainteresowania skazanych nauką, która postrzegana jest jako coś atrakcyjnego. Niewątpliwie przyczynia się do tego dobre wyposażenie działów warsztatowych i pracowni do praktycznej nauki zawodu, stale wzbogacane dzięki staraniom kadry przeszkolonej w zdobywaniu środków unijnych.

W marcu br. zaczęły się zapisy do drugiej tury programu Inicjatyw Wspólnotowych EQUAL „Nowa Droga”. W jego różnych fazach uczestniczyło 24 skazanych (18 osób zakończyło kurs spawania elektrycznego w osłonie gazów obojętnych i zdało egzamin z takiego spawania, kurs podstawowej obsługi komputera oraz brało udział w zajęciach z aktywizacji zawodowej prowadzonych przez doradcę zawodowego).

Z uwagi na zrealizowanie zadań wymaganych projektem oraz pozytywną prognozę kryminologiczną Dyrektor zakładu wystąpił do sądu o warunkowe przedterminowe zwolnienie wobec 14 objętych nim skazanych - podobnie, jak wobec 19 finalistów pierwszej tury projektu (sąd przychylił się do wniosku wobec 11 uczestników pierwszej tury i 3 uczestników drugiej).

Znaczna liczba ankietowanych osadzonych miała za sobą naukę lub kurs zawodowy, bądź też była w ich trakcie. Jedyne uwagi, które można uznać za krytyczne (2 przypadki), wiązały się z niemożliwością ubiegania się o dopuszczenie na kurs z uwagi na długi okres pozostający do końca kary.

8. Działalność kulturalno-oświatowa i sportowa.

Mimo przeludnienia w jednostce nie zrezygnowano z funkcjonowania świetlic. Każdy oddział dysponuje własną świetlicą, wyposażoną w telewizor, stoliki i krzesła. W Zakładzie działa radiowęzeł, emitujący popularne programy radiowe oraz tematyczne pogadanki. Umożliwia też przekazywanie informacji i przeprowadzanie wśród osadzonych konkursów z różnych dziedzin (10 w ostatnim roku). Ważne komunikaty związane z życiem Zakładu transmitowane są do cel dzięki wewnętrznej telewizji kablowej. Zbiorcza instalacja telewizyjna umożliwia też projekcje filmów (obecnie w piątki i soboty).

W Zakładzie funkcjonuje biblioteka, licząca blisko 36 372 książek. W 2006 r. dokonano nowych zakupów książek za ok. 15 tys. zł. Z księgozbioru biblioteki korzysta około 70% osadzonych (wypożyczać można 5 książek jednorazowo, 3 razy w miesiącu, według grafiku). Osadzeni mają dostęp do półek, pod nadzorem pracownika można korzystać z katalogu komputerowego. Możliwe jest prenumerowanie czasopism za własne pieniądze, za pośrednictwem biblioteki.

W różnorodny sposób wykorzystywana jest świetlica główna Zakładu. Odbывают się w niej zajęcia sportowe (wysokość sali pozwala na wykorzystywanie jej do gry w siatkówkę). Jest też salą teatralno - kinową (1521 osób oglądało 9 projekcji na dużym ekranie), miejscem ekspozycji i pokazów.

W Sztumie odbywa się corocznie festiwal sztuki więziennej, który od 2004 r. ma charakter międzynarodowy (latem br. odbył się kolejny, XVI Ogólnopolski Przegląd Sztuki Węziennej i IV Przegląd Międzynarodowy).

W okresie od wiosny do jesieni osadzeni mogą grać w siatkówkę podczas spacerów.

Z siłowni znajdującej się w pomieszczeniach działu terapeutycznego mogą korzystać wyłącznie skazani z oddziału terapeutycznego, na zalecenie lekarza i za zgodą Dyrektora.

W ocenie 92 osadzonych (72,5%) możliwości korzystania z zajęć kulturalno-oświatowych i sportowych są dobre lub dość dobre, 9 osób (7%) oceniło sytuację w tym zakresie jako znośną, tylko 7 (5,5%) uznało ją za raczej złą lub złą, a 9 osób (7%) nie miało zdania na ten temat. Kilka osób podało w uwagach, że z nich nie korzysta (m.in. z uwagi na stan zdrowia). Jedna osoba zgłosiła, że zrezygnowała z zajęć z uwagi na niesprawiedliwy dobór przez wychowawcę osób w nich uczestniczących (oddział terapeutyczny). Pojawił się też postulat częstszego wykorzystywania dużej świetlicy.

Jeszcze wyżej ankietowani oceniali możliwości korzystania z prasy i książek: jako bardzo dobre lub dobre - 108 skazanych (86,4%), jako znośne - 7 (5,6%), tylko 1

skazany źle lub bardzo źle, zaś 9 skazanych (7,2%) nie miało zdania. Wiąże się to z bardzo wysoką oceną funkcjonowania biblioteki więziennej - ze zgłoszonych uwag wynika, że osadzeni doceniają wysoki poziom i „prężność” biblioteki, bogaty księgozbiór i dostęp do nowości wydawniczych. Chwalono możliwość prenumerowania prasy i przekazywanie dziennika między celami (przy jednej uwadze, że niektóre cele są pomijane przez roznoszących), choć z drugiej strony pojawił się również zarzut niedostępności prasy lub opóźnień w jej dostarczaniu.

9. Traktowanie osadzonych.

Na 127 osób, z którymi rozmawiano, 91 (71,65%) pozytywnie oceniło traktowanie przez funkcjonariuszy Służby Więziennej, 25 osób (19,7%) uznało je za znośne, 11 (8,6 %) za złe. Spośród tych 11 osób aż 6 to skazani z oddziału terapeutycznego. Ta ocena wiąże się z zarzutami dotyczącymi niewysłuchiwania i bagatelizowania ich problemów zgłaszanych w trakcie wizytowania cel tego oddziału, które osadzeni potwierdzili również w rozmowach ankietowych w cztery oczy. Osadzeni z innych oddziałów zgłaszający zastrzeżenia w tym zakresie skarżyli się na prowokacyjne zachowania funkcjonariuszy, zwracanie się do skazanych per „ty” i używane niekiedy wulgaryzmy.

a) kary dyscyplinarne, w tym kara umieszczenia w celi izolacyjnej

Z dwóch cel wyznaczonych do wykonywania tej kary, jedna - o mniejszej powierzchni i posiadająca ślady dewastacji - została wyłączona z użytkowania na czas remontu, natomiast druga jest w zadowalającym stanie technicznym.

Z dokumentacji funkcjonariusza oddziałowego wynika, że karę umieszczenia w celi izolacyjnej w 2005 r. wykonano 23 razy, w 2006 r. - 28, zaś w 2007 r. do dnia wizyty, tj. 10 września, była wykonana już 25 razy. Z wyjaśnień wynika, że część wykonywanych w tut. jednostce kar dotyczy skazanych z Zakładu Karnego w Kwidzynie.

Ponad połowa osób objętych rozmowami nie była karana dyscyplinarnie (57,4 %- 73 osoby). Spośród pozostałych 54 ankietowanych, 31 osób oceniło sytuację w tym zakresie jako dobrą lub dość dobrą, 8 osób jako znośną, 12 - jako złą lub raczej złą, zaś 3 osoby miały trudności ze sprecyzowaniem swego zdania w tym względzie. Kilkunastu ankietowanych osadzonych zgłosiło uwagi - większość wskazała, że wnioski karne wystawiane są za błahе przewinienia lub niesprawiedliwie („za darmo”, „sześć razy karany - jeden raz słusznie”), pozostali, że nie bierze się pod uwagę wyjaśnień karanego.

b) środki przymusu bezpośredniego, w tym warunki stosowania celi zabezpieczającej

W Zakładzie Karnym w Sztumie funkcjonują dwie cele zabezpieczające. Ich wyposażenie i stan techniczny nie budzą zastrzeżeń. Każda cela zabezpieczająca ma zainstalowaną kamerę. Obraz z dźwiękiem przekazywany jest do dyżurki oddziałowego. Natomiast dowódca zmiany, kierownik działu ochrony oraz dyrektor zakładu karnego ma możliwość odbioru na monitorze TV - jedynie obrazu dostarczanego z tych cel.

W 2006 r. środki przymusu bezpośredniego zastosowano w Zakładzie Karnym w Sztumie 58 razy, wobec 45 osadzonych. Prawie połowa z nich dotyczyła skazanych z oddziałów terapeutycznych (26 przypadki). Przyczyny stosowania tych środków to: w 46 przypadkach - groźne zakłócenie spokoju i porządku, w 18 - rażące nieposłuszeństwo, w 12 - zamach na życie lub zdrowie własne, w 7 - zamach na życie lub zdrowie innej osoby, w 2 - niszczenie mienia. W każdym przypadku umieszczenia w celi, stosowana była siła fizyczna oraz założenie: pasów obezwładniających jednocześnie (16 przypadków), pasów obezwładniających trzyczęściowych (15), kaftana bezpieczeństwa (28). Przed upływem 24 godzin zakończono ich stosowanie w 55 przypadkach, przed upływem 48 godzin - w 3.

W pierwszym półroczu 2007 r. środki przymusu zastosowano w 18 przypadkach wobec 14 osadzonych. Przyczynami były: zamach na życie lub zdrowie własne - w 8 przypadkach, groźne zakłócenie spokoju i porządku - w 6, rażące nieposłuszeństwo oraz zamach na życie lub zdrowie innej osoby - w 4. W każdym przypadku umieszczenia w celi zabezpieczającej stosowana była siła fizyczna, założono też: pas obezwładniający jednocześnie (9 przypadków), pas obezwładniający trzyczęściowy (5), kaftan bezpieczeństwa (3), kask ochronny (12). Stosowanie środków przymusu bezpośredniego w każdym przypadku zakończono przed upływem 24 godzin.

Dokumentacja stosowania środków przymusu bezpośredniego była prowadzona prawidłowo. W wielu przypadkach, kiedy badający lekarz stwierdził obrażenia na ciele osadzonego, dyrektor podjął decyzję o przeprowadzeniu postępowań wyjaśniających. W analizowanych protokołach nie odnotowano poważniejszych obrażeń ciała ani rozstrojów zdrowia osadzonych.

Przekazano dyrekcji Zakładu Karnego i kierownikowi ochrony uwagę dotyczącą potrzeby bardziej czytelnego dokonywania wpisów przez lekarzy w protokołach użycia środków przymusu bezpośredniego.

Jedna z badanych przez pracowników Biura RPO skarg dotyczy, m.in., brutalnego traktowania przy stosowaniu środków przymusu.

10. Gwarancje służące praworządному wykonaniu kary, w tym załatwianie wniosków, skarg i próśb osadzonych.

Do 10.09.07 r. osadzeni skierowali do Dyrektora Zakładu Karnego w Sztumie 141 skarg. Wszystkie, w których postępowanie zostało zakończone przed tą datą, zostały uznane za nieuzasadnione poza jedną, zakończoną - jak wynika z adnotacji - w inny sposób. Problem właściwego załatwiania pism skazanych - m.in. poprawnego ich klasyfikowania, odnoszenia się do zarzutów faktycznie przedstawianych przez skazanych, odnotowywania daty ich wpływu, dokonania zmiany zakresu obowiązków odpowiednio do faktycznie realizowanych czynności przez osoby odpowiedzialne za zagadnienia prośbowo-skargowe - był podnoszony w zaleceniach przekazanych po kompleksowej kontroli jednostki, realizowanej w dniach 28-31.05.07 r. przez funkcjonariuszy Okręgowego Inspektoratu Służby Więziennej w Gdańsku.

Spośród 127 objętych rozmowami, 106 osób (83,5%) nie wносиło skarg na postępowanie funkcjonariuszy w Zakładzie. Spośród 21 pozostałych skazanych, którzy mieli doświadczenia w tym względzie, ponad połowa (11 osób) stwierdziła, że miała trudności z przekazaniem takich skarg, zaś 10 osób nie miało z tym kłopotów. Problem przetrzymywania, a nawet niszczenia skarg ujawniali osadzeni z oddziałów terapeutycznych (omówiony w cz. 4 dot. korespondencji i widzeń).

Słabą drożność skarg składanych przez osadzonych podstawową drogą, tj. zgodnie z zasadami załatwiania wniosków, skarg i próśb osób osadzonych w zakładach karnych i aresztach śledczych określonymi w rozporządzeniu Ministra Sprawiedliwości z dnia 13 sierpnia 2003 r., wydaje się potwierdzać dość duża liczba skarg kierowanych do Rzecznika Praw Obywatelskich drogą korespondencyjną (w 2006 r. - 52, natomiast w 2007 r. do dnia wizyty - 42) lub bezpośrednio, w trakcie wizyty pracownikom Biura RPO (13).

Większość skazanych, z którymi rozmawiano (83 osoby - 65,4% ankietowanych) nie umiała odpowiedzieć na pytanie o przeszkody w kontaktach z sędzią penitencjarnym. Wśród pozostałych rozmówców prawie wszystkie osoby (43) stwierdziły, że nie ma takich przeszkód. Tylko 1 osoba wskazała, że miała takie trudności. Ponad połowa ankietowanych (76 osób - 61,3%) podała, że w czasie ich pobytu w tej jednostce sędzia penitencjarny nigdy nie wizytował ich cel, zaś 35 skazanych (22,3%) nie pamiętało tego faktu. Kolejnych 12 (9,7%) rozmówców wskazało, że taka wizyta odbyła się w ciągu ostatnich 6 miesięcy, a 1 osoba, że ponad 6 miesięcy temu. Ocena tych informacji nie jest możliwa bez dodatkowych informacji o wypowiadających się w tych kwestiach skazanych - m.in. co do świadomości prawnej, jaką dysponują.

11. Praca penitencyjna.

W dziale penitencyjnym zatrudnionych jest 20 wychowawców (w tym 4 specjalistów: do spraw biblioteki, sportu, k.o. i pomocy postpenitencjarnej), 2 psychologów, kierownik i zastępca. W tym gronie 23 osoby mają wykształcenie wyższe, 1 - średnie. Na jednego wychowawcę przypada ok. 80 osadzonych.

Osadzeni, z którymi rozmawiano, w większości pozytywnie wypowiadali się na temat pracy wychowawców. Za właściwe uznało kompetencje wychowawców 90 osób (70,98%), 8 osób (6,3 %) było przeciwnego zdania, 29 osób (22,8%) nie miało wyrobionego poglądu na ten temat. Z kolei 88 osób (69,3%) postrzegało wychowawcę jako osobę chętną do udzielania pomocy, 7 osób (5,8%) oceniło wychowawcę negatywnie w tym zakresie, zaś 29 (22,8%) nie miało zdania na ten temat.

Spośród 127 rozmówców, jedynie 42 odpowiedziało na pytanie o udział w opracowaniu indywidualnego programu oddziaływania/ terapeutycznego (z czego 29 - 69% - pozytywnie), a 44 odniosło się do pytania o znajomość obowiązków wynikających z programu (zadeklarowało ją 37 rozmówców - 84% odpowiadających). Z kolei niemal wszyscy (37 skazanych - 94,9%) spośród odbywających karę w systemie programowanego oddziaływania lub systemie terapeutycznym twierdzili, że nie mają problemu z realizacją nałożonych na nich zadań, przeciwnego zdania było tylko 2 osoby (5,1 %). Jedna osoba sygnalizowała, że wychowawcy odradzają „program”.

Większość ankietowanych (67, 4% - 111 osadzonych) odpowiedziała, że nie zdarzyły im się przykrości ze strony innych skazanych, natomiast 16 rozmówców (12,6%) potwierdziło istnienie takiego problemu. Jedynie 7 osób (13,7%) spośród 124 odpowiadających na pytanie o dodatkowe uwagi dotyczące podkultury w Zakładzie, postanowiło je zgłosić. Osadzeni oceniali, że „drugie życie” jest uniemożliwiane przez silną dyscyplinę, szybką reakcję wychowawców, rozdzielanie osadzonych i przerzucanie do innej celi. Zgłoszono też brak w tut. Zakładzie oddziału dla osadzonych „chronionych”, tj. wymagających ochrony przed agresją ze strony osadzonych.

W ocenie kierownictwa Zakładu odsetek osób uczestniczących w podkulturze kształtuje się w granicach 25%. Wskaźnik ten oparty jest na deklaracjach osadzonych, a nie na ocenie ich zachowania w Zakładzie. Podkreślano, że w utarczkach, deklarujący się jako „grypsujący” często bywają ofiarami, a role przywódców przejęły osoby wyróżniające się dobrym statusem materialnym. Dwa wypadki nadzwyczajne, jakie miały miejsce w tym roku, analizowane przez sędziego penitencyjnego w trakcie wizytacji doraźnych (w dn. 27.04.07 r. - w związku ze znęcaniem się nad M. S. oraz w dn. 28.06.07 r. - w związku z samobójstwem J. P.), w których tle pojawia się podkultura przestępcza, nie pozwalają w pełni potwierdzić tej diagnozy.

12. Oddziaływanie terapeutyczne

Cel programu oddziaływań specjalistycznych prowadzonego w oddziałach terapeutycznych Zakładu wobec skazanych z niepsychotycznymi zaburzeniami psychicznymi lub upośledzonych umysłowo jest określany jako „przede wszystkim zapobieganie pogłębianiu się patologicznych cech osobowości oraz przywracanie równowagi psychicznej”. Część z przebywających w tych oddziałach oczekuje na umieszczenie w docelowych, specjalistycznych oddziałach terapeutycznych dla uzależnionych, przy czym terminy sięgają stycznia 2011 r.

Przeludnienie w oddziałach terapeutycznych Zakładu jest większe, niż ogólnie w Zakładzie (sięga nieco ponad 140%, gdy w całym Zakładzie dochodzi do 130%). Sprawia ono, że nie tylko pogarszają się warunki bytowe, ale również warunki i możliwości oddziaływań terapeutycznych przewidzianych jako niezbędne dla tej grupy skazanych. Ważnym czynnikiem ich skuteczności jest dobór współmieszkańców w celi, który w tej sytuacji nie może być w pełni kontrolowany.

Równie istotne znaczenie ma praca psychologów i wychowawców. Kadra działu terapeutycznego to: kierownik, 5 młodszych i starszych psychologów, 2 wychowawców, technik i starszy inspektor ds. terapii zajęciowej (wszyscy wykształcenie wyższe) oraz pielęgniarka (wykształcenie średnie). Terapia ma nie tylko charakter grupowy - jest również prowadzona indywidualnie, przez rozmowy korekcyjne. Większość osadzonych, zarówno w czasie rozmów, jak i wizyty w celach, sygnalizowała braki w tym zakresie.

Atutem Zakładu jest posiadanie dobrej bazy lokalowej do prowadzenia terapii zajęciowej. Istniejące warunki umożliwiają objęcie tą formą oddziaływań większej grupy skazanych, nie wszyscy jednak deklarują taką chęć. Zgodnie z § 5 Załącznika do porządku wewnętrznego Zakładu, możliwe jest uzyskanie zezwolenia na wykonywanie terapii zajęciowej w celi, jak również poza oddziałem - w formie zatrudnienia przy pracach porządkowych w dziale kwatermistrzowskim.

Obecnie 136 skazanych oczekuje na podjęcie leczenia w oddziałach terapeutycznych dla uzależnionych:

- 88 uzależnionych od alkoholu (46 takich skazanych miało wyznaczone w br. terminy leczenia w takich oddziałach),
- 48 uzależnionych od środków odurzających lub psychotropowych (34 uzależnionych miało w br. wyznaczone terminy leczenia we właściwych oddziałach).

Powtarzającym się problemem jest nakładanie się - po długim oczekiwaniu - terminów leczenia w oddziale terapeutycznym z terminem nabycia przez skazanych uprawnień do występowania o warunkowe przedterminowe zwolnienie. Skazani próbują wówczas zrezygnować z terapii.

W 2007 r. w 4 przypadkach skierowano do sądu penitencjarnego wniosek o orzeczenie stosowania leczenia lub rehabilitacji, wobec braku zgody skazanego.

Prowadzone w bieżącym roku w Zakładzie oddziaływania grupowe objęły w sumie 80 osób:

- 2 tury programu psycho-korekcyjnego dla skazanych z art. 178a Kk (17 i 13 osób) prowadzonego przez wychowawców,
- grupa edukacyjno-terapeutyczna dla uzależnionych od środków odurzających lub psychotropowych (14 skazanych) prowadzona przez psychologów,
- grupa edukacyjno-terapeutyczna dla uzależnionych od alkoholu (12 skazanych) prowadzona przez psychologów,
- 2 grupy edukacyjne dla uzależnionych od alkoholu, środków odurzających lub psychotropowych, z wyznaczonym terminem leczenia w oddziale terapeutycznym (po 8 skazanych) prowadzone przez wychowawcę ds. kulturalno-oświatowych,
- grupa korekcyjno-edukacyjna dla sprawców przemocy w rodzinie (8 osób) prowadzona przez kuratorów zawodowych dla dorosłych Sądu Rodzinnego w Malborku.

W wypowiedziach osadzonych z oddziałów terapeutycznych powtarzały się opinie o potrzebie „prawdziwej” terapii i bezsensowności przyjazdu na ten oddział, niedopuszczaniu do psychologów, którzy dla osadzonych są zajęci i ich zbywają (część twierdziła jednak, że sytuacja poprawiła się po zatrudnieniu nowej psycholog). Skazani skarżyli się, że nie są objęci zatrudnieniem i nauczaniem, jak też „właściwą” terapią (z uwagi na perspektywę wyjścia). Mocno podnosili problemy z dostępem do opieki lekarskiej.

Kilka osób niepełnosprawnych ruchowo, w tym poruszających się o kulach, już tylko z tego powodu powinno mieć zapewnioną większą przestrzeń mieszkalną i podstawowe udogodnienia w funkcjonowaniu.

W czasie wizytowania warsztatów terapii zajęciowej skazany zgłosił prośbę o pomoc w uzyskaniu funduszy na potrzebne do prowadzenia zajęć surowce, których brakuje (istotnie - w pomieszczeniach nie było znaków świadczących o prowadzeniu dużej ilości prac). Przedstawiono też postulat przeniesienia jednego z 3 komputerów dostępnych w bibliotece do warsztatów terapii „lekkiej”.

13. Wnioski.

- 1) Ustalenia poczynione przez pracowników Biura Rzecznika Praw Obywatelskich w Zakładzie Karnym w Sztumie wskazują, że generalnie rzecz biorąc - również w warunkach znacznego przełudnienia - prawa przebywających w nim osób pozbawionych wolności są respektowane. Kadra

Zakładu uzyskuje pozytywne efekty w postaci utrzymania właściwej atmosfery wśród osadzonych.

- 2) Wyjątkiem jest oddział terapeutyczny, gdzie przełudnienie faktycznie uniemożliwia codzienną pracę ze skazanymi. Zgłaszane przez skazanych z tego oddziału problemy powinny być wnikliwie zbadane, zwłaszcza, że nie dają się wytłumaczyć jedynie trudnościami w efektywnym obejmowaniu tej właśnie grupy skazanych oddziaływaniami specjalistycznymi i wychowawczymi. Co najwyżej pozorowana, w ocenie skazanych, reakcja funkcjonariuszy na zgłaszane problemy nie stwarza możliwości ich rozwiązywania. Skutkiem jest nieproporcjonalnie wysoka w stosunku do liczebności tej grupy jej reprezentacja wśród skazanych, wobec których stosuje się środki przymusu bezpośredniego i wykonuje kary dyscyplinarne.
- 3) Warunki, w jakich przebywają skazani niepełnosprawni ruchowo w oddziale terapeutycznym urągają standardom (brak możliwości wyjścia na spacer, kąpieli, ciasnota uniemożliwiająca poruszanie się przy pomocy kul, niezapewnienie prywatności przy korzystaniu z urządzeń sanitarnych w kącikach oddzielonych zasłoną z tkaniny, trudności z zapewnieniem opieki lekarskiej w stosownym zakresie).
- 4) Na wysoką ocenę zasługuje motywowanie coraz większej liczby skazanych do podjęcia nauki, a także nauki zawodu. Wypada wyrazić żal, że w podobnym stopniu nie zwiększają się możliwości oddziaływania poprzez pracę na specyficzną grupę osadzonych przebywających w tym Zakładzie, jaką są recydywiści penitencjarni.
- 5) Niektóre skargi zgłaszane przez osadzonych można wyeliminować przez działania organizacyjne (np. dotyczące skrócenia czasu oczekiwania rodzin na widzenia, wyposażanie cel w żarówki o większej mocy).
- 6) Problem nakładania się terminów leczenia w oddziale terapeutycznym (przy długim okresie oczekiwania) z terminem nabycia przez skazanych uprawnień do występowania o warunkowe przedterminowe zwolnienie, jest po części zależny od działań administracji Zakładu. Wymaga zatem ustalenia zasad działań uprzedzających i konsekwentnego monitoringu.
- 7) Warto też rozważyć możliwość zwiększenia zakresu aktywności Zespołu Samopomocy Skazanych (który, jak wynika z udzielanych wyjaśnień, traktowany jest jako jedna z form komunikowania się skazanych z administracją) i zmobilizować jego przedstawicieli do współpracy w załatwianiu niektórych spraw spornych, np. przy wymianie materacy i koców.
- 8) Z uwagi na wymogi bezpieczeństwa konieczny jest remont nawierzchni korytarzy w pawilonie mieszkalnym Zakładu.

- 9) Zabudowa kąpika w celach „dwuosobowych”, stanowiących większość cel w Zakładzie, wydaje się możliwa tylko wówczas, gdyby przebywały w nich najwyżej dwie osoby i spały na piętrowym łóżku. Z problemem tym kierownictwo Zakładu będzie się musiało zmierzyć w związku z wymogami instytucji międzynarodowych, które znajdują oparcie i potwierdzenie w konstytucyjnych gwarancjach ochrony prywatności i godności.
- 10) Rozważenia wymaga zmiana zasad kąpieli osadzonych, stosowanych w jednostkach podległych Dyrektorowi Okręgowemu Służby Więziennej w Gdańsku. Europejskie Reguły Więzienne, przyjęte w rekom. Kom. Min. RE Rec (2006)2 z 11. 01.2006 r. zalecają, aby osadzony mógł wziąć kąpiel lub prysznic „o ile to możliwe codzienne, ale przynajmniej dwa razy w tygodniu lub częściej, jeżeli to konieczne ze względów higieny ogólnej” (reguła 19.4). Kwestia liczby kąpieli nie może być w tym miejscu rozstrzygnięta, jednak jest poza sporem, że te które są, powinny rzeczywiście umożliwiać osadzonym dokładne umycie się.
- 11) Wyniki wizytacji wskazują, że sprawą wymagającą natychmiastowego zgłoszenia władzom centralnym Służby Więziennej jest przełudnienie w oddziałach terapeutycznych. Powoduje ono, że nie może być realizowane oddziaływanie specjalistyczne, warunek i cel skierowania skazanego na taki oddział (art. 96 § 1 Kkw in fine). Konieczność podjęcia działań o charakterze systemowym w tym zakresie potwierdzają informacje z innych jednostek penitencjarnych (w Zakładzie Karnym w Raciborzu w oddziale terapeutycznym dysponującym 52 miejscami, przebywało w dniu 12 września br. 74 skazanych - RPO-524007-706/06), a także wskazywany podczas wizyty okres oczekiwania na miejsce w oddziałach terapeutycznych dla skazanych uzależnionych od alkoholu (ZK Barczewo, AŚ Warszawa Mokotów, ZK Wronki, ZK Biała Podlaska, ZK Goleniów, AŚ Suwałki) oraz od środków odurzających lub psychotropowych (AŚ Elbląg, ZK Rzeszów Załęże, ZK Wronki, ZK Łowicz).
- 12) Rozważenia i analizy wymaga również potrzeba zwiększenia liczby miejsc na oddziałach szpitalnych jednostek penitencjarnych, zwłaszcza psychiatrycznych i internistycznych. Sprawa ta zostanie również zgłoszona władzom centralnym Służby Więziennej.

Odnosząc się do powyższych uwag, Dyrektor Generalny Służby Więziennej podkreślił, że w oddziałach terapeutycznych dla osób uzależnionych od alkoholu lub środków odurzających lub substancji psychotropowych, nie mamy do czynienia z problemem przełudnienia. Zjawisko to występuje natomiast w niewielkim stopniu na oddziale terapeutycznym z niepsychotycznymi zaburzeniami psychicznymi lub

upośledzonych umysłowo. Średnie zaludnienie 22 tych oddziałów kształtuje się na poziomie 109,9%. Problem ten wynika z ogólnego przeludnienia wszystkich jednostek penitencjarnych w kraju oraz dokładania starań, aby skazani odbywali karę pozbawienia wolności w zakładach położonych najbliżej ich miejsca zamieszkania. Dyrektor Generalny podkreślił jednak, że występujące przeludnienie nie ma wpływu na realizację przez kadrę programów oddziaływań specjalistycznych o charakterze indywidualnym, jak i grupowym.

Jeżeli chodzi o problem długiego czasu oczekiwania na przyjęcie do odpowiedniego oddziału terapeutycznego, podejmowane są działania zmierzające do rozwiązania tego problemu. Mimo trudności finansowych zatrudniana jest wykwalifikowana kadra oraz powiększana baza terapeutyczna. Trudności kadrowe wynikają z faktu, że psycholodzy realizujący oddziaływania w oddziałach terapeutycznych muszą posiadać specjalistyczne kwalifikacje do prowadzenia tam terapii.

Dyrektor wskazał również, że prace remontowe na poszczególnych oddziałach Zakładu Karnego w Sztumie są prowadzone zgodnie z harmonogramem. Brak wystarczających środków finansowych przedłuża jednak całkowitą zabudowę kącików sanitarnych we wszystkich celach.

Jeżeli chodzi o uwagi dotyczące kąpielni, Dyrektor Generalny podkreślił, że kwestię tą reguluje dyrektor jednostki penitencjarnej w porządku wewnętrznym. W przypadku Zakładu Karnego w Sztumie, uregulowanie to jest zgodne z obowiązującymi przepisami prawa.

VII. Informacja o czynnościach przeprowadzonych z upoważnienia Rzecznika Praw Obywatelskich w Zakładzie Karnym w Herbach.

1. Wprowadzenie

Działając z upoważnienia Rzecznika Praw Obywatelskich do Zakładu Karnego w Herbach udali się pracownicy Zespołu Prawa Karnego Wykonawczego oraz Zespołu Terenowego Biura Rzecznika Praw Obywatelskich w Katowicach. Celem wizyty było sprawdzenie stopnia poszanowania praw osób pozbawionych wolności oraz realizacji zaleceń, jakie zostały wydane po wizytacji przeprowadzonej przez pracowników Biura Rzecznika Praw Obywatelskich w czerwcu 1998 r.

W dniach 4 i 5 grudnia 2007 r. dokonano w jednostce następujących czynności:

- wysłuchano informacji Dyrektora Zakładu Karnego w Herbach o funkcjonowaniu jednostki i podstawowych problemach z tym związanych;
- obejrzano teren i pomieszczenia jednostki, w tym: kuchnię, łazienkę, kaplicę, świetlicę, salę widzeń, pomieszczenia do udzielania widzeń bezdozorowych,

pomieszczenia ambulatorium, pole spacerowe, znaczną część cel mieszkalnych, a także cele zabezpieczające i celę do wykonywania kary dyscyplinarnej umieszczenia w celi izolacyjnej;

- zapoznano się z dokumentacją dotyczącą zastosowanych w jednostce, w latach 2006-2007, środków przymusu bezpośredniego;
- przeprowadzono w cztery oczy rozmowy według kwestionariusza z 19 losowo dobranymi osadzonymi, pytając każdorazowo o podstawowe kwestie związane z poszanowaniem przysługujących im praw;
- przyjęto 1 prośbę od osadzonego w sprawie skierowania do zatrudnienia oraz 2 skargi - jedna z nich dotyczy braku reakcji na prośby skazanego o skierowanie do lekarza specjalisty, druga nie wiąże się z problematyką funkcjonowania Zakładu Karnego w Herbach.

Swoje wstępne ustalenia pracownicy Biura Rzecznika Praw Obywatelskich przedstawili dyrektorowi jednostki penitencjarnej oraz innym reprezentantom jej kierownictwa, a także wysłuchali uwag i wyjaśnień z ich strony.

2. Ogólna charakterystyka Zakładu

Zakład Karny w Herbach jest jednostką penitencjarną typu zamkniętego, z oddziałem zakładu półotwartego dla osadzonych mężczyzn odbywających karę po raz pierwszy oraz oddziałem dla tymczasowo aresztowanych. Pojemność jednostki wynosi 444 miejsca. W dniu 4 grudnia 2007 r. ewidencyjną liczbę osadzonych w Zakładzie określono na 598 osób, podczas gdy faktycznie w jednostce przebywało 594 osoby (w stanie ewidencyjnym osób osadzonych w zakładzie karnym ujęto również 3 skazanych przebywających na ucieczkach oraz 1 osadzonego przebywającego w innej jednostce penitencjarnej celem leczenia). W dniu wizytacji w Zakładzie Karnym w Herbach karę pozbawienia wolności odbywał jeden cudzoziemiec - obywatel Ukrainy. W ogólnej liczbie osadzonych było 28 tymczasowo aresztowanych, 566 skazanych, oraz 4 osoby skazane i tymczasowo aresztowane do innych spraw.

W jednostce od bardzo długiego czasu panuje przełudnienie. Według stanu na dzień 4 grudnia 2007 r. zaludnienie Zakładu wynosiło 134,7% jego pojemności. O utrzymującym się przełudnieniu jest poinformowany sędzia penitencjarny. Problem ten przełożył się jednak na kilka procesów cywilnych, jakie osadzeni wytoczyli jednostce penitencjarnej, domagając się odszkodowania.

Zakład Karny w Herbach położony jest na obrzeżu miejscowości, blisko tartaku. Usytuowanie Zakładu nie powoduje kolizji z otoczeniem. Osadzeni mają szerokie możliwości kontaktowania się z osobami przebywającymi na wolności w sposób legalny poprzez rozmowy telefoniczne i częste widzenia z rodziną. Teren Zakładu zajmuje powierzchnię 18900 m². Mieści się na nim 7 budynków, w tym

jeden, czterokondygnacyjny budynek mieszkalny. Powierzchnia zabudowy obiektów budowlanych obejmuje 4639,6 m². Obiekt został przejęty w zarząd Służby Więziennej w dniu 14 grudnia 1990 r.

Od strony tartaku usytuowane są 2 budynki administracyjne. W jednym z nich, na parterze mieści się stanowisko dowodzenia oraz magazyn z przedmiotami służącymi do stosowania środków przymusu bezpośredniego.

Budynek penitencjarny położony jest w głębi terenu i zabezpieczony dodatkowo ogrodzeniem z siatki. Jak zaznaczono wyżej, jest to pawilon czterokondygnacyjny. Każda z kondygnacji stanowi odrębny oddział. Na piętrze pierwszym, drugim oraz czwartym znajdują się oddziały dla skazanych odbywających karę w zakładzie karnym typu zamkniętego. Dodatkowo na oddziale II wydzielone są cele dla tymczasowo aresztowanych. Na trzecim piętrze przebywają skazani odbywający karę w zakładzie karnym typu półotwartego. Cele są tam otwierane w ciągu dnia, w porach określonych w porządku wewnętrznym jednostki, a w nocy zamykane.

Kuchnia wraz ze stołówką znajdują się poza budynkiem penitencjarnym. Podobna sytuacja odnosi się do kotłowni. Jej remont rozpoczęto w listopadzie br., ze względu na konieczność wykorzystania pozyskanych środków finansowych. W najbliższym czasie zostanie zainstalowany piec na ekogroszek. O przerwach w ogrzewaniu osadzeni zostali poinformowani poprzez komunikat zamieszczony na tablicach ogłoszeń.

Jednostka posiada również własną pralnię. Plany zakładały jej rozbudowę i przejęcie prania z pobliskich jednostek penitencjarnych. Nie doszło jednak do ich realizacji, wobec czego zakład nadal wykonuje pranie wyłącznie na swoje potrzeby.

Łaźnia mieści się poza budynkiem mieszkalnym, co stanowi duży problem i powoduje liczne przeziębienia wśród osadzonych w porze jesienno-zimowej. Od ostatniej wizytacji przedstawicieli Rzecznika Praw Obywatelskich w 1998 r., nic się nie zmieniło w tym względzie. Już wówczas planowano wykonanie natrysków w budynku penitencjarnym oraz przekształcenie pomieszczeń po łaźni w oddział terapeutyczny. Tymczasem łaźnia nadal znajduje się na I piętrze odrębnego budynku.

Z obu stron natrysków zorganizowano szatnię, która wyposażona jest w podesty, ławeczki oraz wieszaki. Podłoga jest zmywalna, wykonana z lastryka. W przejściu między przebieralnią a natryskami mieści się zamykana toaleta oraz niezabudowany pisuar. Mieszalnik, zabezpieczony w odpowiedni sposób, powieszony jest na ścianie w szatni. Zarówno podłoga, jak i ściany łaźni są wyłożone aż do sufitu glazurą. Kąpiele realizowane są raz w tygodniu w godzinach od 8:30 do 15:30. Osadzeni, którzy w porze kąpieli uczestniczyli w rozprawach sądowych lub z innych

przyczyn od nich niezależnych nie skorzystali z kąpiei, mają taką możliwość w innych terminach.

3. Warunki bytowe

W Zakładzie znajduje się 98 cel mieszkalnych, w tym jedna izolacyjna i 3 izby chorych. Jednostka dysponuje również 2 celami zabezpieczającymi. Z ogólnej liczby cel mieszkalnych, 12 to cele jednoosobowe. Podział wieloosobowych według liczby miejsc jest następujący:

- dwuosobowych - 2,
- trzyosobowych - 27,
- pięcioosobowych - 13,
- sześćoosobowych - 35,
- ośmioosobowych - 9.

W Zakładzie wydzielono 3 cele przejściowe, z czego 1 dla skazanych oraz 2 dla tymczasowo aresztowanych. Wszystkie cele są skanalizowane, ale doprowadzono do nich jedynie zimną wodę. Kąiki sanitarne zabudowane są od podłogi do sufitu w nielicznych celach. W pozostałych nadal są to zabudowy niepełne, do wysokości około 1,5 m., z otworem drzwiowym przesłoniętym ewentualnie materiałem. Ogólny stan techniczny kąików budził zastrzeżenia wizytujących. Jest on zły i wymaga szybkiej modernizacji. Ściany kąików pomalowane są farbą olejną, podłoga jest zmywalna, wykonana z lastryka. Tynk niejednokrotnie odpada, widać grzyb. Konieczne jest pozyskanie środków finansowych i zabudowanie oraz zmodernizowanie kąików sanitarnych, zgodnie ze standardami międzynarodowymi. Europejskie Reguły Więzienne wyraźnie stanowią bowiem, że więźniom zapewnia się stały dostęp do urządzeń sanitarnych, które są higieniczne i zapewniają prywatność.

Cele w większości nie są odremontowane. Podłoga nie jest zmywalna, wyłożona drewnianą klepką. W niektórych celach zaobserwowano odpadanie tynku ze ścian w kąikach sanitarnych, zacieki na suficie oraz uszkodzenia.

Stan sprzętu kwaterunkowego w celach: łóżek, stołów, stołków i szafek, nie budził większych zastrzeżeń. Zwrócono jednak uwagę na łózka piętrowe, które w niektórych celach mają po trzy kondygnacje. Nie zadbano jednak w takich przypadkach o drabinki, które umożliwiałyby wejście na najwyższej położone łózko i jednocześnie wzmocniły taką konstrukcję.

Stan materacy, koców, pościeli oraz ręczników i ścierek generalnie nie budził zastrzeżeń. Pod tym względem sytuacja poprawiła się w stosunku do 1998 r., kiedy po przeprowadzonej wizytacji uznano za niezbędne wymianę koców i ręczników.

Okna w celach są dość duże, by zapewnić dostateczny dopływ światła dziennego. Oświetlenie sztuczne zapewniają jarzeniówki. We wszystkich celach

znajdują się gniazda wtykowe, co umożliwia osadzonym korzystanie z czajników elektrycznych, lampek nocnych i sprzętu RTV. Każdorazowo zgodę w tym względzie wydaje dyrektor zakładu karnego. Łączna moc użytkowanych w celi urządzeń elektrycznych nie może przekraczać 2 KW. Poza tym, cele są wyposażone w głośniki radiowęzła, a także instalację do wzywania funkcjonariusza. Istnieje również możliwość rozmowy z osadzonym bez otwierania drzwi celi, za pośrednictwem domofonu.

Spośród 19 osadzonych, z którymi przeprowadzono rozmowy, 8 osób oceniło warunki bytowe w Zakładzie jako dobre i dość dobre, 7 uznało je za znośne, a 4 za złe. Na opinii skazanych zaważyło przede wszystkim utrzymujące się przeludnienie i negatywne skutki z niego wynikające. Wskazywali oni, że w celach jest ciasno (7). Pojedyncze uwagi dotyczyły słabej wentylacji, która powoduje powstanie grzybów na ścianie (3), za małej ilości środków czystości (2), czy też niewystarczającej ilości szafek (1). Sytuację w zakresie mycia się i kąpieli 4 osoby oceniły dobrze, 3 były natomiast przeciwnego zdania. Dość dobrze oceniło ją 3 osadzonych, a 7 znośnie. Ze względu na korzystanie z możliwości mycia się u pracodawcy, dwóm osobom trudno było się wypowiedzieć w tym względzie. Zgłoszone przez respondentów uwagi dotyczyły przede wszystkim ograniczonej możliwości mycia się w celi, ze względu na brak ciepłej wody. Poza tym 2 osoby podniosły kwestię zmiennej temperatury wody w czasie kąpieli, z kolei 4 osadzonych zwróciło uwagę na złe usytuowanie łaźni. Zgłaszano także potrzebę częstszej niż raz w tygodniu kąpieli (3).

Zgodnie z Porządkiem wewnętrznym osadzeni korzystają z jednej zmiany odzieży wierzchniej – cywilnej lub więziennej. Mogą także korzystać z własnej bielizny osobistej, koszuli, swetra, obuwia, a także odzieży i obuwia sportowego w ilości jednej zmiany. Pranie i suszenie odzieży odbywa się w pralni.

Naprzeciwko budynku mieszkalnego znajduje się duże pole spacerowe, z boiskiem do gry w piłkę nożną oraz 4 małe boksy spacerowe. Na ich obszarze są zamontowane ławki. Z prawa do spaceru można korzystać w godzinach 8-17. Spośród skazanych, z którymi rozmawiano, 13 pozytywnie oceniło organizację i warunki odbywania spaceru, 2 osoby uznało je za złe, 4 nie miały zdania na ten temat.

4. Wyżywienie

Kuchnia Zakładu usytuowana jest poza budynkiem penitencjarnym. Do pomieszczeń kuchni przylega obszerna stołówka, w której posiłki mogą być spożywane przez osadzonych pracujących poza oddziałami mieszkalnymi. W tym samym budynku zlokalizowany jest także magazyn żywnościowy.

W dniu wizytacji kuchnia przygotowywała wyżywienie według podstawowej normy żywieniowej (501 osób), diety lekkostrawnej (86 osób), diety cukrzycowej

(4 osoby) oraz diety dny moczanowej (1 osoba). Próbkę posiłków przechowywane były w zamkniętej lodówce, na której drzwiach zamieszczono instrukcję, co do sposobu pobierania próbek.

Spośród 19 osadzonych objętych rozmowami, 7 oceniło wyżywienie jako dobre lub dość dobre, 7 jako znośne, 5 osób jako raczej złe lub złe. Wśród uwag krytycznych najczęściej powtarzały się stwierdzenia o zbyt małym urozmaiceniu jadłospisu (5), niskich walorach smakowych potraw (4) oraz ich niewystarczających porcjach (6).

W pomieszczeniu na parterze budynku penitencjarnego funkcjonuje kantyna, w której osadzeni posiadający środki finansowe mogą dodatkowo zakupić produkty żywnościowe. Wypiska realizowana jest trzy razy w miesiącu. Kantyna jest bardzo dobrze zaopatrzona. Prowadzi ją firma zewnętrzna, z którą Zakład podpisał umowę. Osadzeni nie zgłaszali zastrzeżeń co do jej funkcjonowania. Jedynie 2 osoby podniosły kwestię wygórowanych cen artykułów tam sprzedawanych. Spośród 19 ankietowanych, 10 osób oceniło dobrze możliwość korzystania z wypiski, a 3 dość dobrze. Ze względu na niedokonywanie zakupów w kantynie 6 osób nie potrafiło się wypowiedzieć w tym względzie.

Uzupełnieniem wyżywienia, jakie zapewnia jednostka, są także produkty otrzymywane przez osadzonych w paczkach. Żadnych uwag co do możliwości otrzymywania paczek i sposobu ich przekazywania nie miało 11 osób, 5 dotychczas ich nie dostawało, a 1 osobie trudno było określić sytuację w tym względzie. Tylko dwie osoby miały zastrzeżenia do sposobu przeprowadzania kontroli paczek. Jeden skazany skarżył się, że podczas kontroli otwiera się kawę i zupy w proszku. Drugi podnosił z kolei, że zbyt rzadko otrzymuje paczki.

5. Opieka medyczna

Podstawową opiekę medyczną sprawują nad osadzonymi pracownicy medyczni zatrudnieni w ambulatorium Zakładu. Dysponuje ono dwunastoma pomieszczeniami o łącznej powierzchni 176,2 m². Kierownikiem ambulatorium jest funkcjonariusz Służby Więziennej – neurolog, zatrudniony na cały etat. Pozostali lekarze zatrudnieni są jako pracownicy cywilni:

- internista – 0,5 etatu;
- internista – 0,6 etatu;
- ortopeda – 0,2 etatu;
- psychiatra – 0,3 etatu;
- laryngolog – 0,2 etatu;
- stomatolog – 0,5 etatu;
- dermatolog – 0,2 etatu.

Średni personel medyczny stanowią 4 pielęgniarki, zatrudnione na pełnych etatach. W czasie wizytacji zgłaszały one potrzebę zwiększenia liczby etatów pielęgniarskich.

Osobny gabinet wydzielono dla stomatologa. Ma on nowy sprzęt, a osadzeni nie zgłaszali uwag do jego pracy.

Skazani mają zapewnioną opiekę pielęgniarską oraz lekarską. W nagłych wypadkach wzywane jest pogotowie. Dwa razy w tygodniu przyjmuje lekarz stomatolog. Badania specjalistyczne oraz laboratoryjne wykonywane są w okolicznych placówkach pozawiezionej służby zdrowia, a część konsultacji wykonują lekarze specjaliści zatrudnieni w Zakładzie.

Oczekiwanie na konsultację specjalistyczną trwa średnio ok. 2 tygodni, maksymalnie do miesiąca. USG wykonywane jest w ciągu 2-3 tygodni. Leki dostarczane są z apteki w Bytomiu. Ambulatorium dysponuje urządzeniami do wykonania EKG, glukometrem oraz sprzętem do dezynfekcji. Rentgenobus przyjeżdża co 2 tygodnie. Pracownicy służby zdrowia nie zgłaszali braków w sprzęcie medycznym.

W skład kompleksu ambulatorium wchodzi: 4 gabinety lekarskie – na każdym piętrze jeden, gabinet zabiegowy i stomatologiczny oraz 3 izby chorych, które znajdują się na I oddziale. Dwie z nich dysponują 2 miejscami, jedna natomiast 5-ma.

Spośród 19 osób ankietowanych, opiekę lekarską oceniło dobrze lub dość dobrze 10 osadzonych, przeciwnego zdania były 3 osoby. Jako znośną określiło ją 4 osadzonych, a 1 nie potrafił się wypowiedzieć, gdyż dotąd nie miał potrzeby korzystać z pomocy służby zdrowia. Pojedyncze zastrzeżenia dotyczyły np. nie skierowania na konsultację u laryngologa, podczas gdy jak twierdzi osadzony, ma on zapalenie ucha. Inny skazany chciałby się dostać do psychiatry, ale nie otrzymuje skierowania. Również nagle przypadki stanowią w opinii respondentów problem. Przykładowo, w razie bólu głowy nie ma możliwości szybkiego otrzymania tabletki przeciwbólowej, ale wymagane jest zapisanie się do lekarza.

6. Traktowanie osadzonych i środki przymusu bezpośredniego

Spośród 19 osób z którymi rozmawiano, 13 pozytywnie oceniło traktowanie przez funkcjonariuszy Służby Więziennej, a 6 osób uznało je za znośne.

Spośród ankietowanych 13 osób zostało ukaranych dyscyplinarnie. Z tej liczby zdecydowana większość, gdyż 10 osób, oceniło sytuację w zakresie karania dyscyplinarnego pozytywnie, 1 osoba określiła ją jako znośną, a 1 jako raczej złą. Zaledwie 1 osoba nie potrafiła się wypowiedzieć na ten temat.

W 2006 r. karę umieszczenia w celi izolacyjnej zastosowano wobec 27 osadzonych. W Zakładzie jest 1 taka cela, mieści się na oddziale II i liczy około 5m².

Ponadto, w Zakładzie Karnym w Herbach znajdują się 2 cele zabezpieczające. Są one monitorowane w zakresie obrazu i dźwięku. Podgląd i odsłuch cel zabezpieczających znajduje się na stanowisku dowodzenia, umiejscowionym w budynku administracyjnym. Cele te są także na bieżąco kontrolowane przez oddziałowego, co odnotowuje się w stosownej dokumentacji. Wyposażenie cel jest zgodne z wymogami określonymi w rozporządzeniu Ministra Sprawiedliwości z dnia 17 października 2003 r. w sprawie warunków bytowych osób osadzonych w zakładach karnych i aresztach śledczych (Dz. U. z 2003 r., Nr 186, poz. 1820).

W 2007 r. środki przymusu bezpośredniego zastosowano dwukrotnie. W jednym przypadku polegały one na użyciu siły fizycznej wobec tymczasowo aresztowanego, umieszczeniu w celi zabezpieczającej, użyciu ręcznego miotacza gazu oraz założeniu kasku ochronnego i pasa obezwładniającego jednocześnie. Środki te zostały użyte w związku z usiłowaniem zamachu na własne życie, na podstawie decyzji dyrektora Zakładu. W drugim przypadku takie same środki użyto także wobec tymczasowo aresztowanego, na podstawie decyzji dowódcy zmiany, z powodu rażącego nieposłuszeństwa w postaci odmowy zejścia z boksu spacerowego.

W 2006 r. środki przymusu bezpośredniego zastosowano osiem razy. Były to przypadki:

- Użycia siły fizycznej, umieszczenia w celi zabezpieczającej, założenia kasku ochronnego i pasa obezwładniającego wobec tymczasowo aresztowanego na podstawie decyzji dowódcy zmiany, z powodu usiłowania zamachu na własne życie poprzez powieszenie;
- Użycia siły fizycznej wobec skazanego z powodu ucieczki z zatrudnienia zewnętrznego;
- Użycia siły fizycznej wobec skazanego z powodu rażącego nieposłuszeństwa w postaci odmowy wejścia do celi mieszkalnej;
- Użycia siły fizycznej i założenie kajdan na czas doprowadzenia wobec skazanego, z powodu rażącego nieposłuszeństwa w postaci odmowy wyjścia z celi i wejścia do wyznaczonej celi mieszkalnej;
- Użycia siły fizycznej wobec skazanego, założenia kajdan oraz umieszczenia w celi zabezpieczającej z powodu rażącego nieposłuszeństwa – odmowy opuszczenia celi oraz udania się do celi wskazanej przez administrację jednostki;
- Użycia siły fizycznej, umieszczenia w celi zabezpieczającej oraz doprowadzenia z założeniem kajdan na ręce tymczasowo aresztowanemu, który zakłócał spokój i porządek poprzez uderzanie w drzwi celi oraz wznoszenie okrzyków w porze nocnej;

- Użycia siły fizycznej z powodu odmowy poddania się kontroli osobistej przez osadzonego, który stawiał czynny opór, usiłując kopnąć funkcjonariusza.

W 2006 r. cela zabezpieczająca była więc stosowana jako środek przymusu bezpośredniego trzykrotnie – dwukrotnie na podstawie decyzji dowódcy zmiany i raz na podstawie decyzji dyrektora. Do dnia wizytacji, w 2007 r. celę tą wykorzystano dwukrotnie.

Z analizy dokumentacji wynika, że we wszystkich przypadkach osoby, wobec których środki przymusu zostały zastosowane, były informowane o możliwości wniesienia skargi. Protokoły były prowadzone prawidłowo, według wzorów stanowiących załącznik do rozporządzenia Rady Ministrów z dnia 20 listopada 1996 r. w sprawie szczegółowych warunków stosowania środków przymusu bezpośredniego oraz użycia broni palnej lub psa służbowego przez funkcjonariuszy Służby Więziennej oraz sposobu postępowania w tym zakresie (Dz. U. z 1996 r., Nr 136, poz. 637). W 2007 r. - zgodnie z wymogami - była sporządzana również notatka z zastosowania środków przymusu bezpośredniego, przesyłana do Okręgowego Inspektoratu Służby Więziennej. Nie odnotowywano natomiast użycia lub też przyczyn nieużycia kamery, rejestrującej użycie środków przymusu bezpośredniego. Jak sprawdzono, kamera taka znajduje się w magazynie Zakładu.

7. Podkultura więzienna

Odsetek osadzonych uczestniczących w podkulturze więziennej wynosi 11,15%. Zdecydowana większość spośród ankietowanych nie należy do grupy grypsujących (16 osób). Związanych z tym przykrości ze strony podkultury więziennej doznało 4 osadzonych. Przykładowo, przynależący do grypsery osadzeni wyłudzały pieniądze; po zgłoszeniu tego faktu funkcjonariuszom, pokrzywdzony został przeniesiony na inny oddział. Inny osadzony był bity przez grypsujących w celi; nie chciał tego jednak zgłaszać Służbie Więziennej. Po przekazaniu informacji, że nie chcą go w celi, został przeniesiony. Kolejna osoba załamała się psychicznie wobec dokuczliwych uwag grypsujących; w konsekwencji została przeniesiona do innej celi. Inny osadzony popadł w konflikt z podkulturą więzienną i zmieniono mu oddział mieszkalny.

8. Praca penitencjarna

W dziale penitencjarnym zatrudnionych jest łącznie 13 pracowników, w tym 2 psychologów oraz 11 wychowawców. Spośród tych ostatnich 10 posiada wykształcenie wyższe pedagogiczne, w tym 3 ukończyło studia podyplomowe z zakresu penitencjarystyki. Jeden wychowawca ma wykształcenie wyższe techniczne.

Skazani, z którymi rozmawiano, byli proszeni o dokonanie oceny pracy wychowawców. Wychowawca został uznany za osobę kompetentną przez 15 osób. Przeciwnego zdania była 1 osoba, a 1 nie miała wyrobionego poglądu na ten temat, ze względu na krótki pobyt w Zakładzie. Ponadto, 1 osadzony uznał wychowawcę za osobę raczej kompetentną, a 1 był przeciwnego zdania. Aż 16 rozmówców postrzegało wychowawcę jako osobę chętną do udzielania pomocy, tylko 1 ocenił wychowawcę negatywnie w tym zakresie i 1 - raczej negatywnie. Natomiast 1 osadzony nie miał zdania na ten temat ze względu na krótki pobyt w zakładzie. Pozytywna ocena wychowawców przez większość ankietowanych zasługuje więc na podkreślenie.

Spośród 19 respondentów, 10 odbywało karę w systemie programowanego oddziaływania. Zdecydowana większość podała, że współuczestniczyła w opracowywaniu indywidualnego programu oddziaływania - 8 osób. Znajomość obowiązków i uprawnień wynikających z przyjęcia programu do realizacji potwierdziło 9 osób. Jeden osadzony, który stwierdził, że ich nie zna, ma również problemy związane z realizacją nałożonych na niego zadań. Pozostałe osoby nie zgłosiły takich trudności.

Działania w zakresie pomocy postpenitencjarnej są znikome. Tzw. programem zwolnieniowym w trybie art. 164 Kkw objętych zostało w 2006 r. zaledwie 5 osób.

9. Nauka i zatrudnienie

W Zakładzie nie funkcjonuje szkoła, organizuje się natomiast szkolenia kursowe. Odbywają się one w sali dydaktycznej, która w razie potrzeby służy także jako punkt wyborczy. W ostatnim czasie organizowano kurs płytkarza, palacza i kucharza. Osadzeni, z którymi rozmawiano wiedzieli, że kursy takie się odbywają, nie zgłaszali żadnych zastrzeżeń w tym zakresie.

Według stanu na dzień 4 grudnia br. zatrudnionych było 257 osadzonych. W ramach zatrudnienia odpłatnego, przy pracach pomocniczych i porządkowych na rzecz Zakładu pracowało 66 skazanych na 51,52 etatu. Przy pracach tych - w ramach 90 godzin miesięcznie pracowało też nieodpłatnie 32 skazanych (art. 123 a § 1 Kkw). Natomiast 152 osadzonych pracowało odpłatnie na pełnych etatach u 15 kontrahentów pozawięziennych. Z kolei 7 skazanych było zatrudnionych nieodpłatnie przy pracach na cele charytatywne w Parafii Rzymsko-Katolickiej w Herbach (art. 123 a § 2 Kkw). W dniu wizytacji, łącznie prace wykonywało więc 42,97% ogółu osadzonych, co należy ocenić wysoce pozytywnie. Jak podkreślał Dyrektor Zakładu Karnego w Herbach, liczba ofert pracy jest duża i wszyscy którzy kwalifikują się do zatrudnienia otrzymują je.

Spośród osób, z którymi rozmawiano, 4 zatrudnionych było odpłatnie, 2 wykonywało pracę nieodpłatnie. Nikt nie zgłaszał uwag w zakresie warunków pracy, traktowania, czy wynagradzania pracowników.

10. Działalność kulturalno-oświatowa i sportowa

Bazę lokalową jednostki do prowadzenia działalności kulturalno-oświatowej stanowią biblioteka oraz cztery świetlice usytuowane na każdej kondygnacji. W świetlicach skazani mają możliwość oglądania programów telewizyjnych. Znajduje się tam również stół do ping-ponga. Najmniejsza z świetlic znajduje się na parterze. Jej powierzchnia wynosi około 20 m². Na pozostałych piętrach pomieszczenia są duże, o powierzchni około 40 m².

Biblioteka Zakładu liczy 6499 tomów. Z księgozbioru korzysta około 370 osadzonych. Nowe pozycje pozyskiwane są z darowizn lub zakupów, które w ostatnim czasie miały miejsce w listopadzie br.

W bibliotece pracuje 3 osadzonych. Redagowana jest tu gazetka więzienna „Na Krótkiej”, która drukowana jest w 100 egzemplarzach miesięcznie.

Sytuację w zakresie korzystania z prasy i książek 13 rozmówców oceniło pozytywnie, 1 osoba była przeciwnego zdania, a 1 uznał ją za znośną. Nie potrafiły wypowiedzieć się w tym względzie 3 osoby, które nie czytają prasy ani książek. Zastrzeżenia dotyczyły ubogiego księgozbioru biblioteki (1) oraz zbyt małej ilości książek, jaką można tygodniowo wypożyczyć (1). Podkreślano także, że prasa jest trudniej dostępna niż książki (3), ale można ją kupić w kantynie (2).

W Zakładzie funkcjonuje również radiowęzeł. Działa koło muzyczne, modelarskie, artystyczne oraz języka angielskiego i filmowe. Dwa ostatnie cieszą się największą popularnością. Uczestniczy w nich odpowiednio 22 i 35 osadzonych.

Zajęcia sportowe mogą odbywać się głównie podczas spacerów. Naprzeciwko budynku mieszkalnego znajduje się duże pole spacerowe z boiskiem do gry w piłkę nożną. W budynku mieszkalnym wydzielony jest również pokój do ćwiczeń. Jest on bardzo ładny, czysty, wyłożony wykładziną, z dostępnym odtwarzaczem CD. Zamontowano tam drążek przy ścianie oraz drążek do pociągania się.

Na terenie zakładu organizowane są także różnego rodzaju imprezy i turnieje. W 2006 r. odbył się między innymi turniej tenisa stołowego, turniej szachowy, piłki nożnej, czy też darta. Poza tym, zorganizowano naukę zonglerki, zawody w wykonywaniu pompek na czas oraz przedstawienie kabaretowe.

Duża część respondentów - 12 osób, oceniła stworzone im możliwości korzystania z zajęć kulturalno-oświatowych i sportowych jako dobre lub dość dobre, 4 osoby były przeciwnego zdania. Poza tym 2 osoby sytuację w tym zakresie oceniły jako znośną, a 1 osoba nie miała wyrobionego poglądu na ten temat. Nieliczne uwagi

w tym przedmiocie dotyczyły braku paetek do ping-ponga (3), braku telewizora w świetlicy na II oddziale oraz małej ilości organizowanych zajęć (1). Pierwsze dwa zarzuty zostały zweryfikowane przez przedstawicieli Rzecznika i jak się okazało, telewizora faktycznie nie ma w świetlicy. Powodem takiego stanu rzeczy jest jego naprawa. Natomiast paetki nie znajdują się na świetlicy, lecz u wychowawcy i każdorazowo są udostępniane po zgłoszeniu chęci skorzystania z nich.

11. Korespondencja i widzenia

W budynku administracyjnym znajduje się poczekalnia dla osób, które uzyskały zgodę na widzenie z osadzonymi. Prowadzi do niej osobne wejście z zewnątrz. Osoby tam przebywające mają możliwość korzystania z toalety. Za pomocą domofonu kontaktują się z osobą dyżurną, która wzywa następnie poszczególne osoby na salę widzeń. Naprzeciwko dyżurki umiejscowione są również szafki dla odwiedzających, w których mogą pozostawić swoje rzeczy. Sala widzeń usytuowana jest również na parterze budynku administracyjnego. Wielkość tego pomieszczenia umożliwia widzenia przy stoliku około 50 osób. Wydzielona jest także część do widzeń uniemożliwiających bezpośredni kontakt, z 5 stanowiskami. W sali tej znajduje się umywalka oraz kantyna, a tuż obok wejścia dodatkowa toaleta dla odwiedzających, która jest odnowiona i czysta. Toaleta dla osadzonych, którzy korzystają z widzeń mieści się na końcu sali. Jej stan jest znośny.

Zgodnie z Porządkiem wewnętrznym jednostki, widzenia odbywają się w środy od 8 do 15 dla tymczasowo aresztowanych, zaś w czwartki, piątki i soboty dla skazanych odbywających karę w warunkach zakładu karnego zamkniętego. Natomiast w czwartki, piątki soboty i niedziele - dla skazanych odbywających karę w warunkach zakładu półotwartego oraz zatrudnionych.

W końcowej części korytarza, przy którym usytuowana jest sala widzeń, znajdują się 2 pokoje przeznaczone do widzeń bezdolorowych. Każdy z nich wyposażony jest w 1 mały stolik z dwoma krzesłami.

Sytuację w zakresie widzeń 18 osadzonych oceniło pozytywnie. Jedynie 1 osoba nie potrafiła się wypowiedzieć na ten temat, ponieważ nikt jej nie odwiedza. Większość ankietowanych (16) nie miała uwag odnośnie korespondencji. Zastrzeżenia 3 osadzonych dotyczyły tego, że jest ona czytana (1), długo przetrzymywana w przypadku osób tymczasowo aresztowanych (1) oraz że 2 listy prywatne nie dotarły do osadzonego, a listy urzędowe są otwierane (1).

W Zakładzie zainstalowane są samoinkasujące aparaty telefoniczne. Zgodnie z zasadami określonymi w Porządku wewnętrznym, skazani mogą korzystać z aparatów od godziny 9 do 18. Zamiar odbycia rozmowy telefonicznej skazani i ukarani zgłaszają w formie pisemnej, najpóźniej do godziny 8 oddziałowemu. Z obowiązku

tego zwolnieni są skazani odbywający karę w warunkach zakładu półotwartego, jeżeli rozmowy odbywają się w godzinach otwarcia cel mieszkalnych. Rozmowy są nagrywane i mogą być przerwane, jeżeli godzą w interes społeczny i bezpieczeństwo jednostki penitencjarnej. Czas trwania rozmowy jest ograniczony do 10 minut. Nie odnotowano skarg osadzonych w zakresie możliwości prowadzenia rozmów telefonicznych.

12. Posługi religijne

W jednostce funkcjonuje kaplica rzymsko-katolicka, w której w piątki lub w soboty odprawiana jest Msza Św., w godzinach 9-18 lub innych terminach uprzednio uzgodnionych z zakładowym kapelanem. Zwykle uczestniczy w niej około 30 osób.

Nabożeństwa innych wyznań oraz inne formy ich aktywności religijnej organizowane są w terminach i miejscach uzgodnionych pomiędzy dyrektorem Zakładu, a przedstawicielami tych wyznań.

Kaplica znajduje się na I oddziale w pomieszczeniu średniej wielkości. Kapelan parafii w Herbach wniósł swój wkład w wystrój i wyposażenie kaplicy. Znajduje się w niej ołtarz, konfesjonał, regał z książkami religijnymi, ławki, a także organy i gitara.

W kwestii korzystania z posług religijnych 11 osadzonych nie zgłaszało żadnych zastrzeżeń, a 4 nie wypowiedziało się, gdyż nie są to osoby praktykujące. Uwagi miało natomiast 4 osoby. Dotyczyły one: zbyt rzadkiej obecności kapelana w jednostce (1), nieudzielenia zezwolenia na pójście jednego z osadzonych na nabożeństwo, mimo uprzedniego zgłoszenia takiej chęci (1) oraz niebezpieczeństwa powstania konfliktowych sytuacji w przypadku dużej liczby osadzonych, jaka uczestniczy we Mszy Św. (2).

13. Uwagi końcowe i wnioski

- 1) Brak wystarczających środków finansowych na niezbędne potrzeby Zakładu Karnego spowodował, że zalecenia zawarte w Informacji o czynnościach przeprowadzonych z upoważnienia Rzecznika Praw Obywatelskich w Zakładzie Karnym w Herbach w dniu 9 czerwca 1998 r., zostały wypełnione w niewielkim obszarze. W ostatnich latach w Zakładzie Karnym w Herbach przeprowadzono niewiele remontów. Nie udało się zmodernizować cel, a zwłaszcza kąpoków sanitarnych. Te ostatnie powinny być jak najszybciej w pełni zabudowane i odnowione. Warunki bytowe, w jakich odbywają karę skazani oraz przebywają tymczasowo aresztowani, które przekładają się również na warunki pracy funkcjonariuszy Służby Więziennej, nie uległy zatem znacznej poprawie. Dolegliwości w tym zakresie pogłębia utrzymujące się w

jednostce od dłuższego czasu przeludnienie. Poprawił się natomiast stan ręczników i koców. Rozwiązana została kwestia kantyny, do której funkcjonowania osadzeni mieli liczne zastrzeżenia w 1998 r. W czasie obecnej wizytacji jej działanie zostało ocenione pozytywnie.

- 2) Za pewne niedopatrzenie należy uznać brak Porządku wewnętrznego w niektórych celach mieszkalnych. Konieczne jest również zamontowanie drabinek przy łóżkach trzypiętrowych. Ze względów praktycznych słuszne byłoby również stosowanie kamery rejestrującej stosowanie środków przymusu bezpośredniego i odnotowywanie jej użycia lub też przyczyn jej nie zastosowania w odpowiedniej dokumentacji.
- 3) Należy stwierdzić, że w Zakładzie Karnym w Herbach przestrzegane są podstawowe prawa osób pozbawionych wolności. Niewątpliwą zasługą kierownictwa Zakładu oraz wszystkich funkcjonariuszy i pracowników, jest humanitarne i praworządne traktowanie osadzonych. Kształtuje to korzystną atmosferę wychowawczą. Na pochwałę zasługuje również fakt nie zlikwidowania świetlic w oddziałach mieszkalnych, co ma miejsce w wielu jednostkach penitencjarnych w związku z utrzymującym się przeludnieniem. Dzięki temu osadzeni mogą korzystać z zajęć kulturalno-oświatowych, które w większości oceniają pozytywnie.

Do dnia sporządzania niniejszego raportu nie wpłynęła odpowiedź odnośnie uwag i zastrzeżeń zawartych w powyższej Informacji.

VIII. Informacja o czynnościach przeprowadzonych z upoważnienia Rzecznika Praw Obywatelskich w Zakładzie Karnym w Białymstoku

1. Wprowadzenie

Działając z upoważnienia Rzecznika Praw Obywatelskich do Zakładu Karnego w Białymstoku udali się pracownicy Zespołu Prawa Karnego Wykonawczego. Celem wizyty było sprawdzenie stopnia poszanowania praw osób pozbawionych wolności. W dniach 23 i 24 października 2007 r. dokonano w jednostce następujących czynności:

- wysłuchano informacji Dyrektora Zakładu o funkcjonowaniu jednostki i podstawowych problemach z tym związanych;
- obejrzano teren i pomieszczenia jednostki, w tym: kuchnię, łazienkę, kaplicę, świetlice, pomieszczenie do udzielania widzeń bezdozorowych, pomieszczenia ambulatorium, pole spacerowe, celę zabezpieczającą oraz znaczną część cel mieszkalnych;

- przeprowadzono w cztery oczy rozmowy według kwestionariusza z 44 losowo dobranymi osadzonymi, pytając każdorazowo o podstawowe kwestie związane z poszanowaniem przysługujących im praw;
- przyjęto 1 prośbę od osadzonego, w sprawie skierowania do zatrudnienia.

Dokonane w ten sposób wstępne ustalenia pracownicy Biura Rzecznika Praw Obywatelskich przedstawili Dyrektorowi jednostki oraz wysłuchali jego uwag i wyjaśnień.

2. Ogólna charakterystyka Zakładu

Zakład Karny w Białymstoku jest jednostką typu półotwartego i otwartego, przeznaczoną dla skazanych mężczyzn recydywistów. Pojemność jednostki wynosi 303 miejsca. Do dnia 31 grudnia 2007 r. w związku z prowadzonym remontem wyłączonych jest jednak z użytkowania 11 miejsc zakwaterowania, faktycznie zatem pojemność jednostki wynosi obecnie 292 miejsca.

W dniu 23 października 2007 r. ewidencyjna liczba osadzonych w Zakładzie wynosiła 389 (faktycznie - 382), w tym 274 osoby przebywały w zakładzie typu półotwartego, a 115 w zakładzie typu otwartego. W jednostce od bardzo długiego czasu panuje przełudnienie - według stanu na dzień 23 października 2007 r. wynosiło ono 133,2%. O utrzymującym się przełudnieniu jest poinformowany sędzia penitencjarny.

Zakład Karny w Białymstoku położony jest na obrzeżu miasta. Teren jednostki zajmuje powierzchnię blisko 7 hektarów, z czego ok. 2,7 ha przekazano Gospodarstwu Pomocniczemu. Usytuowanie Zakładu nie powoduje kolizji z otoczeniem. Część okien budynku penitencjarnego wychodzi na ruchliwą arterię komunikacyjną, z informacji uzyskanych od kierownictwa jednostki wynika jednak, że generalnie okoliczność ta nie jest wykorzystywana do nawiązywania nielegalnych kontaktów. Osadzeni mają szerokie możliwości kontaktowania się z osobami przebywającymi poza murami zakładu w sposób legalny, poprzez rozmowy telefoniczne, częste widzenia z rodziną, przepustki, zatrudnienie na zewnątrz jednostki.

Na terenie jednostki znajdują się dwa budynki: administracyjny i penitencjarny, oba zostały wzniesione w 1976 roku. Budynek penitencjarny jest pięciokondygnacyjny. W podziemiu umiejscowiono m. in. łaźnię, magazyny, celę zabezpieczającą, pomieszczenie do widzeń bezdozorowych. Na parterze usytuowane są pomieszczenia ambulatorium, kuchnia oraz świetlica. Znajduje się tu również kilka cel mieszkalnych, w których tak, jak i na I piętrze, przebywają skazani odbywający karę w zakładzie karnym typu otwartego. Na dwóch najwyższych kondygnacjach zakwaterowani są skazani zakwalifikowani do odbywania kary w zakładzie karnym

typu półotwartego. Każda z kondygnacji stanowi odrębny oddział. Wszystkie cele mieszkalne w Zakładzie otwarte są całą dobę.

Przy jednostce funkcjonuje Zakład Prefabrykacji Gospodarstwo Pomocnicze. Gospodarstwo zatrudnia zarówno pracowników cywilnych, jak i skazanych, przy produkcji wyrobów betonowych. Od połowy bieżącego roku trwają prace modernizacyjne: remontowana jest hala produkcyjna, powstaje zaplecze socjalne dla pracowników: natryski, szatnia, stołówka, sanitariaty. Przy pracach tych zatrudnieni są skazani. Pomieszczenia, w których obecnie pracują osoby zatrudnione w Gospodarstwie, są w bardzo złym stanie. Zarówno hala produkcyjna, jak i pomieszczenia socjalne są wyeksploatowane, a ich wyposażenie zużyte.

Obydwa budynki Zakładu, administracyjny i penitencjarny, znajdują się w dobrym stanie technicznym. W ostatnich latach wyremontowano pomieszczenia administracji, zmodernizowano kotłownię, wymieniono instalację wodno-kanalizacyjną, wykonano nową instalację wentylacyjną w łaźni, przeprowadzono remont kuchni. Planowane jest przeprowadzenie remontu pomieszczeń służby zdrowia i przebudowa stanowiska dowodzenia. Do końca bieżącego roku cała jednostka zostanie objęta monitoringiem (obecnie kamery zainstalowane są m. in. w celi zabezpieczającej, w świetlicy i na korytarzu kondygnacji parterowej). W Centralnym Zarządzie Służby Więziennej złożony został ponadto projekt rozbudowy jednostki poprzez wzniesienie drugiego budynku mieszkalnego.

3. Warunki bytowe

Wszystkie cele w Zakładzie są wieloosobowe, jest ich łącznie 36. Podział cel według liczby miejsc jest następujący:

- czteroosobowych – 5,
- pięcioosobowych – 6,
- sześcioosobowych – 4,
- dziesięcioosobowych – 3,
- jedenastoosobowych – 17,
- dwunastoosobowych – 1.

Cele są skanalizowane, doprowadzono do nich zimną i ciepłą wodę. Kąćki sanitarne zabudowane są od podłogi do sufitu. Część cel przeszła gruntowny remont. W pomieszczeniach odremontowanych, ściany w kąćkach sanitarnych wyłożone są glazurą, w kilku celach zainstalowano brodziki i prysznice, na podłodze cel ułożono płytki gresowe. W celach oczekujących na modernizację, ściany w kąćkach sanitarnych są malowane farbą olejną, na podłodze w celi znajduje się wykładzina. W niektórych celach zaobserwowano odpadanie tynku ze ścian w kąćkach sanitarnych, zacieki na suficie oraz uszkodzenia wykładziny podłogowej. Stan

techniczny wyposażenia kąpoków sanitarnych nie budził zastrzeżeń wizytujących. Właściwy był również stan sprzętu kwaterunkowego w celach: łóżek, stołów, stołków, szafek. Stwierdzono jednak, że osadzonym brakuje miejsca na przechowywanie rzeczy. Z uwagi na brak miejsca w szafkach część rzeczy przechowywana jest w torbach i kartonach pod łózkami.

Stan materacy, koców, pościeli oraz ręczników i ścierek generalnie nie budził zastrzeżeń, aczkolwiek stwierdzono, że szczególnie ręczniki i ściereki noszą ślady częściowego zużycia.

Okna w celach są dość duże, by zapewnić dostateczny dopływ światła dziennego. Oświetlenie sztuczne zapewniają jarzeniówki. We wszystkich celach znajdują się gniazda wtykowe, co umożliwia osadzonym korzystanie z czajników elektrycznych i sprzętu rtv. Czajnik elektryczny może posiadać każdy skazany, zezwala się na posiadanie w celi maksymalnie dwóch telewizorów. Ze względów oszczędnościowych stosuje się w jednostce wyłączenia prądu w godzinach między 8.00 a 9.00 oraz między 2.00 a 5.00. Cele są wyposażone w głośniki radiowęzła.

Skazani noszą własne ubrania. Zgodnie z Porządkiem wewnętrznym, każdy skazany może posiadać w celi po dwa komplety bielizny, odzieży i obuwia. Pranie i suszenie odzieży odbywa się w celach mieszkalnych.

Kąpiel osadzonych odbywa się w łaźni, bowiem tylko w nielicznych celach kąpiki sanitarne wyposażone są w prysznice. Łaźnia jest świeżo po remoncie, jej stan jest bardzo dobry. Ściany i podłoga wyłożone są płytkami, sprawnie działa wentylacja. Znajduje się tu 16 stanowisk prysznicowych. Zainstalowano dozowniki wody, co pozwala na uzyskanie oszczędności jej zużycia. Miejsce, gdzie osadzeni zostawiają odzież przed kąpielą, wyposażono w ławki, półki i wieszaki.

Pole spacerowe usytuowane jest przed budynkiem penitencjarnym. W okresie letnim przeprowadzono jego modernizację. Znajduje się tu boisko do gry w kosza oraz boisko do gry w siatkówkę plażową, zainstalowano sprzęt do ćwiczeń siłowych. Planuje się osłonięcie siłowni wiatą, aby ochronić sprzęt przed niekorzystnym działaniem czynników atmosferycznych oraz umożliwić skazanym korzystanie z siłowni przy gorszej pogodzie. Na spacerniku zainstalowana jest też fontanna, wokół ustawiono ławki.

Spośród 44 osadzonych, z którymi przeprowadzono rozmowy, 20 (45,5%) osób oceniło warunki bytowe w Zakładzie jako dobre i dość dobre, 18 osób (40,9%) uznało je za znośne, 6 (13,6%) - za złe. Na opinii skazanych zaważyło przede wszystkim utrzymujące się przełudnienie i negatywne skutki z niego wynikające. Wskazywali oni, że w celach jest ciasno (31), ze względu na dużą liczbę osób w celi – cele kilkunastoosobowe – rano trzeba długo czekać w kolejce na umycie się i skorzystanie z toalety (3), za mało jest w celach szafek na rzeczy skazanych (2), ciasnota powoduje,

że trudno się poruszać po celi. Pojedyncze uwagi dotyczyły braku dużego stołu w celi, złego stanu ścierek i ręczników, zakłóceń sygnału TV.

Warunki mycia się i kąpieli za dobre i dość dobre uznało 39 (88,6%) spośród rozmówców, za znośne – 2 (4,6%), za raczej złe lub złe – 3 (6,8%). Zgłoszone uwagi dotyczyły przede wszystkim warunków mycia się w celi: wskazywano, że ciepła woda w celi jest zbyt krótko – szczególnie rano – aby wszyscy zdążyli się umyć (3), za mało jest środków czystości (3). Podnoszono również potrzebę częstszej niż raz w tygodniu kąpieli (3). Jedna osoba podała, że ponieważ wraca z pracy w Gospodarstwie Pomocniczym ok. godziny 20.00, nie może już skorzystać z łaźni; ma, co prawda, możliwość wykąpania się w pracy, jednak warunki kąpieli są tam fatalne (brud, brak ogrzewania w pomieszczeniu).

Prawie wszyscy skazani, z którymi rozmawiano, pozytywnie ocenili organizację i warunki odbywania spaceru (42 – 95,5%), jedna osoba uznała je za znośne, jedna nie miała zdania na ten temat. Jeden ze skazanych podał, że gdy w czasie trwania spaceru zaczął padać deszcz, funkcjonariusz nie przyszedł, aby umożliwić mu zejście ze spacernika. Zgłoszono też postulat zadaszenia siłowni, znajdującej się na polu spacerowym.

4. Wyżywienie

Kuchnia Zakładu usytuowana jest na parterze budynku penitencjarnego. Oprócz kuchni głównej wydzielono pomieszczenia obieralni i zmywalni oraz pomieszczenia socjalne dla pracowników. Dwa lata temu przeprowadzony został generalny remont tych pomieszczeń. Kuchnia wyposażona została w nowe kotły, zainstalowano nową instalację wentylacyjną. Obecnie pomieszczenia te spełniają normy HACCP. W dniu wizytacji kuchnia przygotowywała wyżywienie według podstawowej normy żywieniowej, diety lekkostrawnej (dla 47 osób) i diety cukrzycowej (dla 4 osób).

Spośród 44 osadzonych objętych rozmowami, 30 (68,2%) oceniło wyżywienie jako dobre lub dość dobre, 12 (27,3%) jako znośne, dwie osoby (4,5%) jako raczej złe lub złe. Wśród uwag krytycznych najczęściej powtarzały się stwierdzenia o zbyt małym urozmaiceniu jadłospisu (4), niskich walorach smakowych potraw (4), niewystarczających ilościowo porcjach otrzymywanych na śniadania i kolacje (3).

W Zakładzie funkcjonuje kantyna, w której osadzeni posiadający środki finansowe mogą dodatkowo zakupić produkty żywnościowe; podczas odwiedzin dokonują w niej zakupów także rodziny osadzonych. Na kantynę przeznaczone jest niewielkie pomieszczenie przylegające do świetlicy, która pełni też rolę sali widzeń.

Połowa spośród 44 skazanych, z którymi rozmawiano, korzystała z możliwości dokonywania zakupów w drodze wypiski. Dziewięć osób (40,9%) dobrze oceniło zarówno zaopatrzenie jak i organizację pracy kantyny, 6 osób (27,3%) uznało je za

znośne, 7 osób (31,8%) – za raczej złe i złe. Pod adresem kantyny i osoby prowadzącej sprzedaż zgłoszono wiele zastrzeżeń. Skazani twierdzili, że w kantynie jest zbyt mało towarów, aby wszyscy chętni mogli zakupić interesujące ich produkty. Szczególnie pokrzywdzone są osoby, które pracują, ponieważ dla nich w godzinach popołudniowych brakuje już towaru. Ponieważ wiadomo, że zaopatrzenie jest niewystarczające, przed kantyną tworzą się kolejki. Skazani wskazywali też, że nie ma ustalonych godzin pracy kantyny, od osoby prowadzącej kantynę zależy o której godzinie zostanie ona otwarta. Podnoszono, że kupujący nie widzi wagi, na której ważony jest towar, w związku z czym nie ma możliwości sprawdzenia, czy istotnie jest go tyle, za ile płaci. Skarżono się również, że na paragonie nie są wyszczególniane zakupione artykuły, a jedynie ich symbole i ceny, co również uniemożliwia kontrolę. Pojedyncze uwagi dotyczyły zbyt wysokiej marży na papierosy oraz braku możliwości zakupu prasy. Postulowano, aby w asortymencie było więcej tańszych towarów.

Uzupełnieniem wyżywienia, jakie zapewnia jednostka, są ponadto produkty otrzymywane przez osadzonych w paczkach. Żadnych uwag co do możliwości otrzymywania paczek i sposobu ich przekazywania nie miały 33 (75%) osoby, 10 (22,7%) dotychczas nie otrzymywało paczek. Tylko jedna osoba miała zastrzeżenia do sposobu przeprowadzenia kontroli paczki. Skazany skarżył się, że podczas kontroli otwarto wszystkie fabrycznie zapakowane produkty oraz pokrojono przesyłane artykuły.

5. Opieka medyczna

Podstawową opiekę medyczną sprawują nad osadzonymi pracownicy medyczni zatrudnieni w ambulatorium Zakładu. W pełnym wymiarze godzin zatrudnieni są dwaj lekarze ogólni i dwie pielęgniarki, na 0,55 etatu zatrudniony jest stomatolog. Skazani mają zapewnioną opiekę pielęgniarską od poniedziałku do piątku, w godzinach od 8.00 do 15.30, przyjęcia przez lekarzy odbywają się codziennie. Raz w tygodniu przyjmuje lekarz stomatolog. Planowane jest zatrudnienie drugiego stomatologa, z uwagi na to, że w jednostce będzie wykonywane protezowanie skazanych.

Badania specjalistyczne, laboratoryjne oraz konsultacje lekarzy specjalistów wykonywane są w białostockich placówkach pozawieżsiennej służby zdrowia, część konsultacji wykonują lekarze specjaliści zatrudnieni w Areszcie Śledczym w Białymstoku (np. laryngolog – 101 konsultacji w 2007 r., okulista – 151, neurolog – 136, ortopeda -132, psychiatra - 45). Oczekiwanie na konsultację specjalistyczną trwa średnio ok. 2 tygodni, maksymalnie do miesiąca.

W skład kompleksu ambulatorium wchodzi: gabinet lekarski i zabiegowy, gabinet stomatologiczny, izba chorych, dysponująca dwoma miejscami, oraz pomieszczenie socjalne. Planowane jest przeprowadzenie remontu tych pomieszczeń.

Obecnie w Zakładzie przyjmuje tylko jeden lekarz ogólny, drugi bowiem przebywa na długotrwałym zwolnieniu. Sytuacja jest trudna - codziennie zapisanych jest 30-40 pacjentów, oprócz tego przeprowadza się badania osób skierowanych do zatrudnienia oraz przyjmuje pacjentów w przypadkach nagłych zachorowań.

W opinii pracowników medycznych wskazane byłoby doposażenie ambulatorium w defibrylator oraz sprzęt do badania poziomu cukru, cholesterolu i trójglicerydów.

Z opieki medycznej w Zakładzie nie korzystało dotychczas 9 (20,5%) skazanych objętych rozmowami. Spośród pozostałych, 31 osób (88,6% z ogółu korzystających) było zdania, że opieka medyczna jest dobra lub dość dobra, 2 (5,7%) osoby uznały ją za znośną, 2 (5,7%) za złą. Osoby negatywnie oceniające funkcjonowanie służby zdrowia nie zgłosiły jednakże konkretnych zastrzeżeń co do sposobu sprawowania opieki medycznej nad osadzonymi.

6. Traktowanie osadzonych

Spośród 44 osób, z którymi rozmawiano, 36 (81,8%) pozytywnie oceniło traktowanie przez funkcjonariuszy Służby Więziennej, 4 osoby (9,1%) uznały je za znośne, dwie (4,5%) były zdania, że są traktowane w sposób niewłaściwy, również dwie (4,5%) nie miały zdania na ten temat. W uwagach dwie osoby stwierdziły, że funkcjonariusze zachowują się w sposób prowokujący do konfliktów.

Przeważająca większość rozpytanych skazanych - 35 osób - nie była karana dyscyplinarnie, a zatem nie wypowiadała się na ten temat. Spośród osób ukaranych dyscyplinarnie tylko jedna miała zastrzeżenia do podjętej decyzji – twierdziła, że była ukarana niesłusznie.

W Zakładzie nie ma celi do wykonywania kary umieszczenia w celi izolacyjnej. Z wyjaśnień udzielonych przez dyrektora Zakładu wynika, że nie ma potrzeby wyodrębnienia takiej celi. Ponieważ wymierzenie kary dyscyplinarnej umieszczenia w celi izolacyjnej wiązałoby się jednocześnie ze zmianą podgrupy klasyfikacyjnej i przetransportowaniem do innej jednostki, kara dyscyplinarna wykonywana byłaby już w innym zakładzie karnym. Ani w roku bieżącym, ani ubiegłym kary takiej nie orzekano.

Zakład dysponuje jedną celą zabezpieczającą, usytuowaną na najniższej kondygnacji. W celi zainstalowana jest kamera, z której obraz przekazywany jest do stanowiska dowodzenia. W korytarzu poza celą znajduje się stół, krzesło, umywalka i sedes. Ani w roku bieżącym, ani w ubiegłym, nie było przypadku umieszczenia skazanego w celi zabezpieczającej.

6. Praca penitencjarna

W dziale penitencyjnym zatrudnionych jest łącznie 13 pracowników, w tym 10 funkcjonariuszy oraz trzy osoby na etatach cywilnych: dwaj księża - katolicki i prawosławny - oraz kurator. Wszyscy wychowawcy posiadają wykształcenie wyższe: pedagogiczne, psychologiczne lub prawnicze. Z informacji uzyskanych od dyrektora Zakładu wynika, że pracę działu penitencyjnego utrudniają problemy kadrowe: czasowa nieobecność funkcjonariuszy spowodowana korzystaniem z urlopu wychowawczego, udziałem w kursach, szkoleniach. W ostatnim czasie podjęta została zatem decyzja o wzmocnieniu działu penitencyjnego dodatkowym etatem wychowawcy.

Skazani, z którymi rozmawiano, byli proszeni o dokonanie oceny pracy wychowawców. Za właściwe uznało kompetencje wychowawców 21 osób (47,7%), 7 osób (15,9%) było przeciwnego zdania, 16 osób (36,4%) nie miało wyrobionego poglądu na ten temat. 24 osoby (54,5%) postrzegały wychowawcę jako osobę chętną do udzielania pomocy, 10 osób (22,7%) oceniło wychowawcę negatywnie w tym zakresie, również 10 (22,7%) nie miało zdania na ten temat. Zwraca uwagę wysoki odsetek osób, które nie potrafiły dokonać oceny. Było to najczęściej spowodowane faktem nienawiązania przez skazanego bliższych kontaktów z wychowawcą (rotacja wychowawców, „nie chodzę do wychowawcy”, „nie miałem żadnych spraw do wychowawcy”). Zgłoszone przez skazanych uwagi krytyczne pod adresem wychowawców dotyczyły niewywiązywania się ze złożonych obietnic (2), braku czasu dla skazanych i ich spraw, braku właściwego podejścia do skazanych, wymuszania groźbą skierowania do zakładu typu zamkniętego powstrzymania się przez skazanych od składania próśb i skarg (3).

Spośród 44 skazanych, z którymi rozmawiano, 23 (52,3%) odbywały karę w systemie programowanego oddziaływania. Zdecydowana większość podała, że współuczestniczyła w opracowywaniu indywidualnego programu oddziaływania (17 osób – 73,9%). Znajomość obowiązków i uprawnień wynikających z przyjęcia programu do realizacji potwierdziło 21 osób (91,3%). Dwie spośród nich zgłosiły trudności w realizacji zadań wynikających z programu. W jednym przypadku było to spowodowane brakiem możliwości uczestnictwa w zajęciach edukacyjnych dotyczących uzależnienia ze względu na to, że odbywają się one w czasie godzin pracy skazanego, w drugim niezapewnieniem zatrudnienia.

W Zakładzie prowadzona jest działalność w zakresie profilaktyki i leczenia uzależnień. Zajęcia prowadzi zatrudniony na umowę zlecenie terapeuta uzależnień, całość koordynuje psycholog. Prowadzone są zajęcia informacyjno-edukacyjne, przeznaczone dla osób nadużywających alkoholu i uzależnionych, które nie utożsamiają się z problemem. Terapeuta prowadzi też zajęcia psychoedukacyjne dla

osób, które przeszły terapię uzależnień w zakładzie karnym. Służą one utrwaleniu wiedzy zdobytej podczas terapii. Odbywają się również mityngi grupy AA, liczącej obecnie ok. 10 osób, w których uczestniczą również osoby z zewnątrz. Dla wszystkich osadzonych emitowane są do cel za pośrednictwem radiowęzła filmy i pogadanki o tematyce z zakresu profilaktyki zdrowotnej, dotyczące uzależnień, zakażeń wirusem HIV, ale także propagowania aktywności fizycznej, zdrowego stylu życia, radzenia sobie ze stresem.

Psycholog prowadzi zajęcia z zakresu aktywizacji zawodowej, mające na celu przygotowanie skazanych do efektywnego poszukiwania pracy. Zajęcia odbywają się w grupach 10-12 osobowych i trwają 6 tygodni. W ciągu roku programem tym objętych jest 6-7 grup skazanych. Prowadzone są również przez psychologa zajęcia psychoedukacyjne „Bezpieczni na drodze”, przeznaczone w szczególności dla osób, które spowodowały wypadek drogowy prowadząc pojazd pod wpływem alkoholu, oraz warsztaty radzenia sobie z agresją i twórczego rozwiązywania problemów. Każdym z tych programów objętych jest w ciągu roku kilkudziesięciu skazanych. Ponadto, psycholog systematycznie publikuje w gazecie zakładowej „Goniec Hetmański” artykuły z zakresu problematyki uzależnień i aktywizacji zawodowej.

W Zakładzie prowadzona jest ożywiona działalność w zakresie pomocy postpenitencjarnej. Zajmuje się nią p. Teresa Gałań, prezes białostockiego oddziału Stowarzyszenia Penitencjarnego „Patronat”, we współpracy z kuratorem sądowym. Oddziaływaniami objęci są wszyscy skazani przebywający w Zakładzie. Tzw. programem zwolnieniowym w trybie art. 164 Kkw objętych zostało w bieżącym roku 85 osób. Pomoc udzielana skazanym polega na ułatwieniu im przygotowania się do życia po opuszczeniu zakładu karnego. Ogromnym wsparciem jest działalność schroniska dla byłych więźniów, prowadzonego przez „Patronat”. Więźniowie, którzy nie mają własnego miejsca zamieszkania, mogą tu znaleźć tymczasowe schronienie. Skazani mogą zatrzymać się w schronisku także podczas udzielonych im przepustek, uzyskując wówczas pomoc i opiekę ze strony mieszkańców schroniska

7. Nauka i zatrudnienie

W Zakładzie nie funkcjonuje szkoła, organizuje się natomiast szkolenie kursowe. W bieżącym roku przeprowadzono osiem kursów zawodowych, w których udział wzięło ponad 100 skazanych. Szkolenia te finansowane są ze środków pomocy postpenitencjarnej.

Jak już wcześniej podano, przy Zakładzie funkcjonuje Gospodarstwo Pomocnicze, zajmujące się produkcją elementów betonowych. Przez ostatnie lata funkcjonowało ono na granicy rentowności z uwagi na niską konkurencyjność. Obecnie wdrażany jest program naprawczy, dzięki któremu w tym roku udało się

osiągnąć zyski z produkcji. Jak podawano, budynki i pomieszczenia Gospodarstwa, w których obecnie pracują skazani, znajdują się w złym stanie. Prowadzony jest jednak remont hali produkcyjnej oraz pomieszczeń socjalnych dla pracowników. Z uzyskanych informacji wynika, że już w listopadzie br. planowane jest przeniesienie się do nowych pomieszczeń.

Według stanu na dzień 23 października br. w Zakładzie zatrudnionych było odpłatnie 155 osadzonych, w tym na rzecz zakładu karnego 20 osób, na rzecz Gospodarstwa Pomocniczego 34 osoby, u kontrahentów zewnętrznych 101 osób. Nieodpłatnie zatrudnionych było 61 skazanych, w tym na rzecz zakładu karnego 28 osób, a na rzecz kontrahentów zewnętrznych 33 osoby. Łącznie pracę wykonywało 216 osób, co stanowi 55,5% ogółu osób przebywających w jednostce.

Spośród osób, z którymi rozmawiano, 15 zatrudnionych było odpłatnie, 7 wykonywało pracę nieodpłatnie. Siedem osób zgłosiło uwagi w zakresie warunków pracy, traktowania i wynagradzania pracowników – wszystkie odnosiły się do zatrudnienia w Gospodarstwie Pomocniczym. Wskazywano na złe warunki pracy i złe warunki socjalne: powybijane szyby w hali produkcyjnej, brud, użytkowanie starych, wyeksploatowanych maszyn, brak ogrzewania w łaźni, brak ciepłych koszul roboczych (2). Skarżono się, że zarobki skazanych są zaniżane (4), skazani nie otrzymują na piśmie rozliczenia wysokości uzyskanego wynagrodzenia i dokonywanych z niego potrąceń (1).

Uzyskane od kierownictwa jednostki wyjaśnienia co do sposobu naliczania wynagrodzenia skazanych za pracę w Gospodarstwie Pomocniczym nie wskazują na nieprawidłowości w tym zakresie. Stwierdzono natomiast, że skazani nie są dostatecznie poinformowani co do obowiązujących zasad w tym zakresie, skutkiem czego niejednokrotnie czują się oszukiwani przez pracodawcę. Wskazane byłoby zatem wyjaśnienie skazanym tych wątpliwości.

8. Działalność kulturalno-oświatowa i sportowa

Bazę lokalową jednostki do prowadzenia działalności kulturalno-oświatowej stanowią dwie świetlice - usytuowana na parterze świetlica centralna oraz niewielka świetlica na III piętrze - i biblioteka. W świetlicach skazani mają możliwość oglądania programów telewizyjnych i korzystania z gier planszowych, w świetlicy centralnej znajduje się także stół bilardowy. Świetlica centralna wykorzystywana jest ponadto jako sala wykładowa dla uczestników kursów zawodowych, odbywają się tu koncerty muzyczne, spektakle teatralne, spotkania religijne i okolicznościowe. Pełni ona również rolę sali widzeń, a w niedzielę odprawiana jest tu Msza Św.

Biblioteka Zakładu liczy ponad 7,5 tys. książek. Z księgozbioru korzysta ponad połowa skazanych, wymiana książek odbywa się codziennie. Nowe pozycje pozyskiwane są głównie dzięki darowiznom.

Biblioteka czynna jest niemal przez cały dzień, od godz. 8.00 do 20.30, z dwoma przerwami w godzinach posiłków. Pracuje tu zespół redakcyjny zakładowego miesięcznika „Goniec Hetmański”, funkcjonuje czytelnia prasy. Do biblioteki zakupywane są po trzy egzemplarze dziennika krajowego oraz dziennika lokalnego, ponadto przekazywana jest prasa ze zwrotów w drugim dniu po wycofaniu z rynku (miesięcznie 400-500 egzemplarzy).

W jednostce działają koła zainteresowań: filmowe, turystyczne, akwarystyczne, artystyczne oraz sportowe. Prowadzona jest szeroka współpraca ze środowiskiem lokalnym – do jednostki zapraszane są zespoły muzyczne, interesujący ludzie, skazani wychodzą do kina, muzeów i galerii, organizowane są wycieczki krajoznawcze i pielgrzymki do miejsc kultu religijnego. Skazani co roku aktywnie biorą udział w działaniach Wielkiej Orkiestry Świątecznej Pomocy, w roku bieżącym uczestniczyli w akcji „Sprzątanie Świata”, organizowali festyn dla dzieci z domu dziecka.

W Zakładzie funkcjonuje radiowęzeł. W ramach programu własnego radiowęzła emitowane są cykliczne audycje o różnorodnej tematyce (kulturalnej, społeczno-politycznej, antyalkoholowej) oraz konkursy wiedzy.

Zajęcia sportowe mogą odbywać się głównie podczas spacerów. Skazani mają do dyspozycji boisko do gry w koszykówkę i boisko do siatkówki plażowej. W sezonie rozgrywane są tu turnieje piłki siatkowej i koszykowej. Skazani uczestniczą też w towarzyskich meczach piłki nożnej, siatkowej i koszykowej ze studentami i uczniami białostockich szkół, rozgrywanych poza terenem jednostki. Dużą popularnością cieszy się zainstalowany na polu spacerowym sprzęt do ćwiczeń siłowych.

Prawie wszyscy respondenci ocenili stworzone im możliwości korzystania z zajęć kulturalno-oświatowych i sportowych jako dobre – 41 osób (93,2%) Pozostałe 3 osoby nie miały wrobionego poglądu na ten temat. Nie odebrano żadnych uwag w tym przedmiocie.

9. Korespondencja i widzenia

Analiza treści Porządku wewnętrznego oddziału otwartego wykazała, że w dokumencie tym znalazły się uregulowania sprzeczne z przepisami Kodeksu karnego wykonawczego. W Porządku wewnętrznym stwierdza się, że rozmowy skazanych w czasie widzeń oraz rozmowy telefoniczne mogą być kontrolowane, a korespondencja skazanych może być poddana cenzurze. Wprowadzone w § 41, § 73 i § 87 Porządku uregulowania są niezgodne z art. 92 pkt 11, pkt 13 i pkt 14 Kodeksu karnego

wykonawczego, które to przepisy wyłączają spod kontroli rozmowy skazanych w czasie widzeń i telefoniczne oraz zwalniają korespondencję skazanych od cenzury.

Tylko dwóch spośród skazanych, z którymi rozmawiano, miało uwagi co do prowadzenia korespondencji. Jedna osoba skarżyła się, że nie wysłano jej listu z tego powodu, iż na kopercie nie zostało podane nazwisko nadawcy. Inny skazany twierdził, że nie są wydawane potwierdzenia odbioru korespondencji urzędowej.

Widzenia w jednostce realizowane są w soboty i niedziele w godzinach od 8.30 do 15.30. Odbywają się one w świetlicy centralnej, a przy dobrej pogodzie także na świeżym powietrzu, na placu przed budynkiem penitencjarnym, gdzie ustawiono stoliki i ławeczki. W jednostce udzielane są także widzenia w oddzielnym pomieszczeniu bez osoby dozorującej. Widzenie takie można otrzymać w drodze nagrody. Pomieszczenie do widzeń bezdozorowych znajduje się na najniższej kondygnacji budynku penitencjarnego. Wyposażone jest w stół, krzesło, kanapę i wieszak, w przyległym pomieszczeniu znajduje się toaleta. Widzenia bezdozоровe realizowane są także w dni robocze, w godzinach od 9.00 do 15.00.

W czasie widzeń otwarta jest kantyna. Osoby odwiedzające mogą zakupić w niej i przekazać skazanemu artykuły spożywcze o wadze do 5 kg, artykuły tytoniowe w liczbie do 30 paczek oraz napoje w ilości do 5 l.

Znaczna część osadzonych (17 osób – 38,6%), z którymi rozmawiano, nie była odwiedzana w zakładzie karnym. Po części wynikało to z faktu korzystania przez skazanych z przepustek. Osoby korzystające z widzeń w większości oceniły organizację i sposób przeprowadzania widzeń jako dobre lub dość dobre – takiego zdania było 21 osób (77,8% ogółu korzystających z widzeń), za znośne uznała je jedna osoba, za raczej złe i złe – pięć osób (18,5%). Zgłoszone przez skazanych zastrzeżenia dotyczyły głównie organizacji zakupów w kantynie (5). Skazani żalili się na wprowadzony zakaz podchodzenia przez skazanych do kantyny wraz z dokonującym zakupów członkiem rodziny oraz długie kolejki do kantyny. Obie te okoliczności razem wzięte powodują, że skazany ma mało czasu na rozmowę z rodziną. Zgłoszono również uwagę odnośnie niewystarczającego zaopatrzenia kantyny (brakuje towaru pod koniec widzeń) oraz ciasnoty w sali widzeń. Jeden skazany żalił się, że nie pozwolono mu podczas widzenia wziąć dziecka na ręce.

W Zakładzie zainstalowane są trzy samoinkasujące aparaty telefoniczne. Zgodnie z zasadami określonymi w Porządku wewnętrznym, skazani mogą korzystać z aparatów od zakończenia apelu porannego do godziny 21.15, z wyłączeniem czasu przeznaczonego na przeprowadzenie apelu. Czas trwania rozmowy nie jest ograniczony. Nie odnotowano skarg osadzonych w zakresie możliwości prowadzenia rozmów telefonicznych.

10. Posługi religijne

W Zakładzie zatrudnionych jest na etatach dwóch księży: ksiądz katolicki na pełnym etacie i na ½ etatu ksiądz prawosławny. Stałą działalność religijną w jednostce prowadzą też przedstawiciele Świadków Jehowy, odbywają się spotkania skazanych z przedstawicielami Kościoła Zielonoświątkowego.

W jednostce funkcjonuje kaplica ekumeniczna, w której odprawiana jest codzienna Msza Św. Jest to niewielkie pomieszczenie, toteż Msza Św. niedzielna, w której uczestniczy do 50 osób, celebrowana jest w świetlicy centralnej.

Żaden ze skazanych nie zgłosił zastrzeżeń w zakresie zapewnienia możliwości korzystania z posług religijnych.

11. Uwagi końcowe i wnioski

W ostatnich latach w Zakładzie Karnym w Białymstoku przeprowadzono szereg remontów i modernizacji, dzięki którym zarówno warunki bytowe, w jakich odbywają karę skazani, jak i warunki pracy funkcjonariuszy, są obecnie – generalnie rzecz biorąc – dobre. Pewne dolegliwości w tym zakresie są spowodowane utrzymującym się w jednostce od dłuższego czasu przeludnieniem. Obecnie trwają również prace modernizacyjne w Gospodarstwie Pomocniczym, w efekcie których znacznej poprawie ulegną warunki pracy skazanych.

W jednostce w szerokim zakresie organizowane są zajęcia kulturalno-oświatowe - także we współpracy ze środowiskiem lokalnym, skazani mają możliwość uprawiania sportu, znaczna ich część znajduje zatrudnienie, prowadzone są zajęcia edukacyjne i terapeutyczne, skazanych obejmuje się pomocą świadczoną przez kuratorów. To wszystko sprawia, że prowadzoną w jednostce działalność resocjalizacyjną należy ocenić wysoko.

Na podstawie rozmów przeprowadzonych ze skazanymi nasuwa się wniosek, iż wskazanym byłoby usprawnienie funkcjonowania kantyny – wiele uwag skazanych dotyczyło tej sprawy. Rozważenia warta wydaje się również kwestia dalszego wzmocnienia działu penitencjarnego w kontekście uwag skazanych, iż wychowawcy nie mają dostatecznie dużo czasu dla nich i ich problemów.

Za konieczne uznać należy dokonanie korekty uregulowań zawartych w Porządku wewnętrznym oddziału otwartego.

W związku z powyższymi wnioskami i uwagami, Dyrektor Zakładu Karnego wskazał, że w 2007 r. kompleksowo wyremontowano 10 cel mieszkalnych. W 2008 r., w miarę posiadanych środków finansowych, sukcesywnie będą prowadzone dalsze prace remontowe, zmierzające do polepszenia warunków zakwaterowania skazanych. Poza tym, dokonano przeglądu stanu ścierek i ręczników. Te z nich, które nosiły ślady

znacznego wyeksploatowania zostały wycofane z użycia, a w ich miejsce wydano nowe. W kwestii kantyny przeprowadzono konsultację z prezesem fundacji „Szansa”, która ją prowadzi. W efekcie, został zwiększony asortyment towarów, jakie w kantynie mogą zakupić osadzeni. Także waga została ustawiona w kantynie w taki sposób, aby jej wskazania były widoczne dla kupujących. Poza tym, na świetlicy, gdzie przeprowadzane są widzenia, ustawiono automat do dystrybucji kawy, aby zmniejszyć kolejki po zakupy dokonywane przez rodziny skazanych.

Jeżeli chodzi o kwestię informowania osadzonych o zasadach naliczania wynagrodzeń, dyrektor Zakładu wskazał, iż w porządku wewnętrznym jednostki zawarta jest informacja o miejscu i terminach przyjmowania interesantów przez funkcjonariuszy, zajmujących się finansami Zakładu. Każdy skazany ma więc możliwość, jeżeli wyrazi taką wolę, otrzymać wyczerpujące informacje na temat zasad obliczania wynagrodzeń.

Odnosząc się do kwestii potrzeby wzmocnienia działu penitencjarnego, Dyrektor podkreślił, iż do pracy został przyjęty dodatkowo jeden wychowawca, a w perspektywie planuje się zatrudnienie drugiego psychologa. Poprawiono również treść porządku wewnętrznego, dostosowując go do uregulowań Kodeksu karnego wykonawczego.

IX. Informacja o czynnościach przeprowadzonych z upoważnienia Rzecznika Praw Obywatelskich w Zakładzie Karnym Kraków – Nowa Huta

1. Wprowadzenie

Działając z upoważnienia Rzecznika Praw Obywatelskich do Zakładu Karnego w Krakowie - Nowej Hucie udali się pracownicy Zespołu Prawa Karnego Wykonawczego. Celem wizyty było sprawdzenie stopnia poszanowania praw osób skazanych oraz tymczasowo aresztowanych. W dniach 25 – 26 stycznia 2007 r. przedstawiciele Rzecznika Praw Obywatelskich dokonali w jednostce następujących czynności:

- wysłuchali informacji Dyrektora Zakładu o funkcjonowaniu jednostki i podstawowych problemach z tym związanych;
- obejrzeli teren i pomieszczenia jednostki, w tym: kuchnię, stołówkę, kantynę, kaplicę, salę widzeń, pomieszczenia ambulatorium, bibliotekę, radiowęzeł, świetlicę centralną, kotłownię, magazyn odzieżowy, magazyn żywności, pralnię, znaczną część cel mieszkalnych, celę zabezpieczającą, pomieszczenia warsztatowe;

- przeprowadzili rozmowy w cztery osoby według kwestionariusza z 40 losowo dobranymi osadzonymi, pytając każdorazowo o podstawowe kwestie związane z poszanowaniem przysługujących im praw.

Dokonane w ten sposób wstępne ustalenia pracownicy Biura Rzecznika Praw Obywatelskich przedstawili na spotkaniu z kierownictwem jednostki oraz wysłuchali jego uwag i wyjaśnień.

2. Ogólna charakterystyka Zakładu

Początki historii Zakładu sięgają lat 60-tych XX w. i wiążą się z Przedsiębiorstwem Robót Kolejowych działającym w pobliżu, które gwarantowało skazanym zatrudnienie.

Zakład Karny w Krakowie - Nowej Hucie jest zakładem typu półotwartego dla odbywających karę po raz pierwszy z oddziałami:

- aresztu śledczego dla kobiet,
- zakładu karnego typu półotwartego i otwartego dla kobiet zakwalifikowanych do wszystkich grup klasyfikacyjnych,
- zakładu karnego typu półotwartego dla młodocianych.

Wątpliwości budzi przeznaczenie oddziałów dla kobiet zakwalifikowanych do wszystkich grup klasyfikacyjnych. Są one wprowadzone osadzone oddzielnie, jednakże ze względu na otwarcie cel mogą się ze sobą kontaktować. Nie zapewnia się w ten sposób potrzeby zapobiegania wzajemnej demoralizacji, czego przykładem mogą być chociażby kontakty młodocianych kobiet z recydywistkami penitencjarnymi.

Oddziały męskie mieszczą się w trzech budynkach - dwóch parterowych oraz w parterowej kondygnacji budynku przeznaczonego na potrzeby służby zdrowia i administracji jednostki. Oddziały kobiece natomiast znajdują się w piętrowym budynku oddzielnym odpowiednimi zabezpieczeniami od części męskiej.

W dniu 4.11.2005 r. został oddany do użytku nowy wielofunkcyjny budynek. W budynku tym, obok oddziału dla skazanych mężczyzn, na wyższych kondygnacjach mieszczą się pomieszczenia ambulatorium, psychologa wraz z salą terapeutyczną, a także magazyny odzieżowe. Na najwyższej kondygnacji usytuowane są pomieszczenia administracji zakładu karnego. Wraz z oddaniem wspomnianego budynku, pojemność zakładu karnego ustalono na 301 miejsc, a w roku następnym zwiększono do 302.

Zakład zajmujący powierzchnię 13 457 m² usytuowany jest na obrzeżach Krakowa. Takie położenie, z dala od aglomeracji miejskiej oraz pozbawione bezpośredniego sąsiedztwa domów prywatnych nie powoduje żadnych kolizji związanych z funkcjonowaniem jednostki.

Część penitencjarną Zakładu zorganizowano w pięciu oddziałach mieszkalnych. W oddziale I, II i III stworzono miejsca dla 201 skazanych mężczyzn. Oddział IV

zajmowany przez skazane kobiety posiada 52 miejsca, zaś oddział V stanowiący areszt dla kobiet liczy 49 miejsc.

Liczba cel mieszkalnych w Zakładzie, z uwzględnieniem 3 izb chorych wynosi 50. Zajmują one łączną powierzchnię 967, 3 m². Podział cel według powierzchni przypadającej na jednego osadzonego, przedstawia się w sposób następujący:

1. cele spełniające normę 3 m²

- dwuosobowe – 2,
- trzyosobowe – 3,
- czteroosobowe – 12,
- pięcioosobowe – 6,
- sześcioosobowe – 6,
- siedmioosobowe – 2,
- ośmioosobowe – 4,
- dziewięcioosobowe – 5,
- dziesięcioosobowe – 5,
- jedenastoosobowe – 2,

2. cele spełniające normę 4 m²

- dwuosobowa izba chorych,
- czteroosobowa izba chorych,

3. cele spełniające normę 9 m²

- jednoosobowa izba chorych przeznaczona dla osób chorych zakaźnie.

Wśród osób pozbawionych wolności, w dniu wizytacji było 340 skazanych, 30 tymczasowo aresztowanych, 2 ukaranych oraz 8 z tzw. „podwójnym statusem” – odbywających karę pozbawienia wolności i posiadających jedną sprawę „w toku”. W grupie skazanych było 3 recydywistów penitencjarnych odbywających karę w zakładzie typu otwartego, 13 recydywistów penitencjarnych odbywających karę w zakładzie typu półotwartego, 16 skazanych odbywających karę po raz pierwszy w zakładzie typu otwartego, 283 skazanych odbywających karę po raz pierwszy w zakładzie typu półotwartego, 1 młodociany skazany odbywający karę w zakładzie typu otwartego oraz 24 młodocianych odbywających karę w zakładzie typu półotwartego. Zdecydowana większość, bo aż 312 skazanych odbywało karę w systemie programowego oddziaływania.

Życie w Zakładzie regulują dwa zarządzenia dyrektora nr 1 i 9 z 2006 r. stanowiące odpowiednio Porządki Wewnętrzne Zakładu Karnego oraz Aresztu Śledczego. Regulacja praw i obowiązków osadzonych zawarta w powyższych aktach prawnych wymaga dokonania niewielkich zmian językowych w celu odpowiedniego sprecyzowania zawartych w nich informacji (dotyczy to m.in. zasad korzystania z zajęć świetlicowych i używania wyrobów tytoniowych). Teksty porządków

wewnętrznych (właściwe ze względu na przeznaczenie oddziałów) znajdowały się w celach mieszkalnych.

12. Warunki bytowe

W Zakładzie od kilku lat utrzymuje się przełudnienie. W 2004 r., w związku z rozpoczęciem budowy wspomnianego obiektu wielofunkcyjnego, zmniejszona została pojemność jednostki do 217 miejsc. Wskaźnik zaludnienia w oddziałach męskich oscylował wówczas na poziomie 115 – 120%. Wraz z oddaniem do użytku nowego budynku i zwiększeniem pojemności Zakładu do 301 miejsc, zaludnienie w tych oddziałach przez cały 2005 r. wynosiło od 118 – 165%. Problem przełudnienia dotyczył także oddziałów kobiecych. W roku 2005 oscylował on na poziomie 141%. Średnie zaludnienie w jednostce w 2005 r. wyniosło 125%. Na podobnym poziomie utrzymało się ono w roku ubiegłym.

Z problemem przełudnienia radzono sobie w początkowej fazie jego rozwoju poprzez sukcesywne zagęszczanie cel mieszkalnych, łącznie z przekwaterowywaniem skazanych kobiet zakwalifikowanych do obywania kary w zakładzie typu półotwartego do oddziału aresztowego, w którym korzystały z uprawnień swoistych dla zakładu półotwartego. Przemieszczenia te odbywały się po wyrażeniu na nie zgody przez skazane kobiety. Początkowo, zabiegi służące rozładowaniu przełudnienia odbywały się bez konieczności adaptacji świetlic na cele mieszkalne. Jednak w połowie 2006 r. odnotowano największy wzrost populacji skazanych, który wymógł na administracji potrzebę zmiany przeznaczenia świetlic w oddziałach dla skazanych na cele mieszkalne. Stworzono wówczas świetlicę centralną z wyodrębnioną kaplicą i salą prób zespołu muzycznego działającego na terenie Zakładu. Zmiana przeznaczenia ominęła jedynie świetlicę dla tymczasowo aresztowanych kobiet, w związku z niewystępowaniem przełudnienia w tym oddziale.

Ogólny stan pawilonów mieszkalnych Zakładu zajmowanych przez populację męską jest zróżnicowany. Najlepsze warunki bytowe mają skazani zakwaterowani w parterowej kondygnacji wielofunkcyjnego budynku (oddział I). Jako średnio-dobre ocenić należy warunki panujące w oddziale II, zaś jako raczej złe – w oddziale III, w którym sytuację pogarszał dodatkowo trwający w trakcie wizytacji remont łaźni i toalet. Dodać wszakże należy, iż owa ocena warunków bytowych poszczególnych oddziałów czyniona jest w oparciu o nowoczesny wzorzec oddziału I, w którym panuje wysoki standard. Stan oddziałów, w których przebywają kobiety uznać należy za dobry.

Z informacji uzyskanych od dyrektora jednostki wynika, że zostały już zatwierdzone plany diametralnej przebudowy jednostki. Z istniejących budynków pozostanie w przyszłości tylko wzniesiony w 2005 r. budynek wielofunkcyjny.

Zostaną zbudowane trzy wielokondygnacyjne obiekty mieszkalne zlokalizowane na obrzeżach zajmowanej przez zakład powierzchni. Na środku zwolnionego w ten sposób placu stworzone zostaną dwa boiska do gry w piłkę nożną i siatkową. Całość inwestycji, zaplanowanej w związku z ogólnopolskim planem pozyskiwania miejsc w jednostkach penitencjarnych, miałyby zostać zrealizowana z końcem 2009 r.

Cele w Zakładzie nie są skanalizowane. Każdy oddział wyposażony jest w zlokalizowany na korytarzu węzeł sanitarny składający się z łaźni i toalet. W oddziałach zamieszkiwanych przez mężczyzn, prócz obudowanych kabin WC zamocowane są również pisuary. Możliwość kąpieli zapewniają stanowiska natryskowe oddzielone od siebie ściankami. Zastosowano oszczędną instalację natryskową uruchamianą poprzez dotyk. W części łazienkowej każdego z węzłów sanitarnych znajdują się pralki wirnikowe. W miarę możliwości roztawiane tam są również metalowe suszarki na pranie. W oddziale III, jak już wspomniano na początku, trwał remont węzła sanitarnego. Skazani tam zakwaterowani korzystali w czasie remontu z łaźni znajdującej się w oddziale II. Stan techniczny toalet, jak i urządzeń sanitarnych, nie budził zastrzeżeń. Godnym podkreślenia jest należyte utrzymanie czystości przez osadzonych zarówno w łaźniach, jak i toaletach.

Okna w celach są dość duże i zapewniają dostateczny dopływ światła dziennego. W większości z wizytowanych sal wymieniono stolarkę okienną na nowe okna plastikowe. W pozostałych, jak ustaliliśmy podczas ich wizytowania, istnieje konieczność doszczelniania okien, szczególnie w porze jesienno-zimowej.

Cele były wyposażone w niezbędny i wystarczający pod względem ich zaludnienia sprzęt kwaterunkowy. Nie budził zastrzeżeń wizytujących stan ręczników i ścierek.

W kilku z wizytowanych sal mieszkalnych oddziału dla skazanych kobiet odnotowaliśmy niewielkie zawilgocenia sufitów. Stan drewnianych podłóg, jak i wykładzin PCV je pokrywających, nie budził zastrzeżeń.

We wszystkich celach mieszkalnych są gniazda wtykowe, toteż osadzeni mają możliwość korzystania z własnego sprzętu rtv. Gotowanie wody oraz przyrządzanie posiłków odbywa się na korytarzach oddziałów, które wyposażono w elektryczne kuchenki i czajniki bezprzewodowe. Korytarze są monitorowane za pomocą umieszczonych na sufitach kamer rejestrujących obraz i dźwięk. Z rozmowy z dyrektorem dowiedzieliśmy się, że rozwiązanie owo wykorzystywane jest najczęściej dla celów dowodowych w spornych kwestiach związanych z ustaleniem sprawców naruszeń prawa w jednostce.

W każdej z wizytowanych cel były zawieszone sprawne głośniki radiowęzła. W czterech pawilonach przeznaczonych dla skazanych mężczyzn i kobiet

zamontowane są samoinkasujące aparaty telefoniczne, z których osadzeni mogą korzystać bez ograniczeń.

Skazani i tymczasowo aresztowani mogą posiadać w celach dwa komplety własnej odzieży.

Zakład dysponuje boiskiem do gry w piłkę siatkową, usytuowanym po prawej stronie od głównej bramy. Przy oddziale mieszkalnym dla skazanych kobiet znajduje się pole spacerowe oraz niewielki ogródek.

Spśród 40 osadzonych, z którymi przeprowadzono rozmowy, 33 (82,5%) oceniło warunki bytowe w celi jako dobre lub dość dobre, 6 (15%) – jako znośne, 1 osoba nie miała na ten temat wyrobionego poglądu. Wśród uwag decydujących o średniej ocenie warunków bytowych dominowały niedostatecznie szczelne okna.

Warunki mycia się i kąpieli za dobre i dość dobre uznało 35 (87,5%) spośród rozmówców, za znośne – 4 (10%), a jedna określiła je jako raczej złe. Powodem negatywnej oceny była zbyt mała, zdaniem rozmówcy, częstotliwość kąpieli.

13. Wyżywienie

Kuchnia Zakładu usytuowana jest w odrębnym budynku. Jej wyposażenie nosi ślady wyeksploatowania. Głównym mankamentem pomieszczenia kuchni właściwej jest brak w pełni wydolnej wentylacji, co powoduje znaczne zawilgocenie sufitu i górnych partii ścian. Kuchnia przygotowuje wyżywienie według trzech norm żywieniowych: podstawowej, lekkostrawnej oraz diety cukrzycowej. W dniu wizytacji z diety lekkostrawnej i cukrzycowej korzystało łącznie 24 osadzonych. Do kuchni właściwej przylegają pomieszczenia zmywalni, obieralni warzyw, magazyn chlebowy, a także niewielkie pomieszczenie przeznaczone do wydawania posiłków bezpośrednio na salę stołową, usytuowaną tuż obok. Próbkę posiłków przechowywane są w lodówce znajdującej się w pokoju szefa kuchni. W dniu wizytacji, w kuchni zatrudnionych było 7 skazanych kobiet w pełnym wymiarze czasu pracy.

Spśród 40 osadzonych objętych rozmowami, zdecydowana większość, bo aż 36 (90%), oceniło wyżywienie jako dobre lub dość dobre. Pozostałe 4 osoby uznały je za znośne. Większość rozmówców podkreślała walory smakowe i jakościowe przyrządzanych posiłków, często podkreślając, iż są one lepsze niż w innych jednostkach, w których przebywali. Wśród nielicznych uwag krytycznych powtarzały się stwierdzenia o nieumiejętnym doborze przypraw oraz zbyt małym urozmaiceniu jadłospisu.

W Zakładzie funkcjonuje kantyna, w której osadzeni posiadający środki finansowe mogą zakupić produkty żywnościowe, wyroby tytoniowe, a także inne

artykuły dopuszczone do sprzedaży; podczas odwiedzin dokonują w niej zakupów także rodziny osadzonych.

Ceny produktów dostępnych w kantynie są na bieżąco monitorowane przez komisję powołaną na mocy rozkazu dziennego dyrektora nr 31/2006. Prócz dokonywania comiesięcznych porównań cen artykułów z kantyny z tożsamymi artykułami dostępnymi w sklepach poza jednostką, komisja sprawdza terminowość regulowania opłat za wynajem przez firmę prowadzącą kantynę, realizację przepisów ochronnych związanych z funkcjonowaniem kantyny, posiadanie aktualnych zezwoleń uprawniających firmę do prowadzenia działalności gospodarczej, a także przestrzeganie godzin otwarcia kantyny.

Spośród objętych rozmowami, 26 osób (65%) dokonywało zakupów w kantynie. Poza jednym głosem krytycznym, aż 25 osób (96,1%) dobrze oceniło zarówno asortyment, jak i ceny produktów sprzedawanych w kantynie. Negatywna uwaga powodowana była zbyt wygórowaną, w ocenie ankietowanej, marżą narzucaną na artykuły kosmetyczne i owoce.

Uzupełnieniem wyżywienia, jakie zapewnia jednostka, są ponadto produkty otrzymywane przez osadzonych w paczkach. Przeważająca większość, bo 29 (96,6%) spośród 30 korzystających z tego rodzaju wsparcia osadzonych nie zgłosiło uwag co do możliwości otrzymywania paczek. Uwagi w omawianej kwestii miała tylko jedna osoba, która skarżyła się na przedmiotowe ograniczenia produktów mogących stanowić zawartość paczki.

14. Opieka medyczna

Podstawową opiekę medyczną w Zakładzie sprawuje kierownik ambulatorium – internista z drugim stopniem specjalizacji, zatrudniony na całym etacie funkcjonariusza SW. Ponadto, na częściach etatów cywilnych zatrudnieni są: lekarz ginekolog (1/2 etatu), stomatolog (1/2 etatu) oraz chirurg (1/2 etatu). Średni personel medyczny stanowią dwie pielęgniarki zatrudnione na pełnych etatach funkcjonariuszy SW.

Pomieszczenia ZOZ, poza ambulatorium znajdującym się w oddziale dla tymczasowo aresztowanych kobiet, usytuowane są w wielokondygnacyjnym budynku. W ich skład wchodzi gabinety: lekarski, zabiegowy i stomatologiczny, pokój psychologa, pokój do zajęć terapeutycznych, dwie sale izby chorych, oraz izolatka. Sale chorych wyposażone zostały we własne węzły sanitarne wraz z natryskami. Wskazać należy, iż w Zakładzie nie wykonuje się badań wstępnych przeprowadzanych po przyjęciu do aresztu. Są one przeprowadzane w Areszcie Śledczym przy ul. Montelupich 7 w Krakowie. Tam również, wykonywane są badania analityczne.

Osadzonym zapewnia się opiekę medyczną od poniedziałku do piątku (od 7⁰⁰ – 15⁰⁰). Dyżur medyczny sprawowany jest przez jedną z pielęgniarek w godz. 10⁴⁵ - 18⁴⁵.

Z informacji uzyskanych od obecnej w trakcie wizytacji pomieszczeń ambulatorium pielęgniarki wynika, że nie występują szczególne problemy w zakresie zapewnienia osadzonym właściwej opieki medycznej. Poza podstawowym wyposażeniem, ambulatorium dysponuje otoskopem, urządzeniem EKG, elektrycznym wózkiem inwalidzkim, elektronicznym ciśnieniomierzem oraz glukometrem. W ocenie dyrektora Zakładu, w służbie zdrowia nie występują braki kadrowe. Nie odnotowuje się również problemów z zaopatrzeniem w leki.

Z opieki medycznej w Zakładzie nie korzystało dotychczas 7 (17,5%) osadzonych objętych rozmowami. Wśród pozostałych osób, 29 (87,9%) było zdania, że opieka medyczna jest dobra lub dość dobra, 1 uznała ją za znośną, 2 (6,1%) za raczej złą i złą. Jedna osoba nie miała wyrobionego poglądu odnośnie służby zdrowia. Osoby zgłaszające zastrzeżenia do sprawowanej opieki medycznej skarżyły się na jednego z lekarzy ambulatorium twierdząc, iż nie posiada on odpowiednich kompetencji oraz lekceważy zgłaszane przez pacjentów dolegliwości.

6. Traktowanie osadzonych

Spośród 40 osób, z którymi rozmawiano, 37 (92,5%) pozytywnie oceniło traktowanie przez funkcjonariuszy Służby Więziennej, a pozostałe 3 osoby (7,5%) uznały je za znośne. Jako uwaga krytyczna, w ocenie jednego z rozmówców, pojawiła się zbytnia dbałość funkcjonariuszy o nieużywanie przez osadzonych wyrazów i zwrotów niecenzuralnych. Stwierdził on, że „próbują tu człowieka na siłę zmienić”.

Dwadzieścia dziewięć osób objętych rozmowami nie było karanych dyscyplinarnie, a zatem nie wypowiadali się na ten temat. Spośród pozostałych, 10 osób (90,1%) oceniło sytuację w zakresie karania jako dobrą lub dość dobrą, a 1 jako znośną.

7. Wybrane zagadnienia bezpieczeństwa osób pozbawionych wolności

W ocenie dyrektora Zakładu skazanym i tymczasowo aresztowanym udaje się zapewnić bezpieczeństwo osobiste. Charakterystyczne jest przy tym, że dzieje się tak, pomimo braku w oddziałach mieszkalnych funkcjonariuszy pełniących obowiązki oddziałowych. Ochrona wewnętrzna ogranicza się do patrolowania terenu i pomieszczeń mieszkalnych przez jednego lub dwóch funkcjonariuszy działu ochrony. Rolę oddziałowych w pewnym stopniu sprawują wychowawcy działu penitencjarnego oraz skazani tzw. porządkowi. Do zadań porządkowych należy w szczególności: czuwanie nad wykonywaniem prac porządkowych w oddziale mieszkalnym przez

innych skazanych, zgłaszanie do działu kwatermistrzowskiego zapotrzebowania na środki do utrzymania czystości i higieny oraz wykonywanie zadań związanych z organizacją niektórych zajęć kulturalno-oświatowych i sportowych.

Skazani przebywający w Zakładzie nie uczestniczą w podkulturze więziennej. Początków tego zjawiska trzeba doszukiwać się jeszcze w latach osiemdziesiątych minionego wieku, kiedy wprowadzono zasadę zasiadania w stołówce przy wspólnym stole skazanych uczestniczących i nieuczestniczących w podkulturze więziennej. Konsekwentna postawa administracji powodowała, że tzw. grypsujący protestowali przeciwko konieczności spożywania posiłków wspólnie z pozostałymi skazanymi, najczęściej poprzez odmawianie przyjmowania pożywienia. Tego rodzaju zdarzenia miały miejsce jeszcze w latach dziewięćdziesiątych. W powszechnej opinii skazanych, Zakład Karny w Nowej Hucie jest przeznaczony dla nieuczestniczących w podkulturze więziennej, stąd jeżeli nawet trafi tu jej uczestnik, to dość szybko przestaje nim być, wybierając możliwość podjęcia pracy, korzystania z zezwoleń na czasowe opuszczenie zakładu karnego oraz dużego prawdopodobieństwa uzyskania warunkowego przedterminowego zwolnienia.

Osoby, z którymi rozmawiano, potwierdziły nieuczestniczenie w podkulturze więziennej, jak również w większości nie sygnalizowały istnienia zagrożeń dla swojego bezpieczeństwa osobistego. Zgłosiło je natomiast dwóch porządkowych, którzy twierdzili, że niekiedy dochodzi do sytuacji konfliktowych między nimi i innymi skazanymi na tle wydawanych poleceń dotyczących wykonywania czynności porządkowych w oddziale mieszkalnym, jednakże są one niejako przypisane roli pełnionej przez nich. Również dwie kobiety sygnalizowały brak możliwości porozumienia się ze współmieszkankami celi, twierdząc, że występowanie konfliktów między nimi zdarza się dość często. Nie miało to związku z podkulturą więzienną (kobiety uczestniczące w niej nie „grypsują”, lecz „puszkują”), ponieważ także i one generalnie w niej nie uczestniczą. W ich ocenie Zakład jest „przestrzelony”, czyli nie przeznaczony dla uczestniczących w podkulturze.

8. Stosowanie środków przymusu bezpośredniego

Jak już wcześniej podano, w Zakładzie funkcjonuje cela zabezpieczająca, usytuowana w oddziale dla tymczasowo aresztowanych kobiet. Wyposażona została w kamerę umożliwiającą stały monitoring celi z pomieszczenia dyżurki dowódcy zmiany. Dodatkowo, istnieje możliwość rejestracji obrazu. Panował w niej porządek.

W Zakładzie niezwykle rzadko dochodzi do konieczności stosowania środków przymusu bezpośredniego. W roku bieżącym takiej konieczności nie było, zaś w roku 2006, dwukrotnie zastosowano wobec tej samej osoby umieszczenie w celi zabezpieczającej połączone z użyciem siły fizycznej.

Analiza dokumentacji dotyczącej w / w środków przymusu bezpośredniego nie wykazała nieprawidłowości w zakresie ich stosowania.

9. Praca penitencyjna

W dziale penitencyjnym zatrudnionych jest 10 osób. W jego skład wchodzi:

- kierownik działu,
- 2 psychologów,
- 6 wychowawców oraz
- wychowawca kulturalno – oświatowy.

Zdecydowana większość skazanych (312 – 82,2%) w Zakładzie Karnym w Krakowie - Nowej Hucie odbywała karę w systemie programowego oddziaływania. Analiza losowo wybranych indywidualnych programów oddziaływania wykazała, iż są one tworzone i dostosowywane do indywidualnych potrzeb skazanych ujawnionych podczas badań osobopoznawczych.

Wszyscy objęci badaniami ankietowymi pozytywnie wypowiadali się na temat pracy wychowawców. Dobre oceny dotyczyły zarówno kompetencji wychowawców, gotowości niesienia pomocy podopiecznym oraz zaangażowania w ich problemy.

Spośród 40 osób, z którymi rozmawiano, 33 odbywały karę w systemie programowanego oddziaływania (82,5%). Sześć spośród nich (18,2%) podało, że nie uczestniczyło w opracowaniu indywidualnego programu oddziaływania. Znajomość obowiązków i uprawnień wynikających z przyjęcia programu do realizacji potwierdziło 30 osób (90,1%). Osoby, które znały nałożone na nie obowiązki, nie zgłaszały trudności w ich realizacji.

10. Zatrudnienie

W dniu wizytacji niemal 20% osadzonych było zatrudnionych odpłatnie. Z informacji uzyskanych od dyrektora Zakładu wynika, iż jednostka maksymalnie wykorzystuje możliwości zatrudniania skazanych. Mimo większego zapotrzebowania ze strony kontrahentów Zakładu na siłę roboczą, przeciwwskazania zdrowotne eliminujące poszczególnych skazanych jako potencjalnych pracowników uniemożliwiają systematyczny rozwój zatrudnienia. Znaczne obciążenie finansowe dla wizytowanej jednostki stanowi przeniesienie kosztów związanych z badaniami wstępnymi oraz zapoznaniem z przepisami BHP pracowników na sejmik województwa.

Firmą, która w największym stopniu umożliwia świadczenie przez osadzonych pracy odpłatnej jest ZRB Zakładu Karnego w Rzeszowie, realizujący obecnie budowę Centrum IPN w Wieliczce. Maksymalna liczba ofert pracy dla osadzonych wynosi 30. W dniu wizytacji zatrudnionych tamże było ok. 15 osób. Drugim pod względem

wielkości zatrudnienia kontrahentem Zakładu jest przedsiębiorstwo Chemobudowa, dające zatrudnienie maksymalnie 20 osadzonym. Dodatkowym wymogiem podjęcia pracy są pozytywne wyniki testów wysokościowych. Ostatnią z dużych firm realizującą zatrudnienie skazanych z Zakładu Karnego Kraków - Nowa Huta jest przedsiębiorstwo wielobranżowe produkujące m.in. grzejniki i lampy oświetleniowe. Z uwagi na szeroką gamę oferowanych wyrobów, nabór do pracy w tej firmie nie jest obwarowany wymogiem posiadania szczególnie wysokich umiejętności oraz warunków zdrowotnych. W dniu wizytacji z zatrudnienia w firmie ELPE korzystało 20 skazanych. Poza wskazanymi wyżej dużymi firmami, zatrudnienie odpłatne realizowane jest także w kilku mniejszych firmach budowlanych.

Dodać także należy, iż w dniu wizytacji, na terenie Zakładu zatrudnionych było 20 osadzonych – 7 w kuchni, 6 w kotłowni, 5 w pralni oraz 2 w warsztatach stolarskim i ślusarskim wykonujących naprawy i drobne remonty w jednostce.

Poza pracą świadczoną odpłatnie, osadzeni z Zakładu zatrudniani są przy pracach nieodpłatnych na rzecz organów samorządu terytorialnego oraz innych instytucji, w tym charytatywnych. Miejsce, w którym skazani mogą poza świadczeniem pracy fizycznej sprawdzić także swoje zaangażowanie i wrażliwość na potrzeby innych jest Dom Pomocy Społecznej w Łyszkowicach. Osadzeni kierowani tamże, zorganizowani są w dwie grupy – porządkowo-gospodarczą (7 skazanych) oraz grupę opiekuńczą (4 skazanych). Wśród innych podmiotów, na rzecz których skazani świadczą pracę nieodpłatną wymienić należy Fundację Wspierania Rozwoju Społecznego „Leonardo” (4 skazanych), Zarząd Gospodarki Komunalnej (20 skazanych), Zarząd Dróg Powiatu Krakowskiego (8 skazanych), a także Szkołę Podstawową nr 82 w Krakowie, w której zatrudnionych było 4 skazanych.

Dziewięć osób spośród tych, z którymi rozmawiano, było zatrudnionych odpłatnie. Pracujący nie zgłaszali uwag w zakresie warunków zatrudnienia i wynagradzania. Podkreślali, że z uzyskaniem zatrudnienia nie ma większych problemów,

11. Działalność kulturalno-oświatowa i sportowa

Wizytowana jednostka w pełni realizuje posiadane w zakresie zajęć kulturalno – oświatowych możliwości. Z uwagi na jej rodzaj, gama przedsięwzięć skierowanych do osadzonych jest szeroka i bazuje w dużej mierze na współpracy z podmiotami zewnętrznymi. Korzystanie przez skazanych z uprawnień przewidzianych w art. 91 pkt 4 oraz 92 pkt 4 Kkw przybiera najczęściej formę pozazakładowych form aktywności tj. wyjścia na boisko w Wadowie, wyjazdy na mecze piłki nożnej do innych jednostek, wyjścia do teatrów, kin, ogrodu botanicznego. Przy współpracy z jedną z sióstr ze Zgromadzenia Sióstr Miłosierdzia Bożego zorganizowano w ubiegłym roku wycieczkę

do domu papieża Jana Pawła II w Wadowicach i Klasztoru w Kalwarii Zebrzydowskiej. Działający na terenie Zakładu zespół muzyczny koncertował dla pensjonariuszy Domu Pomocy Społecznej w Łyszkowicach.

W Zakładzie funkcjonuje radiowęzeł zlokalizowany w oddziale I. Emitowane są audycje własne o charakterze resocjalizacyjno-dydaktycznym (profilaktyka HIV i AIDS) i organizowane konkursy sprawdzające m.in. znajomość porządku wewnętrznego jednostki, jak również wiedzę z poszczególnych dziedzin życia. Propagowaniu ekologii wśród populacji Zakładu służył program „Recykling”, w ramach którego osadzeni zebrali 28 kg baterii.

Na terenie wizytowanej jednostki działa wiele klubów i kół zainteresowań skupiających osadzonych. Wśród takowych wymienić należy: klub bridża, ligę szachową, wspomniany wcześniej zespół muzyczny, ligę tenisa stołowego czy też koło zajęć kulinarnych dla skazanych kobiet.

Biblioteka licząca 7779 woluminów, usytuowana jest podobnie jak radiowęzeł w oddziale I. Z relacji ankietowanych rozmówców wynika, iż przekrój tematyczny księgozbioru jest dosyć szeroki i nie ma większych problemów ze znalezieniem interesujących pozycji. Z Kodeksów i innych aktów prawnych osadzeni mogą korzystać na miejscu, są one dostępne także u wychowawców.

Do dyspozycji osadzonych są dwa dzienniki o zasięgu ogólnopolskim oraz gazety otrzymywane z tzw. „zwrotów”. Prasa udostępniana jest głównie w bibliotece na miejscu, za wyjątkiem oddziałów IV i V, gdzie trafia bezpośrednio do sal mieszkalnych.

W większości wizytowanych cel były odbiorniki telewizyjne.

W ocenie wszystkich osadzonych, z którymi prowadzono rozmowy, możliwości jakie stwarza zakład w zakresie korzystania z zajęć kulturalno-oświatowych i sportowych są dobre lub dość dobre.

12. Program „Nowa Droga”

Niewątpliwie ważne znaczenie w omawianym zakresie miało wytypowanie Zakładu do udziału w realizacji unijnego projektu Equal „Nowa Droga”. Docelowo inicjatywa ta adresowana jest do 45 osadzonych z Zakładu, podzielonych na dwie tury. Czas trwania przedsięwzięcia przewidziano na lata 2004 – 2008. Pomysłodawcą projektu realizowanego w ramach Inicjatywy Wspólnotowej, a finansowanego przez Europejski Fundusz Społeczny jest Centralny Zarząd Służby Więziennej. Celem mu przyświecającym jest stwarzanie i popieranie ponadnarodowych sposobów zwalczania wszelkich form dyskryminacji i nierówności na rynku pracy, zarówno wobec osób zatrudnionych jak i poszukujących pracy. W odniesieniu do populacji więziennej cel

ów skupia się na budowie spójnego systemu readaptacji społecznej obecnych i byłych więźniów oraz przywracaniu ich na rynek pracy.

W ramach „Nowej Drogi” Zakład otrzymał w pełni wyposażoną 10-stanowiskową pracownię komputerową, która po zakończeniu realizacji projektu ma szansę stać się jego własnością. Jedynym warunkiem ku temu jest jej dalsze przeznaczenie do kształcenia osadzonych. W roku ubiegłym z kursu komputerowego skorzystało 17 osadzonych, z kursu dekarckiego – 10, krawieckiego – 5, a z kursu malarz-tapeciarz – 5. Zdobyte w trakcie kursów doświadczenie skazani mogą wykorzystać bezpośrednio przy pracach prowadzonych w jednostce (remont węzłów sanitarnych, wymiana poszycia dachowego pawilonów, prace malarskie, szycie fartuchów dla zatrudnionych w kuchni), jak również w zatrudnieniu zewnętrznym.

13. Korespondencja i widzenia

Nasi rozmówcy w przeważającej większości (39 – 90%) nie zgłosili uwag krytycznych związanych z obiegiem korespondencji. Tylko jedna osoba skarżyła się, na przypadki zaginięć listów (nie potrafiła jednak wskazać kto jest za nie odpowiedzialny).

Zasadą jest, iż widzenia w jednostce realizowane są dla skazanych w soboty, niedziele i święta między 8³⁰ a 16⁰⁰. Wyjątkowo widzenia mogą odbywać się także w dni powszednie od 8³⁰ – 15⁰⁰. Tymczasowo aresztowane kobiety mogą realizować omawiane uprawnienie w środy (8³⁰ – 16⁰⁰) oraz soboty (9⁰⁰ – 15⁰⁰). Sala widzeń dla tymczasowo aresztowanych kobiet wyposażona została w 5 stanowisk do widzeń uniemożliwiających bezpośredni kontakt oraz 7 stolików do realizacji widzeń bezpośrednich. Widzenia dla skazanych odbywają się w sali sąsiadującej z miejscem, w którym odbywają się widzenia tymczasowo aresztowanych kobiet. Z informacji uzyskanych od dyrektora Zakładu wynika, iż każdorazowo realizowanych jest łącznie ok. 70 widzeń. Jest to zarazem liczba, która z uwagi na posiadane warunki lokalowe nie powoduje większych problemów zarówno dla administracji jak i osadzonych i osób ich odwiedzających. W Zakładzie nie udziela się widzeń intymnych.

Osadzeni korzystający z widzeń mogą zabrać do celi artykuły zakupione przez rodzinę w kantynie zakładowej znajdującej się w sali widzeń dla skazanych (także wyroby tytoniowe, artykuły piśmienne i higieniczne). Podkreślić należy, iż administracja nie stwarza ograniczeń co do ilości zabieranych artykułów.

Znaczna część osadzonych (37 osób – 92,5%), z którymi rozmawiano, utrzymuje kontakty z rodziną poprzez widzenia. Osoby korzystające z widzeń oceniły organizację i sposób przeprowadzania widzeń jako dobre lub dość dobre (35 osób – 94,6%), za znośne uznała je 1 osoba, 1 zaś - oceniła ją krytycznie.

14. Przygotowanie osób pozbawionych wolności do zwolnienia

Pomoc postpenitencjarna koncentruje się przede wszystkim na udzielaniu stosownych świadczeń osobom zwalnianym z Zakładu (dla ilustracji: w 2006r. z Zakładu zwolniono 572 osoby). W roku minionym 154 osoby zwolnione otrzymały zapomogi pieniężne na kwotę 5 510 zł (średnio wysokość tej zapomogi wynosiła 35,78 zł), 166 - pomoc rzeczową, w tym w formie stosownej do pory roku odzieży i obuwia, o wartości 4 342,25 zł (średnia wartość tej pomocy wynosiła 26,16 zł), a 20 osobom wydano bilety kredytowe PKP na przejazd do miejsca zamieszkania. Znaczny udział w omawianych wydatkach miało organizowanie i finansowanie poradnictwa prawnego, promocji zatrudnienia i aktywizacji zawodowej (29 667, 88 zł) oraz pokrywanie kosztów związanych ze specjalistycznym leczeniem lub rehabilitacją zdrowotną (16 917,36 zł). Należało do nich także pokrywanie kosztów związanych z uzyskaniem przez osoby pozbawione wolności dowodów osobistych, na które przeznaczono 720 zł.

W minionym roku sąd penitencjarny zwolnił warunkowo 279 skazanych, z tego 275 (98,6%) w wyniku wniosku dyrektora Zakładu. Dyrektor złożył łącznie 347 wniosków o to zwolnienie; 72 z nich (21%) nie zostało przez sąd uwzględnionych. Sąd nie uwzględnił ponadto 23 wniosków spośród 27 złożonych przez skazanych. Z zezwoleń na czasowe opuszczenie zakładu karnego korzystało 201 skazanych, w odniesieniu do których dyrektor wnioskował o warunkowe zwolnienie. Dyrektor skorzystał z przysługującego mu zażalenia na postanowienie sądu w 15 wypadkach, z których 5 zostało uwzględnionych przez sąd apelacyjny. Przedstawicielem administracji Zakładu na posiedzeniach sądu penitencjarnego jest kierownik działu penitencjarnego.

Obecnie 38 skazanych jest objętych przygotowaniem do zwolnienia na podstawie art. 164 Kodeksu karnego wykonawczego. Okres do 6 miesięcy przed wykonaniem kary ustala komisja penitencjarna, przy czym, gdy w jej ocenie skazani wymagają pomocy kuratora sądowego, dyrektor zawiadamia odpowiedni zespół kuratorskiej służby sądowej. Te ostatnie wypadki występują sporadycznie, kurator nawiązuje wówczas kontakt ze skazanym przybywając do Zakładu.

Skazani, z którymi rozmawiano, nie byli zorientowani o prawie zwrócenia się na podstawie art. 167 § 1 cytowanego Kodeksu z wnioskiem do sądu penitencjarnego o zastosowanie względem nich dozoru sądowego kuratora zawodowego.

W Zakładzie funkcjonuje fundusz samopomocy skazanych. W roku ubiegłym ze środków tego funduszu 36 skazanym udzielono zapomóg na kwotę 5 250 zł (średnia wartość zapomogi wyniosła 145,8 zł). Szkoda, że uczestnikami tego funduszu są tylko skazane kobiety.

15. Posługi religijne

Na terenie jednostki znajduje się niewielka kaplica rzymskokatolicka wyodrębniona w części świetlicy centralnej, a także kaplica dla tymczasowo aresztowanych kobiet zlokalizowana w świetlicy tego oddziału. Nabożeństwa odbywają się w soboty lub niedziele, zgodnie z grafikiem.

Posługę duszpasterską sprawuje proboszcz pobliskiej parafii. Do rangi corocznej tradycji urosły noworoczne spotkania opłatkowe z krakowskim biskupem, który odwiedza najpierw oddział dla tymczasowo aresztowanych kobiet, a następnie kaplicę zlokalizowaną w świetlicy centralnej, gdzie spotyka się ze skazanymi. W okresie wizytowania Zakładu przez przedstawicieli Rzecznika Praw Obywatelskich wyznanie rzymsko-katolickie było jedyną reprezentowaną wśród osadzonych formą aktywności religijnej.

Jedna z ankietowanych osób podniosła problem zbyt rzadkich i krótkich wizyt duszpasterza w jednostce. Twierdziła, iż ksiądz „pokazuje się” tylko na chwilę, po czym szybko znika.

16. Uwagi końcowe i wnioski

Ustalenia poczynione przez pracowników Biura Rzecznika Praw Obywatelskich w Zakładzie Karnym w Krakowie – Nowej Hucie wskazują, że generalnie rzecz biorąc prawa przebywających w nim osób pozbawionych wolności są respektowane.

Zakład funkcjonujący od kilku lat w warunkach znacznego przełudnienia, w sposób bardzo dobry spełnia funkcje wynikające z jego przeznaczenia. Godne podkreślenia jest organizowanie zajęć kulturalno-oświatowych i sportowych na zewnątrz Zakładu oraz stosunkowo duża liczba przepustek, a także warunkowych przedterminowych zwolnień. Pozytywne wyniki udzielanego w tych postaciach kredytu zaufania wobec skazanych, świadczą o rzetelnie prowadzonej pracy resocjalizacyjno-wychowawczej.

Niewątpliwie godnymi podkreślenia są bardzo dobre oceny wystawione przez ankietowanych więziennej służbie zdrowia. Zaangażowanie w problemy osadzonych, jak również gotowość niesienia pomocy w ich rozwiązywaniu wpłynęły z kolei na jednogłośnie bardzo dobrą ocenę pracy kadry wychowawczej. Osoby, z którymi rozmawiano równie pochlebnie wyrażały się na temat walorów jakościowych i smakowych przygotowywanego w Zakładzie żywienia.

Opierając się na przedstawionych przez dyrektora wizytowanej jednostki planach jej rozbudowy, a także patrząc przez pryzmat sposobu jej obecnego funkcjonowania, należy wyrazić przekonanie, iż realizacja tych planów w sposób

znaczący poprawi warunki bytowe osadzonych. Dobrą ilustrację mających nastąpić w tym zakresie zmian stanowią warunki bytowe stworzone w oddziale I.

Biorąc pod uwagę ustalenia poczynione przez pracowników Biura Rzecznika Praw Obywatelskich, za wskazane uznać należy:

- 1) zmianę redakcji niektórych przepisów obowiązujących na terenie Zakładu porządków wewnętrznych,
- 2) skontrolowanie cen kosmetyków i owoców dostępnych w kantynie,
- 3) informowanie skazanych o ich prawie zwrócenia się do sądu penitencjarnego o zastosowanie względem nich dozoru sądowego kuratora zawodowego na podstawie art. 167 Kkw,
- 4) dalsze popularyzowanie funduszu samopomocy skazanych i zachęcanie do udziału w nim również skazanych mężczyzn.

W związku z powyższą Informacją, Rzecznik Praw Obywatelskich wystąpił do Dyrektora Generalnego Służby Więziennej w sprawie przeznaczenia oddziałów zakładu karnego dla kobiet. W odpowiedzi Dyrektor Generalny SW podkreślił, że populacja kobiet przebywających w jednostkach penitencjarnych jest stosunkowo niewielka, biorąc pod uwagę ogólną liczbę osób pozbawionych wolności. Według stanu na dzień 28 lutego 2007 r. kształtowała się ona na poziomie 2787 kobiet na 91070 wszystkich osadzonych. W związku z tym, wobec problemu przeludnienia jednostek penitencjarnych, nie ma możliwości tworzenia odrębnych zakładów karnych dla poszczególnych kategorii kobiet pozbawionych wolności. Dlatego też w zakładach karnych dla kobiet przyjęto rozwiązanie polegające na tworzeniu w jednym zakładzie oddziałów zakładów różnego typu i rodzaju. Uznano bowiem, że stworzenie zakładów jednolitych, jeżeli chodzi o typ i rodzaj, mimo spowodowania mniejszego zagrożenia ewentualną demoralizacją, wywoła negatywny skutek w postaci znacznego oddalenia większości kobiet odbywających karę pozbawienia wolności od miejsc ich zamieszkania oraz osób im bliskich. Obecne rozwiązanie stanowi więc wybór mniej dotkliwy dla osadzonych.

Dyrektor Generalny podkreślił również, że w 2007 r. warunki wykonywania kary pozbawienia wolności w Zakładzie Karnym w Krakowie – Nowej Hucie powinny ulec poprawie, ze względu na planowaną modernizację jednostki.

Do wniosków i uwag zawartych w powyższej Informacji, odniósł się również Dyrektor Zakładu Karnego w Krakowie-Nowej Hucie. Wskazał, że uwzględniono zalecenia przedstawicieli Rzecznika Praw Obywatelskich i wprowadzono sugerowane zmiany w porządku wewnętrznym jednostki. Sprawdzone również i przeanalizowano ceny kosmetyków i owoców dostępnych w kantynie. Porównano je z cenami okolicznych sklepów w Nowej Hucie, z którymi są zgodne lub nawet niższe.

Natomiast ceny te są wyższe o około 2-6% w stosunku do średnich cen w sklepach ogólnospożywczych w całym Krakowie. Poza owocami i kosmetykami zweryfikowano również ceny innych, najczęściej kupowanych produktów, takich jak kawa, herbata, czy karty telefoniczne. Okazało się, że nie odbiegają one od cen rynkowych, a w niektórych przypadkach są nawet niższe.

Dyrektor Zakładu Karnego w Krakowie-Nowej Hucie poinformował również, że wyemitowano specjalne audycje radiowęzła z informacjami na temat prawa skazanych do zwrócenia się do sądu penitencjarnego o zastosowanie względem nich dozoru sądowego kuratora zawodowego. Emitowane audycje dotyczą również funduszu samopomocy skazanym i zachęcają do udziału w nim.

C. Areszty Śledcze

X. Informacja o czynnościach przeprowadzonych z upoważnienia Rzecznika Praw Obywatelskich w Areszcie Śledczym w Giżycku

1. Wprowadzenie

W celu ustalenia stanu poszanowania praw osób pozbawionych wolności, do Aresztu Śledczego w Giżycku (zwanego dalej Aresztem), mieszczącego się przy ulicy Warszawskiej 28 a, udali się pracownicy Zespołu Prawa Karnego Wykonawczego w Biurze Rzecznika Praw Obywatelskich.

W dniu 24 kwietnia 2007 r. przeprowadzili oni następujące czynności:

- wysłuchali informacji Dyrektora, o funkcjonowaniu i problemach Aresztu;
- przeprowadzili rozmowy z innymi funkcjonariuszami i pracownikami;
- obejrzelili teren i niektóre pomieszczenia Aresztu, w szczególności: wybrane cele mieszkalne, celę zabezpieczającą, świetlicę, ambulatorium, kotłownię, kuchnię, salę widzeń, miejsca do odbywania spacerów, pomieszczenia gospodarcze oraz wartownię;
- przeprowadzili w cztery oczy rozmowy z 15 osobami pozbawionymi wolności (5 tymczasowo aresztowanymi i 10 skazanymi), według specjalnie przygotowanego w tym celu kwestionariusza, ukierunkowanego na poznanie ich opinii o przestrzeganiu przysługujących im praw;
- zapoznali się w potrzebnym zakresie z dokumentacją penitencjarną.

Poczynione w trakcie powyższych czynności ustalenia zostały wstępnie omówione z dyrektorem oraz z kierownikami działów penitencjarnego i ochrony.

2. Ogólna charakterystyka Aresztu

Areszt znajduje się w centrum miasta, w najbliższym sąsiedztwie Prokuratury Rejonowej w Giżycku i Sądu Rejonowego w Giżycku. W Areszcie osadza się tymczasowo aresztowanych mężczyzn pozostających do dyspozycji prokuratur

rejonowych w Ełku i Giżycku oraz sądów rejonowych w Ełku, Giżycku i Olecku oraz skazanych i ukaranych, wzywanych przez te organy do udziału w czynnościach procesowych.

Areszt, funkcjonujący od 1949 r., został usytuowany w ponemieckim budynku, do którego dobudowano skrzydło, zajmowane przez administrację (jego łączna powierzchnia wynosi 6 623 m²). W latach 1985-1986 przeprowadzono jego remont kapitalny. W ostatnim okresie podjęto takie przedsięwzięcia jak zamiana tradycyjnej kotłowni na gazową (2001 r.), wymiana poszycia dachowego (2005 r.) i wymiana stolarki okiennej (2006 r.). W roku bieżącym planuje się ocieplenie zewnętrzne budynku. Zamierza się ponadto wybudować nowy, dostosowany do obecnych wymagań, kompleks kuchenny.

Budynek główny, w kształcie litery „L”; składa się z trzech kondygnacji. Na parterze znajdują się między innymi kuchnia, pralnia, warsztaty, a także sala widzeń. Na pierwszym i drugim piętrze mieszczą się oddziały mieszkalne, w których są zakwaterowane osoby pozbawione wolności. Areszt jest monitorowany za pomocą kamer telewizyjnych. Obraz z tych kamer (sprzed bramy wjazdowej, pól spacerowych, świetlicy i korytarzy oddziałów mieszkalnych) dociera do pomieszczenia bramowego.

Areszt dysponuje obecnie 117 miejscami i podobnie jak inne zakłady karne i areszty śledcze boryka się z przeludnieniem, które utrzymuje się nieprzerwanie od blisko czterech lat. W dniu 24 kwietnia 2007 r. przebywało w nim 141 osób pozbawionych wolności, co oznaczało, że zaludnienie wynosiło 120, 5%. Średnie zaludnienie w 2006 r. wynosiło 126%. W minionym roku przybyło do Aresztu 760 osób (521 zostało doprowadzonych, 63 zgłosiły się do odbycia kary same i 176 zostało przetransportowanych z innych zakładów karnych i aresztów śledczych) oraz 740 ubyło (490 przetransportowano i 250 zwolniono).

W dniu wizytacji, wśród osób pozbawionych wolności było 43 tymczasowo aresztowanych, 97 skazanych i 1 ukarany. W grupie skazanych było, między innymi, 41 osób, przeciwko którym toczyło się postępowanie karne w innej sprawie (wobec 9 z nich zostało zastosowane tymczasowe aresztowanie), 24 zatrudnionych w Areszcie i 24 oczekiwało na przetransportowanie do właściwego zakładu karnego. W dniu 24 kwietnia 2007 r. w Areszcie przebywał jeden tymczasowo aresztowany zakwalifikowany do kategorii osób stwarzających poważne zagrożenie społeczne albo poważne zagrożenie dla bezpieczeństwa aresztu śledczego oraz jeden cudzoziemiec (obywatel Armenii).

Wśród przebywających w Areszcie 97 skazanych było: 6 młodocianych, 38 recydywistów penitencjarnych i 53 dorosłych, odbywających karę pozbawienia wolności po raz pierwszy. W systemie programowanego oddziaływania, oprócz

młodocianych, karę odbywało 31 pozostałych skazanych, recydywistów penitencjarnych i odbywających karę po raz pierwszy.

Kadrę Aresztu stanowi 64 funkcjonariuszy i 5 pracowników cywilnych (zatrudnionych na 3,5 etatu). Stosunek liczby funkcjonariuszy i pracowników do rzeczywistej liczby osób pozbawionych wolności wynosi 1:2.

Życie w Areszcie reguluje zarządzenie Nr 2/2007 dyrektora z dnia 7 marca 2007 r. w sprawie ustalenia porządku wewnętrznego. Tekst porządku wewnętrznego znajdował się w celach mieszkalnych.

3. Warunki bytowe

Warunki bytowe w celach mieszkalnych są dość trudne, co wynika przede wszystkim z przeludnienia Aresztu. Wśród 36 cel mieszkalnych przeważają dwu i czteroosobowe.

Cele mieszkalne są w stanie zadowalającym; są one sukcesywnie malowane i wyposażone w podstawowy sprzęt kwaterunkowy. Okna są zabezpieczone kratami i siatkami; zapewniają dostateczny dopływ światła naturalnego umożliwiając czytanie i pisanie (nie są one dodatkowo zabezpieczone przesłonami okiennymi). Nie budziło także zastrzeżeń natężenie oświetlenia sztucznego. Mankamentem wyposażenia cel mieszkalnych są kąpiki sanitarne powstałe w wyniku zabudowania do połowy wysokości celi mieszkalnej, z wejściami bez drzwi (niektóre wejścia miały zasłony wykonane z folii).

W ocenie dyrektora, w okresie zimowym w celach zapewnia się odpowiednią temperaturę.

Dość dobry był stan pościeli, koców i pościeli oraz ręczników ścierek. Do cel dopływa zimna woda.

Zarówno tymczasowo aresztowani, jak i skazani, mogą korzystać z własnej odzieży i obuwia. Zezwala się im na posiadanie w celi grzałek o mocy do 300 W. Osoby pozbawione wolności mogą również posiadać w celi odbiorniki telewizyjne (do 14 cali).

Stan czystości i porządku w celach był zróżnicowany, jednakże w niektórych budził poważne zastrzeżenia z powodu braku należytej dbałości mieszkańców o usuwanie np. niedopałków papierosów oraz o utrzymanie w czystości urządzeń sanitarnych.

Kąpiel odbywa się raz w tygodniu. Stan łazni nie budził zastrzeżeń. Znajdowało się w niej 9 stanowisk do kąpieli. Ściany łazni są wyłożone do sufitu glazurą, a całą powierzchnię podłogi pod natryskami zajmowała mata antypoślizgowa.

Spacer odbywają się na trzech przylegających do siebie polach spacerowych o powierzchni ok. 50 m². Na każdym z nich znajdowała się ławka.

Spośród 15 osób, z którymi rozmawiano, 13 – a więc zdecydowana większość – uznało warunki bytowe jako dobre i dość dobre, jedna uznała je jako znośne i jedna jako złe. Zgłoszone przez trzy osoby uwagi krytyczne dotyczyły braku wystarczającej ilości środków czystości i dopływu do cel ciepłej wody oraz „ciasnoty” spowodowanej przeludnieniem.

Jako sytuację zaskakującą można niewątpliwie potraktować brak poważniejszych oznak niezadowolenia osób pozbawionych wolności z powodu niedogodności z powodu utrzymującego się w Areszcie przeludnienia.

Warunki mycia się i kąpieli niemal wszyscy rozmówcy (14) uznali jako dość dobre i dobre, a tylko jeden nie miał opinii w tej sprawie. Zdaniem niektórych osób, możliwość korzystania z kąpieli tylko raz w tygodniu to jednak zdecydowanie za rzadko.

Zróżnicowane były oceny warunków, w jakich odbywają się spacery. W ocenie 8 były one dobre i dość dobre, 5 uznało je jako znośne i 2 jako raczej złe. Uwagi krytyczne (7) dotyczyły tylko jednej kwestii, mianowicie tego, że „spacerniki są za małe”. Wszystkie osoby, z którymi rozmawiano, systematycznie korzystały ze spaceru.

4. Wyżywienie

Kuchnia wraz ze wszystkimi niezbędnymi pomieszczeniami (m.in. z magazynami, obieralnią warzyw i zmywalnią naczyń) znajduje się w dość dobrym stanie. Posiłki dla osób pozbawionych wolności są dostarczane do oddziałów mieszkalnych w specjalnych termosach.

W dniu 24 kwietnia 2007 r. dla normy podstawowej (P) jadłospis przewidywał – na śniadanie: kawę zbożową, margarynę, chleb pszenno-żytni, dżem śliwkowy i płatki jęczmienne na mleku; - na obiad: zupę brokułową, kaszę gryczaną, mielonkę kanapkową w sosie i surówkę z buraczków czerwonych oraz na kolację: kawę zbożową, chleb pszenno-żytni, margarynę i serdelki drobiowe.

W ocenie większości rozmówców – 11 – otrzymywane przez nich wyżywienie było dobre i dość dobre, 3 uznało je jako znośne i jeden jako złe. Nielicznie zgłoszone zastrzeżenia dotyczyły tego, że w odczuciu dwóch rozmówców racje żywnościowe były za małe, natomiast zdaniem pozostałych „za dużo jest kaszy i dżemu”, w żywieniu występuje „monotonia spowodowana powtarzającym się jadłospisem”, a niekiedy posiłki są „po prostu niesmaczne”.

Spośród rozmówców, 9 nie korzystało z prawa dokonywania zakupu artykułów żywnościowych i wyrobów tytoniowych oraz innych artykułów dopuszczonych do sprzedaży w Areszcie. W ocenie pozostałych 4, zaopatrzenie kantyny było dobre, a

zdaniem dwóch było ono odpowiednio znośne i raczej złe. Zgłoszone uwagi krytyczne dotyczyły słabego zaopatrzenia kantyny i obowiązywania tam zbyt wysokich cen.

Zdaniem dyrektora nie można podzielić zgłoszonych zastrzeżeń do zaopatrzenia kantyny i stosowanych w niej cen. Są one okresowo porównywane z cenami w okolicznych sklepach.

Kantinę prowadzi, podobnie jak w kilku innych zakładach karnych i aresztach śledczych białostockiego okręgu Służby Więziennej, Fundacja „Szansa” z Białegostoku, która zajmuje się niesieniem pomocy byłym skazanym.

Paczek nie otrzymywało 5 osób. Pozostałe nie zgłosiły żadnych zastrzeżeń w sprawie możliwości otrzymywania paczek.

5. Kontakty z najbliższymi

Widzenia odbywają się w niedziele i w środy (dla osób stwarzających poważne zagrożenie społeczne albo poważne zagrożenie dla bezpieczeństwa Aresztu), w godzinach 8.00 – 16.00. W Areszcie nie udziela się widzeń w oddzielnym pomieszczeniu, bez osoby dozorującej.

Do dyspozycji osób pozbawionych wolności i ich najbliższych są dwa połączone ze sobą pomieszczenia, w których może odbywać się jednocześnie 12 widzeń przy stolikach. Są ponadto wyodrębnione trzy stanowiska do udzielania widzeń w sposób uniemożliwiający bezpośredni kontakt z osobą odwiedzającą. (organy dysponujące raczej rzadko wydają zgodę na ten sposób odbywania widzeń). Warunki, w jakich odbywają się widzenia są dość dobre.

Po widzeniu w sposób umożliwiający bezpośredni kontakt z osobą odwiedzającymi, tymczasowo aresztowani i skazani korzystają z możliwości spożywania artykułów żywnościowych i napojów zakupionych przez odwiedzających na terenie Aresztu. Po zakończonym widzeniu mogą zabrać do celi zakupione artykuły żywnościowe, napoje i wyroby tytoniowe oraz inne, o wartości nie przekraczającej 100 zł. Z tej możliwości nie mogą korzystać osoby, wobec których jest wykonywana kara dyscyplinarna pozbawienia lub ograniczenie możliwości dokonywania zakupów artykułów żywnościowych lub wyrobów tytoniowych i kara pozbawienia możliwości otrzymania paczki żywnościowej.

Spośród osób, z którymi rozmawiano, 4 nie korzystały z widzeń w ogóle. W ocenie 10 z nich warunki, w jakich odbywają się widzenia są dobre i dość dobre. Jako raczej złe uznała je jedna osoba, która od pewnego czasu nie otrzymuje zezwolenia na widzenie od organu dysponującego.

Skazani, z którymi rozmawiano, nie zgłosili żadnych uwag do korzystania z samoinkasującego aparatu telefonicznego. Mogą oni bez żadnych przeszkód korzystać

z dwóch takich aparatów usytuowanych w oddziałach mieszkalnych, w poniedziałki, środy, piątki i niedziele.

Rozmówcy nie zgłosili żadnych zastrzeżeń do realizacji swojego prawa do korespondencji. Dość zaskakujące było, że nie zgłosili ich również tymczasowo aresztowani. Dyrektor poinformował, że administracja przekazuje korespondencję organom, do których dyspozycji oni pozostają i te organy wysyłają ją adresatom. Z kolei, korespondencja przysyłana do tymczasowo aresztowanych przekazywana jest tym organom, które zwracają ją do Aresztu bez zbędnej zwłoki.

6. Opieka medyczna

Opiekę medyczną w Areszcie sprawują: lekarz internista – kierownik ambulatorium, zatrudniony na ½ etatu i lekarz stomatolog, również zatrudniony na ½ etatu. Ponadto, jest zatrudniona pielęgniarka, w pełnym wymiarze czasu pracy. Od 1 maja br. zostanie zatrudniona (na ½ etatu) druga pielęgniarka.

Lekarz przyjmuje osoby pozbawione wolności trzy razy w tygodniu, natomiast stomatolog dwa razy w tygodniu.

Na ambulatorium składa się jedno pomieszczenie, w którym wydzielono gabinet stomatologiczny i gabinet przyjęć lekarskich oraz część apteczną. Od dłuższego czasu, z powodu utrzymującego się przełudnienia, nie funkcjonuje izba chorych.

W ocenie pielęgniarki problemy ze zdrowiem ma ok. 10 - 20% osób przebywających w Areszcie. Wśród występujących u nich dolegliwości przeważają związane z następstwami nadużywania alkoholu i gastryczne. Do lekarza zapisuje się średnio codziennie od 10 do 15 osób. W dniu 24 kwietnia 2007 r. zapisało się 10 osób, jednakże dzień wcześniej, w poniedziałek, chętnych na przyjęcie przez lekarza było 30.

Zaopatrzenie w leki z apteki okręgowej w Białymstoku jest na ogół wystarczające. Występują jednak wypadki, w których zachodzi konieczność dokonania zakupu określonych leków w aptece na terenie Giżycka. Do tej pory nie było prośby kierowanej do dyrektora Aresztu o leczenie na własny koszt przez wybranego lekarza.

W ambulatorium, w widocznym miejscu, został wywieszony wyciąg z ustawy z dnia 30 sierpnia 1991 r. o zakładach opieki zdrowotnej (Dz. U. Nr 1991, poz. 408 z późn. zm.), wraz z załączoną do niego Kartą Praw Pacjenta.

Bardzo dobrze układa się współpraca Aresztu z Samodzielnym Publicznym Zespołem Opieki Zdrowotnej w Giżycku, gdzie osoby pozbawione wolności poddawane są konsultacjom specjalistycznym (koszt konsultacji wynosi 50 zł). W roku bieżącym miało miejsce 21 takich konsultacji, między innymi, okulistycznych,

psychiatrycznych i pulmonologicznych. Areszt podpisał ponadto umowę na usługi pogotowia ratunkowego (miesięczna opłata za nie wynosi 200 zł). W roku ubiegłym interwencja pogotowia ratunkowego była potrzebna 54 razy, natomiast w roku bieżącym, do 24 kwietnia, 12 razy.

Opieka medyczna była w ocenie 5 osób dobra i dość dobra, natomiast jedna uznała ją jako znośną i jedna jako złą. Pozostałe osoby uznały się jako zdrowe i nie wypowiadały się w sprawie tej opieki.

Odnutowano tylko jedną krytyczną wypowiedź, której autor stwierdził, że „stosowane leki mu nie pomagają”.

7. Traktowanie osób pozbawionych wolności

Wszystkie osoby, z którymi rozmawiano, uznały traktowanie ich przez funkcjonariuszy i pracowników Służby Więziennej jako dobre i dość dobre. Jedna z nich zwróciła uwagę, że niekiedy dochodzi do prowokujących zachowań ze strony funkcjonariuszy. Rozmówcy w większości pozytywnie wypowiadali się o postawie wobec nich wychowawców, podkreślając ich kompetencje i gotowość niesienia pomocy.

W dziale penitencjarnym jest zatrudnionych pięć osób: kierownik, trzech wychowawców i psycholog (pracownik cywilny). Dwóch wychowawców pracuje bezpośrednio z osobami pozbawionymi wolności (pod opieką każdego z nich znajduje się więc ok. 70 osób), natomiast trzeci zajmuje się organizacją i prowadzeniem działalności kulturalno-oświatowej i sportowej oraz postpenitencjarnej. W ocenie dyrektora, obsada kadrowa w dziale penitencjarnym jest dość dobra, jednakże zwiększenie liczby etatów o jeden pozwoliłoby na uzyskanie jeszcze wyższego poziomu działalności penitencjarnej.

Osoby, które o to proszą, są systematycznie przyjmowane przez kierownictwo Aresztu. Dyrektor systematycznie wizytuje cele mieszkalne oraz inne pomieszczenia, w których osoby pozbawione wolności przebywają lub pracują.

Osoby pozbawione wolności mogą bez trudności korzystać z przepisów prawa regulujących wykonywanie kary pozbawienia wolności i tymczasowego aresztowania. Mankamentem było jednak to, że osoby przyjęte do Aresztu i przebywające celach przejściowych nie były zapoznawane z tymi przepisami. Miały one możliwość zapoznania się jedynie z treścią obowiązującego w Areszcie porządku wewnętrznego.

Chociaż od osób pozbawionych wolności nie przyjęto zastrzeżeń do postanowień porządku wewnętrznego, to niektóre jego przepisy budziły wątpliwości. Należały do nich regulacje dotyczące: korzystania przez osoby pozbawione wolności z własnej bielizny, odzieży i obuwia, poczęstunku podczas widzeń, dostarczania paczek i korzystania z samoinkasującego aparatu telefonicznego oraz upoważnienie

kierownika działu penitencjarnego do przyznawania osobom pozbawionym wolności niektórych nagród.

Osoby objęte rozmowami nie występowały z pisemnymi skargami dotyczącymi działalności administracji Aresztu.

8. Nagradzanie i karanie

Skazanym i tymczasowo aresztowanym przyznaje się więcej nagród i ulg niż wymierza kar dyscyplinarnych. Najczęściej popełniane przez te osoby przekroczenia są związane z niedozwolonym kontaktowaniem się z osobami postronnymi i między sobą.

W pierwszym kwartale bieżącego roku skazanym udzielono łącznie 24 zezwolenia na czasowe opuszczenie Aresztu. Przeważały wśród nich widzenia poza terenem Aresztu na okres nie przekraczający jednorazowo 30 godzin (przyznano ich 13) i zezwolenia na opuszczenie zakładu karnego bez dozoru na okres nie przekraczający jednorazowo 14 dni (przyznano ich 5). Nie odnotowano niepowodzeń – wszyscy skazani wrócili do Aresztu w wyznaczonym terminie (podobnie było w roku ubiegłym).

W tym samym okresie nie została wymierzona kara dyscyplinarna umieszczenia w celi izolacyjnej. W roku ubiegłym wykonano 9 tych kar dyscyplinarnych.

Cztery osoby, spośród tych, z którymi rozmawiano, zostały ukarane dyscyplinarnie. Nie wnosiły one zastrzeżeń do podjętych względem nich decyzji.

9. Stosowanie środków przymusu bezpośredniego

Konieczność stosowania wobec osób pozbawionych wolności środków przymusu bezpośredniego ma w roku bieżącym miejsce rzadko. Zastosowano je bowiem tylko raz.

W dniu 5 marca br. wobec jednego ze skazanych zastosowano umieszczenie w celi zabezpieczającej połączone z użyciem siły fizycznej. Powodem zastosowania tych środków było usiłowanie dokonanie przez tego skazanego zamachu na życie lub zdrowie własne.

Ze stosownej dokumentacji wynikało, że skazany był umieszczony w celi zabezpieczającej od godz. 1.15 do godz. 14.58. Był on badany przez lekarza w trakcie i po zakończeniu stosowania środków przymusu bezpośredniego, który nie stwierdził u niego obrażeń ciała. Dyrektor stwierdził, że środki przymusu bezpośredniego były stosowane prawidłowo.

W roku 2006 środki przymusu bezpośredniego zastosowano wobec 12 osób. Były to przypadki umieszczenia w celi zabezpieczającej - 8 osób i założenia kajdan

wobec jednej, stosując przy tym siłę fizyczną oraz użycia siły fizycznej – 4 osoby. Powodami zastosowania tych środków były: groźne zakłócenie spokoju i porządku (7), rażące nieposłuszeństwo (5), zamach na życie lub zdrowie własne (2) i gwałtowne niszczenie mienia (1).

W Areszcie jest jedna cela zabezpieczająca. Jej stan oraz wyposażenie nie budziły zastrzeżeń. Do pomieszczenia bramowego dochodzi dźwięk i obraz telewizyjny z tej celi. Umieszczenie skazanego w celi zabezpieczającej zostało nagrane i zarchiwizowane.

10. Zatrudnienie

Zatrudnienie osób pozbawionych wolności ogranicza się do prac administracyjno-gospodarczych. Odpłatnie było zatrudnionych 25 osób, łącznie na 1,63 etatu oraz 10 nieodpłatnie. Zdecydowaną większość zatrudnionych - 29 - stanowili skazani. Obecnie nie ma realnych możliwości zwiększenia zatrudnienia.

Tylko dwóch rozmówców było zatrudnionych (nieodpłatnie). Nie wnosili oni zastrzeżeń do warunków pracy.

11. Działalność kulturalno-oświatowa i sportowa

W Areszcie stosuje się podstawowe formy zajęć kulturalno-oświatowych i sportowych. Mimo przebudowania udało się zachować świetlicę. Osoby pozbawione wolności dwa-trzy razy w tygodniu korzystają z zajęć w świetlicy, w której znajduje się odbiornik telewizyjny i stół do tenisa stołowego. W większości cel mieszkalnych znajdują się odbiorniki telewizyjne stanowiące na ogół własność tych osób. Areszt jest radiofonizowany. W programie radiowęzła, oprócz retransmisji audycji radiowych, znajdują się audycje własne, poświęcone problematyce środowiskowej oraz prezentujące obowiązujące przepisy prawa.

W bibliotece znajduje się 3 426 woluminów. Czytelnictwo książek cieszy się zainteresowaniem (książki systematycznie czyta ok. 65 % osób pozbawionych wolności). Areszt współpracuje z Miejską Biblioteką Publiczną w Giżycku, korzystając także z jej zasobów (na ogół raz w kwartale są przekazywane książki z tej Biblioteki).

Ilość prasy zakupywana przez administrację jest raczej symboliczna, ponieważ ogranicza się do jednego egzemplarza „Rzeczpospolitej” i „Gazety Olsztyńskiej” (dzienniki te są dostępne w świetlicy). Areszt otrzymuje zwroty prasy, najczęściej czasopism „Focus” i „Tygodnika Giżyckiego”. Osoby pozbawione wolności mogą prenumerować prasę ze środków własnych.

Sporo miejsca w omawianej działalności zajmuje realizacja programów edukacyjnych poświęconych, między innymi, likwidowaniu zachowań agresywnych

(Metoda Art), profilaktyce uzależnień oraz promocji zdrowego trybu życia, uczeniu się posługiwaniu sprzętem komputerowym, a także dostarczaniu osobom pozbawionym wolności wiedzy historycznej i społecznej. Areszt współpracuje z grupą Anonimowych Alkoholików, której przedstawiciele spotykają się ze skazanymi.

Zdaniem 12 z 15 rozmówców, stworzone im możliwości korzystania z książek i prasy były dobre i dość dobre. Jedna osoba uznała je jako raczej złe, natomiast dwie nie miały w tej sprawie swojego zdania (nie były one zainteresowane czytelnictwem książek). Wśród wypowiedzi uwagę zwracało zadowolenie z książek, które można wypożyczyć w bibliotece.

Większość rozmówców (9) również pozytywnie oceniła inne formy działalności kulturalno-oświatowej i sportowej, przy czym odnosiło się to zwłaszcza do możliwości korzystania w celach mieszkalnych z odbiorników telewizyjnych. W opinii dwóch osób omawiane formy zajęć były znośne, a pozostałe dwie nie miały w tej sprawie zdania.

12. Posługi religijne

Dyrektor Aresztu podpisał Umowę o wykonywaniu w Areszcie posług religijnych z księdzem z pobliskiej parafii.

Msze Św. są odprawiane w świetlicy i uczestniczy w nich na ogół ok. 10 osób.

Przedstawiciele Świadków Jehowy przybywają do Aresztu, gdy przebywają w nim wyznawcy tego wyznania. Areszt odwiedzają także przedstawiciele Kościoła Zielonoświątkowego.

Żaden z rozmówców nie zgłosił zastrzeżeń do korzystania z posług religijnych, przy czym niektórzy nie byli korzystaniem z nich zainteresowani.

13. Wybrane zagadnienia bezpieczeństwa osób pozbawionych wolności

W ocenie dyrektora Aresztu, skazanym i tymczasowo aresztowanym udaje się zapewnić bezpieczeństwo osobiste. Osoby uczestniczące w podkulturze więziennej umieszcza się w celach wspólnie z nieuczestniczącymi w niej, chyba że względy bezpieczeństwa przemawiają za zastosowaniem odstępstwa od tej zasady.

Z informacji dyrektora wynikało, że w podkulturze więziennej uczestniczy ok. 20% osób przebywających w Areszcie, przy czym nie notuje się poważniejszych wydarzeń na tle lub w związku z nią. Uczestnictwo w podkulturze ma przede wszystkim charakter deklaracyjny. Od pewnego czasu o pozycji w strukturze nieformalnej świadczy przede wszystkim status materialny skazanego lub tymczasowo aresztowanego, a także bycie uczestnikiem przestępczości zorganizowanej. W grupie osób, z którymi rozmawiano, przynależność do podkultury więziennej zadeklarowały 3 osoby.

Wszyscy rozmówcy stwierdzili, że nie obawiają się zagrożeń dla swojego bezpieczeństwa osobistego.

Zbyt wielkiego problemu nie stanowi samoagresja osób pozbawionych wolności. W roku bieżącym nie odnotowano w ogóle takich wypadków, a w roku ubiegłym jeden (było to samouszkodzenie dokonane przez skazanego recydywistę penitencjarnego).

14. Przygotowanie osób pozbawionych wolności do życia po zwolnieniu

Pomoc postpenitencjarna koncentruje się w szczególności na udzielaniu stosownej pomocy osobom zwalnianym z Aresztu. Dla ilustracji, w 2006 r. 125 osób zwolnionych otrzymało zapomogi pieniężne w łącznej kwocie 5 789,19 zł (średnio 46,31 zł), 27 w formie pomocy rzeczowej, w tym stosownej do pory roku bielizny, odzieży i obuwia, o wartości 2 011,19 zł (średnia wartość wyniosła 74,48 zł). Bilety kredytowe PKP na przejazd do miejsca zamieszkania wydano 25 osobom zwolnionym. Jednej osobie udzielono pomocy, w tym finansowej, w uzyskaniu dowodu osobistego.

Ze środków przeznaczonych na pomoc postpenitencjarną zostały pokryte koszty trzech kursów przygotowania zawodowego (glazurnika, malarskiego i obsługi komputera), które ukończyło 32 skazanych (koszt tych kursów wyniósł 10 440 zł). Również w roku bieżącym planuje się zorganizowanie kolejnych kursów.

W 2006 r. roku sąd penitencjarny zwolnił warunkowo 9 skazanych, w tym 7 w wyniku wniosku dyrektora Aresztu. Sąd nie uwzględnił jednego wniosku dyrektora i 23 spośród 25 wniosków skazanych. Wśród osób zwolnionych warunkowo, 6 odbywało karę w systemie programowanego oddziaływania i 3 w systemie zwykłym. W pierwszym kwartale br. sąd zwolnił warunkowo 5 skazanych, wszystkich w następstwie wniosku dyrektora. Przedstawicielem administracji na posiedzeniach sądu penitencjarnego jest dyrektor.

Obecnie trzech skazanych jest objętych przygotowaniem do życia po zwolnieniu, na podstawie art. 164 Kodeksu karnego wykonawczego.

Przygotowaniu skazanych i tymczasowo aresztowanych do zwolnienia służy realizacja programu edukacyjnego poświęconego aktywizacji zawodowej.

15. Uwagi ogólne i wnioski

Poczynione przez przedstawicieli Rzecznika Praw Obywatelskich ustalenia pozwalają na stwierdzenie, że prawa osób pozbawionych wolności przebywających w Areszcie Śledczym w Giżycku są przestrzegane. Podkreślenia wymaga w szczególności praworządne traktowanie osób pozbawionych wolności przez funkcjonariuszy i pracowników oraz dbałość o właściwe realizowanie przysługujących

im praw, czemu dały one wyraz w swoich wypowiedziach. Pozytywnie ocenić również trzeba organizowanie dla osób pozbawionych wolności kursów zawodowych oraz innych zajęć edukacyjnych.

Znaczący wpływ na funkcjonowanie Aresztu ma utrzymujące się od kilku lat przełudnienie oraz jego różnorodne konsekwencje dotyczące tak personel penitencjarny, jak i osoby pozbawione wolności. Niektóre stwierdzone nieprawidłowości, jak np. brak izby chorych, są efektem przełudnienia. Biuro Rzecznika Praw Obywatelskich oczekuje na stanowisko Centralnego Zarządu Służby Więziennej w sprawie rezygnacji w niektórych zakładach karnych i aresztach śledczych z pomieszczeń niezbędnych do ich właściwego funkcjonowania, jak również odpowiedniego dostosowania Karty Praw Pacjenta do sytuacji pacjenta pozbawionego wolności, stąd odniesienie się do tych kwestii nastąpi w późniejszym terminie.

Pozytywnie oceniając działalność administracji Aresztu, za potrzebne uznaje się:

- 1) dokonanie sugerowanych w rozmowie z dyrektorem zmian w zarządzeniu Nr 2/2007 r. z dnia 7 marca 2007 r. w sprawie porządku wewnętrznego;
- 2) zapoznavanie osób przyjętych do Aresztu z podstawowymi aktami prawnymi dotyczącymi wykonywania kary pozbawienia wolności i tymczasowego aresztowania podczas ich pobytu w celi przejściowej;
- 3) podjęcie, w miarę możliwości, działań mających na celu przebudowanie kącików sanitarnych, ponieważ nie zapewniają one możliwości niekrępującego korzystania ze znajdujących się w nich urządzeń;
- 4) mobilizowanie części osób pozbawionych wolności do większej dbałości o stan czystości i porządku w celach mieszkalnych.

W związku z wyżej przedstawionymi wnioskami, Dyrektor Generalny Służby Więziennej zaznaczył, iż zmiana przeznaczenia części pomieszczeń jednostek penitencjarnych, w tym świetlic, czy izb chorych, wynika z utrzymującego się od połowy 2000 r. przełudnienia zakładów karnych i aresztów śledczych. Przekazał także, że Karta Praw Pacjentów została udostępniona osadzonemu z Aresztu Śledczego w Giżycku zgodnie z komunikatem Ministra Zdrowia i Opieki Społecznej z dnia 11 grudnia 1998 r. w sprawie przekazania do publicznej informacji Karty Praw Pacjenta. Jeżeli chodzi o problem niezabudowanych kącików sanitarnych, kierownictwo jednostki zobowiązało się do opracowania projektu ich zabudowy. W 2008 r. po przeprowadzeniu inwentaryzacji kanałów wentylacyjnych, rozpocznie się ich zabudowa ze środków finansowych, jakimi dysponuje Areszt Śledczy w Giżycku.

XI. Informacja o czynnościach przeprowadzonych z upoważnienia Rzecznika Praw Obywatelskich w Areszcie Śledczym w Elblągu.

1. Wprowadzenie

W celu ustalenia stanu poszanowania praw osób pozbawionych wolności, do Aresztu Śledczego w Elblągu (zwanego dalej Aresztem), mieszczącego się przy ulicy 12 Lutego 14a, udał się pracownik Zespołu Prawa Karnego Wykonawczego w Biurze Rzecznika Praw Obywatelskich.

W dniu 12-13 marca 2007 r. przeprowadził on następujące czynności:

- wysłuchał informacji kierownika działu penitencjarnego, który zastępował dyrektora, o funkcjonowaniu i problemach Aresztu;
- przeprowadził rozmowy z innymi funkcjonariuszami i pracownikami;
- obejrzał teren i niektóre pomieszczenia Aresztu, w szczególności: wybrane cele mieszkalne, celę zabezpieczającą, świetlicę, ambulatorium, kuchnię, salę widzeń, miejsca do odbywania spacerów, pomieszczenia gospodarcze oraz wartownię;
- przeprowadził w cztery oczy rozmowy z 10 osobami pozbawionymi wolności, według specjalnie przygotowanego w tym celu kwestionariusza, ukierunkowanego na poznanie ich opinii o przestrzeganiu przysługujących im praw;
- zapoznał się w potrzebnym zakresie z dokumentacją penitencjarną.

Dokonane czynności były w szczególności ukierunkowane na ocenę realizacji uwag i wniosków zawartych w informacji o czynnościach przeprowadzonych w Areszcie Śledczym w Elblągu w dniu 8 maja 2002 r. Dotyczyły one w szczególności: podjęcia gruntownej modernizacji najniższej kondygnacji budynku mieszkalnego, przywrócenia pierwotnej funkcji pomieszczeniom świetlic i izby chorych, poprawienia estetyki cel mieszkalnych, co odnosiło się zwłaszcza do cel przejściowych, zapoznawania osób pozbawionych wolności przebywających w celach przejściowych z obowiązującymi przepisami prawa, wyposażenia cel mieszkalnych w tekst obowiązującego w Areszcie porządku wewnętrznego, potrzeby większej dbałości o utrzymanie w nich czystości i porządku, przeanalizowania oferowanego osobom pozbawionym wolności wyżywienia pod kątem dokonania ewentualnych zmian oraz umożliwienia osobom pozbawionym wolności wglądu do Karty Praw Pacjenta.

Poczynione w trakcie powyższych czynności ustalenia zostały wstępnie omówione z kierownictwem jednostki.

2. Ogólna charakterystyka Aresztu

W Areszcie osadza się tymczasowo aresztowanych pozostających do dyspozycji Prokuratury Rejonowej i Prokuratury Okręgowej w Elblągu, Wojskowej Prokuratury Garnizonowej w Elblągu oraz Sądu Rejonowego i Sądu Okręgowego w Elblągu oraz skazanych i ukaranych wzywanych do udziału w czynnościach procesowych przez wyżej wymienione organy. Funkcjonuje tu także oddział terapeutyczny dla skazanych uzależnionych od środków odurzających lub środków psychotropowych oraz oddział zakładu karnego typu zamkniętego dla skazanych dorosłych i młodocianych.

Areszt dysponuje 241 miejscami, w tym 39 miejsc liczy oddział terapeutyczny. W dniu 12 marca 2007 r. przebywało w nim 285 osób pozbawionych wolności (zaludnienie wynosiło zatem 118 %). Było wśród nich 224 skazanych, 59 tymczasowo aresztowanych i 2 ukaranych. Wśród skazanych było 159 odbywających karę po raz pierwszy, 45 recydywistów penitencjarnych i 20 młodocianych. W systemie programowanego oddziaływania karę odbywało 125 skazanych, 60 w zwykłym i 39 w terapeutycznym. Wśród osób pozbawionych wolności, 2 zostały zaliczone do kategorii stwarzających poważne zagrożenie społeczne albo poważne zagrożenie dla bezpieczeństwa aresztu śledczego.

Dla porównania, w dniu 8 maja 2002 r. w Areszcie przebywało 261 osób. Przeludnienie utrzymuje się z niewielkimi przerwami od początku 2000 r., jednakże nie przekroczyło ono 25%.

Ustalane przez dyrektora porządki wewnętrzne w Areszcie (odrębny obowiązuje w oddziale terapeutycznym) prawidłowo i wyczerpująco regulują organizację życia. Na podkreślenie zasługuje poprawność językowa i zrozumiałość treści zawartych w obu porządkach, jak również zawarcie w nich, między innymi, sugestii dotyczących szkodliwości używania wyrobów tytoniowych, jak również wyczerpujących informacji o tym, czego nie można posiadać w celi mieszkalnej i czego zabrania się ze względów bezpieczeństwa.

III. Realizacja wniosków zawartych w Informacji o czynnościach przeprowadzonych z upoważnienia Rzecznika Praw Obywatelskich w 2002 r.

1. Podjęcie gruntownej modernizacji najniższej kondygnacji budynku mieszkalnego oraz poprawienie estetyki cel mieszkalnych.

Po czynnościach przeprowadzonych z upoważnienia Rzecznika Praw Obywatelskich w Areszcie przeprowadzono wiele przedsięwzięć modernizacyjnych i remontowych, wśród których były między innymi: wyremontowanie 89 cel mieszkalnych, wymalowanie dyżurek oddziałowych i wychowawców, a także wyremontowanie pomieszczeń kuchennych i ambulatorium oraz korytarzy

oddziałów mieszkalnych. W 2005 r. wybudowano nowe pola spacerowe (jest to pięć połączonych ze sobą boksów spacerowych) oraz bezpieczne przejście do Sądu (osoby udające się na czynności procesowe są konwojowane pieszo, bezpośrednio z Aresztu).

Najniższa kondygnacja budynku mieszkalnego została poddana gruntownej modernizacji. Przypomnieć trzeba, że jej stan był zły, przy czym dotyczyło to zarówno stanu korytarza, jak i cel mieszkalnych. Cele wymagały nie tylko malowania, lecz także zlikwidowania ubytków tynku na ścianach i sufitach; zniszczone były podłogi i obskurne kąpiki sanitarne. Wszystkie te mankamenty zostały usunięte.

2. Przywrócenie pierwotnej funkcji pomieszczeniom świetlic i izby chorych.

W 2002 r. stwierdzono, że w związku z przeludnieniem Aresztu zrezygnowano z niektórych pomieszczeń niezbędnych do jego prawidłowego funkcjonowania, to jest z dwóch z trzech funkcjonujących świetlic oraz zamieniono na cele mieszkalne pomieszczenia izby chorych i tzw. izolatki. Obecnie sytuacja w zasadzie nie zmieniła się, chociaż swoją pierwotną rolę spełnia izolatka.

Funkcjonowanie tylko jednej świetlicy pozwala na przyjęcie zasady, że wszystkie osoby pozbawione wolności korzystają przynajmniej raz w tygodniu z zajęć świetlicowych. Z jednej strony zasługuje to na pozytywną ocenę, z drugiej jednak zwiększenie liczby świetlic pozwoliłoby na lepsze organizowanie tym osobom czasu wolnego.

Pomieszczenie izby chorych jest traktowane jako standardowa cela mieszkalna, w której zamieszkuje 8 osób. Trzeba także podkreślić, że usytuowanie takiej celi w kompleksie ambulatorium utrudnia jego funkcjonowanie.

3. Zapoznavanie osób pozbawionych wolności, przebywających w celach przejściowych, z obowiązującymi przepisami prawa.

W celach przejściowych nie było tekstu Kodeksu karnego wykonawczego oraz regulaminów organizacyjno-porządkowych wykonywania kary pozbawienia wolności i tymczasowego aresztowania, jak również nie zapoznavano przebywających w nich osób z tymi aktami prawnymi w inny sposób. Identyczną sytuację zastałem obecnie. Osoby przebywające w celach przejściowych w rozmowie potwierdziły, że podczas pobytu w Areszcie mogły zapoznać się jedynie z tekstem obowiązującego w nim porządku wewnętrznego.

4. Wyposażenie cel mieszkalnych w tekst porządku wewnętrznego.

We wszystkich wizytowanych celach mieszkalnych znajdował się tekst obowiązującego w Areszcie porządku wewnętrznego.

5. Przeanalizowanie oferowanego osobom pozbawionym wolności żywienia pod kątem dokonania w nim ewentualnych zmian.

Niektóre osoby, z którymi rozmawiano w 2002 r. (blisko 25%), zgłaszały zastrzeżenia do żywienia, podnosząc zwłaszcza, że porcje żywnościowe były za małe i że jest ono niesmaczne, jak również skarżyły się na nieotrzymywanie do śniadania i kolacji żadnego napoju. Obecnie do żywienia nie przyjęto praktycznie żadnych zastrzeżeń, o czym w dalszej części niniejszej Informacji.

W dniu 12 marca 2007 r. osoby pozbawione wolności otrzymały (dla normy P) - na śniadanie: chleb, masło roślinne, blok śniadaniowy (jest to rodzaj mielonki) i herbatę; na obiad: krupnik, bigos i ziemniaki; na kolację: chleb, masło roślinne i herbatę.

6. Umożliwienie osobom pozbawionym wolności wglądu do Karty Praw Pacjenta.

W ambulatorium, w widocznym miejscu została wywieszona broszura zatytułowana „Poznaj swoje prawa”, zawierające podstawowe prawa pacjentów, według stanu prawnego na dzień 1 czerwca 2000 r. Nie można przyjąć, że wywieszenie tej broszury oznacza właściwe zrealizowanie zawartego w Informacji wniosku.

IV. Inne ustalenia

1. Coraz lepiej przedstawia się sytuacja w zatrudnieniu osób pozbawionych wolności. W 2006 r. nastąpił wzrost zatrudnienia - przy pracach administracyjno-gospodarczych zatrudniano odpłatnie średnio 35 skazanych (na 26 etatach) i nieodpłatnie 22 skazanych i tymczasowo aresztowanych. Największy wzrost nastąpił w zatrudnieniu odpłatnym na zewnątrz Aresztu, ponieważ średnio zatrudniano 15 skazanych.

Kontynuowano ponadto nieodpłatne zatrudnienie skazanych na rzecz organów administracji publicznej, między innymi w szkołach, Specjalnym Ośrodku Szkolno-Wychowawczym w Elblągu, Żłobku Miejskim w Elblągu oraz w Sądzie Okręgowym w Elblągu. Kilku skazanych wykonuje prace na cele charytatywne w mieszczących się w Elblągu: Fundacji Końskie Zdrowie, Stowarzyszeniu Razem i Hospicjum im. Aleksandry Gabrysiak.

2. W oddziale terapeutycznym przebywało 39 skazanych (38 dorosłych i 1 młodocianych). Na przyjęcie do tego oddziału oczekuje 139 skazanych, głównie z zakładów karnych i aresztów śledczych z północnej części kraju; ostatni zgłoszeni zostaną przyjęci w końcu 2008 r.

Personel oddziału stanowią: kierownik, psycholog, wychowawca, oraz trzech terapeutów. W oddziale znajdują się obecnie dwa pomieszczenia do zajęć terapeutycznych (niebawem do użytku zostanie oddane jeszcze jedno).

W stosowanych wobec skazanych oddziaływaniach uwzględnia się także ich plany na przyszłość, wśród których jest udzielanie im informacji o poradniach i ośrodkach, w których mogą uzyskać pomoc po zwolnieniu. W razie warunkowego zwolnienia sąd nakłada na nich na ogół obowiązek powstrzymania się od nadużywania środków odurzających lub kontynuowania leczenia. Do tej pory w oddziale terapeutycznym nie było przypadku zwrócenia się skazanego o zastosowanie względem niego dozoru sądowego kuratora zawodowego na podstawie art. 167 § 1 Kodeksu karnego wykonawczego.

3. W 2006 r. 65 skazanych zostało zwolnionych warunkowo przez sąd penitencjarny, w tym 33 w wyniku wniosków dyrektora Aresztu i 32 w następstwie swoich wniosków. Sąd uwzględnił wszystkie wnioski dyrektora o to zwolnienie, natomiast nie uwzględnił 105 wniosków skazanych. W ostatnich trzech latach stopniowo wzrastała liczba skazanych warunkowo zwolnionych i wynosiła odpowiednio 29, 45 i 65. Wyraźnie wzrastała w tym okresie także liczba wniosków dyrektora o to zwolnienie, ponieważ wynosiła odpowiednio 1, 7 i 33 (również w latach 2004 – 2005 Sąd uwzględnił wszystkie wnioski dyrektora).

W roku minionym, 29 spośród 33 skazanych zwolnionych warunkowo w wyniku wniosku dyrektora korzystało wcześniej z najwyższych nagród.

4. W 2006 r. skazanym udzielono łącznie 181 zezwoleń na czasowe opuszczenie Aresztu, wśród których przeważały zezwolenia na widzenie bez dozoru, poza obrębem zakładu karnego, na okres nie przekraczający jednorazowo 30 godzin, których przyznano 80 i zezwolenia na opuszczenie zakładu karnego bez dozoru, na okres nie przekraczający jednorazowo 14 dni, których przyznano 64. Nie odnotowano żadnego niepowodzenia - wszyscy skazani, którzy korzystali z zezwoleń na czasowe opuszczenie Aresztu wrócili w terminie. Podobnie jest w roku bieżącym (do 12 marca), z tym jednak, że do tej pory udzielono 13 takich zezwoleń.

Osobom pozbawionym wolności przyznaje się więcej nagród niż wymierza kar dyscyplinarnych. W 2006 r. wykonano 10 kar umieszczenia w celi izolacyjnej, natomiast w roku bieżącym 3.

5. Pomoc postpenitencjarna koncentruje się przede wszystkim na udzielaniu odpowiedniego wsparcia osobom zwalnianym z Aresztu. W 2006 r. 60 osobom zwolnionym udzielono zapomóg pieniężnych na kwotę 4 610 zł (średnia wartość tej zapomogi wyniosła 76,83 zł) oraz 35 w formie bielizny, odzieży i obuwia na kwotę 1 476,88 zł (średnia wartość tej pomocy wyniosła 42,20 zł). Bilety kredytowe PKP na przejazd do miejsca zamieszkania wydano 25 osobom. W minionym roku

udzielono także 24 osobom w uzyskaniu przez nie dowodów osobistych, przeznaczając na ten cel 810 zł.

Ze środków przeznaczonych na świadczenie pomocy postpenitencjarnej sfinansowano także, między innymi, dwa kursy zawodowe konserwatora z uprawnieniami elektrycznymi, w którym uczestniczyło 10 osób i kucharza, w którym uczestniczyło 6 osób oraz zajęcia edukacyjne z zakresu zagrożeń uzależnieniem od alkoholu i narkotyków. W tych ostatnich zajęciach uczestniczyło 51 osób.

W minionym roku 6 skazanych zostało objętych przygotowaniem do zwolnienia na podstawie art. 164 § 1 Kodeksu karnego wykonawczego. W roku bieżącym tymi przygotowaniem został objęty jeden skazany.

6. Rzadko dochodzi do konieczności stosowania wobec osób pozbawionych wolności środków przymusu bezpośredniego. W roku ubiegłym środki te zastosowano trzykrotnie. W roku bieżącym odnotowano dwa takie wypadki - w obu zastosowano umieszczenie w celi zabezpieczającej połączone z użyciem siły fizycznej. W pierwszym wobec tymczasowo aresztowanego, który usiłował dokonać zamachu na zdrowie innej osoby, a w drugim wobec skazanego z powodu zademonstrowania przez niego rażącego nieposłuszeństwa.

Z analizy protokołów zastosowania środków przymusu bezpośredniego wynikało ponadto, że umieszczenie obu osób w celi zabezpieczającej nie trwało długo - jedna z nich przebywała w tej celi od 14.35 do 15.29, druga natomiast od 6.39 do godz. 14. 45. Obie osoby były badane przez lekarza w trakcie i po zakończeniu stosowania tych środków, jak również miały kontakt z psychologiem. Dyrektor Aresztu po zapoznaniu się z dokumentacją i przeprowadzeniu rozmów z tymi osobami nie stwierdził nieprawidłowości w stosowaniu względem nich środków przymusu bezpośredniego.

Nie budził zastrzeżeń stan celi zabezpieczającej.

7. Areszt ściśle współpracuje z Elbląską Uczelnią Humanistyczno-Ekonomiczną w Elblągu. W ramach tej współpracy niektórzy studenci pedagogiki resocjalizacyjnej Uczelni odbywają w Areszcie indywidualne miesięczne praktyki, a wszyscy mają dziesięciogodzinne zajęcia, w czasie których zapoznają się z wybranymi problemami wykonywania kary pozbawienia wolności i tymczasowego aresztowania.

V. Wypowiedzi osób pozbawionych wolności

1. Warunki bytowe

Warunki bytowe jako dobre uznało 6 rozmówców, w ocenie 2 były one znośne, jeden z nich nie miał w tej sprawie swojego zdania. W ocenie innego te

warunki były złe z powodu utrzymującego się w Areszcie przełudnienia. Nie przyjęto w tej sprawie innych uwag.

2. Wyżywienie

W ocenie większości rozmówców - 8 - otrzymywane przez nich wyżywienie było dobre (niektórzy określali je jako wręcz bardzo dobre). Dwie pozostałe osoby uznały wyżywienie jako znośne, z tym, że tylko jedna z nich skonkretyzowała swoje zastrzeżenia twierdząc, że niektóre posiłki są niekiedy zbyt tłuste.

Spośród osób, z którymi rozmawiano, tylko 2 dokonywały zakupów w kantynie, nie wnosząc żadnych zastrzeżeń do asortymentu i cen sprzedawanych tam artykułów. Niektóre osoby sygnalizowały, że z ich punktu widzenia najlepszym rozwiązaniem jest możliwość dokonania dla nich zakupów przez najbliższych przy okazji widzeń. Osoby odwiedzające mogą podczas widzenia dokonać zakupów na kwotę do 100 zł, a skazani i tymczasowo aresztowani mogą zabrać ze sobą do cel mieszkalnych nie spożyte podczas widzenia artykuły.

Nie przyjęto uwag dotyczących możliwości otrzymywania paczek. Dwie osoby ich nie otrzymywały.

3. Kontakty z najbliższymi

Od większości rozmówców (7) nie przyjąłem żadnych uwag krytycznych do widzeń. Jako złe określił je jeden z tymczasowo aresztowanych, z powodu otrzymywania zgody na widzenie tylko w sposób uniemożliwiający bezpośredni kontakt z osobą odwiedzającą (chodziło mu przede wszystkim o niekorzystanie w takiej sytuacji z tzw. poczęstunku). Tymczasowo aresztowani nie wnosili uwag do częstotliwości uzyskiwania zgody na widzenie - mieli je raz lub dwa razy w miesiącu. Skazani z kolei, nie wnosili zastrzeżeń do realizacji prawa do korzystania z samoinkasującego aparatu telefonicznego.

Dwóch tymczasowo aresztowanych stwierdziło, że zbyt długo oni lub adresaci oczekują na korespondencję („trwa to najczęściej tydzień”). Niezależnie od tego, że trudno podzielić ten zarzut, kierownik działu penitencjarnego zapewnił, że korespondencja tymczasowo aresztowanych jest bez zwłoki przekazywana organom, do dyspozycji których pozostają (organy te następnie same przesyłają korespondencję adresatom).

4. Opieka medyczna

Opieka medyczna była w ocenie większości osób dobra. Tylko jedna osoba uznała ją jako znośną i jedna nie miała w tej sprawie zdania, ponieważ była zdrowa i nie korzystała ze świadczeń zdrowotnych. Zostało zgłoszone tylko jedno zastrzeżenie, że „wszystko leczy się środkami przeciwbólowymi”, jednakże rozmówca nie potrafił bardziej precyzyjnie określić tego zarzutu.

5. Traktowanie osób pozbawionych wolności

Wszystkie osoby, z którymi rozmawiałem, twierdziły, że są dobrze traktowane przez funkcjonariuszy i pracowników Służby Więziennej. Jeden z rozmówców wskazywał tylko na zbyt dużą ostrożność przełożonych we wnioskowaniu o przyznanie nagród.

Rozmówcy pozytywnie wypowiadali się o postawie wobec nich wychowawców, podkreślając ich kompetencje i gotowość niesienia pomocy. (W dziale penitencjarnym pracuje 8 osób — kierownik, 6 wychowawców, z których 5 bezpośrednio ze skazanymi i tymczasowo aresztowanymi i psycholog).

Niezbyt często dochodzi do konieczności wymierzania osobom pozbawionym wolności kar dyscyplinarnych. Spośród moich rozmówców tylko jeden (skazany) został ukarany dyscyplinarnie. Żalił się on na wymierzenie mu dwóch kar dyscyplinarnych. Po wyjaśnieniu okazało się, że oprócz wymierzenia mu kary za posiadanie w celi mieszkalnej przyrzędu do wykonywania tatuażu, został również wycofany z zatrudnienia, co również uznawał za tego rodzaju karę.

6. Zatrudnienie

Tylko dwóch rozmówców było zatrudnionych nieodpłatnie, przy pracach porządkowych w oddziale mieszkalnych. Nie wnosili oni uwag do wykonywanej przez siebie pracy.

7. Działalność kulturalno-oświatowa i sportowa

Zdaniem 8 rozmówców, stworzone im możliwości korzystania z czytelnictwa książek i prasy były dobre i dość dobre. Zainteresowania czytelnictwem książek nie przejawiały dwie osoby. Wszystkie osoby pozytywnie oceniły inne formy działalności kulturalno-oświatowej, na co zasadniczy wpływ miała możliwość oglądania w celi mieszkalnej telewizji bez ograniczeń (brak odbiornika telewizyjnego w celi sygnalizowała tylko jedna osoba).

Osoby pozbawione wolności pozytywnie wypowiadały się o zajęciach świetlicowych - korzystały z nich raz w tygodniu z zajęć w świetlicy. Podczas tych zajęć miały możliwość wypożyczenia książek bezpośrednio w bibliotece, przeczytania prasy oraz obejrzenia telewizji lub gry w tenisa stołowego.

8. Posługi religijne

Żaden z rozmówców nie zgłosił zastrzeżeń do korzystania z posług religijnych, przy czym niektórzy nie byli tym zainteresowani. Osoby korzystające z tych posług mogły co tydzień uczestniczyć w Mszy Św., odprawianej w więziennej kaplicy.

9. Inne spostrzeżenia wynikające z rozmów z osobami pozbawionymi wolności

W grupie osób, z którymi rozmawiałem, przynależność do podkultury więziennej zadeklarowały 2 osoby. Wszyscy rozmówcy stwierdzili, że nie obawiali się zagrożeń dla swojego bezpieczeństwa osobistego. Nieuczestniczący w

podkulturze więziennej wypowiadali się, że wspólne przebywanie w celi mieszkalnej z osobami w niej uczestniczącymi nie prowadzi do powstawania sytuacji konfliktowych.

Skazani, którzy odbywali karę w systemie programowanego oddziaływania lub w systemie terapeutycznym oceniali je pozytywnie i na ogół dobrze znali nałożone dla nich zadania do realizacji. Tylko jeden z nich nie miał żadnej wiedzy o indywidualnym programie oddziaływania, chociaż jak się okazało, program został opracowany i następnie zaakceptowany przez komisję penitencjarną.

Jeden z rozmówców, który przebywał uprzednio w zakładach karnych w Sztumie i Kwidzynie wypowiedział się o zmianie postaw skazanych uczestniczących w podkulturze więziennej względem systemu programowanego oddziaływania. W tym pierwszym jest raczej rygorystycznie przestrzegana zasada, że tzw. grypsujący nie powinien decydować się na odbywanie kary w systemie programowanego oddziaływania, natomiast w drugim wolno mu wybrać ten system. Według mojego rozmówcy znaczny wpływ na tę sytuację ma to, że w Zakładzie Karnym w Kwidzynie wybór systemu programowanego oddziaływania daje szansę zatrudnienia.

Tylko dwaj skazani, z którym rozmawiałem, wiedzieli o przysługującym im prawie zwrócenia się do sądu penitencjarnego z wnioskiem o zastosowanie względem niego dozoru sądowego kuratora zawodowego, na podstawie art. 167 § 1 Kodeksu karnego wykonawczego.

VI. Uwagi ogólne i wnioski

Poczynione ustalenia pozwalają na stwierdzenie, że w Areszcie Śledczym w Elblągu są przestrzegane prawa osób pozbawionych wolności.

Zastrzeżeń nie budzi realizacja uwag i wniosków zawartych w Informacji o czynnościach przeprowadzonych z upoważnienia Rzecznika Praw Obywatelskich w dniu 8 maja 2002 r. dotyczących konieczności poprawy warunków bytowych oraz żywienia osób pozbawionych wolności. Na szczególne podkreślenie zasługują dokonania Aresztu w sferze remontowej, w wyniku których zasadniczej poprawie uległy także warunki bytowe panujące w celach mieszkalnych i na korytarzach poszczególnych oddziałów mieszkalnych. Wskaźnikami panującej w Areszcie dobrej atmosfery były również wypowiedzi osób pozbawionych wolności, dotyczące zwłaszcza takich sfer jak traktowanie ich przez funkcjonariuszy i pracowników Służby Więziennej, opieka medyczna i żywienie.

Aktualność zachowują natomiast uwagi i wnioski dotyczące zapoznawania osób pozbawionych wolności przebywających w celach przejściowych z podstawowymi aktami prawnymi regulującymi wykonywanie kary pozbawienia

wolności i tymczasowego aresztowania, umożliwienia im do wglądu Karty Praw Pacjenta oraz przywrócenia pierwotnej funkcji pomieszczeniom świetlic i izby chorych. W dwóch ostatnich sprawach Biuro Rzecznika Praw Obywatelskich zwróci się o zajęcie stanowiska do Dyrektora Generalnego Służby Więziennej.

Za potrzebne uznaje się także informowanie skazanych o możliwości zwrócenia się przed zwolnieniem z zakładu karnego do sądu penitencjarnego z wnioskiem o zastosowanie względem nich dozoru sądowego kuratora zawodowego.

W odpowiedzi na powyższą Informację, kierownictwo Aresztu wskazało, że obowiązujące przepisy nie zobowiązują do zapoznawania osób przebywających w celach przejściowych z podstawowymi aktami prawnymi regulującymi wykonywanie kary pozbawienia wolności, w tym z tekstami Kodeksu karnego wykonawczego oraz regulaminu organizacyjno-porządkowego wykonywania kary pozbawienia wolności. Należy im jedynie umożliwić zapoznanie się z tymi przepisami. W celu prawidłowego realizowania tego obowiązku, dyrektor aresztu zobowiązał wychowawców do przekazywania osadzonym przebywającym w celach przejściowych, na czas niezbędny, tekstów Kodeksu karnego wykonawczego oraz regulaminu wykonywania kary pozbawienia wolności. W celach przejściowych ma być również zamieszczona informacja jakiego rodzaju akty prawne są bezpośrednio dostępne u wychowawców oraz w bibliotece jednostki. Do wiadomości ogółu stosowny komunikat został wyemitowany przez radiowęzeł. Poza tym, broszura informacyjna dotycząca praw pacjenta została zamieszczona na tablicy ogłoszeń w świetlicy, w której organizowane są powszechne zajęcia edukacyjne i sportowe.

Dyrektor jednostki zaznaczył, że w związku z przeludnieniem nie ma możliwości przywrócenia pierwotnych funkcji świetlicy i izbie chorych. Brakuje bowiem jakichkolwiek innych pomieszczeń, które mogłyby zostać zaadoptowane na cele mieszkalne. Centralny Zarząd Służby Więziennej ma świadomość, że takie działanie jest wymuszone utrzymującym się przeludnieniem, jednak podkreśla, że takie rozwiązania traktuje jako doraźne. W rzeczywistości utrudnia ono bowiem realizację oddziaływań penitencjarnych oraz świadczeń zdrowotnych udzielanych osadzonym. Dyrektor Generalny SW podkreślił, że podejmowane są wysiłki o charakterze inwestycyjnym, zmierzające do zmiany tej sytuacji. Najważniejszym z nich jest realizacja programu pozyskania 17000 miejsc zakwaterowania w latach 2006-2009, adaptacja obiektów wojskowych na zakłady karne i areszty śledcze oraz ewentualnie wykorzystanie partnerstwa publiczno-prywatnego w celu pozyskania kapitału prywatnego do budowy jednostek penitencjarnych. Jednocześnie Dyrektor Generalny zaznaczył, że aby poprawić sytuację w zakresie przeludnienia jednostek penitencjarnych, konieczne jest również wprowadzenie innych przedsięwzięć, które

przyczynią się do ograniczenia liczby osób odbywających karę pozbawienia wolności w systemie izolacji więziennej. Można to osiągnąć poprzez wykonywanie kary pozbawienia wolności poza zakładem karnym w systemie dozoru elektronicznego, czy też wprowadzenie tzw. kary weekendowej.

Jeżeli chodzi o propozycję opracowania Karty Praw Pacjenta, uwzględniającej status osób pozbawionych wolności, Dyrektor Generalny SW uznał, że nie ma takiej potrzeby. Osadzeni doskonale znają przysługujące im prawa i dążą do ich respektowania, na co wskazuje liczna korespondencja skargowa dotycząca tej problematyki.

Zgodnie z propozycją przedstawiciela Rzecznika Praw Obywatelskich, kierownictwo Aresztu Śledczego w Elblągu zobowiązało pracowników działu penitencjarnego do informowania skazanych o możliwości zwrócenia się, przed zwolnieniem z zakładu karnego, do sądu penitencjarnego z wnioskiem o zastosowanie względem nich dozoru sądowego kuratora zawodowego.

XII. Informacja o czynnościach przeprowadzonych z upoważnienia Rzecznika Praw Obywatelskich w Areszcie Śledczym w Częstochowie

1. Wprowadzenie

Działając z upoważnienia Rzecznika Praw Obywatelskich w dniach 3 i 6 grudnia 2007 r. do Aresztu Śledczego w Częstochowie udali się pracownicy Zespołu Prawa Karnego Wykonawczego Biura Rzecznika Praw Obywatelskich oraz Zespołu Terenowego w Katowicach:

Celem wizyty było sprawdzenie stopnia poszanowania praw osób pozbawionych wolności oraz realizacji zaleceń, jakie zostały wydane po wizytacji jednostki przeprowadzonej przez pracownika Biura Rzecznika Praw Obywatelskich w styczniu 1996 r.

Przyjęte wówczas wnioski dotyczyły:

- podjęcia działań dla poprawy warunków bytowych, w jakich przebywają osoby pozbawione wolności (zabudowania kąpoków sanitarnych, likwidacji zawilgocenia i zagrzybienia cel mieszkalnych),
- podjęcia przedsięwzięć w celu zmniejszenia zawilgocenia ścian budynku mieszkalnego.

Pozostałe dwa wnioski sporządzone po wizytacji w 1996 r. uległy dezaktualizacji. Dotyczyły one: zwiększenia zasięgu pracy kulturalno-oświatowej oraz rozważenia możliwości stosownego oddziaływania na lekarza, którego postępowanie wywoływało zastrzeżenia osadzonych.

2. Informacje ogólne

Podczas pobytu w Areszcie Śledczym w Częstochowie, zwanego dalej Aresztem, pracownicy Biura Rzecznika Praw Obywatelskich:

1. obejrżeli teren i pomieszczenia Aresztu, w tym:

- część cel mieszkalnych we wszystkich oddziałach mieszkalnych, celę zabezpieczającą oraz celę do wykonywania kary umieszczenia w celi izolacyjnej, cele przeznaczone dla tzw. osadzonych niebezpiecznych, bibliotekę, salę widzeń, tereny spacerowe, kantinę i bufet, kuchnię, pralnię oraz kotłownię;
- przeprowadzili rozmowy w cztery oczy przy pomocy ankiety z 13 losowo dobranymi osadzonymi, mając na uwadze przede wszystkim ich poglądy na temat poszanowania przysługujących im praw;
- dokonali analizy dokumentacji dotyczącej stosowania środków przymusu bezpośredniego.

2. swoje wstępne ustalenia pracownicy Biura Rzecznika Praw Obywatelskich przedstawili dyrekcji Aresztu oraz innym reprezentantom jego kierownictwa, a także wysłuchali uwag i wyjaśnień z ich strony.

3. Warunki bytowe osadzonych

Pojemność Aresztu Śledczego w Częstochowie obliczona została na 238 miejsc. W dniu wizytacji w Areszcie przebywało 290 osadzonych, co oznacza, że zaludnienie wynosiło 118 % pojemności tej jednostki.

Osadzeni to głównie osoby tymczasowo aresztowane - przebywają w trzech oddziałach mieszkalnych. Stan techniczny oddziałów mieszkalnych należy uznać za zadowalający. Podczas wizytacji cel mieszkalnych stwierdzono, że nadal większość kąpoków sanitarnych nie jest w pełni zabudowana. Widoczne są też ślady zawilgocenia ścian i sufitów.

Pomimo wielokrotnego występowania o środki finansowe na przeprowadzenie prac remontowych i adaptacyjnych jednostka nie otrzymuje ich w niezbędnym zakresie. Dotychczas przeprowadzono naprawę dachu w pawilonie mieszkalnym oraz wybudowano dodatkową wieżyczkę wartowniczą po ucieczce trzech osadzonych. W ostatnich latach wykonano również remont łaźni głównej, wymienione zostały główne ciągi instalacji wodnej zasilającej oddziały mieszkalne, przeprowadzono remont pomieszczeń ambulatorium.

Obecnie prowadzone są prace związane z remontem muru zewnętrznego wraz z wykonaniem zabezpieczeń przed działaniem wód gruntowych rzeki Warty.

We własnym zakresie przystosowano na celę mieszkalną świetlicę, wyremontowano kaplicę więzienną, podjęto działania zmierzające do pełnej zabudowy

kąćników sanitarnych, prowadzone są na bieżąco prace remontowe w poszczególnych celach mieszkalnych.

Zakres tych prac jest jednak niewystarczający. Pilnej decyzji wymaga ustalenie, która jednostka penitencjarna w ramach Okręgu Katowickiego będzie świadczyła usługi pralnicze. Istniejąca w Areszcie pralnia więzienna może zostać w każdej chwili wyłączona z użycia. Już w 2003 roku Państwowy Inspektor Sanitarny w Częstochowie wydał decyzję, w której nakazuje przeprowadzenie remontu pomieszczeń pralni. Terminy wykonania tej decyzji były już kilkakrotnie przekładane na prośbę Dyrektora Aresztu.

W podobnie złej sytuacji technicznej jest kotłownia Aresztu, wyposażona w kotły ECA IV. Urządzenia kotłowni cechują się dużą awaryjnością i są przestarzałe.

Pilnej przebudowy wymaga brama i śluza wjazdowa do Aresztu - ze względu na brak możliwości wjazdu specjalistycznego sprzętu ratowniczego i gaśniczego.

W grupie 13 osób, z którymi rozmawiano, uwagi rozmówców dotyczyły głównie przeludnienia w celi – (7 ankietowanych), nie w pełni zabudowanych kąćników sanitarnych – (5 ankietowanych), panującej wilgoci w celach oraz występujących śladów zagrzybienia – (3 ankietowych). W rozmowach wskazano również na wadliwe usytuowanie kaloryferów w celach (zamontowano je przy drzwiach wejściowych). Ankietowani natomiast pozytywnie ocenili zapewniony im dostęp do ciepłej wody w każdej celi mieszkalnej.

Podczas wizytacji cel mieszkalnych stwierdzono, że w wielu z nich występują trzecie kondygnacje łóżek. Nie zamontowano w nich dodatkowych zabezpieczeń przed wypadnięciem oraz drabinek do wchodzenia. Większość cel wymaga także malowania oraz wymiany zużytej stolarki okiennej.

4. Wyżywienie

Podczas wizytacji kuchni Aresztu stwierdzono, że prowadzone są w niej prace remontowe. Dotychczas wymieniono kotły do gotowania oraz zainstalowano nowe szafy chłodnicze do przechowywania produktów. W następnym etapie zaplanowano remont samych pomieszczeń kuchni oraz usprawnienie jej wentylacji.

W dniu wizytacji wyżywienie dietetyczne przygotowywano dla 45 osób. Próbkę posiłków przechowywane były w lodówce w określonej temperaturze.

Spśród 13 objętych rozmowami, tylko 5 osadzonych zgłosiło uwagi dotyczące wyżywienia. Wskazywano na: monotonność posiłków oraz zbyt małe porcje (3 uwagi), wodniste i źle przyprawione zupy (2 uwagi).

Pozostali ankietowani twierdzili przeciwnie, że posiłki są bardzo smaczne i nie zgłaszali żadnych uwag.

Mając na uwadze poprzednie ustalenia należy stwierdzić, że wyżywienie osadzonych nadal utrzymuje się na dobrym poziomie.

5. Opieka medyczna

Opiekę medyczną w Areszcie sprawują:

- kierownik ambulatorium na 0,75 etatu – specjalizacja: choroby wewnętrzne;
- lekarz stomatolog na 0,6 etatu;
- lekarz psychiatra na 0,35 etatu;
- lekarz neurolog i laryngolog zatrudnieni w ramach umowy zlecenia;
- trzy pielęgniarki zatrudnione w pełnym wymiarze czasu pracy.

Ambulatorium Aresztu składa się z trzech pomieszczeń: gabinetu przyjęć i zabiegowego, gabinetu stomatologicznego i pokoju socjalno – magazynowego. Pomieszczenia te były niedawno wyremontowane. Ich stan sprawia bardzo dobre wrażenie.

Najczęściej zgłaszane przez osadzonych problemy zdrowotne to: bezsenność, nadciśnienie tętnicze, cukrzyca, problemy układu pokarmowego, przeziębienia.

Spośród 13 ankietowanych osadzonych, 10 korzystało z opieki medycznej. Zgłoszono trzy uwagi, które dotyczyły głównie problemów z dostaniem się do lekarza. Twierdzono przy tym, że jeden dzień w tygodniu przeznaczony na przyjęcia przez lekarza to zbyt mało.

Mała liczba skarg osadzonych świadczy o dobrej opiece medycznej zapewnionej osadzonym w Areszcie.

W 2006 r. stwierdzono 9 przypadków samouszkodzeń. W tym 5 przypadków pocięcia, 2 połknięcia ciała obcego, jeden przypadek próby samobójczej i jeden przybicia worka mosznowego do taboretu.

Do dnia wizytacji, w 2007 r. stwierdzono 19 przypadków samouszkodzeń. Były to: 3 próby samobójcze, jeden przypadek połknięcia ciała obcego, 15 przypadków pocięć (głównie brzucha, nadgarstków rąk oraz nóg).

6. Traktowanie osadzonych

Żaden z ankietowanych nie żalił się na złe traktowanie przez funkcjonariuszy Służby Więziennej. Twierdzili, że odnoszą się oni do osadzonych właściwie.

Areszt dysponuje jedną celą przeznaczoną do wykonywania kary umieszczenia w celi izolacyjnej. W 2006 r. wymierzono ją w 30 przypadkach.

W 2007 r. (do czasu wizytacji pracowników Biura Rzecznika Praw Obywatelskich) karę celi izolacyjnej wykonano 16 razy. W trzech przypadkach, w krótkim przedziale czasowym - karano dwukrotnie tych samych osadzonych.

Spośród 9 osadzonych karanych dyscyplinarnie, jedynie dwie osoby oceniły sytuację w tym zakresie jako złą. Twierdziły przy tym, że często za błahe przewinienia wymierzano im surowe kary dyscyplinarne.

W Dziale Penitencjarnym jest zatrudnionych 9 pracowników, w tym kierownik działu, 2 psychologów oraz 6 wychowawców. Wychowawcy posiadają wyższe wykształcenie humanistyczne.

Na pytanie - czy wychowawca jest osobą kompetentną, 10 ankietowanych udzieliło odpowiedzi twierdzącej, natomiast 3 ankietowanych nie miało zdania na ten temat.

Na pytanie - czy wychowawca jest osobą chętną do udzielenia pomocy, zaangażowanie wychowawcy w tym zakresie pozytywnie oceniło 9 ankietowanych, nie sprecyzowały stanowiska w tym względzie 3 osoby. Tylko jeden osadzony stwierdził, że na wychowawcę nie można liczyć.

7. Podkultura więzienna

Według oceny administracji Aresztu do podkultury więziennej należy średnio od 10 do 20 % osadzonych.

W latach 2006 - 2007 nie odnotowano w Areszcie negatywnych zjawisk związanych z podkulturą więzienną, które mogłyby mieć istotny wpływ na ogólną atmosferę w jednostce.

Wśród 13 ankietowanych jedynie 2 osoby zadeklarowały, że grypsują.

Ankietowani nie zgłosili żadnych uwag dotyczących podkultury więziennej w Areszcie, ani doznawania przykrości ze strony innych osadzonych.

8. Działalność kulturalno – oświatowa i sportowa

Biblioteka więzienna dysponuje 5267 tomami książek. Sytuację w zakresie korzystania z prasy i książek 6 ankietowanych oceniło jako dobrą i dość dobrą, jako znośną - 2 osadzonych, jako złą i raczej złą - 4. Jedna osoba nie miała zdania na ten temat.

Negatywne opinie ankietowanych dotyczyły głównie braku dostępu do bieżącej prasy oraz przestarzałego, ich zdaniem, księgozbioru.

W związku z przeludnieniem Aresztu zlikwidowano świetlicę i przeznaczono to pomieszczenie na celę mieszkalną. W związku z tym w ocenie możliwości korzystania z telewizji i innych zajęć kulturalno-oświatowych i sportowych przeważały opinie negatywne (6 osób). Sytuację w tym zakresie za dobrą i dość dobrą uznali jedynie 2 osoby, jako znośną też 2, nie dokonało oceny 3 ankietowanych. Uwagi dotyczyły braku zajęć świetlicowych (braku świetlicy) oraz ograniczonego dostępu do siłowni (tylko raz w tygodniu).

Ponieważ, jak już wcześniej wspomniano, świetlica Aresztu została zlikwidowana, zajęcia rekreacyjne i sportowe (tenis stołowy) odbywają się na korytarzu oddziału I – go.

W Areszcie funkcjonuje radiowęzeł. Za pomocą sieci kablowej emitowane są do cel mieszkalnych programy telewizyjne. Aktualnie w Areszcie trwają prace mające na celu wdrożenie projektu telegazety, za pośrednictwem której przedstawiona byłaby osadzonym szeroka oferta informacyjna i edukacyjna.

Ponadto, osadzeni uczestniczą w konkursach wiedzy tematycznej, przygotowywanych przez wychowawcę. Wiele innych imprez odbywa się cyklicznie.

Areszt nie prowadzi nauczania. Skazanym umożliwia się zdobywanie lub podnoszenie kwalifikacji poprzez przeprowadzanie egzaminów zawodowych oraz podejmowanie nauki we własnym zakresie.

W kantynie osadzeni mogą nabywać codzienną prasę oraz periodyki. Ze względu na niewystarczające środki finansowe prenumeruje się w Areszcie i podległym mu oddziale zewnętrznym tylko trzy dzienniki.

9. Działalność duszpasterska

W Areszcie znajduje się kaplica ekumeniczna. Msze Św. Kościoła Rzymskokatolickiego odbywają się dwa razy w tygodniu, w soboty i w poniedziałki. Uczestniczy w nich od kilku do kilkunastu osadzonych. Posługę pełni kapelan z pobliskiej parafii. Ponadto, w każdy czwartek odbywają się spotkania katechetyczne z przedstawicielami laikatatu katolickiego - Stowarzyszenia Katolickiego Legion Maryi (w spotkaniach katechetycznych uczestniczą także członkowie Ruchu Odnowy w Duchu Świętym oraz Bractwa Więziennego).

W Areszcie zatrudniony jest w wymiarze 0,25 etatu kapelan Kościoła Prawosławnego.

Tylko jeden ankietowany zgłosił uwagę dotyczącą uniemożliwienia mu korzystania z uczestnictwa w Mszy Św. Twierdził, że złożył prośbę, ale pomimo upływu miesiąca, nie został jeszcze doprowadzony na mszę. Osadzony ten nie zdecydował się jednak na oficjalną skargę w tym przedmiocie.

10. Środki przymusu bezpośredniego

Areszt posiada jedną celę zabezpieczającą. Wyposażona jest ona w kamerę, która umożliwia odbiór wizji i głosu w pokoju dyżurnym dowódcy zmiany. Na wyposażeniu Aresztu nie ma natomiast kamery, która umożliwiłaby nagrywanie przebiegu stosowania środków przymusu bezpośredniego.

W 2006 r. w stosunku do 10 osadzonych stosowano środki przymusu bezpośredniego. Były to przypadki: użycia siły fizycznej (13), umieszczenia w celi

zabezpieczającej (8) oraz założenia kajdan (10). Głównymi przyczynami stosowania środków przymusu bezpośredniego były: rażące nieposłuszeństwo, groźne zakłócenie spokoju i porządku w jednostce oraz niszczenie mienia.

W 2007 r. środki przymusu bezpośredniego stosowane były 3 razy w postaci użycia siły fizycznej oraz założenia kajdan (2 przypadki), użycia siły fizycznej, założenia kajdan oraz umieszczenia w celi zabezpieczającej (1). Powodem było rażące nieposłuszeństwo (odmowa przejścia do wskazanej przez administrację Aresztu celi mieszkalnej).

Dokumentacja dotycząca stosowania środków przymusu bezpośredniego była prowadzona właściwie. Za wskazany należy uznać zakup kamery do nagrywania przebiegu stosowania środków przymusu bezpośredniego oraz doprowadzenia osadzonego do celi zabezpieczającej.

11. Wnioski

- 1) W Areszcie Śledczym w Częstochowie są przestrzegane podstawowe prawa osób pozbawionych wolności. Humanitarne i praworządne traktowanie tych osób kształtuje korzystną atmosferę wychowawczą.
- 2) Stwierdzono, że nie zostały dotychczas wykonane zalecenia zawarte w Informacji o czynnościach przeprowadzonych z upoważnienia Rzecznika Praw Obywatelskich w Areszcie Śledczym w Częstochowie w dniu 12 stycznia 1996 r. (niezabudowane w pełni kąpiki sanitarne, likwidacja zagrzybienia i zawilgocenia cel mieszkalnych). Jak twierdzi Kierownictwo Aresztu sytuacja ta jest spowodowana brakiem wystarczających środków finansowych na remonty.
- 3) Konieczne jest przeprowadzenie remontów pralni i kotłowni, a także modernizacja bramy wjazdowej i śluzy w taki sposób, aby duże wozy straży pożarnej mogły swobodnie wjeżdżać na ścisły teren Aresztu.
- 4) W związku z uwagami osadzonych dotyczącymi działalności kulturalno - oświatowej i sportowej w Areszcie, wskazane jest przeanalizowanie sytuacji w tym zakresie.
- 5) Ponadto, podczas przeprowadzanych przez pracowników Biura Rzecznika Praw Obywatelskich rozmów z osadzonymi uzyskano informację, dotyczącą możliwości nabywania przez osadzonych narkotyków na terenie Aresztu. Ze względu na wagę problemu przekazano tą informację do służbowego wykorzystania Kierownictwu Aresztu.

W związku z powyższymi wnioskami i uwagami odpowiedzi udzielił Dyrektor Aresztu Śledczego w Częstochowie, wskazując iż pełną informację na temat złego stanu wszystkich obiektów Aresztu przekazał Dyrektorowi Okręgowemu Służby

Więziennej w Katowicach. Ten z kolei zadeklarował pomoc w rozwiązaniu wskazanych problemów. Ponadto, wniosek dotyczący kompleksowego remontu jednostki, połączony z jego rozbudową, znajduje się w fazie opiniowania w Centralnym Zarządzie Służby Więziennej.

Odnosząc się do kwestii zajęć kulturalno-oświatowych, Dyrektor podkreślił, że poszerzono je o możliwość dostępu do programów cyfrowej platformy telewizyjnej oraz o emisję własnej telegazety, zawierającej przydatne osadzoną informację. Pod koniec 2007 r., przebywający w Areszcie skazani, mieli również możliwość obejrzenia w miejscowym kinie filmu „Katyń” oraz zwiedzania zabytkowych obiektów Jasnej Góry. Dyrektor podkreślił także, że problem przenikania na teren jednostki narkotyków jest przedmiotem szczególnej uwagi ze strony funkcjonariuszy SW, a w razie ujawnienia takich substancji, informowane są niezwłocznie odpowiednie organy ścigania.

D. Ośrodki dla nieletnich

XIII. Informacja o czynnościach prowadzonych z upoważnienia Rzecznika Praw Obywatelskich w Młodzieżowym Ośrodku Wychowawczym w Herbach.

Wizytę przeprowadzili pracownicy Zespołu Prawa Karnego Wykonawczego Biura Rzecznika Praw Obywatelskich oraz pracownik Zespołu Terenowego Biura RPO w Katowicach.

Wizyta miała na celu zbadanie stanu przestrzegania praw wychowanków, w tym przede wszystkim prawa do nauki, informacji, kontaktów z rodziną, wypoczynku, możliwości wykonywania praktyk religijnych, zabezpieczenia odpowiednich warunków pobytu, ochrony przed poniżającym traktowaniem i karaniem.

W ramach wizyty:

- przeprowadzono rozmowę z Dyrektorem Młodzieżowego Ośrodka Wychowawczego w Herbach,
- zlustrowano teren i sześć budynków Ośrodka,
- zwizytowano pomieszczenia mieszkalne, lekcyjne i specjalistyczne,
- przeprowadzono rozmowy w cztery oczy z ok. 10% wychowanków (7 rozmów według przygotowanego kwestionariusza),
- zanalizowano dokumentację Ośrodka, w szczególności w zakresie stosowanych kar i zasad karania wychowanków.

1. Ogólna charakterystyka placówki

Młodzieżowy Ośrodek Wychowawczy w Herbach jest placówką publiczną o charakterze resocjalizacyjno - rewalidacyjnym co oznacza, że kierowani są tu

niedostosowani społecznie, upośledzeni umysłowo w stopniu lekkim chłopcy w wieku od 13 (11) do 18 (21) lat. Organem prowadzącym jest Starostwo Powiatowe w Lublińcu. Nadzór pedagogiczny nad działalnością dydaktyczną i wychowawczą pełni Śląski Kurator Oświaty.

Specyfika placówki sprawia, że trafiają tu nieletni z całej Polski. Wśród 14 województw, skąd pochodzą, najliczniej reprezentowany jest Śląsk.

Ośrodek mieści się w Herbach przy ul. Lublinieckiej 10/12 - na obrzeżach miejscowości, w 3,5 hektarowym parku, przy głównej trasie przelotowej. Główne budynki wybudowane zostały w końcu XIX wieku na potrzeby dowództwa i administracji reprezentacyjnych oddziałów rosyjskich chroniących granicę rosyjsko-pruską. Instytucja pełniąca funkcje wychowawcze i resocjalizacyjne mieści się tu od jesieni 1957 r. Przez ten okres trwały prace adaptacyjne poprawiające warunki bytowe oraz warunki nauki wychowanków, zmianie ulegał też profil kształcenia zawodowego młodzieży. Do 1982 roku placówka działała pod nazwą Państwowy Młodzieżowy Zakład Wychowawczy. W tamtym czasie, podobnie jak obecnie znajdowała się w gestii resortu oświaty (przejściowo - między 1965 a 1973 rokiem - młodzieżowe ośrodki wychowawcze podlegały Ministerstwu Sprawiedliwości, zaś w okresie między 1999 a 2004 rokiem - Ministerstwu Pracy i Polityki Społecznej).

Młodzieżowe ośrodki wychowawcze (dalej: mow), inaczej niż pozostałe całodobowe placówki oświatowe są jednostkami nieferyjnymi - funkcjonują cały rok, bez przerw wakacyjnych i świątecznych. Podstawą umieszczenia w mow jest orzeczenie sądu, wydane na podstawie art. 6 pkt 9 ustawy z dnia 26 października 1982 r. o postępowaniu w sprawach nieletnich (tekst jednolity Dz. U. z 2002 r. Nr 11, poz. 109 ze zm.). Jest to jeden z najostrzejszych, gdyż związany z umieszczeniem poza rodziną, środek przewidziany w tej ustawie. Realizacją skierowania do konkretnego ośrodka zajmuje się Centrum Metodyczne Pomocy Psychologiczno-Pedagogicznej przy MEN, które prowadzi komputerową bazę ewidencji miejsc w mow-ach. Przy skierowaniu uwzględnia się dane o nieletnim, w tym informacje o etapie kształcenia, zalecenia zawarte w orzeczeniu o potrzebie kształcenia specjalnego, sytuację rodzinną i stan zdrowia. Stronę formalną zabezpiecza starosta właściwy dla miejsca zamieszkania lub pobytu nieletniego, który wnioskuję o wskazanie odpowiedniego mow, a później wydaje skierowanie. Gdy wychowanek w ciągu 3 miesięcy od wskazania ośrodka przez Centrum nie zostanie do niego doprowadzony, dyrektor ośrodka informuje o tym sąd rodzinny i Centrum, a dokumentację wychowanka odsyła staroście. System ten funkcjonuje 3 lata, jednak nadal zdarzają się błędy (w przypadku mow w Herbach - kierowanie nieletnich tuż przed ukończeniem 18 roku życia, nieletnich zaburzonych psychicznie, a nawet dziewcząt).

Okolo 10% nieletnich przyjmowanych do mow w Herbach stanowią wychowankowie specjalnych ośrodków szkolno-wychowawczych i domów dziecka. Przepisy oświatowe stanowią, że rodzice dzieci umieszczonych w ośrodkach wnoszą jedynie opłatę za posiłki w stołówce w wysokości kosztów surowca, tzw. wkład - obecnie jest to ok. 250 zł miesięcznie (organ prowadzący placówkę może zwalniać z tej odpłatności). Płaci połowa rodziców i niektóre placówki, np. Dom Dziecka w Tychach. Resort oświaty przeforsował zasadę „podwójnego umieszczenia” z uwagi na feryjność placówek oświatowych. Dzieci, które sąd opiekuńczy umieścił poza rodziną mają zatem miejsce i finansowanie także w placówkach opiekuńczych (ośrodki nie mogą świadczyć tzw. opieki całkowitej). Jednak współpraca w tym zakresie między placówkami, ich organami prowadzącymi oraz resortami nadal kuleje.

W 2007 r. Ministerstwo Edukacji Narodowej rozpisało program wspierania mow, dzięki czemu powstały w nich nowe miejsca (w Herbach - 5), a także nowe ośrodki. Rozwiązaniu problemu wieloletniego oczekiwania dużej liczby nieletnich na miejsce w mow sprzyja też przekształcenie niektórych specjalnych ośrodków szkolno-wychowawczych dla dzieci z zaburzeniami zachowania właśnie w tego rodzaju ośrodki.

Młodzieżowy Ośrodek Wychowawczy w Herbach dysponuje obecnie 77 miejscami. W czasie wizyty przebywało w nim 57 wychowanków; w ewidencji było 78 wychowanków - według informacji Dyrektora 12 przesłanych skierowań było jeszcze niezrealizowanych, 3 wychowanków uciekło, a 7 nie powróciło z przepustek.

W każdej z 7 grup wychowawczych przebywa ewidencyjnie od 9 do 14 wychowanków; faktycznie - od 7 do 9. Każda grupa dysponuje trzema lub dwoma pokojami-sypialniami z łazienką, wygodnym, nowoczesnym aneksem kuchennym oraz świetlicą. Stan techniczny i standard wyposażenia tych pomieszczeń jest różny w poszczególnych grupach.

Wszystkich budynków jest 6, są w dobrym stanie technicznym. Największe trzy obiekty mają „mieszane” przeznaczenie:

- w trzyskrzydłowym budynku głównym mieszczą się - na parterze: administracja, kuchnia z dużą, czystą i przestronną jadalnią (z uwagi na ukryty pod rozsuwaną kotarą ekran przyjmuje też inne funkcje, odbywają się tam uroczystości), ładna sala zebrań; pomieszczenia dla młodszych grup, których wyposażenie było zdecydowanie najgorsze i nie zapewniało właściwych warunków bytowych; świetlica, a przy niej pralnia i sypialnia. Na I piętrze: ładna sala zebrań; pokój pielęgniarstwa; izolatka na 3 miejsca z wc i prysznicem; pomieszczenia jednej z grup (świetlica z kominkiem, 4-osobowa sypialnia; kuchnia z pralką) ; sala komputerowa na 8 stanowisk; gabinet psychologa; biblioteka, której księgozbiór liczy 2 160 tomów;

gabinet pedagoga; skomputeryzowana salka do nauki języka; pokój do indywidualnych zajęć rewalidacyjno-diagnostycznych.

- w piętrowym, mniejszym budynku dawnych koszarów, który pochodzi z tego samego okresu znajdują się: pomieszczenia dla 2 grup wychowawczych (4 pokoje wyposażone w podstawowe meble, w tym jeden z łazienką, sala kominkowa ze sprzętem audiowizualnym, w której są zajęcia świetlicowe i warsztaty, a także estetyczna kuchnia i jadalnia); pracownię do polskiego, historii i matematyki; 2 czyste, przytulne klasy przeznaczone dla VI klasy szkoły podstawowej z kompletami podręczników (są w klasach na stałe) oraz sala indywidualnych spotkań z psychologiem i pedagogiem.
- parterowy pawilon (dawne warsztaty) mieści: dobrze wyposażone pomieszczenia jednej grupy (2 sypialnie z 7 miejscami z ładną kuchnią i dość zaniedbaną łazienką), pralnię z 2 pralkami i suszarką, małą salkę gimnastyczną i siłownię wykorzystywane zwykle w czasie gorszej pogody, 3 klasy (pracownię przedsiębiorczości, fizyko-chemiczną, salę gimnazjalną), pokój wychowawców i toaletę - ładną i dobrze wyposażoną, ale brudną, cuchnącą i bez ręczników.

Pozostałe budynki:

- domek dla usamodzielniających się wychowanków, który został wybudowany przez wychowanków 2 lata temu, w ramach programu Ministerstwa Pracy i Polityki Społecznej „Mój własny Kąt”. Jest bardzo dobrze wyposażony (po 2 miejsca w 2 sypialniach z dobrym zapleczem socjalnym). Dwóch wychowanków z tej grupy dojeżdża do domu,
- garaż,
- stajnia dla dwóch koni.

Na terenie jest też - z uwagi na potrzeby odbywania praktyk przez chłopców uzyskujących zawód ogrodnika - mały sad, niewielki warzywnik i szklarenka-rozsadnik z powybijanymi w części szybami.

W nocy zamykane są bramy. Obiekt jest częściowo monitorowany.

Kadra pedagogiczna to 52 osoby (42,85 etatów). W internacie ośrodka zatrudnionych jest 33 osoby (27,88 etatu); wychowawcy, psycholog i pedagodzy. Mniej liczna jest kadra zatrudniona w 3 szkołach -17 nauczycieli (13,97 etatów), pedagog (0,5 etatu) i logopeda (0,5 etatu), przy czym najwięcej, bo 11 osób zatrudnionych jest w gimnazjum specjalnym (w sumie na 9,01 etatu); najmniej - 3 osoby w szkole podstawowej (łącznie na 2 etaty).

Wolontariusze pełnią rolę pomocników wychowawców w grupie. Ich liczba ograniczana jest do 14 osób (do 2 osób w grupie).

Ośrodek jest regularnie wizytowany przez organy nadzoru i sędziego wizytatora.

II. Stan przestrzegania praw

System prawa polskiego zapewnia zwiększoną ochronę praw nieletnich umieszczonych w placówce rewalidacyjno-resocjalizacyjnej z trzech podstawowych powodów:

- 1/ podlegają oni rygorom postępowania w sprawach nieletnich,
- 2/ mają stwierdzoną niepełnosprawność
- 3/ umieszczeni są poza rodziną, w placówce typu zakładowego

Fundamenty tej ochrony tworzy Konstytucja RP oraz standardy prawa międzynarodowego, w większości wchodzące w skład polskiego porządku prawnego, w szczególności zaś:

ad1/ odnośnie do postępowania wobec nieletnich:

- art. 40, art. 41 ust.1, art. 48 ust. 2 i art. 72 Konstytucji RP ,
- art. 40 Konwencji o prawach dziecka (Dz.U.z 1991 r., Nr 120, poz. 526 ze zm.), który przyznaje każdemu dziecku uznanemu winnym pogwałcenia prawa karnego prawo do traktowania w sposób sprzyjający poczuciu godności i wartości,
- Wzorcowe Reguły Minimum NZ dotyczące wymiaru sprawiedliwości wobec nieletnich (rezolucja 40/33); tzw. Reguły Pekińskie, Wskazania Narodów Zjednoczonych dotyczące zapobiegania przestępczości nieletnich, tzw. Wskazania Rijadskie (rezolucja 45/112) oraz szereg Rekomendacji Rady Europy w tym m.in. Rekomendacja R(87)20 w sprawie postępowania wobec nieletnich przestępców, Rekomendacja R(88)6 w sprawie postępowania wobec nieletnich przestępców pochodzących z rodzin emigrantów.

Dokumenty wymienione w tym punkcie nie mają charakteru wiążącego. Państwa powinny jednak dostosować ustawodawstwo wewnętrzne do Reguł i zapewnić środki odwoławcze i odszkodowanie, gdyby nieletni stał się ofiarą złego traktowania. Państwa powinny poddać kontroli stosowanie Reguł. Nie można przecenić ich znaczenia w krajach, które opierają wymiar sprawiedliwości nieletnich na poprawie i pracy z nieletnim w społeczności i dla społeczności, nie zaś na odpłacie i izolacji.

ad 2/ z uwagi na niepełnosprawność nieletnich

- art. 69 i art. 68 ust. 3 Konstytucji RP,
- art. 23 Konwencji o prawach dziecka, nakazujący państwu uznanie prawa do pełni normalnego życia tej grupy dzieci i uznanie ich szczególnych potrzeb,
- art.13-15 Europejskiej Karty Społecznej (Dz. U. z 1999 r. Nr 8, poz. 69),

•szereg innych aktów ma charakter zaleceń, które powinny być wykorzystywane przy tworzeniu nowych regulacji, i interpretowaniu prawa obowiązującego. Szczególną rolę w tym względzie odegrały: Deklaracja na temat Praw Osób Niepełnosprawnych przyjęta przez Zgromadzenie Ogólne NZ w 1975 r. Standardowe Zasady Wyrównywania Szans Osób Niepełnosprawnych przyjęte przez Zgromadzenie Ogólne NZ w 1993 r. rezolucją 48/96 (z zasadą 6, zgodnie z którą Państwa powinny brać pod uwagę zasadę równych szans w zakresie edukacji podstawowej, średniej i wyższej, a w państwach, gdzie nauczanie jest obowiązkowe należy je zapewnić wszystkim dziewczętom i chłopcom bez względu na rodzaj niepełnosprawności), Zalecenie Nr R(92)6 Komitetu Ministrów Rady Europy w sprawie Spójnej Polityki wobec Osób Niepełnosprawnych przyjęte w 1992 r., Deklaracja Madrycka z 2002 r.

ad. 3/ ze względu na umieszczenie w placówkach

Standardy w pełni respektują prawo dziecka do wychowania w rodzinie, a zatem nakazują w każdej sytuacji uznawać umieszczenie dziecka poza rodziną jako ostateczność. Nadają szczególne znaczenie badaniu zasadności pobytu dziecka w placówce oraz pełnemu zabezpieczeniu praw takiego dziecka:

- art. 48 i art. 72 Konstytucji RP,
- art. 25 Konwencji o prawach dziecka, który stanowi, iż Państwa-Strony będą uznawać prawo każdego dziecka, umieszczonego przez kompetentne władze w zakładzie w celach opieki, ochrony bądź leczenia w zakresie zdrowia fizycznego lub psychicznego, do okresowego przeglądu leczenia dziecka i wszelkich innych okoliczności odnoszących się do umieszczenia w zakładzie,
- w orzecznictwie ukształtowanym na gruncie art. 8 Europejskiej Konwencji o ochronie praw człowieka i podstawowych wolności Trybunał Praw Człowieka stoi na stanowisku, że objęcie dziecka opieką publiczną powinno być środkiem tymczasowym, który można stosować nie dłużej niż wymagają tego okoliczności i musi być zgodny z celem połączenia dziecka z rodzicem (orzecznictwo: *W v. W. Brytania* 1988, *Olsson v. Szwecja* 1992, *Andersson v. Szwecja* 1992, *Hokkanen v. Finlandia* 1995 i in.),
- prawa grupy dzieci pozbawionych wychowania w rodzinie rozwijane są w szczegółowych wytycznych zawartych w rekomendacjach i rezolucjach Rady Europy, w pierwszym rzędzie - Rezolucji 77 (33) RE w sprawie umieszczania dzieci w placówkach oraz Rekomendacji 1061/2003 Zgromadzenia Parlamentarnego RE w sprawie poprawy sytuacji dzieci umieszczonych w placówkach.

Działalność mow opiera się na przepisach:

- ustawy z dnia 26 października 1982 r. o postępowaniu w sprawach nieletnich (t.j. Dz. U. z 2002 r., Nr 11, poz. 109 ze zm.)
- ustawy z dnia 7 września 1991 r. o systemie oświaty (t.j. Dz. U. z 2004 r., Nr 256, poz. 2572 ze zm.).

Wydane na ich podstawie akty wykonawcze szczegółowo regulują funkcjonowanie mow.

Dotyczy to w szczególności:

- rozporządzenia Ministra Edukacji Narodowej i Sportu z dnia 7 marca 2005 r. w sprawie ramowych statutów placówek publicznych (Dz. U. Nr 52, poz. 466) oraz Zał. Nr 3 do tego rozporządzenia;
- rozporządzenia Ministra Edukacji Narodowej i Sportu z dnia 26 lipca 2004 r. w sprawie szczegółowych zasad kierowania, przyjmowania, przenoszenia, zwalniania i pobytu nieletnich w młodzieżowym ośrodku wychowawczym oraz młodzieżowym ośrodku socjoterapii (Dz.U. Nr 178, poz. 1833);
- rozporządzenia Ministra Edukacji Narodowej i Sportu z dnia 7 marca 2005 r. w sprawie rodzajów i szczegółowych zasad działania placówek publicznych, warunków pobytu dzieci i młodzieży w tych placówkach oraz wysokości i zasad odpłatności wnoszonej przez rodziców za pobyt dzieci w tych placówkach (Dz.U. Nr 52, poz. 467);
- rozporządzenia Ministra Edukacji Narodowej i Sportu z dnia 18 stycznia 2005 r. w sprawie warunków organizowania kształcenia, wychowania i opieki dla dzieci i młodzieży niepełnosprawnych oraz niedostosowanych społecznie w specjalnych przedszkolach, szkołach i oddziałach oraz ośrodkach (Dz. U. Nr 19, poz. 166);
- rozporządzenia Rady Ministrów z dnia 1 lutego 2005 r. w sprawie szczegółowych warunków i sposobu użycia środków przymusu bezpośredniego wobec nieletnich umieszczonych w zakładach poprawczych, schroniskach dla nieletnich, młodzieżowych ośrodkach wychowawczych i młodzieżowych ośrodkach socjoterapii (Dz. U. Nr 25, poz. 203).

Obowiązujący statut MOW w Herbach stanowi Zał. nr 1 do uchwały Nr 266/XXII/2004 Rady Powiatu Lublinieckiego z dnia 25 listopada 2004 r. Statuty posiadają również trzy szkoły funkcjonujące w Ośrodku.

A. Prawo do nauki i rewalidacji; ochrona pracy.

Wychowankowie Ośrodka mają możliwość ukończenia nauki w zakresie:

- szkoły podstawowej (Szkoła Podstawowa Specjalna - VI klasa),
- gimnazjum (Publiczne Gimnazjum Specjalne nr 4),

- zasadniczej szkoły zawodowej (Zasadnicza Szkoła Zawodowa Specjalna nr 5 - kierunki: kucharz małej gastronomii, ogrodnik).

We wszystkich mow-ach zorganizowane jest kształcenie specjalne z uwagi na konieczność specjalnej organizacji nauki, metod pracy i wychowania. W rewalidacyjno-resocjalizacyjnym ośrodku w Herbach uzasadnia je również upośledzenie umysłowe kierowanych tu chłopców, stwierdzone w orzeczeniach poradni. Jak wynika z treści udostępnionych wizytującym orzeczeń o potrzebie kształcenia specjalnego wychowanków, ich upośledzenie ma często charakter wtórny, związany z zaniedbaniem środowiskowym. W tym stanie rzeczy nie dziwi, ani nie cieszy przekazana wizytującym informacja, że wyniki egzaminu gimnazjalnego plasują wychowanków ośrodka powyżej średniej krajowej. Część z wychowanków może posiadać możliwości, które nawet niećwiczone nadal są wyższe, niż dzieci upośledzonych.

Terapię dostosowuje się do potrzeb wychowanków. W Ośrodku prowadzone są zajęcia logopedyczne, korekcyjno-kompensacyjne, wyrównawcze, socjoterapia, psychoterapia, a także arteterapia. Według arkusza organizacyjnego obowiązującego w Ośrodku od 1.11.2007 r., tygodniowy wymiar zajęć rewalidacyjnych w szkole to 52 godz., socjoterapeutycznych - 4 godz., natomiast zajęć specjalistycznych w internacie - 28 godz., co daje w sumie 84 godziny tygodniowo.

W ocenie Dyrektora, prowadzonych jest dużo indywidualnych zajęć rewalidacyjnych - 10 godzin tygodniowo.

Dzieci, z którymi rozmawiano dobrze oceniają szkołę (tylko 1 wychowanek stwierdził, że w tej szkole jest gorzej, niż w poprzedniej). Jednak jedna z ocen pozytywnych opatrzona została znamionną uwagą („chcę, to oglądam telewizję w czasie zajęć, jak jesteśmy do przodu z materiałem”) - do rozważenia przez nadzór pedagogiczny.

Natomiast niektórzy nauczyciele ocenieni zostali bardzo źle (pkt.G).

Mow w Herbach jest jedną z dwóch tego typu placówek prowadzących nauczanie na poziomie szkoły zawodowej. Kierunki kształcenia zawodowego odpowiadają możliwościom placówki (wykonywanie praktyk kucharza i ogrodnika wpisuje się też w jej potrzeby) i zapotrzebowaniu rynku. W opinii Dyrektora, niezwykle przydatne dla wychowanków zdobywających zawody (w szczególności ogrodnika) byłoby posiadanie prawa jazdy. W wyposażeniu Ośrodka jest zresztą bardzo nowoczesny sprzęt ogrodniczy.

Położenie Ośrodka (odległość od Lublińca czy Częstochowy) utrudnia zorganizowanie kursów zawodowych.

Z wypowiedzi chłopców wynikało, że zatrudniani są nie tylko przy pracach porządkowych i w trybie praktyk zawodowych - niektórzy nieletni pracują odpłatnie, u osób prywatnych. Ankietowani chłopcy twierdzili, że: „są takie osoby z zewnątrz, co chodzą i pytają”. Jeden z rozmówców pracował „przy koniach”, 2 km poza ośrodkiem („załatwił to ośrodek; dzwonią i sprawdzają, czy doszedłeś - opłacane jest ubezpieczenie”). Dyrektor potwierdził praktykę prywatnego, odpłatnego zatrudniania.

W części podsumowującej wizytację wskazano na potrzebę ucywilizowania tej praktyki - do nieletnich należy stosować wszystkie krajowe i międzynarodowe normy ochrony pracy dzieci i młodzieży.

Chłopcy nie czuli się manipulowani, nie podawali też, że pracują zbyt ciężko. Kolejny z naszych rozmówców nie ukrywał, że chciałby być zatrudniony odpłatnie. W Regulach NZ dotyczących ochrony nieletnich pozbawionych wolności, wprowadzonych rezolucją ZO NZ 45/113, zaleca się: „Nieletniemu należy w miarę możliwości zezwalać na odpłatne wykonywanie - najlepiej na terenie społeczności lokalnej - pracy stanowiącej uzupełnienie przeszkolenia zawodowego i ułatwiającej mu znalezienie odpowiedniego zatrudnienia, gdy powróci do swej społeczności...” (reguła 45). Zarówno tych przypadków, jak i praktyk zawodowych dotyczy reguła 46, która stanowi: „Każdy nieletni powinien mieć prawo do godziwej zapłaty. Interes nieletniego i dążenie do uzyskania przez niego wykształcenia zawodowego nie powinny być podporządkowane osiągnięciu zysku przez zakład lub osoby trzecie. Jako zasadę należy przyjąć, że z części zarobków nieletniego tworzy się fundusz oszczędnościowy, na którym gromadzi się środki przekazywane mu w chwili zwolnienia. Nieletni powinien mieć prawo rozporządzania resztą swoich zarobków i przeznaczania ich na zakup przedmiotów własnej potrzeby, kompensowanie ofiar przestępstw, które popełnił, lub posyłanie ich rodzinie albo innym osobom spoza zakładu”.

B. Prawo do opieki zdrowotnej i rehabilitacji

Od 1,5 roku w placówce nie są zatrudniani lekarze; podpisano umowę cywilnoprawną z miejscowym lekarzem. W Ośrodku jest referent ds. medycznych - dyplomowana pielęgniarka na etacie administracyjnym. Prowadzi dokumentację, zaopatruje apteczkę, wydaje leki, pilnuje szczepień, jeździ z wychowankami do specjalistów i doprowadza do miejscowego lekarza. Obok jej gabinetu jest dobrze wyposażona izolatka na 3 miejsca, z zapleczem sanitarnym -wc i prysznicem (w 2007 r. była raz wykorzystywana - 2 chłopców miało anginę). W przypadku choroby wydziela się pokój w grupie. Podczas nieobecności pielęgniarki w Ośrodku możliwe jest telefoniczne wezwanie jej lub lekarza (potwierdzają to w rozmowach nieletni), a w razie potrzeby pogotowia.

W ocenie Dyrektora największym problemem jest niemożność zapewnienia wychowankom szybkiego dostępu do opieki stomatologicznej oraz długi okres oczekiwania na wizytę u lekarza neurologa (0,5 roku).

W Ośrodku prowadzona jest gimnastyka korekcyjna, hipoterapia (zgodnie z arkuszem organizacyjnym - w wymiarze 8 i 11 godz. tygodniowo).

W opinii nieletnich rozmówców, opieka medyczna w ośrodku jest dobra; chłopcy znają też swój stan zdrowia. Przeciwnego zdania był jeden z 7 ankietowanych (podał, że „wyrobienie karty zdrowia kosztuje 6 zł”).

Mimo sygnalizowanych wyżej trudności podają też, że „wychodzą” do stomatologa.

C . Prawo do informacji

Zapoznanie z prawami i obowiązkami wychowanków oraz zasadami pobytu w Ośrodku ma gwarantować obowiązujący statut, zgodnie z którym następuje to w rozmowie przeprowadzanej przez Dyrektora bezpośrednio po przybyciu nieletniego do Ośrodka, co nieletni potwierdza podpisem (§ 17 ust. 4 i 5 statutu).

Wśród praw wychowanków wymienionych w § 27 statutu, wymienione jest „prawo dostępu do obowiązujących w Ośrodku statutów, regulaminów oraz nagród i środków dyscyplinarnych” (pkt 4).

Większość nieletnich rozmówców (5) podała, że znają swe prawa oraz katalog kar i nagród, przy czym na ogół poznawali je zaraz po przyjeździe do Ośrodka (jeden z wychowanków, którzy ich nie znał podał, że: „czytał regulamin po przyjęciu do ośrodka, ale nic nie pamięta”).

Z wypowiedzi nieletnich wynika, że w Ośrodku funkcjonują również regulaminy siłowni, sali gimnastycznej, pracowni komputerowej. Wprowadzono też system punktowy związany z wykonywaniem dyżurów generalnych (w czwartek i sobotę). Wychowawca liczy punkty - „ten, kto ma najmniej punktów np. sprząta kuchnię, a ten, kto ma najwięcej dostaje czekoladę”.

W Ośrodku dostępny jest nadal Regulamin Ośrodka stanowiący Załącznik do uchwały nr 336/LXXIX/2001 Zarządu Powiatu Lublinieckiego z dnia 27 sierpnia 2001 r. Trzeba jasno stwierdzić, że akt ten już nie obowiązuje - pochodzi z okresu, gdy młodzieżowe ośrodki były w gestii resortu pomocy społecznej (regulacje Regulaminu w części powtórzone zostały w Statucie Ośrodka).

Pewne pomieszczenie wprowadzają również zapisy obowiązującego Statutu. Katalog praw (§27 Statutu) zawiera zapisy, które nie są prawami dziecka (człowieka), a wynikają z zadań ośrodka (zaopatrzenie w przybory szkolne, sprzęt i środki czystości - ust.1 pkt 8, czy wyżywienie dostosowane do potrzeb rozwojowych - ust. 1 pkt.7). Zawiera też prawa „martwe” - np. zapis pkt 12 stanowiący o prawie tworzenia

„Samorządu Wychowanków, który będzie reprezentował ich wobec Dyrektora Ośrodka” (§ 7 Statutu zawiera zresztą szczegółowe zasady dotyczące wybierania jego organów i działania). Tymczasem samorząd taki nie istnieje. Podobnie żaden z wychowanków nie znał swego indywidualnego planu resocjalizacyjnego (§19 ust. 2 pkt 2 rozporządzenia MENiS z dnia 7 marca 2005 r.), choć zapis Statutu (ust. 1 pkt 5) daje prawo do informacji o przebiegu procesu resocjalizacyjnego.

Trzeba jednak dodać, że - mimo braku samorządu - wszyscy rozmówcy uważali, że szanuje się ich prawa do wypowiedzania i organizowania się. Dwóch z nich wskazało przy tym możliwość organizowania grupowych spotkań, w czasie których „można spisać, co im nie pasuje” oraz „dobry kontakt z dyrektorem”.

D. Kontakty z rodziną

Statut Ośrodka szczegółowo określa zasady urlopowania wychowanków do domu rodzinnego, opiekunów lub krewnych (§20). Miejsce i czas odwiedzin przez wychowanków spoza Ośrodka równie precyzyjnie reguluje § 18 Statutu.

Wszyscy chłopcy podają, że nie mają problemów z kontaktami z rodziną - telefonują oni (wychowawca wydaje karty na telefon do domu, sami ustalają kolejkę), są odwiedzani, dostają też paczki (nasi rozmówcy mieszkali w odległości od 60 do 160 km od Ośrodka). Tylko jeden podaje, że nie chce być odwiedzany „bo by tęsknił”.

Najlepszą nagrodą jest wyjazd do domu.

E. Prawo do rekreacji i wypoczynku

Ośrodek dysponuje dobrymi warunkami do uprawiania sportów grupowych. Działa tu Uczniowski Klub Sportowy „Pogoń” z sekcjami: piłki nożnej, tenisa stołowego, koszykówki, siatkówki, unihokeja. Można także uprawiać narciarstwo biegowe, wspinaczkę górską, turystykę wodną. Zajęcia te przeprowadzane są głównie na wolnym powietrzu (sala gimnastyczna jest niewielka). W ramach zajęć pozalekcyjnych organizowane są koła zainteresowań: fotograficzne, PTTK, plastyczne i kulturystyczne.

Dużą atrakcją były coroczne wyjazdy zagraniczne, przede wszystkim w ramach współpracy z Instytutem Reedukacji w Lourdes. Wychowankowie odbywali tam praktyki zawodowe, uczestniczyli w zajęciach edukacyjnych, pracowali w grupach zainteresowań, a koledzy z Francji składali rewizyty, w ramach których m.in. wystawili sztukę teatralną. Współpraca ta ostatnio przygasła, podobnie jak wymiana z zaprzyjaźnioną placówką w Szwecji (szkołą specjalną Liaskolan).

Regularnie organizowane są wyjazdy na obozy przetrwania, rajdy, wycieczki w góry.

Chłopcy ocenili sytuację w tym zakresie jako dobrą, tylko jeden jako znośną (nudzi się). Ilość zajęć wymienianych przez pozostałych wychowanków przekonuje, że chętni zawsze mogą znaleźć dla siebie interesujące zajęcie.

F. Swoboda wyznania

Opiekę duszpasterską nad ośrodkiem i katechezę prowadzą miejscowi wikary oraz proboszcz z parafii w Herbach. Wychowankowie mają możliwość uczestniczenia w mszach w kościele (jak podają - sami „na przepustkę” lub w grupie).

Jeden z rozmówców podał, że raz nie puszczono go na mszę. Poza tym wychowankowie, z którymi rozmawiano nie mieli większych uwag (jeden z rozmówców podał, że problem ten „nie dotyczy go”). Ksiądz jest przez nich dobrze oceniany („jest ok”, „jest miły”).

G. Ochrona przed poniżającym traktowaniem i karaniem

Katalog kar zapisany w § 24 statutu Ośrodka to: 1/upomnienie wychowawcy, nauczyciela lub Dyrektora; 2/ nagana udzielona przez Dyrektora; 3/powiadomienie rodziców, sądu o niewłaściwym zachowaniu się wychowanka; 4/ zakaz uczestniczenia w zajęciach kulturalno-oświatowych poza Ośrodkiem; 5/ zakaz oglądania programu telewizyjnego przez okres „adekwatny do przewinienia”; 6/ zakaz otrzymywania przepustek; 7/ skrócenie urlopu; 8/ zakaz wyjazdu na urlop; 9/ wnioskowanie o przeniesienie do innego Ośrodka; 10/ wnioskowanie do sądu o przeniesienie do zakładu poprawczego; 11/ obniżenie kwoty pieniężnej do własnego dysponowania do określonego minimum; 12/ przydzielenie dodatkowego zakresu obowiązków.

Wątpliwości budzi:

- karanie poprzez przydzielenie dodatkowego zakresu obowiązków (pkt 12), co może sprawiać, że wychowankowie zaczną traktować pracę - a szczególnie pewne jej rodzaje, np. sprzątanie sanitariatów - jako karę,
- nieuporządkowanie katalogu; przemieszanie kar łagodnych i surowych (zwłaszcza w ostatnich punktach),

Natomiast ewidentnym błędem jest:

- pomieszczenie regulowanej materii w pkt. 3 i 10 (zawiadomienie przez Ośrodek sądu dla nieletnich w żaden sposób nie wpływa na sposób rozstrzygnięcia sprawy przez sąd związany przepisami ustawy o postępowaniu w sprawach nieletnich, nie zaś „wnioskiem” Ośrodka - w przypadku ujętym w §24 pkt 10 statutu zastosowanie ma art. 13 u.p.n.).
- wprowadzenie do systemu karania środków, które naruszają prawo wychowanka do kontaktu z rodziną w sytuacji, gdy sąd rodzinny nie ma

zastrzeżeń co do spełniania swych funkcji przez rodziców i nie ograniczył kontaktów wychowanka z nimi np. w postępowaniu opiekuńczym (pkt 7 i 8).

Za najbardziej kłopotliwe przekroczenia Dyrektor uznaje ucieczki i niepowroty. Kara ustalana jest przez wychowawcę grupy (w starszych grupach - przy udziale grupy; każda grupa ma swój „mikrosystem”), w najpoważniejszych sprawach przez Dyrektora. W Jego ocenie kar jest mało i są stosowane rozważnie.

Książka kar i nagród na dzień wizyty zawierała - za okres bieżącego roku szkolnego - zapisy dotyczące 23 kar i 23 nagród.

Poważne wątpliwości budzi praktyka karania „za nielegalne i niezgodne z regulaminem ośrodka” posiadanie telefonów komórkowych. Zakaz ich posiadania nie wynika z obowiązujących regulacji wewnętrznych. Przeciwnie, z § 27 ust. 2 pkt 8 Statutu, który nakłada na wychowanka obowiązek zgłaszania wśród wartościowych rzeczy m.in. właśnie takiego telefonu wynika, że wychowanek może go tu mieć. Obowiązek zgłaszania przywiezionych rzeczy, w tym telefonu komórkowego, dotyczy zresztą również szkoły podstawowej i zasadniczej, które działają w Ośrodku (§ 9 ust. 2 oraz §32 ust. 3 pkt 7 statutów tych szkół w brzmieniu zmienionym po wejściu w życie rozporządzenia Ministra Edukacji Narodowej z dnia 8 września 2006 r. w sprawie warunków i sposobu ocenia, klasyfikowania i promowania...). Natomiast zapisu tej treści nie ma w zmienionym w tym samym czasie statucie gimnazjum.

Nieletni w większości (5) twierdzili, że znają katalog kar. Zwykle jednak wymieniali jeden rodzaj kar („generalki”, „rejon sprzątnia”, „sprzątnie przez 3 dni”, „musiałem wyczyścić wc”). Za najgorszą karę zgodnie uważali zakaz wyjazdu do domu. Dwóch chłopców wiedziało, że od ustalonej kary mogą odwołać się do dyrektora, a jeden z nich dodał, że napisane przez niego odwołanie poskutkowało. Wychowankowie, z którymi rozmawiano, nie zgłaszali zastrzeżeń co do sposobu traktowania ich przez wychowawców, których postrzegają też jako osoby chętne do udzielenia im pomocy i kompetentne.

Niestety, aż dwóch z naszych rozmówców ujawniło przypadki w najwyższym stopniu niewłaściwego traktowania nieletnich przez trzech spośród nauczycieli zatrudnionych w szkołach Ośrodka (wyzywanie, poniżanie, krzyki). Nazwiska tych osób zostały przekazane Dyrektorowi ze wskazaniem szczegółowego zbadania sprawy i podjęcia właściwych działań. W jednym przypadku opisywane zachowanie nauczyciela było wyjątkowo wulgarne („wyp... z klasy”, „skur...” itp., a nawet próby szarpaniny). Prowadzona przez niego pracownia opatrzona była inskrypcją „Na głupie pytania nie odpowiadam”.

H. Ochrona przed patologią

Z informacji przekazanych przez Dyrektora placówki wynika, że w Ośrodku nie istnieje tzw. drugie życie „w czystej postaci”. Generalnie jest to kontrolowane przez wychowawców. Chłopcy, jako osoby upośledzone, zgodnie z zasadami grypsery nie mogą „grypsować”, jednak przenoszą jej pewne elementy z patologicznych środowisk - zdarzają się wymuszenia i pseudosprzedaże (za nieadekwatną kwotę).

Na terenie Ośrodka stwierdzono pojedyncze przypadki nadużycia alkoholu (ich liczba zmniejszyła się, gdy zaczęto wzywać policję) i kradzieży.

W ocenie Dyrektora nie było przypadków stosowania środków przymusu bezpośredniego, ani potrzeby tego rodzaju interwencji. Nie ma zatem dokumentacji na ten temat, ani też bazy technicznej.

Ośrodek posiada kilkupunktowe Procedury postępowania:

- „w przypadku, gdy zachodzi podejrzenie, że wychowanek jest pod wpływem narkotyków”,
- „w przypadku, gdy na terenie placówki znajduje się substancja mogąca być narkotykiem”,
- „w przypadku agresywnego zachowania się wychowanka (agresja zarówno werbalna jak i fizyczna)”,
- „wobec wychowanka sprawcy czynu karalnego”,
- „wobec wychowanka ofiary czynu karalnego”.

Wydaje się, że jest to uproszczona wersja „Procedur postępowania nauczycieli i metod współpracy szkół z policją w sytuacjach zagrożenia dzieci oraz młodzieży przestępczością i demoralizacją, w szczególności narkomanią, alkoholizmem i prostytutką” - modułu Krajowego Programu Zapobiegania Niedostosowaniu Społecznemu i Przestępczości wśród Dzieci i Młodzieży przyjętego przez Radę Ministrów 13 stycznia 2003 r. Podobnie jak pierwowzór, w przypadku poważniejszych problemów zbyt łatwo pozwalają na poszukiwanie rozwiązań poza systemem wychowawczym najbliższym uczniowi czy wychowankowi. W niemal wszystkich wymienionych przypadkach procedury zakładają automatyczne powiadomienie policji (jedynym wyjątkiem jest agresywne zachowanie się wychowanka).

Wizytującym udostępniono również „Procedury postępowania nauczycieli i wychowawców MOW Herby w przypadkach zachowań agresywnych, zagrażających zdrowiu i życiu wychowanków” (zatwierdzone przez Radę Pedagogiczną 14.10.04 r.) oraz informację zatytułowaną „Posiadanie narkotyków”. Powstaje zatem pytanie, czy te dokumenty wzajemnie się uzupełniają, a jeżeli nie - które z nich są stosowane.

Rozmówcy twierdzili, że pobyt w Ośrodku zmienił ich na korzyść („w poprzednim ośrodku piłem alkohol”, „umiem powiedzieć swojemu towarzystwu - nie”), mają też poczucie, że Ośrodek daje im ochronę przed wszelkimi formami

przemocy, wyzysku, wykorzystywania, narkomanią i przestępczością („nie ma tu tego”, „za to się karze”, „uczę się, co mi wolno, a czego nie”, „uczą, że nie wolno się bić”, „po przyjeździe z przepustki są kontrole”). Wychowanek, który ma inne zdanie wyjaśnia, że lepiej zachowywałby się w domu niż w Ośrodku i że trafił tu za złodziejstwo, bo w domu nie było co jeść. Twierdzi też, że okradają tu jeden drugiego, a także okradły ich osoby z zewnątrz i nie jest to zgłaszane.

Nasi rozmówcy pytani wprost o „drugie życie” odpowiadali, że w Ośrodku nie ma tego, lub że nie wiedzą, o co chodzi („trzymamy się razem”, staramy się sobie nie ubliżać”). Jeden z nich dodał, że: „wcześniej była elita starszych”.

Natomiast żaden z wychowanków, z którymi rozmawiano nie wiedział, czy ma indywidualny program resocjalizacyjny i jak jest realizowany w jego przypadku (jedyne, który podjął się wyjaśnienia tłumaczył następująco: „Uczą jak oszczędzać prąd. Jak ktoś nie zgasił światła wykręcono żarówkę. Kazano ściągnąć po 4 zł za żarówkę. Uczą, jak oszczędzać wodę”.

I. Warunki socjalno - bytowe

a) mieszkaniowe

Stan techniczny budynków jest dobry. Zdecydowanie najgorsze wrażenie sprawiały sypialnie dla najmłodszych grup zlokalizowane w największym budynku, wyposażone w rozpadające się łóżka. Pomieszczenia te mają być dopiero doposażone w podstawowe sprzęty, np. szafy i szafki. W jednej sypialni na łóżku stało duże, rozbite lustro, zagrażające bezpieczeństwu mieszkańców. Z kolei w łazience dwa prysznice nie zapewniały minimum prywatności - nie posiadały zasłonek, choć były kółka do ich zamocowania, zaś do dwóch wc prowadziły zniszczone drzwi, z których jedno nie miały klamki.

Generalnie jednak stan i wyposażenie pomieszczeń mieszkalnych zachowuje co najmniej dobry standard. Daje się zauważyć troskę kadry Ośrodka, aby były one urządzone funkcjonalnie, a także estetycznie i nowocześnie, co niewątpliwie procentuje staraniami mieszkających w nich nieletnich o zachowanie porządku i czystości.

Pomieszczeniem, które źle świadczyło o schludności wychowanków i ich dbałości o pomieszczenia, w których przebywają, była nowoczesna łazienka w części szkolnej parterowego pawilonu (być może dlatego, że odpowiedzialność za zachowanie w niej czystości nie jest przypisana konkretnej grupie).

Nieletni dobrze oceniają warunki w Ośrodku. Jedyne zastrzeżenie dotyczyło panującego w sypialni czasem chłodu.

Chłopcy podkreślali, że zawsze jest ciepła woda (jest bojler) i można się wykapać. Środki higieny i czystości kupują sami z pieniędzy Ośrodka, gdy trzeba - także szczoteczki do zębów. Większość rzeczy piorą sami, w pralkach.

b) wyżywienie

Dzienna stawka żywieniowa wynosi 9,50 zł, z czego 4,50 przeznaczane jest na obiad. Wychowankowie otrzymują cztery posiłki dziennie, mają też możliwość dorobienia sobie dodatkowych porcji. Śniadanie i kolacja sporządzane są przez wychowanków w grupach, z produktów przez nich wybranych i zakupionych. Jest to jedna z form wychowania do samodzielności. Obiad sporządzany jest pod kierownictwem kucharki przez wychowanków kształcących się w zawodzie kucharza - to forma praktyk.

Nieletni oceniają jedzenie jako bardzo dobre. Są dokładki, co podkreśla aż 4 z nich. Obiady są dobre, „nie za małe”. Na śniadanie i kolacje „robią co chcą, sami układają jadłospis”.

c) możliwości wsparcia materialnego wychowanków

Zespół wychowawczy ma możliwość ustalenia form pomocy wychowankowi w porozumieniu z rodzicami, szkołą, sądem rodzinnym i ośrodkiem pomocy społecznej (§ 14 ust. 4 statutu Ośrodka). Wychowankowie w uzasadnionych przypadkach mogą być zatem, np. doposażeni w ubrania.

Kieszonkowe funkcjonuje formalnie. Część z naszych rozmówców dostaje kieszonkowe od rodziców, część dostawała w innych placówkach. Jedną z nagród wymienionych w statucie Ośrodka jest „podwyższenie kwoty pieniężnej do własnego dysponowania (§ 24 pkt 7). Według informacji Dyrektora kieszonkowe przyznawane jest „na wniosek”.

Wychowankowie natomiast podali, że w placówce „kieszonkowego nie ma”. Był też głos, że dobrze byłoby dostawać ubranie.

Może to świadczyć o zbyt małym rozeznaniu w sytuacji bytowej wychowanków i ich rodzin oraz niedostatecznej aktywności w tym zakresie zespołu wychowawczego.

III. Wnioski

- 1) Celem istnienia placówki jest stworzenie właściwych warunków wychowawczych, zdrowotnych i bytowych, które umożliwiłyby przywrócenie prawidłowego procesu rozwoju i przygotowanie wychowanków do samodzielnego życia. Wizyta w Ośrodku daje podstawę do stwierdzenia, iż

- założone cele są w większości realizowane - na pytanie, co zmieniliby w Ośrodku 4 nieletnich rozmówców podało, że nic, jest dobrze, powinno tak być.
- 2) Pobyt w placówkach zakładowych, również w mow tego rodzaju, powinien być traktowany jako rozwiązanie doraźne. Kilkuletnie opóźnienie szkolne wychowanków i skierowanie ich, nie tylko z uwagi na organizację nauczania, do kształcenia specjalnego może świadczyć o tym, że w dalszym ciągu nie jest rozwiązany w oświacie problem instrumentów skutecznie przeciwdziałających wypadaniu dzieci z systemu szkolnego i wytwarzaniu nieodwracalnych opóźnień.
 - 3) W efekcie ocena, czy proces resocjalizacji został zakończony i dziecko może wrócić do swego środowiska ma znaczenie drugorzędne. W Ośrodku, prawdopodobnie z uwagi na etap kształcenia, przebywa ok. 10 osób, które ukończyły już 18 lat. Z kolei Dyrektor w ostatnim roku jedynie 2 lub 3 razy wykorzystał możliwość zawnioskowania o wcześniejsze zwolnienie z placówki, w tym tylko raz skutecznie (sądy niechętnie podejmują takie decyzje).
 - 4) Niepokój budzą sygnały o niewłaściwym, nie licującym z godnością zawodu nauczyciela, traktowaniu wychowanków w szkołach specjalnych Ośrodka. Takie przypadki powinny być eliminowane przy pomocy środków przewidzianych w prawie, także - oświatowym.
 - 5) Angażowanie policji w rozwiązywanie problemów wychowawczych w Ośrodku jest nadmierne. Oddziaływanie wychowawcze na młodzież (z definicji trudną) nie może opierać się na interwencji policji.
 - 6) Znajomość praw i procedur ich dochodzenia jest prawem wychowanka, natomiast obowiązkiem kadry Ośrodka jest przekazanie tej informacji w sposób jasny i zrozumiały. Nie wydaje się to jednak możliwe już choćby wobec nieuporządkowania regulacji wewnętrznych Ośrodka i ich nienajlepszej jakości.
 - 7) Ten sam problem dotyczy tak istotnej dla wychowanków kwestii, jak katalog kar. Brak jest też zapisu o procedurach odwoławczych (co prawda, opisywana przez wychowanków procedura stosowana w Ośrodku jest właściwa, ale nie należy tego na przyszłość pozostawiać przypadkowi).
 - 8) Niedopuszczalne jest stosowanie kar ograniczających prawo do kontaktu z rodziną. Zabraniają tego nawet Europejskie Reguły Więzienne, dotyczące pozbawionych wolności osób dorosłych.
 - 9) Konieczne wydaje się zwrócenie większej uwagi na sytuację bytową wychowanków i zapewnienie części z nich dodatkowego wsparcia materialnego. To samo dotyczy jakości i tempa prowadzonego w szkołach Ośrodka nauczania (jeżeli jest prawdą, że bywa ono celowo spowalniane) -

część z chłopców, mimo ich wieku, mogłaby może mieć większe osiągnięcia szkolne.

W związku z powyższą Informacją odpowiedzi udzieliła Pani Dyrektor Delegatury w Częstochowie, z upoważnienia Kuratora Oświaty w Katowicach. Wskazała, iż w związku z uwagami zgłoszonymi przez przedstawicieli Rzecznika Praw Obywatelskich, Dyrektorowi Młodzieżowego Ośrodka Wychowawczego w Herbach zalecono podjęcie działań mających na celu uporządkowanie zapisów zawartych w Statucie MOW oraz szkół wchodzących w jego skład, w tym katalogu kar przewidzianych dla wychowanków. Ponadto, zalecono dyrektorowi MOW zobowiązanie nauczycieli do bezwzględnego poszanowania godności wychowanków oraz odpowiedniego ich traktowania oraz do bezwzględnego przestrzegania zapisów statutowych. Zobowiązano także kierownictwo MOW do wzmocnienia nadzoru pedagogicznego nad prawidłowością przebiegu procesu dydaktycznego oraz opracowania i wdrożenia systemu upowszechniania wśród wychowanków wiedzy na temat ich praw i obowiązków.

E. Areszty w Celu Wydalenia

XIV. Informacja o czynnościach przeprowadzonych z upoważnienia Rzecznika Praw Obywatelskich w areszcie w celu wydalenia, mieszczącym się przy Komendzie Miejskiej Policji w Koninie

W dniu 25 października 2007 r. z upoważnienia Rzecznika Praw Obywatelskich, pracownicy Zespołu Administracji Publicznej, Zdrowia i Ochrony Praw Cudzoziemców Biura RPO przeprowadzili wizytację aresztu w celu wydalenia mieszczącego się przy Komendzie Miejskiej Policji w Koninie. Celem wizytacji było zapoznanie się z warunkami panującymi w areszcie oraz ze stanem przestrzegania praw przebywających w nim cudzoziemców.

W trakcie wizytacji przeprowadzono rozmowy z osobami osadzonymi w areszcie oraz z funkcjonariuszami Policji odpowiedzialnymi za funkcjonowanie placówki. Zapoznano się także z losowo wybraną dokumentacją prawną, dotyczącą umieszczania i pobytu cudzoziemców w areszcie w celu wydalenia.

Spostrzeżenia i uwagi.

1. Wizytowany areszt w celu wydalenia mieści się na pierwszej kondygnacji budynku Komendy Miejskiej Policji w Koninie. Wejście do obiektu prowadzi przez izbę dyżurną, wspólną dla aresztu deportacyjnego i znajdującej się w jego sąsiedztwie Policyjnej Izby Zatrzymań. Izba dyżurna została wyposażona w odpowiedni system alarmowo – przyzywowy oraz instalację telefoniczną, zapewniającą bezpośrednie

połączenie z funkcjonariuszem dyżurnym Policji. W dyżurce mieści się także centrala systemu monitoringu telewizyjnego, którym objęta jest część pomieszczeń aresztu deportacyjnego.

W sąsiedztwie izby dyżurnej, poza częścią wydzieloną dla cudzoziemców, znajduje się pokój lekarski oraz magazyn depozytów osób osadzonych. Podkreślić przy tym należy, iż przedmioty cenne, należące do cudzoziemców, przechowywane są w odpowiednio zabezpieczonej metalowej szafie w izbie dyżurnej aresztu.

W części wspólnej dla aresztu deportacyjnego i PIZ mieści się także odpowiednio wyposażony pokój widzeń, z którego – jak wynika z informacji przekazanych przez funkcjonariuszy Policji – korzystają wyłącznie cudzoziemcy osadzeni w areszcie.

Areszt w Celu Wydalenia docelowo przeznaczony jest dla 24 osób. Osadzonym cudzoziemcom udostępniono dwanaście dwuosobowych cel mieszkalnych. Pomieszczenia te wyposażone zostały w pryzce, stoły i ławy przymocowane do podłóg. Funkcje szafek na rzeczy osobiste pełnią wnęki w ścianach. W każdej celi znajduje się kran z dopływem ciepłej i zimnej wody oraz muszla klozetowa, oddzielona od reszty pomieszczenia przegrodą o wysokości ok. 1 metra.

Okna w celach – zabezpieczone od wewnątrz metalową siatką – zapewniają osobom osadzonym należyty dostęp do światła słonecznego. Pomieszczenia mieszkalne są również w odpowiedni sposób oświetlane światłem elektrycznym. W ocenie osób wizytujących, w celach zapewniono także należyłą wentylację.

Jedno z pomieszczeń pełni funkcję świetlicy. Poza stosownym umeblowaniem (ławy i stół przymocowane do podłogi) wyposażone ono zostało w odbiornik telewizyjny. W pomieszczeniu tym osadzeni przebywać mogą w porze od śniadania do obiadu oraz od obiadu do kolacji.

W wydzielonej części aresztu deportacyjnego znajduje się pomieszczenie sanitarne, wspólne dla osadzonych kobiet i mężczyzn. W jego skład wchodzi: dwie kabiny natryskowe oraz dwie toalety. Z zapewnień funkcjonariuszy Policji wynika, iż pomieszczenie to udostępniane jest osadzonym na ich życzenie, bez nieuzasadnionych ograniczeń.

Na tej samej kondygnacji budynku, bezpośrednio w sąsiedztwie cel mieszkalnych, zlokalizowany jest plac spacerowy. Jego funkcję pełni stosunkowo duże pomieszczenie (wysokość ścian ok. 3 metrów), przykryte od góry metalową siatką, co zapewnia odpowiednią wentylację i dostęp do świeżego powietrza.

W dniu badania wszystkie pomieszczenia udostępniane osobom osadzonym utrzymane były w należytej czystości. Zadowolający był również stan techniczny wizytowanego obiektu.

2. W dacie wizytacji, w areszcie w celu wydalenia przebywało 18 cudzoziemców. Z zapewnień funkcjonariuszy Policji wynika, iż osadzeni rozmieszczani są w celach według płci oraz - w miarę istniejących możliwości - według narodowości lub pochodzenia etnicznego.

W porze dziennej osadzeni mają możliwość przebywania w innych pomieszczeniach mieszkalnych niż te, które zostały im wyznaczone. Mogą także korzystać ze świetlicy aresztu. Cudzoziemcom przysługuje również prawo do spaceru w wymiarze 1 godziny dziennie, w wybranej przez siebie porze dnia, przy czym kobiety i mężczyźni odbywają spacery osobno. Prawo do spaceru nie jest w żaden sposób ograniczane (z wyjątkiem sytuacji, gdy ograniczenia wynikają z zaleceń lekarza).

Osadzeni cudzoziemcy korzystają także z prawa do widzeń z osobami bliskimi. Z poczynionych ustaleń wynika, iż zgodę na odbycie widzenia wydaje bezpośrednio Komendant Miejski Policji w Koninie. Zwrócić należy jednak uwagę na fakt, iż podczas każdego widzenia, w pomieszczeniu wyznaczonym do tego typu spotkań przebywa funkcjonariusz Policji. Pokój widzeń nie jest bowiem objęty systemem monitoringu.

Zainteresowanym cudzoziemcom umożliwia się prowadzenie korespondencji i otrzymywanie paczek. Do dyspozycji osadzonych pozostaje również automat telefoniczny. Korzystanie z telefonu możliwe jest jednak wyłącznie w obecności funkcjonariusza Policji, w godzinach od 10 do 11 i od 15 do 18. Z zapewnień personelu aresztu wynika jednak, iż w razie potrzeby aparat telefoniczny udostępniany jest cudzoziemcom również poza wyznaczoną porą.

Cudzoziemcy otrzymują dziennie trzy posiłki, w tym jedno danie ciepłe. Wydawane są one w naczyniach jednorazowego użytku. Wyżywienie dla osób osadzonych dostarczane jest przez firmę cateringową. Pracownik tej firmy ustala skład i kaloryczność posiłków. Dienne stawki żywieniowe wynoszą 4 zł 50 gr. na osobę. Zaznaczyć przy tym należy, iż dla osób, które z przyczyn religijnych bądź kulturowych nie spożywają określonych produktów, przygotowywane są osobne dania, uwzględniające odpowiednie wymogi. W dacie wizytacji z tej możliwości korzystało 6 osób.

Analiza udostępnionych jadłospisów wskazuje jednak, iż wyżywienie w areszcie jest nieodpowiednie do istniejących potrzeb. W szczególności wątpliwości budzi niewielka ilość mięsa oraz całkowity brak warzyw. Zaznaczyć przy tym należy, iż na konieczność poprawy jakości i składu posiłków zwracali również uwagę cudzoziemcy podczas rozmów z osobami wizytującymi.

Osadzeni mają możliwość dokonywania zakupów z własnych środków finansowych. Za ich wykonanie odpowiedzialny jest jeden z funkcjonariuszy Policji

pełniących dyżur w areszcie. Z zapewnień personelu wizytowanej placówki wynika, iż zakupy dokonywane są każdorazowo na prośbę zainteresowanych cudzoziemców.

Świadczenia opieki medycznej osobom osadzonym udzielane są przez lekarzy NZOZ KON – VITA, którego siedziba znajduje się w budynku Komendy Miejskiej Policji. W razie konieczności osadzeni mają zatem zapewniony bieżący dostęp do pomocy lekarskiej. W przypadkach nagłych wzywana jest karetka pogotowia ratunkowego. Czas dojazdu nie przekracza 20 minut. Ponadto, jak wynika z informacji uzyskanych przez osoby wizytujące, raz w miesiącu cudzoziemcy poddawani są obowiązkowym badaniom lekarskim.

Osobom przebywającym w areszcie zapewniono dostęp do podstawowych środków higieny, takich jak mydło, pasta do zębów, czy pianka do golenia. Rzeczy osobiste osadzeni piorą ręcznie we własnym zakresie. Areszt nie zapewnia przy tym proszku do prania.

3. Wszyscy osadzeni umieszczeni zostali w wizytowanym areszcie na podstawie nakazów przyjęcia i postanowień właściwych sądów rejonowych. Z udostępnionej osobom wizytującym dokumentacji wynika, iż w chwili przyjmowania do placówki cudzoziemcy są informowani o treści regulaminu pobytu w areszcie w celu wydalenia.

Zaznaczyć jednak należy, iż w celach mieszkalnych nie umieszcza się tekstu „Porządku wewnętrznego aresztu”. Z poczynionych ustaleń wynika również, iż cudzoziemcy nie mają zapewnionego bieżącego dostępu do informacji dotyczących ciążących na nich obowiązków oraz praw przysługujących im jako osobom pozbawionym wolności oraz stronom toczących się postępowań administracyjnych lub sądowych.

Podkreślić przy tym należy, iż porozumiewanie się personelu z przebywającymi w areszcie cudzoziemcami jest znacznie utrudnione w przypadku tych osadzonych, którzy nie posługują się językiem polskim.

4. W trakcie rozmów z osobami wizytującymi cudzoziemcy nie zgłaszali zastrzeżeń co do warunków bytowych panujących w areszcie w celu wydalenia. Skargi dotyczyły jedynie jakości podawanych w areszcie posiłków oraz barier językowych w porozumiewaniu się z funkcjonariuszami Policji pełniącymi dyżur w areszcie.

W związku z ustaleniami poczynionymi w trakcie wizytacji aresztu w celu wydalenia postuluje się:

- 1) podjęcie działań zmierzających do zapewnienia cudzoziemcom dostępu do informacji o przysługujących im prawach i ciążących na nich obowiązkach (w formie broszur lub ulotek sporządzonych w zrozumiałych dla osadzonych językach);

- 2) wywieszenie w celach mieszkalnych oraz innych miejscach dostępnych dla osadzonych tekstu obowiązującego w areszcie porządku wewnętrznego;
- 3) podjęcie stosownych działań w celu poprawy jakości i składu wydawanych w areszcie posiłków.

W odpowiedzi na powyższą Informację, Komendant Miejski Policji w Koninie zaznaczył, że w związku ze zgłoszonymi uwagami, w celach mieszkalnych oraz innych miejscach dostępnych dla osadzonych udostępniono regulamin pobytu wraz z informacją o przysługujących im prawach i ciążących na nich obowiązkach. Informacje te zostały zamieszczone w zrozumiałych dla cudzoziemców językach obcych. Poza tym, przy automacie telefonicznych zamieszczono wykaz adresowo-telefoniczny ważnych dla osadzonych urzędów.

Jeżeli chodzi o korespondencję, sporządzana przez osadzonych przekazywana jest obsłudze aresztu, a następnie przesyłana zgodnie z właściwością miejscową. Ponadto, Komendant poinformował, że wyżywienie otrzymywane przez cudzoziemców jest zgodne z obowiązującymi normami.

XV. Informacja o czynnościach przeprowadzonych z upoważnienia Rzecznika Praw Obywatelskich w areszcie w celu wydalenia, mieszczącym się przy Komendzie Miejskiej Policji w Lublinie.

W dniu 4 grudnia 2007 r., z polecenia i upoważnienia Rzecznika Praw Obywatelskich, pracownicy Zespołu Administracji Publicznej, Zdrowia i Ochrony Praw Cudzoziemców Biura RPO przeprowadzili wizytację aresztu w celu wydalenia, mieszczącego się przy Komendzie Miejskiej Policji w Lublinie. Celem wizytacji było zapoznanie się z warunkami panującymi w areszcie oraz ze stanem przestrzegania praw przebywających w nim cudzoziemców.

W trakcie wizytacji przeprowadzono rozmowy z osobami osadzonymi w areszcie oraz z funkcjonariuszami Policji pełniącymi służbę w placówce. Zapoznano się również z wybraną dokumentacją prawną, dotyczącą umieszczania i pobytu cudzoziemców w areszcie w celu wydalenia.

Spostrzeżenia i uwagi.

1. Wizytowany areszt w celu wydalenia mieści się w wydzielonej części budynku Komendy Miejskiej Policji w Lublinie, w bezpośrednim sąsiedztwie Pomieszczeń dla Osób Zatrzymanych. Wejście do obiektu prowadzi obok wspólnej dla aresztu i PdOZ izby dyżurnej. Izba wyposażona została w instalację alarmową – przyzywową na wypadek konieczności powiadomienia funkcjonariuszy dyżurnych oraz w instalację telefoniczną, zapewniającą bezpośrednie połączenie z dyżurnym

Komendy Miejskiej Policji. W pomieszczeniu tym znajduje się również centrala systemu telewizyjnego, służącego do monitoringu wizytowanego obiektu. W dyżurce, w odpowiednich szafach, przechowywane są również depozyty przebywających w areszcie cudzoziemców.

Na pobyt cudzoziemców przeznaczono czternaście trzyosobowych cel mieszkalnych. Każda wyposażona została w stosowne umeblowanie: drewniane, przymocowane do podłogi prycze, stoły i krzesła. Funkcję szafek na rzeczy osobiste osadzonych spełniają wnęki w ścianach. Okna w celach w sposób odpowiedni zabezpieczone są metalową siatką oraz stalową kratą. Zdaniem osób wizytujących zapewniają one osadzonym należyty dostęp do światła słonecznego. Pomieszczenia te są również w odpowiedni sposób oświetlane światłem elektrycznym. Zapewniono w nich także właściwą wentylację.

Jedna z cel mieszkalnych przeznaczona została na izolatkę dla osób zakaźnie chorych. Pomieszczenie to odpowiada standardom pozostałych cel. W dacie wizytacji nie było ono wykorzystywane.

Funkcję sali widzeń pełnią dwa sąsiadujące ze sobą pomieszczenia, przeznaczone osobno dla odwiedzającego i osoby osadzonej, połączone stosunkowo dużym, pleksiglasowym oknem, przez które osoby te mogą się komunikować. W dacie wizytacji, sala dla osób odwiedzających wyposażona była w drewniane stoły i krzesła. W pomieszczeniu udostępnianym osadzonym znajdowała się jedynie niewielka, przytwierdzona do podłogi drewniana ławka.

W jednym z pomieszczeń aresztu urządzono świetlicę z dostępem do telewizora. Pomieszczenie to umeblowane jest stosownie do swojej funkcji (odpowiednia ilość stołów i krzeseł, przytwierdzonych do podłogi). W świetlicy umieszczono również aparat telefoniczny.

W wydzielonej części aresztu deportacyjnego znajdują się dwa pomieszczenia sanitarne, wspólne dla osadzonych kobiet i mężczyzn. Jedno wyposażone zostało w cztery kabiny natryskowe, w drugim znajdują się umywalki oraz miski ustępowe, rozdzielone przegrodami o wysokości ok. 1 metra. Z zapewnień funkcjonariuszy Policji wynika, iż pomieszczenia te udostępniane są osadzonym na ich życzenie, bez nieuzasadnionych ograniczeń – przy czym kobiety i mężczyźni korzystają z nich osobno.

Na tej samej kondygnacji budynku, bezpośrednio w sąsiedztwie cel mieszkalnych, zlokalizowane są dwa place spacerowe. Ich funkcję pełnią stosunkowo niewielkie pomieszczenia o wysokość ścian ok. 3 metrów, przykryte od góry metalową siatką, co zapewnia dostęp do świeżego powietrza.

W dniu wizytacji wszystkie pomieszczenia udostępniane osobom osadzonym utrzymane były w należytej czystości. Zadowolający był również stan techniczny obiektu.

2. W dacie wizytacji, w areszcie w celu wydalenia przebywało 20 cudzoziemców (2 kobiety i 18 mężczyzn). Osadzeni pochodzili głównie z Wietnamu (9 osób), Chin (6 osób), a także Ukrainy, Białorusi, Mołdowy, Mongolii, Indii i Konga. Z zapewnień funkcjonariuszy Policji wynika, iż osadzeni rozmieszczani są w celach według płci oraz - w miarę istniejących możliwości - według narodowości lub pochodzenia etnicznego.

Na jednej zmianie dyżur pełni maksymalnie 5 funkcjonariuszy, przy czym pod ich nadzorem znajduje się cały obiekt, a więc zarówno areszt w celu wydalenia, jak i pomieszczenia dla osób zatrzymanych. Część z funkcjonariuszy posługuje się językiem rosyjskim i angielskim.

Jak wynika z poczynionych ustaleń, osadzeni nie mają możliwości przebywania w innych celach mieszkalnych niż te, w których zostali zakwaterowani. W ocenie osób wizytujących, pewnemu ograniczeniu podlega korzystanie ze świetlicy aresztu. Z uzyskanych informacji wynika bowiem, iż pory i czas udostępniania osadzonym cudzoziemcom tego pomieszczenia regulowane są z zasady według ich narodowości lub pochodzenia etnicznego i płci. Oznacza to, że w danych godzinach w ciągu dnia w świetlicy przebywać mogą jedynie określone grupy cudzoziemców.

Cudzoziemcom przysługuje prawo do spaceru w wymiarze 1 godziny dziennie. Spacery organizowane są osobno dla cudzoziemców różnych narodowości oraz osobno dla kobiet i mężczyzn. Prawo do spaceru nie jest w żaden sposób ograniczane (z wyjątkiem sytuacji, gdy ograniczenia wynikają z zaleceń lekarza). Place spacerowe są monitorowane. Ponadto, podczas spaceru osadzonych nadzoruje wyznaczony funkcjonariusz Policji.

Osadzeni cudzoziemcy korzystają także z prawa do widzeń z osobami bliskimi. Zgodę na odbycie widzenia wydaje bezpośrednio Naczelnik aresztu w celu wydalenia. Podkreślić przy tym należy, iż w czasie widzeń sala ta nie podlega monitoringowi. Zainteresowanym cudzoziemcom umożliwia się również prowadzenie korespondencji i otrzymywanie paczek. Do dyspozycji osadzonych pozostaje także automat telefoniczny.

Posiłki dla osadzonych cudzoziemców dostarczane są przez firmę cateringową z Lublina. Cudzoziemcy otrzymują dziennie trzy posiłki. Wydawane są one w naczyniach jednorazowego użytku. Jak wynika z zapewnień funkcjonariuszy Policji, przygotowywana żywność w razie potrzeby dostosowywana jest do wymogów kultury i religii osadzonych. Zaznaczyć jednakże należy, iż w trakcie rozmów z osobami

wizytującymi cudzoziemcy sygnalizowali konieczność poprawy jakości posiłków i ich urozmaicenia.

Zainteresowani Cudzoziemcy mogą dokonywać zakupów z własnych środków finansowych. Zakupy organizowane są raz w tygodniu, a za ich wykonanie odpowiedzialny jest wyznaczony funkcjonariusz Policji.

Na terenie aresztu nie są organizowane dyżury lekarskie. Z wyjaśnień Kierownika aresztu wynika, iż w każdym przypadku wymagającym interwencji lekarza wzywana jest karetka pogotowia bądź organizuje się konwój do odpowiedniego zakładu opieki zdrowotnej. Konwoje organizowane są również w razie konieczności skorzystania z pomocy stomatologa. Decyzję o skorzystaniu z jednej z tych możliwości każdorazowo podejmuje funkcjonariusz pełniący dyżur w areszcie.

Z informacji przekazanych osobom wizytującym wynika, iż cudzoziemcy poddawani są badaniom medycznym po ich zatrzymaniu, przed umieszczeniem w areszcie. Osadzeni nie przechodzą natomiast wymaganych prawem badań okresowych.

Podkreślić w tym miejscu należy, iż w trakcie rozmów z osobami wizytującymi, cudzoziemcy zwracali uwagę na uciążliwości związane z brakiem dostępu do pomocy medycznej w areszcie.

3. Wszyscy osadzeni umieszczeni zostali w wizytowanym areszcie na podstawie nakazów przyjęcia i postanowień właściwych sądów rejonowych. Z poczynionych ustaleń wynika, iż w chwili przyjmowania do placówki cudzoziemcy są informowani o treści obowiązującego w areszcie porządku wewnętrznego. Ponadto, tekst tego porządku umieszczany jest – w polskiej wersji językowej - w celach mieszkalnych.

Cudzoziemcy nie mają jednak zapewnionego bieżącego dostępu do informacji dotyczących ciążących na nich obowiązków oraz praw przysługujących im jako osobom pozbawionym wolności oraz stronom toczących się postępowań administracyjnych lub sądowych. Nie zapewniono im także możliwości zapoznania się z listą adresową właściwych organów, instytucji i organizacji pozarządowych.

4. W trakcie rozmów z osobami wizytującymi, cudzoziemcy nie zgłaszali zastrzeżeń co do warunków bytowych panujących w areszcie w celu wydalenia. Skargi dotyczyły głównie jakości podawanych w areszcie posiłków oraz braku dostępu do opieki medycznej na terenie placówki.

Wnioski i zalecenia.

W związku z ustaleniami poczynionymi w trakcie wizytacji aresztu w celu wydalenia postuluje się:

- 1) rozważenie możliwości podjęcia działań zmierzających do zapewnienia osobom osadzonym bezpośredniego dostępu do opieki lekarskiej na terenie ośrodka;

- 2) organizację comiesięcznych kontrolnych badań lekarskich, stosownie do wymogu zawartego w § 24 Regulaminu organizacyjno – porządkowego pobytu cudzoziemców w strzeżonym ośrodku i areszcie w celu wydalenia, stanowiącego załącznik do Rozporządzenia Ministra Spraw Wewnętrznych i Administracji z dnia 26 sierpnia 2004 r. w sprawie warunków, jakim powinny odpowiadać strzeżone ośrodki i areszty w celu wydalenia oraz regulaminu organizacyjno – porządkowego pobytu cudzoziemców w strzeżonym ośrodku lub areszcie w celu wydalenia (Dz. U. z 2004 r. Nr 190, poz. 1953);
- 3) podjęcie stosownych działań w celu poprawy jakości i składu wydawanych w areszcie posiłków.

W odpowiedzi na powyższą Informację, Komendant Miejski Policji w Lublinie poinformował, iż Zarządzeniem Nr 90 Ministra Spraw Wewnętrznych i Administracji z dnia 11 grudnia 2007 r., zmieniającym zarządzenie w sprawie wyznaczenia pomieszczeń, w których wykonywany jest areszt w celu wydalenia, z dniem 1 stycznia 2008 r. Areszt w Celu Wydalenia, mieszczący się przy Komendzie Miejskiej Policji w Lublinie, został zlikwidowany.

XVI. Informacja o czynnościach przeprowadzonych z upoważnienia Rzecznika Praw Obywatelskich w pomieszczeniach dla osób zatrzymanych w Komendzie Miejskiej Policji w Sosnowcu, w związku ze sprawą umieszczenia i pobytu Pana L. S.

W dniu 26 lipca 2007 r. z upoważnienia Rzecznika Praw Obywatelskich, Dyrektor Zespołu Administracji Publicznej, Zdrowia i Ochrony Praw Cudzoziemców wraz ze swoim pracownikiem oraz Pełnomocnikiem Terenowym Rzecznika Praw Obywatelskich w Katowicach, przeprowadzili wizytację w Pomieszczeniu dla Osób Zatrzymanych mieszczącym się przy Komendzie Miejskiej Policji w Sosnowcu. Celem wizytacji było zbadanie sprawy umieszczenia i pobytu we wspomnianej placówce obywatela Armenii, Pana L. S.

W trakcie wizytacji zapoznano się ze stosowną dokumentacją prawną oraz przeprowadzono rozmowy z Naczelnikiem Sekcji Prewencji Komendy Miejskiej Policji w Sosnowcu, odpowiedzialnym za funkcjonowanie Pomieszczenia dla Osób Zatrzymanych oraz z funkcjonariuszem Wydziału Kontroli Komendy Wojewódzkiej Policji w Katowicach, w którym prowadzone jest postępowanie skargowe w sprawie dotyczącej pobytu Cudzoziemca w PdOZ.

Ustalenia poczynione w trakcie wizytacji.

1. Małoletni obywatel Armenii, Pan L. S. zatrzymany został przez funkcjonariuszy Policji w dniu 14 lutego 2007 r. W okresie od 14 do 16 lutego 2007 r. Cudzoziemiec przebywał w Pomieszczeniu dla Osób Zatrzymanych przy Komendzie Miejskiej Policji w Dąbrowie Górniczej.

W dniu 16 lutego 2007 r. Komendant Wojewódzkiej Policji w Katowicach zwrócił się do właściwego Sądu Rejonowego z wnioskiem o umieszczenie Pana L. S. w areszcie w celu wydalenia przy Komendzie Wojewódzkiej Policji w Katowicach, sygnalizując jednocześnie, iż na okres trwającego w areszcie remontu Cudzoziemiec powinien zostać skierowany do Pomieszczenia dla Osób Zatrzymanych przy Komendzie Miejskiej Policji w Sosnowcu.

Postanowieniem z dnia 16 lutego 2007 r. Sąd Rejonowy w Katowicach orzekł o zastosowaniu wobec Pana L. S. aresztu na okres 90 dni, począwszy od dnia 14 lutego 2007 r. W uzasadnieniu Sąd nie określił miejsca osadzenia. Odnosząc się do wniosku Komendanta Wojewódzkiego Policji Sąd podniósł jedynie, iż umieszczenie Pana L. S. w Pomieszczeniu dla Osób Zatrzymanych jest czynnością dokonywaną na mocy nakazu przyjęcia, a przekazanie Cudzoziemca do właściwego aresztu w celu wydalenia możliwe będzie na mocy zarządzenia organu dysponującego, wydanego po ustaniu zasygnalizowanej przez Komendanta przeszkody. Na powyższe postanowienie Cudzoziemiec złożył zażalenie do Sądu Okręgowego w Katowicach. Sąd ten – postanowieniem wydanym w dniu 28 marca 2007 r. utrzymał jednak w mocy orzeczenie sądu pierwszej instancji. W Pomieszczeniu dla Osób Zatrzymanych przy Komendzie Miejskiej Policji w Sosnowcu Pan L. S. umieszczony został 16 lutego 2007 r.

W dniu 28 marca 2007 r. Komendant Wojewódzkiej Policji w Katowicach zwrócił się do Sądu Rejonowego z wnioskiem o zmianę miejsca osadzenia Cudzoziemca. Wniosek ten uzasadniony został koniecznością zapewnienia Cudzoziemcowi stosownych warunków socjalno – bytowych do czasu zakończenia prowadzonej w jego sprawie procedury wydalenkowej. Postanowieniem z dnia 28 marca 2007 r. Sąd Rejonowy w Katowicach zarządził przetransportowanie Pana L. S. do Ośrodka Strzeżonego dla Cudzoziemców w Lesznowoli. Orzeczenie wykonane zostało w dniu 30 marca 2007 r.

Postanowieniem z dnia 8 maja 2007 r. Sąd Rejonowy w Grójcu orzekł o przedłużeniu pobytu Cudzoziemca w Ośrodku Strzeżonym w Lesznowoli o kolejne 90 dni. Jednakże 18 lipca 2007 r., po rozpoznaniu wniosku złożonego przez Pana L. S., Sąd postanowił zwolnić Cudzoziemca ze wspomianej wyżej placówki.

2. Pomieszczenie dla Osób Zatrzymanych, w którym w okresie od 16 lutego do 30 marca 2007 r. przebywał Pan L. S., znajduje się w wydzielonej części budynku

Komendy Miejskiej Policji w Sosnowcu. W skład obiektu wchodzi 15 cel, wspólne pomieszczenia sanitarne oraz izba dyżurna, oddzielona kratą od części przeznaczony dla osób osadzonych.

Pan L. S. umieszczony został w celi pięcioosobowej o wymiarach ok. 4 x 6 m., wraz z obcą sobie osobą dorosłą, w stosunku do której toczyło się wówczas postępowanie karne. Na umeblowanie celi składało się pięć drewnianych prycz, dwa stoły oraz taborety przytwierdzone do podłogi. Brak było szafek na rzeczy osobiste osadzonych – ich funkcje pełniły wnęki w ścianie. Okna w celi zostały w odpowiedni sposób zabezpieczone: od zewnątrz metalową kratą, od wewnątrz siatką stalową. Zaznaczyć w tym miejscu należy jednak, iż szyby w oknach cel były – i nadal są – matowe, co w połączeniu ze stosunkowo niewielkim rozmiarem otworów okiennych w znacznym stopniu ogranicza dostęp do światła dziennego. Jednocześnie w celach zapewniono odpowiednie oświetlenie elektryczne.

3. Jak wynika z poczynionych w trakcie wizytacji ustaleń, w momencie przyjęcia do placówki Pan L. S. zapoznany został z regulaminem obowiązującym w Pomieszczeniu dla Osób Zatrzymanych. Cudzoziemca nie poinformowano natomiast o treści przepisów regulujących prawa i obowiązki cudzoziemców przebywających w aresztach w celu wydalenia. Tymczasem przepisy te – zgodnie z art. 101 ust. 5 ustawy z dnia 13 czerwca 2003 r. o cudzoziemcach (Dz. U. z 2006 r. Nr 234, poz. 1694) - znajdują odpowiednie zastosowanie w stosunku do osób, które wobec zaistnienia przeszkód uniemożliwiających doprowadzenie do właściwego aresztu, umieszczone zostały w innych placówkach.

W trakcie pobytu w PdOZ Pan L. S. korzystał z wyżywienia, jakie placówka zapewnia osobom zatrzymanym. Cudzoziemiec otrzymywał trzy posiłki dziennie. Śniadania i kolacje wydawane były w formie suchego prowiantu, obiad natomiast stanowiło jedno ciepłe danie: zupa.

Z poczynionych ustaleń wynika, iż Cudzoziemiec miał ograniczony dostęp do środków czystości: zapewniono mu jedynie mydło.

Przez cały okres pobytu w placówce Pan L. S. pozbawiony był możliwości odbywania spacerów na wolnym powietrzu. Przyczyną tego był fakt, iż PdOZ nie dysponuje wydzielonym i odpowiednio zabezpieczonym placem spacerowym. Z wyjaśnień Naczelnika Sekcji Prewencji wynika, iż Cudzoziemcowi zapewniono jedynie dość dużą swobodę w poruszaniu się po korytarzu obiektu, w części wydzielonej dla osób osadzonych. Możliwości tej nie sposób jednak uznać za realizację prawa Osadzonego do spacerów.

Informacje uzyskane od Naczelnika Sekcji Prewencji wskazują, iż osadzonemu zapewniono dostęp do aparatu telefonicznego. Z wyjaśnień Naczelnika wynika również, iż personel PdOZ gotów był umożliwić Cudzoziemcowi widzenie ze

wskazanymi przez niego osobami. Pan L. S. nie określił jednak z kim konkretnie chciałby się spotkać. W powyższym kontekście wspominał jedynie o rodzicach, którzy przebywali w tym czasie poza terytorium Rzeczypospolitej Polskiej. Naczelnik Sekcji podkreślił także, iż przez cały okres pobytu Cudzoziemca w placówce, żadna osoba z zewnątrz nie wnioskowała o umożliwienie spotkania z zatrzymanym.

Z uzyskanych informacji wynika ponadto, iż na prośbę Cudzoziemca podjęte zostały działania w celu umożliwienia mu nawiązania kontaktu z placówką dyplomatyczną kraju jego pochodzenia. Ostatecznie jednak, z przyczyn niewyjaśnionych, nie doszło do spotkania Cudzoziemca z przedstawicielem Ambasady Armenii.

Osadzonemu zapewniono możliwość prowadzenia korespondencji. Wspomnieć w tym miejscu należy również, iż podczas pobytu w PdOZ Cudzoziemiec otrzymał przesyłkę z żywnością, odzieżą i środkami higienicznymi od osoby pozostającej w kontakcie z jego rodzicami.

4. Analiza udostępnionej osobom wizytującym dokumentacji wskazuje, iż Pan L. S. wielokrotnie występował do Naczelnika Sekcji Prewencji KMP ze skargami, których przedmiotem były warunki socjalno – bytowe panujące w placówce. W skargach tych Cudzoziemiec zwracał w szczególności uwagę na brak możliwości odbywania spacerów, brak kontaktu z osobami bliskimi oraz nieodpowiednią jakość wydawanych posiłków. Skargi te rozpatrywane były przez Naczelnika Sekcji. Z reguły o treści skarg informowano również odpowiedni wydział Komendy Wojewódzkiej Policji w Katowicach.

W trakcie pobytu w PdOZ, Pan L. S. kilkakrotnie decydował się na podjęcie głodówki. W rozmowie z osobami wizytującymi Naczelnik Sekcji nie był w stanie podać dokładnych informacji dotyczących czasu trwania podejmowanych przez Cudzoziemca protestów głodowych. Naczelnik wskazał jedynie, iż mogły one trwać od kilku godzin do kilku dni. Funkcjonariusz podniósł przy tym, iż – w Jego ocenie - żadna z głodówek nie zagrażała zdrowiu bądź życiu Cudzoziemca, a tym samym nie wymagała interwencji lekarza.

W powyższym kontekście zwrócić należy uwagę na praktykę stosowaną w PdOZ w przypadkach prowadzenia przez osoby osadzone protestu głodowego. W tego typu sytuacjach, Naczelnik Sekcji zleca funkcjonariuszom pełniącym dyżur w placówce przeprowadzanie kontroli w pomieszczeniach, w których przebywają osoby prowadzące głodówkę co piętnaście minut. Kontrole te trwają z reguły do zakończenia protestu głodowego – także w godzinach nocnych. Czynności tego typu podejmowane były również w stosunku do Pana L. S. Z wyjaśnień udzielonych przez Naczelnika Sekcji wynika, iż kontrola ta polegać może bądź to na lustracji celi przez wziernik bądź też na wkroczeniu do pomieszczenia funkcjonariusza Policji. Podkreślić przy tym

należy, iż drugi z wymienionych wyżej sposobów prowadzenia kontroli budzi wątpliwości osób wizytujących ze względu na znaczny stopień uciążliwości – zwłaszcza w godzinach nocnych - dla osób osadzonych.

5. Podsumowując powyższe rozważania stwierdzić należy, iż warunki panujące w Pomieszczeniu dla Osób Zatrzymanych mieszczącym się przy Komendzie Miejskiej Policji w Sosnowcu uniemożliwiały realizację pełni praw Cudzoziemca, umieszczonego w PdOZ, w związku zaistnieniem przeszkody w przetransportowaniu go do właściwej placówki.

W odpowiedzi na powyższą Informację, Komendant Miejski Policji w Sosnowcu podkreślił, że Sąd wskazując dla Pana L. S. środek izolacji na czas trwania czynności wydalenowych uznał go za osobę dorosłą (ukończone 17 lat życia). Wyznaczenie sosnowieckiej jednostki Policji jako miejsca czasowego pobytu cudzoziemca wynikało z faktu, iż w ostatniej dekadzie stycznia 2007 r. wystąpiła awaria urządzeń grzewczo-wodnych w katowickim areszcie w celu wydalenia i czasowo został on wyłączony z użytkowania. Stąd zaszła konieczność umieszczania cudzoziemców, wobec których zastosowano areszt w celu wydalenia, w innych jednostkach Policji dysponujących najlepszymi warunkami socjalno-bytowymi w pomieszczeniach dla osób zatrzymanych lub doprowadzanych w celu wytrzeźwienia, mających możliwości zaludnienia tych pomieszczeń oraz zapewnienia sprawnego nadzoru nad tymi osobami. Między innymi dlatego wybrano jednostkę w Sosnowcu do przyjmowania cudzoziemców do czasu usunięcia przeszkody uniemożliwiającej doprowadzenie ich do strzeżonego ośrodka albo aresztu w celu wydalenia. Pan L. S. umieszczony został w największej, jaką dysponowano w PdOZ KMP w Sosnowcu, celi 5-osobowej o powierzchni ok. 24 m², która znacznie przekraczała normy powierzchni pokoju przypadające na jedną osobę zatrzymaną, określone w par. 6 ust. 1 pkt 1 rozporządzenia Ministra Spraw Wewnętrznych i Administracji z dnia 21.03.2003 r. w sprawie warunków, jakim powinny odpowiadać pomieszczenia w jednostkach organizacyjnych Policji przeznaczone dla osób zatrzymanych lub doprowadzonych w celu wytrzeźwienia oraz regulaminu pobytu w tych jednostkach, a także w art. 114 ust. 2 pkt 1 ustawy z dnia 13.06.2003 r. o cudzoziemcach. Wybór tej celi miał zapewnić jak najlepsze warunki pobytu i możliwość swobodnego poruszania się po dużej przestrzeni. Wyposażenie celi było standardowe i zgodne z wymogami określonymi w par. 6 ust. 1 pkt 5 i 8 cytowanego powyżej rozporządzenia Ministra Spraw Wewnętrznych i Administracji z dnia 21.03.2003 r.

Ponadto, Komendant poinformował, że w chwili obecnej trwają prace mające na celu wdrożenie koncepcji Komendanta Wojewódzkiego Policji w Katowicach, dotyczącej utworzenia „regionalnych pomieszczeń przeznaczonych dla osób

zatrzymanych i doprowadzonych w celu wytrzeźwienia oraz aresztu w celu wydalenia, w wytypowanych jednostkach terenowych garnizonu śląskiego. Został opracowany w tej sprawie harmonogram dotyczący realizacji remontów w PdOZ. Wszelkie prace remontowo - adaptacyjne pomieszczeń winny być zakończone do dnia 30.06.2008 r.

Komendant odpowiadając na zgłoszone przez przedstawicieli RPO uwagi potwierdził, że Pan L. S. umieszczony został w celi wraz z osobą dorosłą. Był to cudzoziemiec (obywatelem Gruzji), wobec którego toczyło się postępowanie w sprawie wydalenia. Toczące się wobec tej osoby postępowanie karne, było zdaniem Komendanta traktowane przez Sąd jako postępowanie mniejszej wagi.

Osadzenie nieletniego z osobą dorosłą wynikało stąd, że w PdOZ nie dysponowano drugą dużą celą, w której mogłyby przebywać osoby przez dłuższy okres czasu niż 48 godzin. Również umieszczenie Pana L. S. pojedynczo w celi na tak długi okres czasu byłoby niehumanitarne. Pobyt w PdOZ byłby jeszcze bardziej uciążliwy i stanowiłby dodatkową karę, gdyby przebywał sam w celi. Mogłoby to wpłynąć negatywnie na jego stan psychofizyczny.

Komendant zauważył, że L. S. był zadowolony, że mógł przebywać w towarzystwie drugiej osoby, nie zgłaszał żadnych uwag w tym zakresie, a wręcz przeciwnie, gdy jego towarzysz z celi został wydalony i został sam, nasilił on intensywność protestu, do podjęcia głodówki włącznie.

Poza tym, Komendant zaznaczył, iż Pan L. S. został zapoznany z regulaminem obowiązującym w Pomieszczeniu dla Osób Zatrzymanych, w którym przebywał. Nie był zapoznawany z przepisami regulującymi pobyt w strzeżonym ośrodku lub areszcie w celu wydalenia, jednak poinformowano go o przysługujących mu prawach i starano się w miarę możliwości je realizować jak np. umożliwienie skorzystania z telefonu, celem nawiązania kontaktu z osobami przez niego wskazanymi, dostarczenie mu paczki z ubraniem, żywnością, środkami higieny osobistej, zapewnienie środków piśmiennych, umożliwienie składania skarg i wniosków, korzystania z prasy.

W trakcie pobytu w PdOZ w Sosnowcu, L. S. korzystał z wyżywienia jakie otrzymywały wszystkie osoby tam umieszczone. Posiłki były przygotowywane zgodnie z zawartą w dniu 01.07.2006 r. umową o świadczenie usług w zakresie przygotowywania i dostawy posiłków dla osób zatrzymanych. Zgodnie z umową posiłki są przygotowywane w sposób zapewniający wymagania odnoszące się do wartości energetycznych posiłków oraz norm wyżywienia określonych w stosownych aktach wykonawczych.

Jak podkreśla Komendant, L. S. podczas pobytu w PdOZ korzystał ze środków higieny osobistej jakie były na wyposażeniu tej placówki. Dodatkowo korzystał ze środków, jakie otrzymał w paczce od osoby pozostającej w kontakcie z jego rodzicami, a które miał cały czas do swojej dyspozycji. Komendant zaznaczył, że

zakup środków higieny osobistej na wyposażenie PdOZ następuje w ramach przyznanych na ten cel ściśle określonych środków budżetowych w trybie przetargowym. Asortyment zakupionych środków higieny osobistej na wyposażenie PdOZ ma zapewnić utrzymanie higieny osobistej osób umieszczonych tam na krótki okres czasu - do 48 godzin.

W przypadku umieszczenia w PdOZ na czas określony, w tym przypadku na czas prowadzenia procedury wydaleniowej cudzoziemca, trudno jest zagwarantować takim osobom ich roszczenia w trybie nagłym. Wymagałoby to zmiany dotychczas obowiązujących procedur np. zmiany umowy z placówką gastronomiczną przygotowującą posiłki dla osób zatrzymanych, przeprowadzenie długotrwałej procedury przetargowej na zakup dodatkowego asortymentu środków higieny osobistej, przy jednoczesnym braku możliwości zagwarantowania środków finansowych na ten cel.

W kwestii braku realizacji prawa L. S. do spacerów, zgodnie z par. 2 ust. 1 rozporządzenia Ministra Spraw Wewnętrznych i Administracji z dnia 21.03.2003 r. w sprawie warunków, jakim powinny odpowiadać pomieszczenia w jednostkach organizacyjnych Policji przeznaczone dla osób zatrzymanych lub doprowadzonych w celu wytrzeźwienia oraz regulaminu pobytu w tych jednostkach, w składzie PdOZ nie przewiduje się spacernika. W PdOZ KMP Sosnowcu znajduje się pomieszczenie, które w przeszłości służyło jako spacernik, jednak z uwagi na jego stan techniczny i niemożność zapewnienia bezpieczeństwa osobom zatrzymanym, zostało ono wyłączone z użytkowania. Z uwagi, iż cytowany powyżej akt prawny nie przewiduje wymogu utworzenia spacernika w PdOZ, pomieszczenie to planuje się adaptować do innych ważnych celów. Wychodząc naprzeciw potrzebom Pana L. S. i chęci zminimalizowania niedogodności pobytu w PdOZ, pozwalano mu na spacer po korytarzu placówki pod nadzorem funkcjonariusza pełniącego dyżur oraz umieszczono w największej celi, po której mógł się swobodnie poruszać.

Pan L. S. jest synem cudzoziemców, którzy przed wydaleniem z Polski do Armenii w roku 2006 nie przyznali się do pozostawienia syna w Polsce. Według wiedzy uzyskanej od zatrzymanego, jego rodzice przebywają na terytorium Ukrainy. Nie było informacji, aby rodzice chcieli się z nim skontaktować osobiście lub telefonicznie. Jak podkreśla Komendant, gdyby taka sytuacja zaistniała umożliwiono by mu kontakt z rodzicami. Jedynie osoba znająca rodziców cudzoziemca, po wcześniejszym kontakcie telefonicznym z jednostką Policji, jednorazowo nawiązała kontakt z zatrzymanym, przekazując mu paczkę z żywnością, ubraniami i środkami czystości. Nikt więcej nie chciał się spotkać z L. S., nie dzwonił do niego, ani nie chciał przekazać paczki. Również zatrzymany tylko raz poprosił o umożliwienie mu kontaktu telefonicznego ze wskazaną przez niego osobą, co też mu umożliwiono.

Ponadto, wydano funkcjonariuszom pełniącym służbę w PdOZ polecenie umożliwienia cudzoziemcowi kontaktu telefonicznego, gdy tylko o to poprosi, lecz on więcej nie skorzystał z tej możliwości.

Pan L. S. dwukrotnie na piśmie wyraził żądanie kontaktu z ambasadorem Armenii. Pisma te przekazano do Wydziału Prewencji KWP w Katowicach, którego pracownik wraz z pracownikiem Wydziału Postępowań Administracyjnych KWP w Katowicach podjął czynności w kierunku nawiązania łączności z ambasadą Armenii, zorganizowania spotkania zatrzymanego z przedstawicielem placówki dyplomatycznej kraju jego pochodzenia. Również Nadwiślański Oddział Straży Granicznej prowadził czynności w ramach procedury wydaleniovej. W ambasadzie Armenii sprawa L. S. była znana, jednak nie doszło do spotkania zatrzymanego z przedstawicielem tej placówki dyplomatycznej. Szczegółowa korespondencja w tej sprawie prowadzona była między wyżej wymienionymi podmiotami.

L. S. trzykrotnie w swoich skargach zapowiadał podjęcie głodówki, w dwóch przypadkach zakończyło się to jedynie na zapowiedzi. Podjęte czynności w kierunku przyspieszenia procedury wydaleniovej i przekazanie mu przez Zastępcę Naczelnika Sekcji Prewencji wyczerpujących informacji o podjętych czynnościach w jego sprawie i przewidywanym terminie jego wydalenia sprawiały, że odstępował od zamiaru głodówki.

Jedynie w dniu 29.03.2007 r. cudzoziemiec nie przyjął śniadania i odmówił przerwania głodówki do czasu podjęcia pozytywnej decyzji w jego sprawie przez Sąd, do którego w dniu 28.03.2007 r. wpłynął wniosek o zmianę miejsca pobytu i przeniesienie do Ośrodka dla Cudzoziemców w Lesznowoli. Zaostrzenie formy protestu cudzoziemca spowodowane było również tym, że w dniu 25.03.2007 r. jego towarzysz z celi został wydany z kraju i został w celi sam. W dniu 29.03.2007 r. Sąd Rejonowy w Katowicach podjął decyzję o przeniesieniu go do Ośrodka dla Cudzoziemców w Lesznowoli z dniem 30.03.2007 r. Informację o podjętej decyzji przez Sąd, Zastępcę Naczelnika Sekcji Prewencji w dniu 29.03.2007 r. o godz. 14.00 przekazał Cudzoziemcowi, który natychmiast przerwał głodówkę i zaczął przyjmować posiłki poczynając od obiadu w tym dniu. Protest głodowy zatrzymanego ograniczył się tylko do jednego posiłku - śniadania w dniu 29.03.2007 r., nie zagrażał jego życiu i zdrowiu.

Zgodnie z § 9 ust. 1 pkt 2 Rozkazu 7/94 KGP z dnia 10.11.1994 r. w sprawie wyposażenia i zabezpieczenia technicznego pomieszczeń przeznaczonych dla osób zatrzymanych lub doprowadzanych w celu wytrzeźwienia oraz w sprawie pełnienia służby przez policjantów w tych pomieszczeniach, wzmożoną obserwację (co 15 minut) stosuje się, jeżeli z informacji lub spostrzeżeń wynika, że zatrzymani lub doprowadzeni w celu wytrzeźwienia znajdują się w stanie depresji psychicznej,

przejawiają agregację wobec otoczenia, zdradzają zamiar dokonania samouszkodzenia lub ucieczki, bądź z innych przyczyn wymagają wzmożonego nadzoru. W tym konkretnym przypadku, wzmożenie częstotliwości nadzoru cudzoziemca w związku z tym, że w celi przebywał sam i był zdesperowany, co przejawiało się w podjęciu protestu głodowego, było w pełni uzasadnione. Miało to miejsce w porze dziennej, zwiększenie nadzoru polegało wyłącznie na kontroli celi z zewnątrz przez wizjer i nie było dolegliwe dla cudzoziemca.

Przez cały czas pobytu w PdOZ L. S. nie złożył ani jednej skargi na obsługę PdOZ. Funkcjonariusze pełniący służbę w PdOZ dołożyli wszelkich starań, aby jego pobyt tam był jak najmniej uciążliwy. Wszelkie przysługujące mu uprawnienia, które byli w stanie mu zapewnić, realizowali. Komendant zaznaczył jednak, że PdOZ są przystosowane do umieszczania w nich osób zatrzymanych na krótki okres czasu, do 48 godzin. Przebywanie w nim osób przez dłuższy czas, z uwagi na zaplecze socjalne, infrastrukturę i wyposażenie cel, może nieść dla nich pewne niedogodności, dlatego należy ograniczyć do minimum przypadki osadzania w PdOZ osób innych niż wymienionych w Rozporządzeniu Ministra Spraw Wewnętrznych i Administracji z dnia 21.03.2003 r. w sprawie warunków, jakim powinny odpowiadać pomieszczenia w jednostkach organizacyjnych Policji przeznaczone dla osób zatrzymanych lub doprowadzonych w celu wytrzeźwienia oraz regulaminu pobytu w tych jednostkach

W związku z przesłanymi uwagami dotyczącymi umieszczenia małoletniego cudzoziemca w Pomieszczeniu dla Osób Zatrzymanych przy Komendzie Miejskiej Policji w Sosnowcu odpowiedział również Prezes Sądu Okręgowego w Katowicach. Wskazał on, że obywatel Armenii L. S. został zatrzymany w dniu 14. 02. 2007 r., w czasie czynności związanych z zatrzymaniem innego cudzoziemca podejrzanego o popełnienie przestępstw. W czasie zatrzymania L. S. nie posiadał żadnych dokumentów, ani stałego miejsca pobytu w kraju. Na terytorium Polski przedostał się z rodzicami, którzy zostali decyzją wojewody wydalenii, a on pozostał sam.

Na wniosek Komendanta Wojewódzkiego Policji w Katowicach, Sąd Rejonowy w Katowicach postanowieniem z dnia 16 luty 2007 r. zastosował wobec L. S. areszt w celu wydalenia, na okres 90 dni. W uzasadnieniu postanowienia sąd podniósł, iż umieszczenie zatrzymanego cudzoziemca w strzeżonym ośrodku byłoby niewystarczające dla zapewnienia prawidłowego toku postępowania deportacyjnego. Istniała bowiem obawa, że nie zastosuje się on do zasad pobytu w strzeżonym ośrodku dla cudzoziemców, zwłaszcza że został zatrzymany w towarzystwie osób podejrzewanych o popełnienie przestępstw. Sąd zaznaczył także, iż w wypadku, gdy odpadnie szczególna przesłanka umieszczenia go w areszcie, może on zostać przeniesiony do strzeżonego ośrodka.

Prezes Sądu ustalił, że cudzoziemiec przebywał w Pomieszczeniach dla Osób Zatrzymanych Komendy Miejskiej Policji w Sosnowcu w największej celi o powierzchni 24 m², wraz z innym cudzoziemcem, w dobrych warunkach. Otrzymywał trzy posiłki dziennie, w tym jeden ciepły (obiad), miał możliwość korzystania ze środków higieny osobistej, tak znajdujących się na wyposażeniu, jak i dostarczonych mu w paczce. W czasie pobytu miał możliwość kontaktowania się telefonicznego z osobą utrzymującą kontakt z jego rodzicami, jak również pisemny kontakt z placówką dyplomatyczną kraju jego pochodzenia. Pomimo podjęcia czynności w celu umożliwienia osobistego kontaktu cudzoziemcowi, nie zjawił się żaden przedstawiciel Ambasady Republiki Armenii.

Na postanowienie o umieszczeniu go w areszcie w celu wydalenia L. S. złożył zażalenie, co świadczy o udzielonych pouczeniach o przysługujących mu środkach i uprawnieniach. Sąd Okręgowy w Katowicach postanowieniem z dnia 28 marca 2007 r. utrzymał w mocy postanowienie Sądu Rejonowego w Katowicach z dnia 16 lutego 2007 r. o zastosowaniu aresztu w celu wydalenia. W uzasadnieniu, Sąd Odwoławczy podzielił stanowisko Sądu Rejonowego, uznając, że istnieje obawa, że cudzoziemiec nie zastosuje się do zasad obowiązujących w strzeżonym ośrodku, zważywszy na to, że nie chce wyjechać z Polski i brał udział w działalności przestępczej.

W dniu 29 marca 2007 r. Sąd Rejonowy w Katowicach podjął decyzję o przeniesieniu w/w do Strzeżonego Ośrodka dla Cudzoziemców w Lesznowoli.

Ponadto, w chwili wydania decyzji o zastosowaniu aresztu w celu wydalenia L. S. miał ukończonych 17 lat.

W toku prowadzonych czynności nadzorczych ustalono nieprawidłowości w czasie prowadzonego postępowania o umieszczeniu cudzoziemca w areszcie. Nie zostały ustalone jednoznacznie pełne dane personalne cudzoziemca (nie posiadał on dokumentów i brak było potwierdzenia tych danych przez placówkę dyplomatyczną). Nie zostało także potwierdzone jednoznacznie, iż L. S. miał uczestniczyć w działalności przestępczej na terenie Rzeczypospolitej Polskiej i że istotnie nie będzie on przestrzegał zasad obowiązujących w Strzeżonym Ośrodku dla Cudzoziemców w Lesznowoli, gdzie został ostatecznie przeniesiony z końcem marca 2007 r.

Za pośrednictwem prezesów podległych sądów rejonowych zwrócono się pisemnie do sędziów orzekających w wydziałach karnych i grodzkich, aby w przyszłości, przy rozpatrywaniu wniosków o umieszczeniu cudzoziemców w areszcie w celu wydalenia, decyzje nie były wydawane zbyt pochopnie, bez poczynienia wskazanych ustaleń i potwierdzenia danych cudzoziemca.

Prezes Sądu poinformował, że planowane jest poruszenie powyższych zagadnień podczas szkoleń sędziów, w celu uniknięcia podobnych nieprawidłowości w przyszłości.

F. Ośrodki Strzeżone dla Cudzoziemców

XVII. Informacja o czynnościach przeprowadzonych z upoważnienia Rzecznika Praw Obywatelskich w Ośrodku Strzeżonym dla Cudzoziemców w Lesznowoli, w związku ze sprawą umieszczenia i pobytu Pana L. S.

W dniu 2 lipca 2007 r. z upoważnienia Rzecznika Praw Obywatelskich przeprowadzona została wizytacja w Ośrodku Strzeżonym dla Cudzoziemców w Lesznowoli. Celem wizytacji było zbadanie sprawy umieszczenia i pobytu w Ośrodku Strzeżonym obywatela Armenii, Pana L. S.

W trakcie wizytacji zapoznano się z dokumentacją prawną dotyczącą pobytu Pana L. S. we wspomnianej placówce, a także przeprowadzono rozmowy z Naczelnikiem Ośrodka Strzeżonego oraz z zainteresowanym Cudzoziemcem.

Ustalenia poczynione w trakcie wizytacji.

Obywatel Armenii, Pan L. S. urodził się w dniu 30 stycznia 1990 r. Jest on zatem osobą nieletnią. Na terytorium Polski Cudzoziemiec przebywa bez opiekuna prawnego. Podkreślić przy tym należy, iż postanowieniem z dnia 18 maja 2007 r. Sąd Rejonowy w Grójcu ustanowił dla Cudzoziemca kuratora w celu reprezentowania go w toczącym się postępowaniu administracyjnym w sprawie o wydalenie.

Pan L. S. zatrzymany został przez funkcjonariuszy Policji w dniu 14 lutego 2007 r. W chwili zatrzymania Cudzoziemiec przebywał na terytorium Polski nielegalnie. Postanowieniem z dnia 16 lutego 2007 r. Sąd Rejonowy w Katowicach orzekł o zastosowaniu wobec Cudzoziemca aresztu w celu wydalenia na okres 90 dni, poczynawszy od dnia 14 lutego 2007 r.

W Ośrodku Strzeżonym w Lesznowoli Cudzoziemiec umieszczony został na podstawie nakazu przyjęcia z dnia 28 marca 2007 r. oraz datowanego na ten sam dzień postanowienia Sądu Rejonowego w Katowicach, orzekającego o przetransportowaniu go z pomieszczenia dla osób zatrzymanych, mieszczącego się przy Komendzie Miejskiej Policji w Sosnowcu. W izbie zatrzymań przy KMP w Sosnowcu Pan L. S. przebywał od dnia 16 lutego 2007 r.

Postanowieniem z dnia 8 maja 2007 r. Sąd Rejonowy w Grójcu orzekł o przedłużeniu pobytu Pana L. S. w Ośrodku Strzeżonym o kolejne 90 dni, tj. do 12 sierpnia 2007 r.

Z poczynionych ustaleń wynika, iż na postanowienia z 12 lutego i 8 maja 2007 r. Cudzoziemiec składał zażalenia do właściwych Sądów Okręgowych. W obydwu przypadkach zażalenia nie zostały przez Sądy uwzględnione. Pomimo stosownych pouczeń, Pan L. S. nie skorzystał z możliwości wystąpienia z żądaniem wydania odpisów zapadłych w sprawach orzeczeń.

Informacje przekazane osobom wizytującym wskazują ponadto, iż Pan L. S. zwrócił się do Sądu Rejonowego w Grójcu z wnioskiem o zwolnienie go z Ośrodka Strzeżonego dla Cudzoziemców. Do dnia wizytacji, wniosek ten nie został jednak rozpatrzony.

W momencie przyjęcia do Ośrodka Strzeżonego, Cudzoziemiec umieszczony został w wieloosobowym pokoju mieszkalnym, w budynku przeznaczonym wyłącznie dla mężczyzn. Wraz z nieletnim, w pomieszczeniu tym zakwaterowane były obce mu osoby dorosłe.

Z udostępnionej osobom wizytującym dokumentacji wynika, iż w dniu 6 czerwca 2007 r. Cudzoziemiec zwrócił się do Naczelnika Ośrodka z wnioskiem o przeniesienie do drugiego budynku Ośrodka, przeznaczonego dla przebywających w placówce rodzin i kobiet. W uzasadnieniu swojej prośby Cudzoziemiec podniósł, iż zgodnie z obowiązującym prawem, jako małoletni przebywający w Ośrodku bez opiekuna, powinien zostać umieszczony w osobnym pokoju, w wyodrębnionej części Ośrodka. W trakcie rozmowy z osobami wizytującymi Pan L. S. wskazał, iż o treści przepisów ustawy z dnia 13 czerwca 2003 r. o cudzoziemcach, regulujących kwestię umieszczania w Ośrodku osób małoletnich nie posiadających opiekuna, poinformowany został dopiero przez przedstawiciela jednej z organizacji pozarządowych zajmujących się ochroną praw cudzoziemców. Wcześniej informacji takiej nie uzyskał natomiast od personelu Ośrodka Strzeżonego.

W dniu 28 czerwca 2007 r. Cudzoziemiec przeniesiony został do jednoosobowego pokoju mieszkalnego, znajdującego się w tzw. budynku rodzinnym.

Z udostępnionej osobom wizytującym dokumentacji wynika, iż podczas pobytu w Ośrodku Strzeżonym w Lesznowoli, Cudzoziemiec na własną prośbę badany był przez psychologa Komendy Wojewódzkiej Policji w Radomiu. W sporządzonej po badaniu informacji psychologicznej, lekarz psycholog wskazał na konieczność skierowania Pana L. S. na konsultację psychiatryczną. W związku z powyższym, w dniu 10 maja 2007 r. Cudzoziemiec dowieziony został do poradni psychiatrycznej w Grójcu, a następnie – po konsultacjach z lekarzem psychiatrą - do szpitala psychiatrycznego w Radomiu. W szpitalu Pan L. S. odmówił jednak zgody na hospitalizację. Lekarz przyjmujący nie stwierdził jednocześnie potrzeby umieszczenia Cudzoziemca w zakładzie psychiatrycznym w trybie przymusowym (na podstawie art. 23 lub 24 ustawy o ochronie zdrowia psychicznego). W karcie informacyjnej izby przyjęć szpitala, załączonej obecnie do przechowywanej w Ośrodku dokumentacji medycznej Cudzoziemca, lekarz zaznaczył jednak, iż wskazane jest podjęcie przez Pana L. S. leczenia ambulatoryjnego w poradni zdrowia psychicznego. Do dnia wizytacji leczenie takie nie zostało jednak podjęte. Jak wynika z ustaleń poczynionych przez pracowników Biura RPO, Cudzoziemiec zwracał się do lekarza pełniącego

dyżury na terenie Ośrodka o skierowanie go do właściwej poradni. Wyjaśnienia Naczelnika Ośrodka wskazują jednak, iż lekarz nie sygnalizował dyrekcji Ośrodka konieczności podjęcia przez Pana L. S. leczenia, jak również nie zgłaszał potrzeby zapewnienia Cudzoziemcowi transportu do odpowiedniej jednostki służby zdrowia. Podkreślić w tym miejscu należy również, iż od dnia 10 maja 2007 r. Cudzoziemiec nie był badany przez lekarza psychiatrę, ani przez psychologa.

Z dokumentacji medycznej Cudzoziemca wynika ponadto, iż od dnia 30 marca 2007 r. Pan L. S. wielokrotnie zgłaszał lekarzowi Ośrodka ból zęba. Lekarz nie zlecił jednak żadnej konsultacji stomatologicznej, ograniczając się jedynie do wydania Cudzoziemcowi środków przeciwbólowych.

W przedmiotowej sprawie zachodzi zatem poważna wątpliwość, czy Ośrodek Strzeżony w Lesznowoli w sposób właściwy wywiązuje się z obowiązku zapewnienia Cudzoziemcowi dostępu do świadczeń opieki zdrowotnej.

XVIII. Informacja o czynnościach przeprowadzonych z upoważnienia Rzecznika Praw Obywatelskich w Ośrodku Strzeżonym dla Cudzoziemców w Lesznowoli

W dniu 17 października 2007 r. z polecenia i upoważnienia Rzecznika Praw Obywatelskich, Dyrektor Zespołu Administracji Publicznej, Zdrowia i Ochrony Praw Cudzoziemców wraz ze swoim pracownikiem po raz kolejny przeprowadzili wizytację Strzeżonego Ośrodka dla Cudzoziemców w Lesznowoli. W trakcie wizytacji szczególną uwagę zwrócono na warunki bytowe panujące w Ośrodku oraz na stan przestrzegania praw przebywających w nim Cudzoziemców.

Wizytowany Ośrodek zajmuje kompleks budynków, zlokalizowanych w znacznej odległości od zabudowań miejscowości Lesznowola. W skład obiektu, obok części mieszkalnej i administracyjnej, wchodzi również utwardzony plac sportowo - rekreacyjny i częściowo zniszczony plac zabaw dla dzieci. Teren Ośrodka zabezpieczony jest podwójnym ogrodzeniem ochronnym, o wysokości ok. 3 metrów.

Docelowo Ośrodek Strzeżony w Lesznowoli przeznaczony jest dla 131 osób. Cudzoziemcom udostępniono dwa jednopiętrowe budynki mieszkalne: w jednym, tzw. bloku rodzinnym, umieszcza się kobiety i rodziny z dziećmi, w drugim wyłącznie mężczyzn. Stan techniczny i sanitarny pomieszczeń znajdujących się w „bloku rodzinnym” uznać należy za odpowiedni – występujące zabrudzenia i zniszczenia są wynikiem normalnego użytkowania obiektu. Dalece niewłaściwe są natomiast warunki panujące w obiekcie przeznaczonym na pobyt mężczyzn. Korytarz, pokoje mieszkalne i pomieszczenia sanitarne w tej części Ośrodka są silnie zanieczyszczone, a ich stan techniczny wskazuje na konieczność przeprowadzenia kompleksowego remontu i

renowacji. Podkreślić przy tym należy, iż warunki panujące w bloku męskim nie uległy poprawie od poprzedniej wizytacji pracowników Biura RPO (27 listopada 2006 r.), w ocenie osób wizytujących naruszają godność osób osadzonych.

Cudzoziemcy korzystają z wyżywienia całodobowego. Posiłki sporządzane są bezpośrednio na terenie placówki. Dla osób, które z przyczyn religijnych bądź kulturowych nie spożywają określonych produktów, przygotowywane są osobne posiłki, uwzględniające te wymogi. Dienne stawki żywieniowe wynoszą 4 zł 50 gr dla osób dorosłych oraz 4 zł i 90 gr dla małoletnich i są porównywalne do stawek przewidzianych w stosownych przepisach prawa dla osób pozbawionych wolności. Wspomnieć przy tym należy, iż na podstawie decyzji właściwego inspektora sanitarnego w Ośrodku Strzeżonym dla Cudzoziemców zabroniono wykorzystywania do celów spożywczych bieżącej wody, pobieranej ze studni głębinowej, znajdującej się na terenie Ośrodka. Woda zdatna do spożycia dowożona jest do Ośrodka beczkowozami. W ocenie personelu placówki, jak i osób osadzonych, ilość wody i częstotliwość jej dowozu jest wystarczająca i zaspokaja istniejące potrzeby.

Świadczenia opieki medycznej w placówce udzielane są przez trzech lekarzy – według uzyskanych na miejscu informacji, każdy z nich pełni dyżur raz w tygodniu, w wymiarze 2 lub 3 godzin. Czas przyjęć regulowany jest doraźnie, stałe terminy nie zostały określone. Ponadto w placówce zatrudnione są dwie pielęgniarki na 1/2 etatu (w dniu wizytacji, ze względu na zwolnienie lekarskie jednej z pielęgniarek, na terenie Ośrodka nie było personelu medycznego). W sytuacjach wymagających szybkiej interwencji lekarskiej wzywana jest karetka pogotowia z Grójca. W ocenie osób wizytujących, dostęp do pomocy medycznej w Ośrodku jest niewystarczający.

G. Ośrodki dla Cudzoziemców Ubiegających się o Nadanie Statusu Uchodźcy lub Azylu

XIX. Informacja o czynnościach przeprowadzonych z upoważnienia Rzecznika Praw Obywatelskich w Ośrodku dla Cudzoziemców Ubiegających się o Nadanie Statusu Uchodźcy lub Azylu w Lublinie

W dniu 5 grudnia 2007 r. z upoważnienia Rzecznika Praw Obywatelskich pracownicy Zespołu Administracji Publicznej, Zdrowia i Ochrony Praw Cudzoziemców Biura Rzecznika Praw Obywatelskich przeprowadzili wizytację Ośrodka dla Cudzoziemców Ubiegających się o Nadanie Statusu Uchodźcy lub Azylu, mieszczącego się w Lublinie przy ul. Wrońskiej 5 D. Przedmiotem badania były warunki panujące w Ośrodku oraz stan przestrzegania praw przebywających w nim cudzoziemców.

W trakcie wizytacji wysłuchano informacji pracownika socjalnego dotyczących funkcjonowania i organizacji placówki oraz przeprowadzono rozmowy z przebywającymi w niej cudzoziemcami.

Spostrzeżenia i uwagi.

1. Wizytowany Ośrodek dla Cudzoziemców Ubiegających się o Nadanie Statusu Uchodźcy lub Azylu mieści się w pięciokondygnacyjnym budynku, który wcześniej pełnił funkcję hotelu robotniczego. Ośrodek usytuowany jest na terenie osiedla, w bezpośrednim sąsiedztwie zabudowań mieszkalnych. Właścicielem obiektu jest przedsiębiorstwo prywatne, które świadczy na rzecz Urzędu do Spraw Cudzoziemców usługi o charakterze hotelarskim.

Docelowo Ośrodek przeznaczony jest dla 200 osób. W dacie wizytacji zamieszkiwało w nim 199 cudzoziemców.

Teren wokół Ośrodka jest ogrodzony. Na tyłach budynku urządzono plac zabaw dla dzieci. Podkreślić jednak należy, iż w dniu wizytacji urządzenia znajdujące się na tym placu były częściowo zniszczone.

Wejście do obiektu prowadzi przez hol, w którym mieści się recepcja Ośrodka. Pomieszczenia mieszkalne znajdują się na każdym z pięter budynku. Cudzoziemcom udostępniono pokoje jedno, dwu, trzy lub czteroosobowe. Wszystkie wyposażone zostały przez właściciela obiektu w podstawowe umeblowanie (łóżka, stoły, krzesła i szafy). Okazane osobom wizytującym pokoje utrzymane były w należytym stanie technicznym i sanitarnym. Panowała w nich również odpowiednia do pory roku temperatura.

Z uwagi na zwiększoną liczbę osób otrzymujących pomoc socjalną w Ośrodku, do celów mieszkalnych zaadaptowano znajdującą się na parterze budynku salę modlitw. Pomieszczenie to przeznaczone zostało na pobyt pięciu osób. Jego standard i wyposażenie odpowiadały warunkom panującym w pozostałych pokojach mieszkalnych.

Pomieszczenia sanitarne znajdują się na korytarzach, po jednej na każdym piętrze budynku. Przeznaczone są one osobno dla kobiet (na piętrze pierwszym i trzecim) oraz dla mężczyzn (na piętrze drugim i czwartym). Pomieszczenia te wyposażone zostały w natryski, umywalki oraz kabiny ustępowe. Dodatkowa łazienka – bez natrysków – znajduje się na parterze budynku. W opinii pracowników Biura RPO, warunki panujące w tych pomieszczeniach w dacie wizytacji nie odpowiadały wymogom sanitarnym. Łazienki były silnie zabrudzone, część urządzeń sanitarnych (głównie natrysków) była uszkodzona bądź zniszczona. Ściany tych pomieszczeń nosiły ślady zagrzybienia. Panował w nich także uciążliwy zapach.

Zamieszkującym w Ośrodku Cudzoziemcom udostępniono dwa pomieszczenia kuchenne, wyposażone w kuchenki elektryczne i urządzenia chłodzące. W dniu wizytacji pomieszczenia te były lekko zabrudzone – co uznać jednak należy za efekt ich bieżącego użytkowania przez mieszkańców Ośrodka.

Na parterze budynku mieści się kuchnia, w której przygotowywane są posiłki dla mieszkańców oraz pomieszczenie służące do wydawania tych posiłków. Na terenie Ośrodka brak jest natomiast stołówki – posiłki cudzoziemcy spożywają w pokojach.

Spośród pomieszczeń udostępnianych cudzoziemcom wymienić także należy świetlicę, salę lekcyjną i przedszkole. Wszystkie te pomieszczenia wyposażone zostały w odpowiednie do swoich celów umeblowanie. Cudzoziemcy zapewnioną mają również możliwość korzystania z pralni. Zwrócić jednak należy uwagę na nieodpowiedni stan tego pomieszczenia: w dacie wizytacji było ono silnie zabrudzone i zawilgocone.

2. W okresie wizytacji, z pomocy socjalnej polegającej na umieszczeniu w Ośrodku korzystało 199 cudzoziemców, z czego większość (108) stanowiły dzieci do lat 16. Wszyscy mieszkańcy Ośrodka deklarują narodowość czeczeńską.

W dacie badania w Ośrodku przebywało kilkoro cudzoziemców, którym udzielona została zgoda na pobyt tolerowany na terytorium Polski i które zwróciły się do Szefa Urzędu do Spraw Cudzoziemców o przedłużenie okresu ich pobytu w placówce. Z informacji przekazanych przez pracownika socjalnego wynika, iż zdarzają się jednak przypadki zrzekania się przez cudzoziemców prawa do pobytu tolerowanego w celu złożenia kolejnego wniosku o nadanie statusu uchodźcy i dalszego korzystania z pomocy socjalnej w postaci umieszczenia w Ośrodku dla Cudzoziemców Ubiegających się o Nadanie Statusu Uchodźcy lub Azylu. Jak wynika z wyjaśnień pracownika socjalnego, w ostatnim czasie zmalała liczba osób opuszczających Ośrodek samowolnie przed upływem terminu udzielania pomocy socjalnej.

Z treścią regulaminu pobytu w placówce cudzoziemcy zapoznają się po raz pierwszy w chwili przyjęcia w Ośrodku recepcyjnym w Podkowie Leśnej - Dębaku. W wizytowanym Ośrodku tekst regulaminu wywieszony został natomiast na tablicy ogłoszeń. Zainteresowanym mieszkańcom Ośrodka na bieżąco udostępnia się również ulotki i broszury informacyjne, dotyczące przysługujących im praw i ciążących na nich obowiązków oraz ustawę o cudzoziemcach w rosyjskiej wersji językowej.

3. Urząd do Spraw Cudzoziemców zatrudnia w Ośrodku jedną osobę w charakterze pracownika socjalnego. Pozostały personel placówki (obsługę recepcji i pracowników technicznych) zatrudnia właściciel obiektu. Teren Ośrodka zabezpiecza wynajęta przez właściciela firma ochroniarska. Wspomnieć należy, iż pracownik socjalny oraz pracownicy recepcji posługują się językiem rosyjskim.

4. W dacie wizytacji, spośród cudzoziemców zamieszkujących w Ośrodku tylko jedna osoba nie korzystała ze stałej pomocy pieniężnej na drobne wydatki i zakup środków higieny (w łącznej wysokości 70 zł). Wstrzymanie tej pomocy nastąpiło w drodze decyzji Szefa Urzędu do Spraw Cudzoziemców, uzasadnionej tym, iż cudzoziemiec dysponował własnymi środkami pieniężnymi w odpowiedniej wysokości.

Większość cudzoziemców skorzystało również z jednorazowej pomocy pieniężnej na zakup obuwia i odzieży (w wysokości 140 zł). Wnioski o udzielenie tej pomocy, kierowane przez cudzoziemców do Szefa Urzędu, opiniowane są wcześniej przez pracownika socjalnego Ośrodka. Z wyjaśnień tego pracownika wynika, iż z reguły wszystkie osoby składające wniosek po raz pierwszy, omawianą pomoc otrzymują. Dodatkową pomoc – w postaci odzieży lub środków czystości – cudzoziemcy otrzymują od darczyńców.

5. Cudzoziemcom zamieszkującym w Ośrodku zapewniono całodzienne wyżywienie, składające się z trzech posiłków. Żywność przygotowywana jest na terenie Ośrodka. Z poczynionych ustaleń wynika, iż skład posiłków odpowiada uwarunkowaniom religii i kultury przebywających w placówce cudzoziemców.

Według danych na dzień wizytacji, 90 osób korzystało z ekwiwalentu pieniężnego w zamian za wyżywienie na terenie Ośrodka. Poza jedną osobą, która pobierała ekwiwalent z przyczyn zdrowotnych, z prawa do ekwiwalentu korzystali wyłącznie cudzoziemcy z dziećmi do lat siedmiu oraz małoletni uczący się w szkołach publicznych.

6. Z informacji uzyskanych przez osoby wizytujące wynika, iż we wrześniu br. wszystkie przebywające w Ośrodku dzieci w wieku szkolnym, po przejściu egzaminu kwalifikacyjnego, rozpoczęły naukę w placówkach publicznych (w gimnazjum – 5 dzieci, w szkole publicznej – 27 i klasie zerowej przedszkola – 9). Małoletni, którzy zakwaterowani zostali w Ośrodku po rozpoczęciu roku szkolnego (ok. 15 osób) będą miały możliwość przystąpienia do egzaminu kwalifikacyjnego i podjęcia nauki od początku drugiego semestru.

Dzieciom uczęszczającym do placówek publicznych udostępniono stosowne podręczniki i materiały szkolne. Z uwagi na bliskość szkół (do 500 metrów) nie ma konieczności zapewniania dzieciom dowozu.

Ponadto, na terenie Ośrodka organizowane są zajęcia z języka polskiego, uzupełniane często zagadnieniami z innych przedmiotów (np. geografii). Zajęcia prowadzi nauczycielka szkoły publicznej, osobno dla dwóch grup: dzieci i małoletnich (po dwie godziny dziennie) i dorosłych (dwa razy w tygodniu po 45 minut). W trakcie rozmowy z osobami wizytującymi nauczycielka zwróciła jednak uwagę na niewielkie zainteresowanie uczestnictwem w zajęciach ze strony dorosłych cudzoziemców.

Podkreślić także należy, iż w wizytowanym Ośrodku realizowany jest program zajęć językowych, wzbogaconych elementami tzw. wiedzy o Polsce, finansowany ze środków EQUAL.

Osobom korzystającym z zajęć w Ośrodku zapewnia się należyty dostęp do niezbędnych podręczników i materiałów szkolnych. Na terenie wizytowanej placówki funkcjonuje także przedszkole. Prowadzone jest ono w godzinach popołudniowych i wieczornych przez wolontariuszy.

7. Opiekę medyczną na terenie Ośrodka sprawuje lekarz o specjalizacji z zakresu medycyny rodzinnej i pediatrii, pełniący dyżury trzy razy w tygodniu, w wymiarze od 2 do 3 godzin. Od poniedziałku do piątku, przez cztery godziny dziennie, w Ośrodku dyżuruje także pielęgniarka. Z poczynionych ustaleń wynika, iż personel medyczny posługuje się językiem rosyjskim w stopniu umożliwiającym przeprowadzenie wywiadu lekarskiego.

Raz, a co drugi tydzień dwa razy w tygodniu w Ośrodku przebywa również psycholog. Natomiast pomoc specjalistyczna świadczona jest na podstawie umów podpisanych ze Szpitalem im. Jana Bożego i Szpitalem MSWiA w Lublinie. W nagłych przypadkach wzywana jest karetka pogotowia. Dojazd zajmuje ok. 5 – 10 minut.

8. Z informacji przekazanych przez pracownika socjalnego wynika, iż na terenie Ośrodka zdarzają się konflikty między zamieszkującymi go cudzoziemcami. Dochodzi również do sporów ze społecznością lokalną. Sporadycznie zachodziła konieczność wzywania Policji. Podkreślić przy tym należy, iż w ocenie pracownika socjalnego Policja niechętnie podejmuje interwencje w Ośrodku, a funkcjonariusze nie radzą sobie w kontaktach z mieszkańcami wizytowanej placówki.

Wnioski i zalecenia.

- 1) W trakcie wizytacji w Ośrodku dla Cudzoziemców Ubiegających się o Nadanie Statusu Uchodźcy lub Azylu nie stwierdzono przypadków naruszenia praw przebywających w nim osób.
- 2) Zaleca się podjęcie działań zmierzających do poprawy stanu technicznego pomieszczeń sanitarnych w Ośrodku.

W odpowiedzi na powyższą Informację, Urząd do Spraw Cudzoziemców poinformował, iż w miarę zmniejszania się napływu cudzoziemców do Polski, podejmowane są starania w kierunku ograniczenia wykorzystywania pomieszczeń typu stołówka, czy świetlica do kwaterowania cudzoziemców. Działania Urzędu mają także na celu otwarcie nowych obiektów, co pozwoliłoby na rozładowanie placówek już funkcjonujących i zracjonalizowanie systemu.

XX. Informacja o czynnościach przeprowadzonych z upoważnienia Rzecznika Praw Obywatelskich w Ośrodku dla Cudzoziemców Ubiegających się o Nadanie Statusu Uchodźcy lub Azylu w Mosznej k. Pruszkowa

W dniu 20 listopada 2007 r. z upoważnienia Rzecznika Praw Obywatelskich, pracownicy Zespołu Administracji Publicznej, Zdrowia i Ochrony Praw Cudzoziemców Biura RPO przeprowadzili wizytację Ośrodka dla Cudzoziemców Ubiegających się o Nadanie Statusu Uchodźcy lub Azylu, mieszczącego się w Mosznej k. Pruszkowa. Przedmiotem wizytacji było zapoznanie się z warunkami panującymi w Ośrodku oraz ze stanem przestrzegania praw przebywających w nim cudzoziemców. W jej trakcie wysłuchano informacji pracownika socjalnego zatrudnionego w Ośrodku na temat organizacji i funkcjonowania placówki oraz warunków pracy. Przeprowadzono również rozmowy z zamieszkującymi w Ośrodku cudzoziemcami.

Spostrzeżenia i uwagi.

1. Wizytowany Ośrodek zajmuje wolnostojący, trzykondygnacyjny budynek, który pierwotnie wykorzystywany był jako hotel pracowniczy. Obiekt ten stanowi własność prywatną, jego właściciel świadczy na rzecz Biura Organizacji Ośrodków dla Cudzoziemców Ubiegających się o Nadanie Statusu Uchodźcy lub Azylu Urzędu do Spraw Cudzoziemców, usługi o charakterze hotelarskim.

Wejście do budynku prowadzi przez hol główny połączony z klatką schodową. Pomieszczenia mieszkalne zlokalizowane są na każdej z trzech kondygnacji budynku. Pokoje w większości przeznaczone są dla trzech lub czterech osób. We wszystkich lokalach znajdują się węzły sanitarne oraz aneksy kuchenne, wyposażone przez właściciela obiektu w kuchenki oraz urządzenia chłodzące. Stan techniczny i sanitarny udostępnionych osobom wizytującym pomieszczeń mieszkalnych uznać należy za zadowalający.

Docelowo obiekt przeznaczono dla około 200 osób. W dacie wizytacji w Ośrodku zamieszkiwało jednak 263 cudzoziemców. W związku ze zwiększoną liczbą osób korzystających z pomocy socjalnej w Ośrodku, personel placówki zaadaptował do celów mieszkalnych stołówkę, salę lekcyjną oraz salę modlitw.

W stołówce Ośrodka, wyposażonej obecnie w siedemnaście łóżek, zakwaterowano kilka rodzin cudzoziemców. Pomieszczenie to posiada dostęp do bieżącej wody. W sąsiedztwie znajdują się dwie toalety (dla kobiet i mężczyzn), z których osoby zajmujące dawną stołówkę korzystać mogą bez ograniczeń. W dacie wizytacji opisywane pomieszczenie utrzymane było w odpowiednim stanie technicznym i sanitarnym. W sali panował jednak chłód. Z poczynionych ustaleń wynika, iż pomieszczenie to, z uwagi na swoją wielkość, jest trudne do ogrzania.

W skład byłej sali lekcyjnej wchodzi dwa odrębne pomieszczenia oraz niewielki przedpokój z kuchnią i łazienką. Standard tych pomieszczeń uznać należy za odpowiedni. W dacie wizytacji salę lekcyjną zajmowały dwie rodziny cudzoziemców (łącznie 5 osób).

Wątpliwości budzą natomiast warunki panujące w zamienionej na pokój mieszkalny sali modlitw. Sala ta jest stosunkowo mała i – zdaniem osób wizytujących - nie ma zapewnionego odpowiedniego dostępu do światła słonecznego i należytej wentylacji. Pomieszczenie wyposażone zostało w trzy łóżka oraz niewielką szafkę, co całkowicie zajmuje jego powierzchnię. W dacie wizytacji, w pomieszczeniu tym zakwaterowana była matka z czwórką dzieci.

W trakcie rozmowy z osobami wizytującymi zamieszkujący w Ośrodku cudzoziemcy zwracali uwagę na brak ciepłej wody w porze dziennej. Pracownik socjalny potwierdził, iż bieżąca woda podgrzewana jest jedynie w godzinach od 19 lub 22 do godziny 8 rano. Wyjaśnił przy tym, że przyczyną ograniczenia dostępu do ciepłej wody są wysokie koszty jej zużycia przez mieszkańców Ośrodka. Pracownik socjalny wskazał także, iż decyzję o wprowadzeniu ograniczeń właściciel obiektu podjął po konsultacjach z reprezentantami przebywających w placówce cudzoziemców oraz po uzgodnieniu z Dyrekcją Biura Organizacji Ośrodków.

Niezależnie od powyższego, zdaniem osób wizytujących, praktykę tą uznać należy za niedopuszczalną i godzącą w obowiązek zapewnienia cudzoziemcom przebywającym w Ośrodku godnych warunków bytowych. Z treści skarg zgłaszanych pracownikom Biura RPO wynika również, iż brak ciepłej wody jest szczególnie uciążliwy dla osób opiekujących się dziećmi. Rodzice pozbawieni są bowiem możliwości zapewnienia małoletnim należytej higieny.

2. Poza jedną rodziną, której członkowie deklarują narodowość rosyjską i białoruską, wszyscy zakwaterowani w Ośrodku cudzoziemcy pochodzą z rejonu Kaukazu: z Czeczenii i Inguszetii.

Z treścią regulaminu pobytu w Ośrodku cudzoziemcy zapoznają się po raz pierwszy w chwili ich przyjęcia w punkcie recepcyjnym znajdującym się przy Biurze Organizacji Ośrodków w Dębaku. Z wyjaśnień udzielonych przez pracownika socjalnego wynika, iż osobom umieszczanym w wizytowanym Ośrodku personel również wydaje kopie regulaminu w rosyjskiej wersji językowej. Okresowo odbywają się także spotkania organizacyjne, w trakcie których personel informuje mieszkańców Ośrodka o zasadach pobytu w placówce. Podczas wizytacji stwierdzono jednak, iż Ośrodek nie dysponuje materiałami w postaci broszur lub ulotek tematycznych, które zawierałyby informacje o prawach przysługujących cudzoziemcom lub ciążących na nich obowiązkach.

Jak wynika z wyjaśnień pracownika socjalnego, dość często zdarzają się przypadki samowolnego opuszczania Ośrodka przez cudzoziemców. Zgodnie z przyjętą procedurą, po trzech dniach nieuzasadnionej nieobecności cudzoziemiec skreślany jest z listy osób korzystających z pomocy socjalnej w Ośrodku. Odpowiednią informację w sprawie skreślenia przesyła się do Biura Organizacji Ośrodków w Dębaku. Następnie – decyzją Szefa Urzędu do Spraw Cudzoziemców – cudzoziemcowi wstrzymuje się pomoc socjalną. Decyzję administracyjną personel Ośrodka wywiesza na tablicy ogłoszeń.

3. Urząd do Spraw Cudzoziemców zatrudnia na terenie Ośrodka dwóch pracowników socjalnych. Pozostałe osoby, stanowiące personel techniczny (portier oraz osoby sprzątające), zatrudnione zostały przez właściciela obiektu. Zabezpieczeniem terenu Ośrodka zajmuje się wynajęta przez właściciela firma ochroniarska.

Pracownicy socjalni posługują się językiem rosyjskim w stopniu pozwalającym na swobodne porozumiewanie się z mieszkańcami ośrodka. Zaznaczyć jednak należy, iż w godzinach nocnych na terenie Ośrodka dyżur pełnią jedynie pracownicy ochrony, którzy nie dysponują znajomością tego języka.

4. Z uzyskanych w trakcie wizytacji informacji wynika, iż stała pomoc pieniężna na zakup środków higieny osobistej i na pokrycie drobnych wydatków, w łącznej wysokości 70 zł, przyznawana jest cudzoziemcom w zależności od wysokości posiadanych przez nich środków własnych. W przypadku, gdy cudzoziemiec jest w stanie we własnym zakresie pokryć podstawowe wydatki oraz zapewnić sobie dostęp do środków higieny, Szef Urzędu do Spraw Cudzoziemców – w drodze decyzji administracyjnej - wstrzymuje udzielanie omawianej pomocy. W dacie wizytacji, ze stałej pomocy pieniężnej nie korzystało jedynie czworo zamieszkujących w Ośrodku cudzoziemców.

Większości cudzoziemców przebywających w Ośrodku przyznana została również jednorazowa pomoc pieniężna na zakup odzieży i obuwia, w wysokości 140 zł. Pomoc ta udzielana jest cudzoziemcom na podstawie decyzji Szefa Urzędu do Spraw Cudzoziemców, wydawanej po przeprowadzeniu wywiadu dotyczącego ilości posiadanych przez wnioskodawców środków pieniężnych i możliwości zakupu przez nich odzieży we własnym zakresie.

5. Zamieszkujący w Ośrodku cudzoziemcy korzystają z całodziennego wyżywienia, składającego się z trzech posiłków. Żywność jest przygotowywana i dowożona do Ośrodka przez firmę cateringową z Wołomina. Z poczynionych ustaleń wynika, iż skład wydawanych posiłków odpowiada wymogom kultury i religii osób zamieszkujących w Ośrodku. Z uwagi na fakt, iż na terenie Ośrodka nie funkcjonuje stołówka, posiłki spożywane są przez cudzoziemców w pokojach mieszkalnych.

Według stanu na dzień wizytacji, około 120 osób korzystało z możliwości pobierania ekwiwalentu pieniężnego w zamian za wyżywienie na terenie Ośrodka. Z wyjaśnień pracownika socjalnego wynika, iż poza pięcioma osobami pobierającymi omawiany ekwiwalent z przyczyn zdrowotnych, z uprawnienia tego korzystają dzieci do lat 7 oraz dzieci i małoletni uczący się w szkołach publicznych.

6. Jak wynika z informacji przekazanych przez pracownika socjalnego Ośrodka, w placówce przebywa ponad 40 małoletnich w wieku szkolnym. Do szkoły publicznej uczęszcza 34 dzieci, z czego dla 14 bieżący rok szkolny jest pierwszym rokiem nauki w polskiej szkole. Na przyjęcie do szkoły oczekuje obecnie około 10 dzieci. Z zapewnień pracownika socjalnego wynika, iż naukę rozpoczną one od drugiego semestru, po przejściu egzaminów kwalifikacyjnych.

Małoletnim pobierającym naukę w placówce publicznej zapewniono dostęp do podręczników i innych materiałów szkolnych. Do szkoły dzieci dowożone są autobusami szkolnymi (gimbusami).

W Ośrodku organizowane są również kursy języka polskiego. Przeznaczone są one dla wszystkich dzieci w wieku szkolnym. Zajęcia prowadzi nauczyciel szkoły publicznej, w wymiarze 2 godzin dziennie. W związku z zaadaptowaniem sali lekcyjnej do celów mieszkalnych, lekcje odbywają się w wyznaczonym pomieszczeniu w piwnicy obiektu. Małoletnim uczęszczającym na kursy językowe w Ośrodku udostępnia się odpowiednie podręczniki.

Podkreślić w tym miejscu należy, iż w Ośrodku nie odbywają się zajęcia językowe dla osób dorosłych. Jak wynika z wyjaśnień pracownika socjalnego, z organizacji zajęć zrezygnowano ze względu na niewielkie zainteresowanie ze strony mieszkańców.

7. Opiekę medyczną w Ośrodku sprawuje lekarz internista. Dyżury lekarskie odbywają się dwa razy w tygodniu, po cztery godziny. Ponadto, dwa razy w tygodniu w godzinach od 12 do 17 i trzy razy w tygodniu w godzinach od 8 do 13 lub od 9 do 14 w Ośrodku dyżury pełnią pielęgniarki. Raz w tygodniu w Ośrodku przebywa także psycholog. W placówce nie odbywają się natomiast dyżury lekarza pediatry. Z pomocy pediatrycznej cudzoziemcy korzystać mogą jedynie w oddalonym od Ośrodka zakładzie opieki zdrowotnej. W rozmowach z osobami wizytującymi cudzoziemcy zwracali jednak uwagę na trudności w dostępie do tej pomocy, związane głównie z koniecznością dojazdu do placówki zdrowotnej.

Specjalistyczna pomoc medyczna udzielana jest mieszkańcom ośrodka na podstawie umowy z Centralnym Szpitalem Klinicznym MSWiA, mieszczącym się przy ul. Wołoskiej w Warszawie, oraz umów zawartych przez ten zakład z innymi placówkami zdrowotnymi. W razie nagłych wypadków karetki pogotowia wzywane są z Pruszkowa.

Wnioski i zalecenia.

W związku z ustaleniami poczynionymi w trakcie wizytacji w Ośrodku dla Cudzoziemców Ubiegających się o Nadanie Statusu Uchodźcy lub Azylu w Mosznej postuluje się:

- 1) podjęcie działań zmierzających do poprawy warunków zamieszkania w pomieszczeniu pełniącym dawniej funkcję stołówki Ośrodka;
- 2) zaprzestanie wykorzystywania dawnej sali modlitw do celów mieszkalnych lub poprawę panujących w niej warunków;
- 3) niezwłoczne podjęcie działań w celu zapewnienia mieszkańcom Ośrodka możliwości korzystania z ciepłej wody w porze dziennej;
- 4) zintensyfikowanie działań zmierzających do zapewnienia cudzoziemcom odpowiedniego dostępu do lekarza pediatry na terenie Ośrodka;
- 5) rozważenie możliwości organizowania zajęć z języka polskiego dla osób dorosłych.

W odpowiedzi na powyższą Informację, Dyrektor Urzędu do Spraw Cudzoziemców zapewnił, że Biuro Organizacji Ośrodków UdsC na bieżąco podejmuje działania mające na celu zapewnienie cudzoziemcom właściwych warunków pobytu. W odniesieniu do ośrodka dla cudzoziemców w Mosznej k. Pruszkowa podjęto starania o zatrudnienie lekarza pediatry w placówce Urzędu. W sytuacji gdy wybrany zostanie odpowiedni kandydat, osoba ta zostanie zatrudniona w Ośrodku. Aktualnie sala modlitw nie jest wykorzystywana do kwaterowania cudzoziemców, a przebywająca tam rodzina została, w miarę zwalnianych miejsc, przeniesiona do pokoju mieszkalnego. Organizacja zajęć języka polskiego dla dorosłych jest obecnie bezcelowa, gdyż brakuje chętnych osób i lepiej wykorzystać te zajęcia dla dodatkowej nauki najmłodszych mieszkańców placówki. W kwestii ograniczeń w dostępie do ciepłej wody na bieżąco prowadzony jest dialog z mieszkańcami, gdyż bardzo często woda jest marnowana (cudzoziemcy jej zasadniczo nie oszczędzają), co powoduje permanentną pracę urządzeń grzewczych i olbrzymie zużycie energii opałowej. Postulaty o konieczności racjonalnego wykorzystywania wody oraz innych mediów nie zawsze spotykają się ze zrozumieniem osób, które nie muszą za wspomniane media płacić.

Dyrektor wskazał również, że od listopada 2007 r. otworzono trzy nowe ośrodki dla cudzoziemców, w związku z bardzo dużym ich napływem do Polski z terenu Federacji Rosyjskiej. Pod koniec 2006 r. z pomocy socjalnej korzystało w Biurze 3996 cudzoziemców, natomiast w 2007 r. organizuje się pomoc dla 6298 osób, co oznacza wzrost o 57%, przy w zasadzie nie zmienionej obsadzie kadrowej Biura.

Podjęmowane są działania zmierzające do otwarcia nowych placówek w miarę napływu cudzoziemców, jednak panujący obecnie boom budowlany (wiele obiektów jest wykorzystywanych jako hotele robotnicze) oraz niechęć społeczności lokalnej (vide planowany ośrodek w Rykach) ograniczają możliwości Biura w tym zakresie. Taka sytuacja powoduje znaczące zagęszczenie mieszkańców w już funkcjonujących ośrodkach. Wszyscy zgłaszający się cudzoziemcy otrzymują jednak pomoc socjalną.

W kolejnym piśmie Dyrektor poinformował Biuro Rzecznika Praw Obywatelskich, że podniesiony został problem dostępu cudzoziemców do ciepłej wody w godzinach dziennych. Problem został zgłoszony administratorowi Ośrodka w Mosznej k. Pruszkowa.

XXI. Informacja o czynnościach przeprowadzonych z upoważnienia Rzecznika Praw Obywatelskich w Ośrodku dla Cudzoziemców Ubiegających się o Nadanie Statusu Uchodźcy lub Azylu w Radomiu

W dniu 22 listopada 2007 r. z polecenia i upoważnienia Rzecznika Praw Obywatelskich, pracownicy Zespołu Administracji Publicznej, Zdrowia i Ochrony Praw Cudzoziemców Biura Rzecznika Praw Obywatelskich, dokonali wizytacji Ośrodka dla Cudzoziemców Ubiegających się o Nadanie Statusu Uchodźcy lub Azylu, mieszczącego się w Radomiu przy ul. Jodłowej 2/3. Przedmiotem badania był stan przestrzegania praw cudzoziemców przebywających w ośrodku oraz panujące w nim warunki bytowe.

W trakcie wizytacji wysłuchano informacji pracownika socjalnego zatrudnionego w ośrodku, dotyczących funkcjonowania i organizacji placówki. Przeprowadzono także rozmowy z przebywającymi w Ośrodku cudzoziemcami.

Spostrzeżenia i uwagi.

1. Wizytowany Ośrodek dla Cudzoziemców Ubiegających się o Nadanie Statusu Uchodźcy lub Azylu mieści się w wolnostojącym, czterokondygnacyjnym budynku. Obiekt stanowi własność przedsiębiorstwa prywatnego, które na podstawie stosownej umowy świadczy na rzecz Urzędu do Spraw Cudzoziemców usługi o charakterze hotelarskim.

Docelowo Ośrodek przeznaczony jest dla około 250 osób. W dniu wizytacji zamieszkiwało w nim jednak 275 cudzoziemców.

Pomieszczenia mieszkalne znajdują się na każdym z pięter budynku. Największe przeznaczone są dla pięciu osób, najmniejsze – dla jednej. Poza pokojami na czwartym piętrze, wszystkie pomieszczenia wyposażone zostały w umywalki z dostępem do bieżącej wody. W dacie wizytacji udostępnione pracownikom Biura RPO

pokoje były w sposób odpowiedni umeblowane. Stan techniczny i sanitarny pomieszczeń uznać należy za zadowalający.

W związku ze zwiększoną liczbą osób korzystających w pomocy socjalnej w Ośrodku, do celów mieszkalnych zaadaptowano cztery pomieszczenia pełniące dotychczas funkcję magazynów. W związku z powyższym wyposażono je w stosowne do tej funkcji umeblowanie (łóżka, metalowe szafy). W pomieszczeniach tych znajdują się również krany z dostępem do bieżącej wody. W ocenie pracowników Biura RPO, standard omawianych lokali jest odpowiedni.

Łazienki wraz z toaletami mieszczą się na korytarzach, po dwie na każdym piętrze budynku, z przeznaczeniem osobno dla kobiet i mężczyzn. W opinii osób wizytujących, warunki panujące w tych pomieszczeniach nie odpowiadają wymogom sanitarnym. Łazienki są zabrudzone, część urządzeń sanitarnych jest uszkodzona. Ściany tych pomieszczeń noszą ślady zagrzybienia. Panuje w nich uciążliwy zapach. Opisywane pomieszczenia sanitarne pełnią również funkcje pralni i suszarni, co wpływa na ich znaczne zawilgocenie.

Na każdym piętrze znajdują się również pomieszczenia kuchenne, do których cudzoziemcy zamieszkujący w Ośrodku mają nieograniczony dostęp. Wyposażone zostały w kuchenki elektryczne oraz urządzenia chłodzące. Stan techniczny tych pomieszczeń nie wzbudził zastrzeżeń osób wizytujących. W dniu wizytacji pomieszczenia kuchenne były zabrudzone – co jednak uznać należy za skutek ich użytkowania.

Na parterze budynku znajduje się kuchnia, w której przygotowywane są posiłki dla zamieszkujących w Ośrodku cudzoziemców oraz stołówka. To ostatnie pomieszczenie nie jest jednak wykorzystywane – posiłki cudzoziemcy spożywają w pokojach mieszkalnych.

Ośrodek dysponuje również odpowiednio wyposażoną salą lekcyjną.

W rozmowach z osobami wizytującymi, cudzoziemcy zwracali uwagę na częste przerwy w dostępie do ciepłej wody. Z wyjaśnień pracownika socjalnego wynika jednak, iż woda podgrzewana jest przez piece olejowe na bieżąco, a braki wynikają z szybkiego zużywania jej przez mieszkańców Ośrodka.

2. Większość cudzoziemców przebywających w Ośrodku pochodzi z Czeczenii, Inguszetii bądź Dagestanu. Jedna osoba deklaruje narodowość gruzińską. Spośród 275 mieszkańców ośrodka, około 130 stanowią dzieci lub osoby małoletnie. W dacie wizytacji w Ośrodku przebywało kilka rodzin cudzoziemców, którym udzielona została zgoda na pobyt tolerowany na terytorium Rzeczypospolitej Polskiej i którym Szef Urzędu do Spraw Cudzoziemców, w trybie określonym w ustawie o udzielaniu cudzoziemcom ochrony na terytorium Rzeczypospolitej Polskiej, przedłużył okres pobytu w Ośrodku.

Osoby przyjmowane do Ośrodka zapoznawane są z treścią regulaminu pobytu w placówce, co potwierdzają własnoręcznym podpisem. Jak wynika z zapewnień pracownika socjalnego, mieszkańcom Ośrodka na bieżąco zapewnia się również dostęp do materiałów informacyjnych dotyczących ich praw i obowiązków.

3. Podstawowy personel Ośrodka stanowią dwaj pracownicy socjalni, zatrudnieni przez Urząd do Spraw Cudzoziemców. Pozostałe osoby zatrudnione zostały w Ośrodku przez właściciela obiektu. Spośród nich wymienić należy osoby zajmujące się utrzymaniem porządku oraz obsługą recepcji.

Pracownicy socjalni posługują się językiem rosyjskim w stopniu zapewniającym możliwość porozumiewania się z mieszkańcami Ośrodka. Zaznaczyć jednak należy, iż po godzinie 16 w Ośrodku dyżur pełnią jedynie pracownicy recepcji, którzy nie dysponują wystarczającą znajomością tego języka.

4. Spośród zamieszkujących w Ośrodku cudzoziemców jedynie kilka osób nie korzysta ze stałej pomocy pieniężnej w wysokości 70 zł miesięcznie, przeznaczonej na zakup środków higieny i na drobne wydatki. Informacje uzyskane przez osoby wizytujące wskazują, iż cudzoziemcom tym Szef Urzędu do Spraw Cudzoziemców, w drodze decyzji administracyjnej, wstrzymał wspomnianą pomoc z uwagi na fakt, iż dysponowali oni własnymi środkami finansowymi w odpowiedniej wysokości.

Osoby wizytujące nie uzyskały informacji o liczbie osób korzystających z jednorazowej pomocy pieniężnej w wysokości 140 zł na zakup odzieży i obuwia. Z wyjaśnień udzielonych przez pracownika socjalnego wynika jednak, iż z tej formy pomocy skorzystała większość zamieszkujących w Ośrodku cudzoziemców.

5. Osobom przebywającym w wizytowanej placówce zapewniono całodienne wyżywienie, składające się z trzech posiłków. Posiłki te przygotowywane są na terenie Ośrodka. Z poczynionych ustaleń wynika, iż ich skład odpowiada wymogom kultury i religii zamieszkujących w Ośrodku cudzoziemców. Zaznaczyć jednak należy, iż w rozmowach z osobami wizytującymi cudzoziemcy skarżyli się na jakość wydawanej żywności i na małe urozmaicenie posiłków, w tym na brak owoców i nabiału (mleka, jogurtów itp.).

W dacie wizytacji z prawa do ekwiwalentu pieniężnego w zamian za wyżywienie korzystało około 130 osób. Jedynie 2 cudzoziemców otrzymywało ekwiwalent ze względu na stan zdrowia i zalecenia lekarskie. W pozostałym zakresie ekwiwalent pobierali cudzoziemcy przebywający w Ośrodku z dziećmi do lat 7 i małoletni uczęszczający do szkół publicznych.

6. Według stanu na wrzesień 2007 r., w Ośrodku przebywało około 60 małoletnich w wieku szkolnym. Wszyscy z początkiem roku szkolnego 2007/2008 rozpoczęli naukę w szkole publicznej. Z informacji uzyskanych od pracownika socjalnego wynika, iż dzieci we wspomnianym wyżej wieku, które przybyły do

Ośrodka po rozpoczęciu roku szkolnego, będą miały możliwość podjęcia nauki od drugiego semestru, po przejściu egzaminów kwalifikujących.

Dzieciom uczęszczającym obecnie do szkoły zapewnia się dostęp do podręczników i niezbędnych materiałów edukacyjnych. Z wyjaśnień pracownika socjalnego wynika, iż z uwagi na bliskość szkół (odpowiednio 200 i 500 metrów), dzieci docierają do nich we własnym zakresie.

Podkreślić w tym miejscu należy, iż szkoły organizują dodatkowe kursy języka polskiego dla małoletnich cudzoziemców korzystających z nauki w tych placówkach.

W Ośrodku odbywają się również zajęcia z języka polskiego (urozmaicane elementami innych przedmiotów, np. geografii). Lekcje organizowane są w pięciu grupach wiekowych, w tym także dla dorosłych, w wymiarze od 3 do 4 godzin tygodniowo dla każdej z grup. Osobom biorącym udział w zajęciach na terenie Ośrodka nie udostępnia się podręczników – odpowiednie materiały edukacyjne przygotowuje jednak nauczyciel prowadzący lekcje.

7. Opiekę medyczną na terenie Ośrodka zapewnia lekarz rodzinny i pediatra. Każdy z lekarzy pełni dyżur w Ośrodku w wymiarze 10 godzin tygodniowo. Z uzyskanych informacji wynika, iż godziny dyżurów ustalono tak, aby każdego dnia - poza weekendami - w placówce obecny był jeden z lekarzy. W Ośrodku pełnią również dyżur dwie pielęgniarki. Dwa razy w miesiącu w placówce obecny jest także psycholog.

Z informacji uzyskanych przez pracowników Biura RPO wynika, iż przynajmniej jeden z lekarzy posługuje się językiem rosyjskim w stopniu umożliwiającym przeprowadzenie wywiadu medycznego.

Specjalistyczna pomoc medyczna udzielana jest mieszkańcom ośrodka na podstawie umowy z jednym z zakładów opieki zdrowotnej w Radomiu. W razie nagłych wypadków karetki pogotowia wzywane są z Radomia.

8. Z informacji przekazanych przez personel Ośrodka wynika, iż sporadycznie zdarzają się konflikty pomiędzy mieszkańcami Ośrodka a członkami lokalnej społeczności. Pracownik socjalny zwrócił jednak uwagę na dobrą współpracę pomiędzy Ośrodkiem a Policją. Godnym odnotowania jest fakt, iż w Komendzie Miejskiej Policji w Radomiu wyznaczono funkcjonariusza bezpośrednio odpowiedzialnego za tę współpracę.

Wnioski i zalecenia.

- 1) W trakcie wizytacji nie stwierdzono przypadków naruszenia praw osób korzystających z pomocy socjalnej, polegającej na umieszczeniu w Ośrodku dla Osób Ubiegających się o Nadanie Statusu Uchodźcy lub Azyłu.

- 2) Zaleca się podjęcie działań zmierzających do poprawy stanu pomieszczeń sanitarnych w Ośrodku.

W odpowiedzi na powyższą Informację, Dyrektor Urzędu do Spraw Cudzoziemców podkreślił, że w kwestii warunków w pomieszczeniach sanitarnych w Ośrodku w Radomiu, cudzoziemcy dość swobodnie podchodzą do dbania o powierzone mienie i sprawę pozostawiania pomieszczeń w stanie nie gorszym niż je zastali. W Ośrodku zatrudniane są osoby sprzątające, a Biuro Organizacji Ośrodków UdsC ma możliwość wypłaty dodatkowego kieszonkowego za wykonywanie przez cudzoziemców drobnych prac porządkowych. Z tej ewentualności skrupulatnie korzysta się, jednak w przypadku osób, które złośliwie niszczą sanitariaty, czy krany, nie ma możliwości pociągnięcia wandalów do konsekwencji, gdyż nie udaje się ich złapać na gorącym uczynku.

XXII. Informacja o czynnościach przeprowadzonych z upoważnienia Rzecznika Praw Obywatelskich w Ośrodku dla Cudzoziemców Ubiegających się o Nadanie Statusu Uchodźcy lub Azylu w Niemcach k. Lublina

W dniu 5 grudnia 2007 r. z upoważnienia Rzecznika Praw Obywatelskich, pracownicy Zespołu Administracji Publicznej, Zdrowia i Ochrony Praw Cudzoziemców Biura RPO przeprowadzili wizytację Ośrodka dla Cudzoziemców Ubiegających się o Nadanie Statusu Uchodźcy lub Azylu, mieszczącego się w Niemcach koło Lublina. Celem wizytacji było zapoznanie się z warunkami panującymi w Ośrodku oraz ze stanem przestrzegania praw zamieszkujących w nim cudzoziemców. W trakcie wizytacji przeprowadzono rozmowy z osobami zamieszkującymi w Ośrodku oraz z personelem wizytowanej placówki.

Spostrzeżenia i uwagi.

1. Ośrodek dla Cudzoziemców Ubiegających się o Nadanie Statusu Uchodźcy lub Azylu mieści się w wolnostojącym, trzykondygnacyjnym budynku, stanowiącym własność przedsiębiorstwa prywatnego. Przedsiębiorstwo to świadczy na rzecz Urzędu do Spraw Cudzoziemców usługi o charakterze hotelarskim.

Ośrodek funkcjonuje od 2005 r. Docelowo przeznaczony jest dla 250 osób. W dniu wizytacji zamieszkiwało w nim jednak 270 cudzoziemców.

Cudzoziemcom udostępniono pokoje cztero, sześć i siedmioosobowe. Każde pomieszczenie mieszkalne wyposażone zostało przez właściciela obiektu w podstawowe umeblowanie: łóżka, stoły, krzesła i szafy. Pomieszczenia okazane pracownikom Biura RPO w dacie wizytacji utrzymane były w należyтым stanie

technicznym. Panowała w nich także stosowna do pory roku temperatura. Zwrócić jednak należy uwagę, iż okna w niektórych pokojach mieszkalnych są zakratowane, co – w ocenie osób wizytujących – ogranicza dostęp światła słonecznego i może być niekomfortowe dla zamieszkujących w nich cudzoziemców.

Ze względu na znaczną liczbę osób korzystających z pomocy socjalnej w Ośrodku, do potrzeb mieszkalnych personel placówki zaadaptował część stołówki, salę modlitw oraz dwie sale telewizyjne.

Szczególną uwagę zwrócić należy na warunki panujące w pomieszczeniu pełniącym wcześniej funkcję stołówki. Większa część tego pomieszczenia oddzielona została od reszty wykonanymi z materiału zasłonami, o wysokości nieco ponad 1,6 metra. Obszar ten dodatkowo podzielono – również za pomocą zasłon – na cztery części, z których każda w dacie wizytacji pełniła funkcje mieszkalne. W tym celu wyposażono je w podstawowe meblowanie jak łóżka, krzesła, stoły i niewielkie szafki na rzeczy osobiste. W ocenie osób wizytujących, warunki panujące w opisywanym pomieszczeniu urągają godności osób w nim zamieszkujących. Nie zapewniają także minimum intymności. Do pomieszczenia tego nieograniczony dostęp mają bowiem pozostali mieszkańcy Ośrodka. Wydawane są w nim również posiłki. W dniu badania, w warunkach tych zakwaterowanych było 9 cudzoziemców.

Wątpliwości osób wizytujących wzbudził także standard obu sal telewizyjnych oraz sali modlitw, wykorzystywanych w dacie wizytacji jako pokoje mieszkalne. Stan tych pomieszczeń wskazywał na konieczność przeprowadzenia gruntownego remontu: były one bowiem zniszczone, a ich ściany nosiły ślady zagrzybienia.

Zamieszkującym w Ośrodku Cudzoziemcom zapewniono nieograniczony dostęp do trzech pomieszczeń kuchennych, wyposażonych w kuchenki elektryczne i urządzenia chłodzące. Stan tych pomieszczeń uznać należy za odpowiedni. W dacie wizytacji były one jednak nieco zabrudzone.

Pomieszczenia sanitarne, przeznaczone osobno dla kobiet i mężczyzn, zlokalizowane są na korytarzach budynku. Okazane osobom wizytującym pomieszczenia wyposażone były w natryski, umywalki oraz znajdujące się w wyodrębnionych kabinach muszle ustępowe i toalety tzw. kucane (typu tureckiego). W dacie wizytacji pomieszczenia te były zabrudzone, panował w nich uciążliwy zapach, a na ścianach widoczne były ślady zagrzybienia. Znajdujące się w pomieszczeniach urządzenia sanitarne (prysznic, krany) były w znacznym stopniu zużyte bądź zniszczone.

Na terenie Ośrodka funkcjonuje również odpowiednio wyposażona sala lekcyjna. Cudzoziemcom udostępniono także pralnię.

2. Wszyscy przebywający w Ośrodku cudzoziemcy deklarują narodowość czeczeńską. Z 270 mieszkańców, 146 stanowią dzieci i małoletni do 16 roku życia. W

dacie wizytacji w Ośrodku zamieszkiwało kilkoro cudzoziemców, którym udzielona została zgoda na pobyt tolerowany w Polsce i którzy zwrócili się do Szefa Urzędu do Spraw Cudzoziemców o przedłużenie okresu udzielania pomocy socjalnej. Jak wynika z uzyskanych informacji, w placówce przebywają również osoby, które zrzekły się prawa do pobytu tolerowanego, w celu złożenia kolejnego wniosku o nadanie statusu uchodźcy i dalszego korzystania z możliwości pobytu w Ośrodku.

Regulamin pobytu w Ośrodku dla Cudzoziemców Ubiegających się o Nadanie Statusu Uchodźcy lub Azylu przedstawiany jest cudzoziemcom po raz pierwszy w chwili przyjęcia w placówce recepcyjnej w Podkowie Leśnej – Dębaku. Jak wynika z wyjaśnień pracownika socjalnego wizytowanego Ośrodka, tekst regulaminu wywieszany jest również na tablicy ogłoszeń w Ośrodku. Cudzoziemcy mają natomiast ograniczony dostęp do ulotek i broszur informacyjnych, dotyczących ich praw i obowiązków. Mieszkańcom Ośrodka nie udostępnia się także pełnej listy adresów właściwych w ich sprawach organów publicznych i instytucji.

3. Urząd do Spraw Cudzoziemców zatrudnia na terenie ośrodka jednego pracownika socjalnego. Obsługę recepcji oraz personel techniczny zapewnia natomiast właściciel obiektu. Teren Ośrodka zabezpiecza wynajęta przez właściciela firma ochroniarska.

Pracownik socjalny przebywa na terenie Ośrodka do godziny 16. Do godziny 22 funkcjonuje recepcja. W porze nocnej w Ośrodku pozostaje jedynie ochrona. Z poczynionych ustaleń wynika, iż pracownik socjalny posługuje się językiem rosyjskim w stopniu umożliwiającym komunikowanie się z mieszkańcami placówki. Znajomością tego języka nie dysponują natomiast pozostali pracownicy Ośrodka (w dacie wizytacji pracownik recepcji w kontaktach z cudzoziemcami posługiwał się wyłącznie językiem polskim).

4. Pracownicy Biura RPO nie uzyskali dokładnych informacji dotyczących liczby osób korzystających z prawa do stałej bądź jednorazowej pomocy pieniężnej. Z wyjaśnień pracownika socjalnego wynika jedynie, iż ze stałej pomocy pieniężnej, na zakup środków higieny i drobne wydatki, korzysta większość zamieszkujących w Ośrodku cudzoziemców. Zdaniem pracownika, z reguły pozytywnie rozpatrywane są również wnioski cudzoziemców o przyznanie im jednorazowej pomocy na zakup odzieży i obuwia. Podkreślić przy tym należy, iż wnioski te, przed ich przekazaniem do rozpatrzenia Szefowi Urzędu do Spraw Cudzoziemców, opiniowane są przez pracownika socjalnego.

Dodatkową pomoc materialną (środki higieny i odzież) mieszkańcy ośrodka otrzymują od darczyńców prywatnych.

5. Cudzoziemcy zamieszkujący w Ośrodku otrzymują całodzienne wyżywienie, złożone z trzech posiłków. Żywność dostarczana jest do Ośrodka przez firmę

cateringową z Piask, oddalonych od placówki o ok. 30 km. Z poczynionych ustaleń wynika, iż posiłki przygotowywane są zgodnie z wymogami kultury i religii przebywających w Ośrodku cudzoziemców.

Posiłki wydawane są w pomieszczeniu pełniącym dawniej funkcję stołówki, a w dacie wizytacji wykorzystywanym do celów mieszkalnych. Zwrócić w tym miejscu należy uwagę na stosowaną w Ośrodku praktykę wydawania „kolacji” (składającej się z tzw. suchego prowiantu) razem z obiadem, w godzinach południowych (od 12 do 13).

W dniu badania, z prawa do ekwiwalentu pieniężnego, w zamian za wyżywienie w Ośrodku, korzystało 128 osób. Ekwiwalent ten pobierali wyłącznie rodzice dzieci do lat siedmiu oraz małoletnich uczących się w szkołach publicznych.

6. Według stanu na dzień wizytacji, 34 dzieci uczęszczało do szkół publicznych (szkoły podstawowej, gimnazjum i liceum). Do placówek tych zostały przyjęte po przejściu egzaminów kwalifikacyjnych. Małoletni, którzy w Ośrodku zakwaterowani zostali po rozpoczęciu roku szkolnego, będą mieli możliwość przystąpienia do wspomnianych egzaminów i podjęcia nauki w szkołach od drugiego semestru (tj. od 2008 r.).

Do szkół dzieci dowożone są gimbusami. Zapewniony mają również odpowiedni dostęp do podręczników i niezbędnych materiałów szkolnych.

W wizytowanym Ośrodku organizowane są zajęcia z języka polskiego. Prowadzi je nauczyciel zatrudniony przez Urząd do Spraw Cudzoziemców. Kursy odbywają się w czterech grupach, przeznaczonych osobno dla dzieci w różnym wieku i dorosłych, w wymiarze ok. 4 godzin tygodniowo dla każdej z grup. Niezbędne materiały szkolne zapewnia nauczyciel prowadzący zajęcia. Podkreślić przy tym należy, iż w ocenie personelu placówki, zainteresowanie uczestnictwem w kursach jest niewielkie.

7. Dyżur medyczny w Ośrodku pełni dwóch lekarzy specjalistów z zakresu medycyny rodzinnej i pediatrii. Dyżury odbywają się od poniedziałku do piątku, przez trzy godziny dziennie. W tygodniu, w godzinach od 8.30 do 13.30, w placówce przebywają także pielęgniarki. Raz bądź dwa razy w tygodniu organizowane są również dyżury psychologa.

Z informacji uzyskanych przez osoby wizytujące wynika, iż personel medyczny posługuje się językiem rosyjskim w stopniu umożliwiającym prowadzenie wywiadu medycznego. Pomoc specjalistyczna świadczona jest na podstawie umów podpisanych ze Szpitalem im. Jana Bożego i Szpitalem MSWiA w Lublinie. W nagłych przypadkach wzywana jest karetka pogotowia. Jej dojazd zajmuje ok. 20 minut.

Zalecenia i uwagi.

W związku z ustaleniami poczynionymi w trakcie wizytacji Ośrodka dla Cudzoziemców Ubiegających się o Nadanie Statusu Uchodźcy lub Azylu postuluje się:

- 1) Zaprzestanie wykorzystywania dawnej stołówki do celów mieszkalnych lub, gdy okaże się to niemożliwe, podjęcie działań zmierzających do znaczącej poprawy panujących w niej warunków bytowych.
- 2) Podjęcie stosownych działań w celu poprawy warunków zamieszkania w pomieszczeniach pełniących dawniej funkcje sal telewizyjnych i sali modlitw oraz stanu pomieszczeń sanitarnych.

W odpowiedzi na powyższą Informację, Urząd do Spraw Cudzoziemców zapewnił o podejmowanych działaniach celem poprawy warunków bytowych cudzoziemców przebywających w Ośrodku dla Cudzoziemców Ubiegających się o Nadanie Statusu Uchodźcy lub Azylu w Niemcach koło Lublina.

XXIII. Informacja o czynnościach przeprowadzonych z upoważnienia Rzecznika Praw Obywatelskich w Ośrodku dla Cudzoziemców Ubiegających się o Nadanie Statusu Uchodźcy lub Azylu w Podkowie Leśnej – Dębaku

W dniu 19 listopada 2007 r. z upoważnienia Rzecznika Praw Obywatelskich, pracownicy Zespołu Administracji Publicznej, Zdrowia i Ochrony Praw Cudzoziemców Biura RPO przeprowadzili wizytację Ośrodka dla Cudzoziemców Ubiegających się o Nadanie Statusu Uchodźcy lub Azylu, mieszczącego się w Podkowie Leśnej - Dębaku. Celem wizytacji było zapoznanie się z warunkami panującymi w Ośrodku oraz ze stanem przestrzegania praw przebywających w nim cudzoziemców. W trakcie wizytacji przeprowadzono rozmowy z osobami zamieszkującymi w Ośrodku oraz z personelem wizytowanej placówki.

Spostrzeżenia i uwagi.

1. Ośrodek dla Cudzoziemców Ubiegających się o Nadanie Statusu Uchodźcy lub Azylu w Podkowie Leśnej – Dębaku przeznaczony jest dla osób, którym po złożeniu wniosku o nadanie statusu uchodźcy w Polsce, Szef Urzędu do Spraw Cudzoziemców przyznał - w drodze decyzji administracyjnej - pomoc socjalną, polegającą na umieszczeniu w tego typu placówce.

Poza funkcją mieszkalną wizytowany Ośrodek pełni również funkcję recepcji Biura Organizacji Ośrodków dla Cudzoziemców Ubiegających się o Nadanie Statusu Uchodźcy lub Azylu Urzędu do Spraw Cudzoziemców. W placówce tej cudzoziemcy

zainteresowani uzyskaniem pomocy socjalnej na czas trwania postępowania o nadanie statusu uchodźcy mogą składać stosowne wnioski, przechodzą obowiązkowe badania lekarskie, a także zapoznawani są z podstawowymi informacjami dotyczącymi przysługujących im praw i ciążących na nich obowiązków.

Do obsługi wspomnianych wyżej osób przeznaczony został budynek recepcji Ośrodka. Obok części administracyjnej w budynku tym znajduje się gabinet medyczny oraz pomieszczenia sanitarne.

W dacie wizytacji, na możliwość złożenia wniosku o udzielenie pomocy socjalnej oraz na obowiązkowe badania lekarskie oczekiwało około stu osób. Z zapewnień Dyrektora Biura Organizacji Ośrodków wynika, iż z reguły cudzoziemcy składający wspomniane wyżej wnioski obsługiwani są na bieżąco. W przypadkach, gdy jest to niemożliwe (podczas weekendów lub z powodu dużej liczby osób zainteresowanych uzyskaniem pomocy), cudzoziemcy kwaterowani są tymczasowo w pomieszczeniach mieszkalnych Ośrodka w Dębaku. Jak wynika z uzyskanych informacji, wizytowany Ośrodek dysponuje ok. 100 miejscami noclegowymi, przeznaczonymi dla osób oczekujących na przyjęcie wniosku o udzielenie pomocy socjalnej lub umieszczenie w innej placówce. Podkreślić przy tym należy, iż z uwagi na wzrastającą liczbę osób składających wnioski o nadanie statusu uchodźcy w Polsce oraz ubiegających się o przyznanie pomocy socjalnej, na pobyt cudzoziemców przeznaczono dodatkowo salę, w której wcześniej mieściło się przedszkole Ośrodka. W tym celu pomieszczenie to wyposażone zostało w 11 łóżek. W dniu wizytacji nie było jednak wykorzystywane.

Na czas oczekiwania, cudzoziemcom wydaje się suchy prowiant, a w miarę możliwości – również ciepłe posiłki.

2. Wizytowany Ośrodek zajmuje kompleks budynków znacznie oddalonych od zabudowań mieszkalnych miejscowości Podkowa Leśna – Dębak. Teren Ośrodka jest ogrodzony, wejście prowadzi przez budynek recepcji.

Cudzoziemcom przebywającym w Ośrodku udostępniono dwa dwukondygnacyjne budynki mieszkalne. W jednym z tych budynków mieści się część administracyjna Ośrodka oraz Biuro Organizacji Ośrodków dla Cudzoziemców Ubiegających się o Nadanie Statusu Uchodźcy lub Azylu Urzędu do Spraw Cudzoziemców. W skład infrastruktury Ośrodka wchodzi również stołówka wraz z kuchnią. W części administracyjnej obiektu znajdują się ponadto odpowiednio wyposażone gabinety lekarskie.

Pokoje mieszkalne, w których umieszczani są cudzoziemcy, wyposażone zostały w podstawowe umeblowanie, jak: łóżka, stoły, krzesła oraz metalowe szafy. Stan techniczny tych pomieszczeń uznać należy za dobry. Część z udostępnionych

osobom wizytującym pokoi była zabrudzona, co należy jednak uznać za skutek ich zwykłego użytkowania przez mieszkańców.

Na każdym piętrze pierwszego z udostępnionych cudzoziemcom budynków mieszkalnych oraz w każdym z segmentów, na jakie podzielony został budynek drugi, znajdują się osobne dla kobiet i mężczyzn pomieszczenia sanitarne. W dacie wizytacji część spośród tych pomieszczeń – zwłaszcza w budynku drugim – była silnie zabrudzona. Panował w nich także uciążliwy zapach.

Przebywającym w Ośrodku cudzoziemcom udostępniono również osobne pomieszczenia kuchenne, wyposażone w kuchenki oraz urządzenia chłodzące. Stan techniczny i sanitarny tych pomieszczeń uznać należy za zadowalający.

Osobom przebywającym w Ośrodku zapewniono ponadto możliwość korzystania z sali telewizyjnej, znajdującej się w holu wejściowym jednego z budynków mieszkalnych oraz z tzw. pomieszczenia dydaktycznego, wyposażonego m.in. w sprzęt komputerowy. W tym ostatnim cudzoziemcy przebywać jednak mogą wyłącznie w obecności pracownika Ośrodka.

3. Docelowo Ośrodek dla Cudzoziemców Ubiegających się o Nadanie Statusu Uchodźcy lub Azylu w Podkowie Leśnej – Dębaku przeznaczony jest dla 350 osób. Z ogólnej liczby miejsc około 100 przewidziano dla cudzoziemców oczekujących na przyznanie pomocy socjalnej.

W dacie wizytacji w Ośrodku zamieszkiwało 236 osób. Z uzyskanych informacji wynika, iż poza kilkoma osobami z Białorusi, Ukrainy i Rosji, większość przebywających w placówce cudzoziemców pochodzi z rejonu Kaukazu (Czeczenii, Inguszetii itp.).

W dacie wizytacji w Ośrodku przebywało kilkoro cudzoziemców (trzy rodziny), którym udzielona została zgoda na pobyt tolerowany na terytorium Rzeczypospolitej Polskiej i którym Szef Urzędu do Spraw Cudzoziemców przedłużył okres pobytu w Ośrodku. Z informacji przekazanych przez pracownika Ośrodka wynika, iż powszechną wśród cudzoziemców praktyką jest jednak zrzekanie się zgody na pobyt tolerowany w celu złożenia kolejnego wniosku o nadanie statusu uchodźcy i dalszego korzystania z pomocy socjalnej w postaci umieszczenia w Ośrodku dla Cudzoziemców Ubiegających się o Nadanie Statusu Uchodźcy lub Azylu.

4. Personel Ośrodka stanowią pracownicy socjalni, zatrudnieni przez Urząd do Spraw Cudzoziemców. Zabezpieczeniem terenu Ośrodka zajmuje się firma ochroniarska. Pracownicy socjalni posługują się językiem rosyjskim w stopniu umożliwiającym porozumiewanie się z mieszkańcami Ośrodka. Podkreślić w tym miejscu należy jednak, iż w porze nocnej personel składa się wyłącznie z pracowników ochrony, którzy – jak wynika z informacji przekazanych osobom wizytującym – nie dysponują znajomością tego języka.

5. Z ustaleń poczynionych przez osoby wizytujące wynika, iż wszyscy zamieszkujący w Ośrodku cudzoziemcy otrzymują stałą pomoc pieniężną na zakup środków higieny osobistej oraz na pokrycie drobnych wydatków, w łącznej wysokości 70 zł miesięcznie. Ponadto, około 30 cudzoziemcom przyznana została jednorazowa pomoc pieniężna na zakup odzieży i obuwia, w wysokości 140 zł. Jak wynika z wyjaśnień udzielonych przez pracownika Ośrodka, pomoc tego typu przyznawana jest w drodze decyzji Szefa Urzędu do Spraw Cudzoziemców, wydawanej na wniosek osób zainteresowanych, po przeprowadzeniu przez personel Ośrodka wywiadu dotyczącego ilości posiadanych przez wnioskodawców środków pieniężnych i możliwości zakupu przez nich odzieży we własnym zakresie.

6. Cudzoziemcy zamieszkujący w Ośrodku korzystają z całodziennego wyżywienia, składającego się z trzech posiłków. Posiłki te przygotowywane są na terenie Ośrodka. Ich skład odpowiada wymogom kultury i religii osób przebywających w Ośrodku.

W dacie wizytacji, ekwiwalent pieniężny w zamian za wyżywienie w placówce pobierało około 50 osób. Z prawa do ekwiwalentu w większości korzystają cudzoziemcy z dziećmi do lat siedmiu oraz rodzice małoletnich uczących się w szkołach publicznych. Jedyne dwie osoby otrzymywały omawiany ekwiwalent z przyczyn zdrowotnych.

Zamieszkującym w Ośrodku Cudzoziemcom udostępniono także odpowiednią liczbę pomieszczeń kuchennych, służących do samodzielnego przygotowywania posiłków oraz przechowywania żywności.

7. Z informacji uzyskanych przez osoby wizytujące wynika, iż 40 zamieszkujących w Ośrodku dzieci i małoletnich pobiera naukę w szkołach publicznych (gimnazjum i szkole podstawowej, a także w tzw. grupie zerowej w przedszkolu), z tego 28 rozpoczęło naukę w bieżącym roku szkolnym. Spośród małoletnich w wieku szkolnym jedynie czworo nie korzysta z nauki w placówkach publicznych. Z zapewnień personelu Ośrodka wynika jednak, iż naukę rozpoczną one od początku drugiego semestru, po przejściu egzaminów kwalifikacyjnych.

Dzieciom uczącym się w placówkach publicznych udostępnia się niezbędne podręczniki oraz materiały szkolne. Do placówek edukacyjnych dzieci dowożone są środkami transportu należącymi do Urzędu do Spraw Cudzoziemców.

W wizytowanym Ośrodku organizowane są zajęcia z języka polskiego. Osobne grupy lekcyjne przeznaczone są dla dzieci i małoletnich uczęszczających do szkół oraz dla dorosłych. Zajęcia prowadzone są przez nauczyciela jednej ze szkół w Podkowie Leśnej, w wymiarze 1,5 godziny tygodniowo dla każdej z grup.

Osobom korzystającym z omawianej formy nauki zapewniono dostęp do odpowiednich materiałów dydaktycznych. W rozmowie z osobami wizytującymi

pracownicy Ośrodka zwrócili uwagę na wysoką frekwencję na wspomnianych wyżej zajęciach.

8. Osobom przebywającym w Ośrodku zapewniono dostęp do pomocy medycznej. Na terenie Ośrodka dyżury pełnią: lekarz internista (dwa razy w tygodniu, po trzy i pięć godzin) oraz lekarz pediatra (trzy razy w tygodniu, po sześć godzin). W wizytowanej placówce organizowane są także dyżury stomatologa oraz psychologa. Z poczynionych ustaleń wynika, iż lekarze posługują się językiem rosyjskim w stopniu umożliwiającym prowadzenie wywiadu medycznego.

Specjalistyczna pomoc medyczna udzielana jest mieszkańcom ośrodka na podstawie umowy z Centralnym Szpitalem Klinicznym MSWiA, mieszczącym się przy ul. Wołoskiej w Warszawie, oraz umów zawartych przez ten zakład z innymi placówkami zdrowotnymi. W razie nagłych wypadków karetki pogotowia wzywane są z Pruszkowa. Dojazd do ośrodka – według informacji przekazanych przez personel Ośrodka – zajmuje im około 10 - 15 minut.

9. W trakcie rozmów z osobami wizytującymi, cudzoziemcy przebywający w Ośrodku nie zgłaszali żadnych skarg ani uwag, które dotyczyłyby warunków pobytowych, panujących w placówce.

Wnioski.

W ocenie osób wizytujących, cudzoziemcom przebywającym w Ośrodku dla Cudzoziemców Ubiegających się o Nadanie Statusu Uchodźcy lub Azylu w Podkowie Leśnej - Dębaku zapewniona została należyta opieka. W trakcie wizytacji nie stwierdzono również zaistnienia naruszenia praw osób korzystających z omawianej formy pomocy socjalnej.

H. Zakłady opieki zdrowotnej – szpitale psychiatryczne

XXIV. Informacja o czynnościach przeprowadzonych z upoważnienia Rzecznika Praw Obywatelskich w Samodzielnym Wojewódzkim Zespole Publicznych Zakładów Psychiatrycznej Opieki Zdrowotnej w Warszawie, w związku ze sprawą umieszczenia i pobytu Pana D. T.

W dniu 18 grudnia 2007 r. z upoważnienia Rzecznika Praw Obywatelskich, pracownicy Zespołu Administracji Publicznej, Zdrowia i Ochrony Praw Cudzoziemców Biura RPO badali sprawę przyjęcia bez zgody i pobytu Pana D. T. w Samodzielnym Wojewódzkim Zespole Publicznych Zakładów Psychiatrycznej Opieki Zdrowotnej w Warszawie.

W trakcie wizytacji zapoznano się ze stosowną dokumentacją prawną oraz przeprowadzono rozmowy z Panem D. T., zastępcą Dyrektora Szpitala, Ordynatorem

Oddziału na którym przebywa Pan D. T. oraz Rzecznikiem Praw Pacjenta Szpitala Psychiatrycznego.

Ustalenia poczynione w trakcie wizytacji.

1. Pan D. T. poinformował pracowników Biura, że został zatrzymany przez funkcjonariuszy Straży Miejskiej, a następnie z użyciem środków przymusu bezpośredniego umieszczony przez pracowników medycznych w karetce pogotowia i przetransportowany do Samodzielnego Wojewódzkiego Zespołu Publicznych Zakładów Psychiatrycznej Opieki Zdrowotnej w Warszawie.

2. Na Izbie Przyjęć Szpitala, Pacjent nie wyraził zgody na przyjęcie. W kolejnym dniu swojego pobytu w Zakładzie, został poinformowany przez psychologa pracującego w Szpitalu, iż podstawą umieszczenia w Zakładzie było postanowienie Sądu Rodzinnego i Opiekuńczego z dnia 1 października 2007 r. o przymusowym przyjęciu go do szpitala psychiatrycznego. Zaznaczyć przy tym należy, iż Pan D. T. wiedział o toczącym się wobec niego postępowaniu o umieszczenie go w zakładzie psychiatrycznym bez zgody i został poinformowany o terminie rozprawy. Jednakże jak wynika z informacji przekazanych przez Pacjenta - postanowienie kończące postępowanie nie zostało mu nigdy doręczone.

3. Analiza postanowienia z dnia 1 października 2007 r. wskazuje, że Sąd nie wskazał w nim podstawy prawnej przyjęcia Pana D. T. bez zgody do szpitala psychiatrycznego. Z rozmowy z Ordynatorem Oddziału wynika, że podstawą przyjęcia Pacjenta bez zgody był prawdopodobnie art. 29 ustawy o ochronie zdrowia psychicznego.

4. Z informacji przekazanych przez Pacjenta wynika, że w trakcie przyjęcia do Szpitala nie został poinformowany o przysługujących mu prawach oraz możliwości dostępu do obowiązujących aktów prawnych i Regulaminu Porządkowego Zakładu. Informacje o przysługujących mu w Szpitalu prawach uzyskał od Rzecznika Praw Pacjenta Szpitala Psychiatrycznego.

5. Pan D. T. wskazał, że nie zna procedury wypisania ze Szpitala psychiatrycznego osób przyjętych bez zgody. Analiza Regulaminu Porządkowego Zakładu wskazuje, że nie zostało w nim określone postępowanie w sprawie wypisania pacjenta przyjętego za zgodą oraz bez zgody do szpitala psychiatrycznego. Pacjent został poinformowany przez pracowników Biura RPO o przysługujących mu środkach prawnych wynikających z ustawy o ochronie zdrowia psychicznego.

6. W trakcie rozmowy Pana D. T. wskazał, że po przywiezieniu do Szpitala i przyjęciu go bez zgody, Szpital zapewnił mu wyłącznie piżamę. Nie otrzymał natomiast jakichkolwiek środków czystości i higieny osobistej. Ponadto, Pacjent wskazał, że na oddziale w którym przebywa, jest ograniczony dostęp do świeżego

powietrza - sale na których przebywają pacjenci są w niedostateczny sposób wietrzone. Poza tym, pacjent wskazał, że od 6 tygodni nie miał możliwości odbycia spaceru.

7. W ocenie Pana D. T., wyżywienie w Szpitalu jest dobre. Wyjątek stanowią drugie dania obiadowe, które na oddział są często przywożone już zimne. Pacjent wskazywał również na brak dostępu do wody pitnej. Z wyjaśnień Ordynatora Oddziału wynika, że pacjenci mają możliwość przegotowania wody kranowej oraz stały dostęp do herbaty i kompotu.

8. Pacjentom zapewniono dostęp do wrzutowego aparatu telefonicznego oraz możliwość prowadzenia korespondencji. Z wyjaśnień Ordynatora wynika, że Szpital na wniosek pacjenta, pokrywa koszty korespondencji pacjentów z sądami.

9. Pan D. T. jest osobą bezdomną i nie posiada stałego adresu korespondencyjnego. W związku z powyższym prosił, aby ewentualną korespondencję kierować na adres Pani W. K.

Wnioski:

Pełne zbadanie sprawy przyjęcia Pana D. T. do Samodzielnego Wojewódzkiego Zespołu Publicznych Zakładów Psychiatrycznej Opieki Zdrowotnej w Warszawie wymaga przeprowadzenia analizy akt sprawy.

XXV. Informacja o czynnościach przeprowadzonych z upoważnienia Rzecznika Praw Obywatelskich w Wojewódzkim Szpitalu Neuropsychiatrycznym w Lublińcu i Domu Pomocy Społecznej o profilu psychiatrycznym w Zawierciu

W dniu 15 listopada 2007 r. z upoważnienia Rzecznika Praw Obywatelskich Pełnomocnik Terenowy Rzecznika Praw Obywatelskich w Katowicach wraz ze swoimi pracownikami oraz Dyrektor Zespołu Administracji Publicznej, Zdrowia i Ochrony Praw Cudzoziemców BRPO, przeprowadzili wizytację Wojewódzkiego Szpitala Neuropsychiatrycznego im. dr Emila Cyrana w Lublińcu oraz Domu Pomocy Społecznej przeznaczonego dla osób chorych psychicznie w Zawierciu. Celem wizytacji było zapoznanie się ze stanem przestrzegania praw pacjentów Szpitala i podopiecznych DPS, ze szczególnym uwzględnieniem przyjęć bez zgody osób z zaburzeniami psychicznymi oraz stosowania środków przymusu bezpośredniego.

W toku wizytacji Szpitala Neuropsychiatrycznego przeprowadzono rozmowy z dyrektorem oraz zastępcą dyrektora ds. leczenia, zapoznano się w niezbędnym zakresie z ogólną dokumentacją medyczną oraz losowo dobraną dokumentacją indywidualną pacjentów przyjętych do Szpitala bez zgody. Na jednym z oddziałów

szpitalnych o profilu ogólnopsychiatrycznym, zapoznano się z warunkami, w jakich przebywają i leczeni są pacjenci oraz na podstawie losowo dobranych przypadków, zapoznano się z procedurą stosowania środków przymusu bezpośredniego.

Analiza dokumentacji indywidualnej w dziale ewidencji chorych, nie wskazała na nieprawidłowości w zakresie procedury przyjmowania do szpitala osób z zaburzeniami psychicznymi za ich pisemną zgodą lub bez zgody. Wyrażając zgodę, osoba przyjmowana składa swój podpis w dokumentacji medycznej. Natomiast w przypadkach przyjęcia bez zgody, w sposób prawidłowy jest zawiadamiany sąd rodzinny i opiekuńczy. Nie stwierdzono też uchybień w zakresie przyjmowania osób chorych, skierowanych do szpitala na podstawie orzeczenia przez sąd karny zastosowania leczenia psychiatrycznego jako środka zabezpieczającego w warunkach zabezpieczenia podstawowego.

W wizytowanym oddziale szpitalnym stworzono pacjentom dobre warunki leczenia i warunki bytowe. Chorzy przebywają w 5 – 6 osobowych salach, mają do dyspozycji łazienki i ubikacje. Pacjentom udostępniono także pomieszczenie kuchenne, wyposażone w lodówkę i czajnik elektryczny oraz świetlicę pełniącą również funkcję stołówki. Osobne pomieszczenie zostało wyznaczone na palarnię. Na korytarzu znajduje się ogólnodostępny aparat telefoniczny, z którego pacjenci mogą korzystać bez nieuzasadnionych ograniczeń. W dniu wizytacji wszystkie pomieszczenia udostępnione pacjentom utrzymane były w należytej czystości.

Stosowanie środków przymusu bezpośredniego na terenie oddziału odbywa się zgodnie z ustawą o ochronie zdrowia psychicznego. Pacjenci w stosunku do których ma być zastosowany przymus są uprzedzani o możliwości jego zastosowania. Najczęściej stosowanym środkiem przymusu jest unieruchomienie wykonywane w izolatce, pod stałym nadzorem personelu medycznego, w sposób zapewniający bezpieczeństwo choremu, wobec którego zastosowano przymus oraz innym pacjentom. Analiza wybranych akt indywidualnej dokumentacji medycznej, dotyczących stosowania środków przymusu bezpośredniego, wskazała jednakże na pewne uchybienia w zakresie dokumentowania faktu zastosowania środka przymusu bezpośredniego, a także nadzoru w tym względzie. Stwierdzono, że zastosowanie środka przymusu w formie przytrzymania oraz przymusowego podania leków odnotowywane jest wprawdzie w książce raportów pielęgniarских, natomiast nie jest poddane ocenie kierownika zakładu opieki zdrowotnej. Jak ustalono w rozmowie z personelem oddziału, środek przymusu bezpośredniego w formie unieruchomienia, ordynowany jest najczęściej przez pielęgniarkę, w granicach przysługujących uprawnień, niezwłocznie powiadamiany jest lekarz. Fakt ten nie jest jednakże odnotowywany w dokumentacji medycznej. Wątpliwości budzi także sposób dokumentowania przedłużenia stosowania unieruchomienia – poprzez przystawianie

pieczętki oraz podpisu lekarza w kilku miejscach karty zastosowania unieruchomienia, w części przeznaczonej na adnotacje pielęgniarki dotyczące obserwacji pacjenta, bez określenia czasu dokonania tegoż przedłużenia. Wbrew wyraźnej dyspozycji art. 18 ust. 6 pkt 1 ustawy z dnia 19 sierpnia 1994 r. o ochronie zdrowia psychicznego (Dz. U. Nr 111, poz. 535 ze zm.), zasadność zastosowania przymusu bezpośredniego ocenia dyrektor szpitala, choć nie jest lekarzem.

W trakcie prowadzonej wizytacji ustalono, że w Szpitalu nie prowadzi się zbioru danych osób przebywających na leczeniu w formie książki zameldowań lub systemie informatycznym oraz nie melduje się pacjentów na pobyt stały lub czasowy. Powyższa praktyka pozostaje w kolizji z art. 10 ust. 2 i art. 13 ustawy z dnia 10 kwietnia 1974 r. o ewidencji ludności i dowodach osobistych (Dz. U. z 2006, Nr 139, poz. 993 ze zm.).

Wizytowany Dom Pomocy Społecznej o profilu psychiatrycznym w Zawierciu, zapewnia pacjentom opiekę na dobrym poziomie. Warunki zamieszkania podopiecznych są zróżnicowane w zależności od części obiektu, w którym są zakwaterowani. W zakładzie trwa bowiem remont, mający na celu pełne dostosowanie warunków bytowych do obowiązujących standardów. Podkreślenia wymaga organizacja prac remontowych w taki sposób, by nie było to uciążliwe dla pacjentów.

Bezpośrednią opiekę nad pensjonariuszami sprawują w poszczególnych oddziałach osoby, które do końca września zatrudnione były na stanowiskach opiekunów, zaś od początku października – na stanowiskach pielęgniarek. Osoby te mają stosowne zezwolenia na wykonywanie zawodu pielęgniarki, wydane przez stosowne organy samorządu zawodowego pielęgniarek i położnych. Z obserwacji osób wizytujących wynika, że personel pielęgniarski oraz administracja DPS, do podopiecznych i ich problemów podchodzą z życzliwością, cierpliwością i zrozumieniem.

Nie stwierdzono uchybień w zakresie przyjęć podopiecznych bez ich zgody, na podstawie orzeczenia sądu opiekuńczego. Według informacji udzielonych przez dyrektora i przełożoną pielęgniarek DPS, w zakładzie nie było od lat potrzeby stosowania środków przymusu bezpośredniego w prawem przewidzianych przypadkach i trybie. Niemniej jednak personel DPS przeszkolony został w zakresie obowiązujących zasad w tym względzie.

Wnioski i uwagi

- 1) Pacjentom Wojewódzkiego Szpitala Neuropsychiatrycznego im. dr Emila Cyrana w Lublińcu oraz podopiecznym Domu Pomocy Społecznej w

Zawierciu, przeznaczonego dla osób chorych psychicznie, stworzono należyte warunki bytowe oraz warunki leczenia.

- 2) Wyeliminować należy budzącą wątpliwości praktykę stosowaną w Wojewódzkim Szpitalu Psychiatrycznym, dotyczącą dokumentowania oraz nadzoru nad stosowaniem środków przymusu bezpośredniego.
- 3) Należy niezwłocznie przywrócić stan zgodny z obowiązującym prawem, dotyczący wykonania obowiązku meldunkowego w odniesieniu do pacjentów Wojewódzkiego Szpitala Neuropsychiatrycznego.

W związku z powyższą Informacją, korespondencja nie była prowadzona.

XXVI. Informacja o czynnościach przeprowadzonych z upoważnienia Rzecznika Praw Obywatelskich w Szpitalu dla Nerwowo i Psychicznie Chorych w Starogardzie Gdańskim im. Stanisława Kryzana

W dniach 9-10 maja 2007 r. została przeprowadzona wizytacja Szpitala dla Nerwowo i Psychicznie Chorych w Starogardzie Gdańskim im. Stanisława Kryzana.

Celem wizytacji było badanie przestrzegania praw pacjentów i praw personelu medycznego. Szczególną uwagę zwrócono na wykonywanie przewidzianych w Kodeksie karnym środków zabezpieczających o charakterze izolacyjno-leczniczym.

Zgodnie z art. 200 Kodeksu karnego wykonawczego i rozporządzeniem Ministra Zdrowia z dnia 10 sierpnia 2004 r. w sprawie wykazu zakładów psychiatrycznych i zakładów leczenia odwykowego przeznaczonych do wykonywania środków zabezpieczających oraz składu, trybu powoływania i zadań komisji psychiatrycznej do spraw środków zabezpieczających (Dz. U. Nr 179, poz. 1854), Szpital dla Nerwowo i Psychicznie Chorych w Starogardzie Gdańskim został wyznaczony do wykonywania środków zabezpieczających w warunkach zabezpieczenia podstawowego oraz wzmocnionego.

Warunki bytowe.

Szpital Psychiatryczny w Starogardzie Gdańskim zajmuje kompleks wolnostojących, głównie dwupiętrowych budynków. Cały obszar szpitala jest ogrodzony. W trakcie wizytacji zapoznano się z warunkami panującymi na oddziałach Szpitala. Szczególną uwagę wizytujących zwróciły warunki panujące na oddziale XX, który znajduje się w osobnym dwupiętrowym budynku.

Pacjenci przebywający na oddziale XX, ze względu na trwający remont zostali umieszczeni w wyodrębnionej części budynku. Do swojej dyspozycji mieli dwie łazienki, salę pobytu dziennego oraz salę łózkową.

W trakcie wizytacji stwierdzono, że wydzielona część nie jest utrzymana we właściwym stanie sanitarnym: pomieszczenia udostępnione pacjentom były brudne, na korytarzu stały śmieci oraz wiadro z resztkami obiadu. Ściany i sufity łazienek były zagrzybione i zapleśniałe, a w samych pomieszczeniach panował uciążliwy zapach.

Wątpliwości wizytujących wzbudza przyjęta na oddziale XX praktyka zamykania sal łóżkowych w godzinach od 9 do 12. Jak wynika z wyjaśnień Kierownika Szpitala, w tym czasie pacjenci mają przebywać w Sali pobytu dziennego, co służyć ma pobudzeniu ich aktywności. Podkreślić w tym miejscu należy jednak, iż w trakcie wizytacji prowadzonej ok. godz. 13.15, sala łóżkowa nadal była zamknięta, a część pacjentów pozostających na Sali pobytu dziennego spała na ławkach i podłodze, na co personel nie zwracał uwagi. Zaznaczyć należy również, iż przebywający w oddziale pacjenci nie mają zapewnionej terapii (brak terapeutów), rehabilitacji, resocjalizacji oraz jakiegokolwiek formy aktywnego spędzania wolnego czasu. Pozbawieni też byli możliwości odbywania spacerów. Zachodzi zatem obawa, czy wobec pacjentów wizytowanego oddziału Szpital realizuje obowiązek wynikający z art. 202 Kodeksu karnego wykonawczego, tj. objęcie sprawców wobec których jest wykonywany środek zabezpieczający odpowiednim postępowaniem leczniczym, terapeutycznym, rehabilitacyjnym i resocjalizacyjnym.

Poza szczególnymi przypadkami Szpital nie zapewnia osobom wykonującym środek zabezpieczający środków higienicznych i ubrań.

1. Wyznaczenie miejsca wykonania środka zabezpieczającego.

Zgodnie z art. 201 § 2 Kodeksu karnego wykonawczego, sąd po uprawomocnieniu się orzeczenia w przedmiocie zastosowania środka zabezpieczającego, związanego z umieszczeniem sprawcy w zakładzie psychiatrycznym, obowiązany jest zasięgnąć opinii Komisji Psychiatrycznej do Spraw Środków Zabezpieczających. W opinii tej Komisja określa rodzaj zakładu zamkniętego, w jakim powinien być umieszczony sprawca. Sąd po uzyskaniu opinii orzeka postanowieniem o miejscu wykonania środka zabezpieczającego (konkretny zakład psychiatryczny). Z badanych w wizytowanym Szpitalu dokumentów indywidualnych sprawców wynika, że w dwóch przypadkach sądy orzekające środki zabezpieczające występowały do komisji o wydanie opinii, o której mowa wyżej. Miejsce wykonania środka zabezpieczającego określały bezpośrednio w postanowieniu o umorzeniu postępowania i zastosowaniu środka zabezpieczającego. Tym samym pozbawiały sprawcę możliwości zaskarżenia postanowieniu o wyznaczeniu miejsca wykonania środka zabezpieczającego.

Powyższa sytuacja miała miejsce w sprawie Pana Ł. S. oraz W. M.

2. Kolejka oczekujących.

Osoby posiadające prawomocne postanowienie o wykonaniu środka

zabezpieczającego są przyjmowane na bieżąco. Brak jest kolejki oczekujących na przyjęcie.

3. Przekazywanie informacji internowanemu o jego prawach i obowiązkach.

W szpitalu nie zapewniono należytego dostępu do informacji o prawach osób wobec których wykonywany jest środek zabezpieczający. W miejscach widocznych i dostępnych dla pacjentów nie został wywieszony tekst Regulaminu Porządkowego Szpitala, Regulaminu organizacyjno - porządkowego wykonania środków zabezpieczających oraz karty praw pacjenta. Z informacji przekazanych przez z-cę Dyrektora Szpitala wynika, że internowani na swoją prośbę mają dostęp do: Kodeksu karnego, Kodeksu postępowania karnego, Kodeksu karnego wykonawczego oraz rozporządzenia Ministra Zdrowia w sprawie wykazu zakładów psychiatrycznych i zakładów leczenia odwykowego przeznaczonych do wykonywania środków zabezpieczających oraz składu, trybu powoływania i zadań komisji psychiatrycznej do spraw środków zabezpieczających, ustawy o zakładach opieki zdrowotnej oraz ustawy o ochronie zdrowia psychicznego. W trakcie wizytacji oddziału XX stwierdzono jednak, że udostępniane internowanym akty prawne są nieaktualne.

4. Zawiadamianie sądu o przyjęciu internowanego

Z przedstawionej dokumentacji wynika, że Szpital prawidłowo wywiązuje się z tego obowiązku.

5. Prawa osób internowanych.

Sprawcy przebywający w Szpitalu mają możliwość wykonywania praktyk i korzystania z posług religijnych.

6. Informowanie sądu o stanie zdrowia internowanych i orzekanie o dalszym stosowaniu środka zabezpieczającego

Zgodnie z art. 203 Kkw, kierownik zakładu zamkniętego, w którym wykonuje się środek zabezpieczający, nie rzadziej niż co 6 miesięcy jest zobowiązany przysyłać do sądu opinię o stanie zdrowia sprawcy umieszczonego w tym zakładzie i o postępach w jego leczeniu lub terapii. Opinię taką obowiązany jest przesłać bezzwłocznie, jeżeli w związku ze zmianą stanu zdrowia sprawcy uzna, że jego dalsze pozostawanie w zakładzie nie jest konieczne.

W oparciu o powyższą opinię sąd - nie rzadziej, niż co 6 miesięcy - orzeka w przedmiocie dalszego stosowania środka zabezpieczającego. Treść postanowienia sądu, co do dalszego stosowania środka zabezpieczającego, uzależniona jest od aktualnego stanu zdrowia psychicznego sprawcy i wyprowadzonych z niego prognoz, co do jego zachowania na wolności. Dlatego w przedmiocie dalszego stosowania środka zabezpieczającego, sąd może orzekać tylko na podstawie opinii lekarzy psychiatrów odpowiadającej wymogom art. 202 Kpk i wydanej przy udziale biegłego psychologa. W szczególności, opinie te powinny określać: aktualny stan psychiczny

sprawcy, prognozę, co do zdolności sprawcy do samodzielnych ocen własnego zachowania i samodzielnego kierowania własnym postępowaniem w ten sposób, aby nie istniało wysokie prawdopodobieństwo ponownego popełnienia czynu (związanego ze stanem zdrowia), który był podstawą zastosowania środka zabezpieczającego

Podczas wizytacji stwierdzono, że Kierownik Szpitala nie wywiązuje się z obowiązku wynikającego z art. 203 § 1 Kkw. Opinie o stanie zdrowia sprawców są wystawiane bez zachowania 6 miesięcznego terminu, często po wielokrotnym wezwaniu przez sąd do ich złożenia. Opinie o stanie zdrowia są wystawiane przez jednego, dwóch lub trzech lekarzy psychiatrów, a ich znaczna część nie spełnia warunków, o których mowa wyżej. Konsekwencją tej sytuacji jest naruszenie praw osób wykonujących środek zabezpieczający w Szpitalu dla Nerwowo i Psychicznie Chorych w Starogardzie Gdańskim do terminowego i rzetelnego opiniowania o stanie ich zdrowia oraz orzekania przez sąd nie rzadziej, niż co 6 miesięcy o dalszym stosowaniu środka zabezpieczającego.

Opisana wyżej sytuacja dotyczy m.in.: B. J., Ł. S., W. Ł. oraz W. M.

7. Udział internowanych w posiedzeniach.

Z informacji przekazanych przez Kierownika Szpitala wynika, że sądy nie zwracają się o dowiezienie internowanych na posiedzenia w sprawie dalszego stosowania środków zabezpieczających.

8. Zameldowanie w Szpitalu.

W trakcie prowadzonej wizytacji ustalono, że w Szpitalu nie prowadzi się księgozbioru danych osób przebywających na leczeniu w formie książki zameldowań lub w systemie informatycznym oraz nie melduje się pacjentów na pobyt stały lub czasowy. Praktyka ta stanowi naruszenie ustawy z dnia 10 kwietnia 1974 r. o ewidencji ludności i dowodach osobistych (Dz. U. z 2006 , Nr 139, poz. 993 z późn. zm.).

9. Stosowanie środków przymusu bezpośredniego.

Analiza dokumentacji dotyczącej stosowania środków przymusu bezpośredniego wskazuje na stosowanie środków zgodnie ze standardami przyjętymi w ustawie o ochronie zdrowia psychicznego oraz rozporządzeniu w sprawie stosowania środków przymusu bezpośredniego. Pacjenci przed zastosowaniem środka przymusu są informowani o zamiarze jego zastosowania. Karty zastosowania unieruchomienia są wypełniane prawidłowo. Zastosowanie każdego środka przymusu jest zatwierdzone przez Dyrektora Szpitala.

10. Kontrola rzeczy osobistych.

Z wyjaśnień Dyrektora wynika, że w Szpitalu są prowadzone kontrole rzeczy osobistych, łóżek, szafek i innych mebli. Kontrole te są prowadzone przez pielęgniarki lub salowych. W przypadku znalezienia rzeczy, których internowani nie mogą

posiadać (alkoholu, narkotyków, noży itp.) są one przekazywane Policji. Informacje o przeprowadzonych kontrolach nie są umieszczane w raportach pielęgniarских, co jest niezgodne z § 4 ust. 2 Regulaminu Organizacyjno-Porządkowego Wykonywania Środków Zabezpieczających.

11. Spacerory.

Z informacji przekazanej przez z-cę Dyrektora wynika, że internowani mają prawo do spacerów, które odbywają się na odpowiednio zabezpieczonym terenie. Problemem jest natomiast zapewnienie odpowiedniej liczby personelu do nadzorowania spacerów oraz ubrań stosownych do pory roku. W trakcie wizytacji stwierdzono, że w związku z trwającym remontem na oddziale XX pacjenci zostali pozbawieni prawa do spacerów.

12. Odwiedziny internowanych.

Stosownie do art. 204c Kkw, osobiste kontakty sprawców przebywających w zakładzie psychiatrycznym lub odwykowym dysponującym warunkami wzmocnionego zabezpieczenia mogą odbywać się tylko za zgodą kierowników tych zakładów. W badanych dokumentacjach sprawców czynów zabronionych, przebywających na oddziale o wzmocnionym zabezpieczeniu, brak jest jakichkolwiek informacji o wyrażeniu zgody lub odmowie osobistego kontaktu sprawcy z osobami odwiedzającymi.

13. Przepustki

W Szpitalu nie są udzielane przepustki osobom, wobec których zastosowano środki zabezpieczające.

14. Udział stowarzyszeń, fundacji i instytucji w wykonaniu środków zabezpieczających.

Zgodnie z rozporządzeniem Prezesa Rady Ministrów z dnia 1 grudnia 2003 r. w sprawie szczegółowego zakresu i trybu uczestnictwa podmiotów w wykonywaniu kar, środków karnych, zabezpieczających i zapobiegawczych, a także społecznej kontroli nad ich wykonywaniem (Dz. U. Nr 211, poz. 2051), w wykonaniu środków zabezpieczających mogą uczestniczyć stowarzyszenia, fundacje, kościoły i inne związki wyznaniowe oraz organizacje i instytucje, których celem działania jest zapobieganie przestępczości i readaptacja społeczna.

W wizytowanym Szpitalu nie działają żadne stowarzyszenia, fundacje, kościoły lub inne związki wyznaniowe, o których mowa wyżej. Jedynymi organizacjami pozarządowymi, które badały prawa osób internowanych była Fundacja Helsińska oraz Amnesty International.

15. Ochrona danych osobowych pacjentów.

W trakcie wizytacji stwierdzono, że na dyżurce pielęgniarek w oddziale XX znajduje się wykaz imion i nazwisk pacjentów, przy których zostały umieszczone

informacje o chorobach, których są nosicielami (HIV, HCV, itp.). Na żądanie wizytujących powyższe dane zostały natychmiast usunięte przez personel oddziału.

XXVII. Informacja o czynnościach przeprowadzonych z upoważnienia Rzecznika Praw Obywatelskich w Samodzielnym Publicznym Psychiatrycznym Zakładzie Opieki Zdrowotnej im. dr Stanisława Deresza w Choroszczy

W dniach 18 – 19 kwietnia 2007 r. została przeprowadzona wizytacja Samodzielnego Publicznego Psychiatrycznego Zakładu Opieki Zdrowotnej im. dr Stanisława Deresza w Choroszczy.

Celem wizytacji było badanie przestrzegania praw pacjentów i praw personelu medycznego. Szczególną uwagę zwrócono na wykonywanie przewidzianych w Kodeksie karnym środków zabezpieczających o charakterze izolacyjno - leczniczym.

Zgodnie z art. 200 Kodeksu karnego wykonawczego i rozporządzeniem Ministra Zdrowia z dnia 10 sierpnia 2004 r. w sprawie wykazu zakładów psychiatrycznych i zakładów leczenia odwykowego przeznaczonych do wykonywania środków zabezpieczających oraz składu, trybu powoływania i zadań komisji psychiatrycznej do spraw środków zabezpieczających (Dz. U. Nr 179, poz. 1854), Samodzielny Publiczny Psychiatryczny Zakład Opieki Zdrowotnej im. dr Stanisława Deresza w Choroszczy został wyznaczony do wykonywania środków zabezpieczających w warunkach zabezpieczenia podstawowego oraz wzmocnionego.

1. Warunki bytowe.

Szpital Psychiatryczny w Choroszczy zajmuje kompleks wolnostojących, głównie dwupiętrowych budynków. Cały obszar szpitala jest ogrodzony.

W trakcie wizytacji zapoznano się z warunkami panującymi na oddziałach Szpitala. Szczególną uwagę wizytujących zwróciły warunki panujące na oddziale wyznaczonym do wykonywania środków zabezpieczających o wzmocnionym zabezpieczeniu. Oddział ten zapewnia stały nadzór nad sprawcami przebywającymi w zakładzie, posiada drzwi i okna wyposażone w urządzenia uniemożliwiające sprawcom samowolne opuszczenie zakładu. Wizytowany oddział został wyposażony w system telewizji wewnętrznej, umożliwiający obserwację drzwi wejściowych, okien zewnętrznych, sal ogólnych, izolatek oraz korytarzy. Wątpliwości wizytujących budzi zła jakość podglądu w porze nocnej, nie objęcie obserwacją wszystkich okien zewnętrznych, brak kamery z bezpośrednim podglądem na bramę oraz nie objęcie monitoringiem małego specernika, z którego nastąpiła ostanía ucieczka z Oddziału.

Jednocześnie należy podkreślić, że elektroniczny system sygnalizujący niekontrolowane otwarcie okien i drzwi był w dniu wizytacji wyłączony, gdyż włączał się samoistnie. Wizytowany Oddział nie ma możliwości wydzielenia od 10 do 20 łóżkowych pododdziałów oraz nie zatrudnia personelu w liczbie co najmniej dwukrotnie większej niż pojemność zakładu.

W związku brakiem powyższych zabezpieczeń, wątpliwości wizytujących budzi poziom zapewnienia bezpieczeństwa personelowi Oddziału Psychiatrii Sądowej. W trakcie wizytacji ustalono, że w porze nocnej dyżur pełni 6 osób (po trzy na parterze i piętrze budynku). Jedynym sposobem wezwania pomocy w sytuacji nadzwyczajnej jest skorzystanie z telefonu znajdującego się w dyżurce. W sytuacji awarii telefonu lub odcięcia drogi powrotu personelu do dyżurki może nastąpić stan bezpośredniego zagrożenia zdrowia lub życia personelu.

Wątpliwości wizytujących budzi brak szczegółowych procedur postępowania na wypadek wystąpienia pożaru, buntu, ucieczki lub innych zagrożeń, co może stanowić naruszenie § 6 Regulaminu Organizacyjno - Porządkowego Wykonywania Środków Zabezpieczających.

Wizytowane oddziały, na których wykonywane są środki zabezpieczające o podstawowym zabezpieczeniu, wymagają natychmiastowego remontu. Z wyjaśnień Dyrektora Szpitala wynika, że niektóre oddziały nie były remontowane od prawie 30 lat, co jest wynikiem złej sytuacji finansowej Szpitala.

Poza szczególnymi przypadkami, Szpital nie zapewnia osobom wobec których wykonywany jest środek zabezpieczający środków higienicznych i ubrań.

2. Kolejka oczekujących.

Osoby posiadające prawomocne postanowienie o wykonaniu środka zabezpieczającego są przyjmowane na bieżąco. Brak jest kolejki oczekujących na przyjęcie.

3. Przekazywanie informacji internowanemu o jego prawach i obowiązkach.

W szpitalu zapewniono należyty dostęp do informacji o prawach osób wobec których wykonywany jest środek zabezpieczający. Internowani mają możliwość bezpośredniego, indywidualnego kontaktu z Rzecznikiem Praw Pacjenta Szpitala Psychiatrycznego. Na każdym z oddziałów, w miejscu dostępnym dla pacjentów, znajduje się Karta Praw Pacjenta. Z informacji przekazanych przez z-cę Dyrektora Szpitala wynika, że internowani na swoją prośbę mają dostęp do: Kodeksu karnego, Kodeksu postępowania karnego, kodeksu karnego wykonawczego oraz rozporządzenia Ministra Zdrowia w sprawie wykazu zakładów psychiatrycznych i zakładów leczenia odwykowego przeznaczonych do wykonywania środków zabezpieczających oraz składu, trybu powoływania i zadań komisji psychiatrycznej do spraw środków

zabezpieczających, ustawy o zakładach opieki zdrowotnej, ustawy o ochronie zdrowia psychicznego.

4. Zawiadamianie sądu o przyjęciu internowanego.

Z przedstawionej dokumentacji wynika, że Szpital prawidłowo wywiązuje się z tego obowiązku.

5. Prawa osób internowanych.

Sprawcy przebywający w Szpitalu mają możliwość wykonywania praktyk i korzystania z usług religijnych kościoła rzymskokatolickiego i prawosławnego. W każdą niedzielę na terenie Szpitala jest odprawiana Msza Św., a pacjenci mają możliwość spotykania się z kapłanami.

Szpital stara się poza wyjątkowymi sytuacjami nie ograniczać prawa pacjentów do dodatkowej opieki sprawowanej przez osoby bliskie oraz możliwości spotykania się z nimi.

Pacjenci mają zapewnioną możliwość telefonicznego kontaktowania się. Na oddziałach znajdują się automaty telefoniczne, z których pacjenci mogą korzystać bez ograniczeń.

W ocenie pacjentów poziom świadczonych usług medycznych jest wysoki, a podejście personelu do pacjentów nie budzi zastrzeżeń. Pacjenci zgłaszali zastrzeżenia do warunków bytowych.

6. Informowanie sądu o stanie zdrowia internowanych i orzekanie o dalszym stosowaniu środka zabezpieczającego.

Zgodnie z art. 203 Kkw, kierownik zakładu zamkniętego, w którym wykonuje się środek zabezpieczający, nie rzadziej niż co 6 miesięcy jest zobowiązany przysyłać do sądu opinię o stanie zdrowia sprawcy umieszczonego w tym zakładzie i o postępach w jego leczeniu lub terapii. Opinię taką obowiązany jest przesłać bezzwłocznie, jeżeli w związku ze zmianą stanu zdrowia sprawcy uzna, że jego dalsze pozostawanie w zakładzie nie jest konieczne.

W oparciu o powyższą opinię sąd - nie rzadziej niż co 6 miesięcy - orzeka w przedmiocie dalszego stosowania środka zabezpieczającego. Treść postanowienia sądu, co do dalszego stosowania środka zabezpieczającego uzależniona jest od aktualnego stanu zdrowia psychicznego sprawcy i wyprowadzonych z niego prognoz, co do jego zachowania na wolności. Dlatego w przedmiocie dalszego stosowania środka zabezpieczającego, sąd może orzekać tylko na podstawie opinii lekarzy psychiatrów, odpowiadającej wymogom art. 202 Kpk i wydanej przy udziale biegłego psychologa². W szczególności, opinie te powinny określać: aktualny stan psychiczny sprawcy, prognozę, co do zdolności sprawcy do samodzielnych ocen własnego zachowania i samodzielnego kierowania własnym postępowaniem w ten sposób, aby

² Z. Hołda, K. Postulski, Kodeks karny wykonawczy. Komentarz., Gdańsk 2005, s. 653.

nie istniało wysokie prawdopodobieństwo ponownego popełnienia czynu (związanego ze stanem zdrowia), który był podstawą zastosowania środka zabezpieczającego³.

Podczas wizytacji stwierdzono, że Kierownik Szpitala wywiązuje się z obowiązku wynikającego z art. 203 § 1 Kkw. Opinie o stanie zdrowia sprawców są wystawiane po upływie 4- 5 miesięcy od wydania przez sąd postanowienia o dalszym stosowaniu środka zabezpieczającego. Powyższa praktyka Szpitala pozwala na terminowe orzekanie o dalszym stosowaniu środka zabezpieczającego.

7. Udział internowanych w posiedzeniach.

Z informacji przekazanych przez Kierownika Szpitala wynika, że sądy nie zwracają się o dowiezienie internowanych na posiedzenia w sprawie dalszego stosowania środków zabezpieczających.

8. Zameldowanie w Szpitalu.

W trakcie prowadzonej wizytacji ustalono, że w Szpitalu nie prowadzi się zbioru danych osób przebywających na leczeniu w formie książki zameldowań lub systemie informatycznym oraz nie melduje się pacjentów na pobyt stały lub czasowy. Powyższa praktyka stanowi naruszenie ustawy z dnia 10 kwietnia 1974 r. o ewidencji ludności i dowodach osobistych (Dz. U. z 2006 , Nr 139, poz. 993 ze zm.).

9. Stosowanie środków przymusu bezpośredniego.

Zasadnicze wątpliwości, co do zgodności z prawem budzi brak dokumentowania stosowania wobec chorych przytrzymania oraz przymusowego stosowania leków, jako środka przymusu bezpośredniego. W art. 18 ust. 3 ustawy o ochronie zdrowia psychicznego oraz § 3 i § 4 rozporządzenia Ministra Zdrowia z dnia 23 sierpnia 1995 r., przytrzymanie zdefiniowane jest jako krótkotrwale unieruchomienie osoby z użyciem siły fizycznej, natomiast przymusowe zastosowanie leków jest doraźnym lub przewidzianym w planie postępowania leczniczego wprowadzeniem leków do organizmu osoby bez jej zgody. W myśl art. 18 ust. 2 ustawy o ochronie zdrowia psychicznego, każdy wypadek zastosowania przymusu bezpośredniego odnotowuje się w dokumentacji medycznej, zaś zasadność zastosowania przymusu przez lekarza zakładu opieki zdrowotnej, podlega ocenie kierownika tego zakładu w ciągu 3 dni.

W badanych księgach raportów pielęgniarских nie stwierdzono wpisów zastosowania środków przymusu bezpośredniego w postaci przytrzymania i przymusowego podania leków.

Jak ustalono w toku badań dokumentacji stosowania środków przymusu bezpośredniego, w porze nocnej środki w formie unieruchomienia są zlecane przez pielęgniarki ze względu na brak możliwości natychmiastowej reakcji lekarzy. Niezwłocznie jest informowany o tym lekarz. W dokumentacji jednakże nie

³ Tamże.

odnotowuje się, że tego środka nie zaordynował lekarz. Należy podnieść, że ustawa o ochronie zdrowia psychicznego dopuszcza zlecenie przymusu przez pielęgniarki. Informacja na ten temat powinna być jednak umieszczona w indywidualnej dokumentacji medycznej oraz raporcie pielęgniarstwie. Stwierdzona praktyka pozostaje więc w sprzeczności z art. 18 ust. 2 ustawy o ochronie zdrowia psychicznego oraz § 9 i 15 rozporządzenia w sprawie stosowania przymusu bezpośredniego.

Z informacji udzielonej przez Dyrektora Szpitala wynika, że w SPP ZOZ w Choroszczy nie była prowadzona ewidencja przytrzymania i podania leków pod przymusem - dokonywano jedynie wpisów o zaistniałym fakcie w dokumentacji medycznej pacjenta.

Analiza dokumentacji wskazała również na nieprawidłowości w zakresie czasu trwania i przedłużania środka polegającego na unieruchomieniu pacjenta. Przepis § 9 ust. 2 rozporządzenia w sprawie sposobu stosowania przymusu bezpośredniego dopuszcza zlecenie unieruchomienia osoby na czas nie dłuższy niż 4 godziny, po czym lekarz po osobistym zbadaniu pacjenta może – w razie takiej potrzeby – przedłużyć unieruchomienie na następne okresy 6 – godzinne. Tymczasem analiza dokumentacji wskazuje na przypadki ordynowania unieruchomienia od razu na okres 6 godzin (i następnie przedłużania go o kolejne 6 godzin).

Z wyjaśnień Dyrektora wynika, że na terenie Szpitala nie stosuje się środka przymusu bezpośredniego w postaci izolacji, ponieważ oddziały nie posiadają bezpiecznych cel nadzoru, sale takie powstaną w możliwie najkrótszym czasie po uzyskaniu środków finansowych.

10. Kontrola rzeczy osobistych.

Z wyjaśnień Dyrektora wynika, że w Szpitalu są prowadzone kontrole rzeczy osobistych, łóżek, szafek i innych mebli. Kontrole te są prowadzone przez pielęgniarki i lekarzy. W przypadku znalezienia rzeczy, których internowani nie mogą posiadać (np. alkoholu) są one niszczone.

Informacje o przeprowadzonych kontrolach nie są zazwyczaj umieszczane w raportach pielęgniarstwie, co jest niezgodne z § 4 ust. 2 Regulaminu Organizacyjno – Porządkowego Wykonywania Środków Zabezpieczających.

11. Spacerory.

Z informacji przekazanej przez z-cę Dyrektora wynika, że internowani mają prawo do spacerów, które odbywają się na odpowiednio zabezpieczonym terenie. Problemem jest zapewnienie odpowiednich ubrań, stosownych do pory roku.

W przypadku spacerów poza teren Szpitala, są wydawane indywidualne zgody.

12. Odwiedziny internowanych.

Stosownie do art. 204c Kkw, osobiste kontakty sprawców, przebywających w zakładzie psychiatrycznym lub odwykowym, dysponującym warunkami wzmocnionego zabezpieczenia, mogą odbywać się tylko za zgodą kierowników tych zakładów. W badanych dokumentacjach sprawców czynów zabronionych, przebywających na oddziale o wzmocnionym zabezpieczeniu, brak jest jakichkolwiek informacji o wyrażeniu zgody lub odmowie osobistego kontaktu sprawcy z osobami odwiedzającymi.

13. Przepustki

W Szpitalu są udzielane przepustki internowanym przebywającym na oddziałach o podstawowym zabezpieczeniu.

14. Udział stowarzyszeń, fundacji i instytucji w wykonaniu środków zabezpieczających.

Zgodnie z rozporządzeniem Prezesa Rady Ministrów z dnia 1 grudnia 2003 r. w sprawie szczegółowego zakresu i trybu uczestnictwa podmiotów w wykonywaniu kar, środków karnych, zabezpieczających i zapobiegawczych, a także społecznej kontroli nad ich wykonywaniem (Dz. U. Nr 211, poz. 2051), w wykonaniu środków zabezpieczających mogą uczestniczyć stowarzyszenia, fundacje, kościoły i inne związki wyznaniowe oraz organizacje i instytucje, których celem działania jest zapobieganie przestępczości i readaptacja społeczna.

W wizytowanym Szpitalu nie działają żadne stowarzyszenia, fundacje, kościoły lub inne związki wyznaniowe, o których mowa wyżej.

15. Dane na dzień 18 kwietnia 2007 roku

Liczba pacjentów przebywających w Zakładzie	827 (w tym: 61 – oddz. detoksykacji alkoholowej, 59 – Oddz. terapii uzależnienia od alkoholu, 50 – oddz. neurologiczny)
Liczba pacjentów przyjętych po wyrażeniu zgody	758
Liczba pacjentów przebywających bez zgody	69
Liczba pacjentów przebywających na podstawie:	
art. 23 ustawy o ochronie zdrowia psychicznego	39
art. 24 ustawy o ochronie zdrowia psychicznego	5
art. 25 ustawy o ochronie zdrowia psychicznego	-
art. 29 ustawy o ochronie zdrowia psychicznego	-

art. 26 ustawy o wychowaniu w trzeźwości i przeciwdziałaniu alkoholizmowi	33
art. 30 ustawy o przeciwdziałaniu narkomanii	1
art. 203 Kodeksu postępowania karnego (obserwacja sądowo – psychiatryczna)	8
art. 94 kodeksu karnego (środek zabezpieczający)	47
art. 96 kodeksu karnego (środek zabezpieczający)	-

WYKONANIE ŚRODKÓW ZABEZPIECZAJĄCYCH

1. Liczba osób leczonych w ramach środka zabezpieczającego w okresie od 2003 do 2007 rok (do 18 kwietnia 2007r.).

	2003	2004	2005	2006	2007
	72	70	64	81	56

2. Liczba osób leczonych w ramach środka zabezpieczającego w dniu 18 kwietnia 2007 r.

	Mężczyzn	Kobiet	Mężczyzn i Kobiet
Podstawowe zabezpieczenie	26	1	27
Wzmocnione zabezpieczenie	19	0	19

3. Struktura pacjentów leczonych w Oddziale o wzmocnionym zabezpieczeniu w dniu 18 kwietnia 2007 roku.

	art. 94 Kk	Tymczasowo aresztowani	Osoby przebywające na obserwacji sądowej
Oddział o wzmocnionym zabezpieczeniu	34	2	6

4. Długość hospitalizacji (w dniach) wszystkich pacjentów przebywających w SPP ZOZ w Choroszczy w ramach środka zabezpieczającego.

Lp.	Nr w księdze	Identyfikator oddziału	Data przyjęcia	Długość hospitalizacji
1	2009/07	I OP	03.04.2007	16 osobodni
2	4452/05	I OP	21.03.2006	394 osobodni
3	1270/06	II OP	01.03.2006	414 osobodni

4	4/95	III OP	24.05.1996	3980 osobodni
5	1124/07	V OP	20.02.2007	58 osobodni
6	4911/03	V OP	26.09.2003	1300 osobodni
7	7188/06	V OP	25.11.2004	875 osobodni
8	4363/03	VI OP	27.08.2003	1330 osobodni
9	4/85	VI OP	29.05.1985	7990 osobodni
10	6290/06	VI OP	03.11.2006	167 osobodni
11	6538/06	VII OP	15.11.2006	124 osobodni
12	260/07	VII OP	10.01.2007	99 osobodni
13	5407/04	Oddz. Psychiatrii Sądowej	28.09.2004	933 osobodni
14	118/07	Oddz. Psychiatrii Sądowej	26.02.2004	1147 osobodni
15	1766/07	Oddz. Psychiatrii Sądowej	21.03.2007	29 osobodni
16	3066/06	Oddz. Psychiatrii Sądowej	08.01.2007	101 osobodni
17	5048/01	Oddz. Psychiatrii Sądowej	13.11.2001	2347 osobodni
18	814/04	Oddz. Psychiatrii Sądowej	10.02.2004	1163 osobodni
19	5678/02	Oddz. Psychiatrii Sądowej	27.02.2003	1511 osobodni
20	1804/06	Oddz. Psychiatrii Sądowej	28.03.2006	387 osobodni
21	1930/04	Oddz. Psychiatrii Sądowej	02.04.2004	1111 osobodni
22	6706/06	Oddz. Psychiatrii Sądowej	22.11.2006	148 osobodni
23	5630/06	Oddz. Psychiatrii Sądowej	02.10.2006	199 osobodni
24	2829/06	Oddz. Psychiatrii Sądowej	13.09.2006	218 osobodni
25	6994/05	Oddz. Psychiatrii Sądowej	19.12.2005	486 osobodni
26	2206/07	Oddz. Psychiatrii Sądowej	13.04.2007	5 osobodni
27	263/98	Oddz. Psychiatrii Sądowej	21.01.1999	3008 osobodni
28	6245/06	Oddz. Psychiatrii Sądowej	31.10.2006	170 osobodni
29	4775/05	Oddz. Psychiatrii Sądowej	26.08.2005	601 osobodni
30	3943/06	Oddz. Psychiatrii Sądowej	10.07.2006	283 osobodni

31	2182/06	Oddz. Sądowej	Psychiatrii	30.10.2006	171 osobodni
32	3033/05	Oddz. Sądowej	Psychiatrii	01.06.2005	4337 osobodni
33	422/07	Oddz. Sądowej	Psychiatrii	18.01.2007	91 osobodni
34	4141/06	Oddz. Sądowej	Psychiatrii	20.07.2006	273 osobodni
35	7129/06	Oddz. Sądowej	Psychiatrii	12.12.2006	128 osobodni
36	5938/06	Oddz. Sądowej	Psychiatrii	16.10.2006	185 osobodni
37	3904/06	Oddz. Sądowej	Psychiatrii	01.03.2006	414 osobodni
38	560/07	Oddz. Sądowej	Psychiatrii	24.01.2007	85 osobodni
39	6938/06	Oddz. Sądowej	Psychiatrii	04.12.2006	136 osobodni
40	7365/06	Oddz. Sądowej	Psychiatrii	28.12.2006	112osobodni
41	524/06	Oddz. Sądowej	Psychiatrii	25.01.2006	449 osobodni
42	6022/06	Oddz. Sądowej	Psychiatrii	20.10.2006	181 osobodni
43	6873/06	Oddz. Sądowej	Psychiatrii	01.12.2006	139 osobodni
44	7096/06	Oddz. Sądowej	Psychiatrii	11.12.2006	129 osobodni
45	3437/06	Oddz. Sądowej	Psychiatrii	11.12.2006	129 osobodni
46	7285/06	Oddz. Sądowej	Psychiatrii	22.12.2006	118 osobodni

W związku z powyższymi uwagami i wnioskami, Dyrektor Samodzielnego Publicznego Psychiatrycznego Zakładu Opieki Zdrowotnej im. Dr Stanisława Deresza w Choroszczy wskazał, że Szpital ten zajmuje kompleks wolnostojących budynków, z których trzy są dwupiętrowe, większość zaś jednopiętrowa (dwukondygnacyjne). Odnosnie oddziału o wzmocnionym zabezpieczeniu zaplanowano przebudowę systemu telewizji wewnętrznej poprzez wymianę kamer obecnie stosowanych, na kamery rejestrujące obraz w podczerwieni, co poprawi widoczność w godzinach nocnych. Planuje się również zwiększenie liczby kamer tak, aby uwidocznić na monitorze bramę, spacernik i okna. Termin realizacji tego planu zależy jednak od kondycji finansowej SPP ZOZ, a ta nadal jest trudna.

Ponadto, Dyrektor Szpitala wskazał, iż ustalono przyczynę samoistnego włączania się sygnalizacji otwarcia okien. Spowodowane to było uszkodzonym czujnikiem, który wymieniono, wobec czego obecnie system funkcjonuje poprawnie. Personel oddziału został także wyposażony w krótkofalówki, co umożliwi kontakt każdej z dyżurujących osób z pozostałymi, niezależnie od miejsca jej pobytu. Poza tym, opracowano procedury postępowania personelu na wypadek buntu, ucieczki i na wypadek choroby zakaźnej. Procedura postępowania na wypadek pożaru jest w trakcie przygotowywania. Specjalista pożarnictwa opracował szczegółowo warunki pożarnicze oddziału i wstępną wersję procedury, która wymaga doprecyzowania we współpracy z personelem jednostki.

Dyrektor zaznaczył, że Szpital nie zapewnia pacjentom funduszy na środki higieny osobistej, czy też odzież. Umożliwia natomiast ich zakup w ramach środków własnych pacjenta, zaś przy ich braku korzysta z darowizn. Dyrektor wskazał, iż w jego opinii korzystnym byłoby mieć środki finansowe o takim przeznaczeniu. Jednakże nadopiekuńczość w tym zakresie (np. automatyczny przydział odzieży, czy środków higieny osobistej) byłaby niekorzystna przez pogłębianie zjawiska hospitalizmu i tworzenia okazji do handlu w celu pozyskania środków na używki.

Jeżeli chodzi o zameldowanie w szpitalu, Dyrektor podkreślił, że jednostka prowadzi zbiór danych osób przebywających na leczeniu w formie systemu informatycznego. Znajduje się on w dziale Ruchu Chorych. Dane gromadzone o pacjencie są bardzo szczegółowe i zawierają: imię i nazwisko, datę przyjęcia i wypisu, numer PESEL, płeć, stan cywilny, imiona rodziców, datę i miejsce urodzenia, adres zamieszkania, źródło utrzymania, wykształcenie, ubezpieczenie, czy ubezwłasnowolnienie. Tworzenie i prowadzenie zbioru danych osób przebywających na leczeniu jest bowiem podstawowym obowiązkiem Szpitala.

Zdaniem Dyrektora Szpitala, obowiązek meldunkowy w ciągu 24 godz. od chwili przybycia do szpitala spoczywa na osobie (tutaj pacjencie), a kierownik zakładu powinien tylko umożliwić spełnienie tego obowiązku, a nie przymusić. Pacjenci do Szpitala Psychiatrycznego z reguły przyjmowani są w stanie wykluczającym spełnienie obowiązku meldunkowego (bez dokumentów tożsamości, w stanie zdrowia psychicznego uniemożliwiającego nawiązanie logicznego kontaktu). Poza tym, fakt zameldowania na pobyt stały jest równoznaczny z wymeldowaniem z poprzedniego miejsca zameldowania, gdyż nie można posiadać równocześnie dwóch meldunków. Na to z kolei, w opinii dyrektora, nie zgodziłby się żaden pacjent.

W związku z uwagami Rzecznika Praw Obywatelskich dotyczących stosowania środków przymusu, przypomniano pracownikom o konieczności dokumentowania przytrzymania i przymusowych podań leków. Pielęgniarkom przypomniano o obowiązku zamieszczania stosownych informacji w raportach i w większości

przypadków sytuacje te są już odnotowywane w dokumentacji. Dyrektor wskazał, że wśród personelu pielęgniarского można jednak zaobserwować pewną obawę przed poświadczeniem decyzji o zastosowaniu przymusu. Stopniowo jednak Szpital będzie starał się doprowadzić do stanu zgodnego z unormowaniami. Odnosnie zaś ordynowania unieruchomienia od razu na 6 godzin przypominano personelowi o obowiązujących w tym zakresie zasadach.

Jeżeli chodzi o kontrolę rzeczy osobistych, przypominano personelowi o obowiązku raportowania kontroli rzeczy osobistych. Uwaga poczyniona przez RPO wskazała na potrzebę opracowania ujednoliconej procedury kontroli i jej protokołu.

W kwestii odwiedzin internowanych, Dyrektor Szpitala podkreślił, że lekarzom oddziału o wzmocnionym zabezpieczeniu przypominano o obowiązku uzyskiwania zgody kierownika zakładu na osobisty kontakt internowanych z odwiedzającymi. Opracowano także sposób dokumentowania zgody lub odmowy zgody na widzenia.

XXVIII. Informacja o czynnościach przeprowadzonych z upoważnienia Rzecznika Praw Obywatelskich w Oddziale Psychiatrycznego Wojewódzkiego Szpitala Zespólnego im. Ludwika Perzyny w Kaliszu

W dniu 28 października 2007 r. z upoważnienia Rzecznika Praw Obywatelskich, pracownicy Zespołu Administracji Publicznej, Zdrowia i Ochrony Praw Cudzoziemców Biura RPO, przeprowadzili wizytację oddziału psychiatrycznego Wojewódzkiego Szpitala Zespólnego im. Ludwika Perzyny w Kaliszu.

Celem wizytacji było zapoznanie się ze stanem przestrzegania praw pacjentów oddziału psychiatrycznego Szpitala, ze szczególnym uwzględnieniem przyjęć bez zgody osób z zaburzeniami psychicznymi oraz stosowania środków przymusu bezpośredniego.

1. Warunki bytowe.

Wizytowany oddział psychiatryczny Wojewódzkiego Szpitala Zespólnego im. Ludwika Perzyny w Kaliszu mieści się na pierwszym piętrze dwupiętrowego budynku. Oddział został przeznaczony docelowo dla 30 osób. W dniu wizytacji na terenie oddziału przebywało 28 pacjentów. Opiekę medyczną sprawowało 4 lekarzy, 14 pielęgniarek oraz dwóch psychologów. Do dyspozycji pacjentów zostało przeznaczonych 12 pokoi 2- 3 osobowych, wyposażonych w odpowiednią liczbę łóżek, fotele, szafki, umywalki. Ponadto na terenie oddziału pacjenci mają do dyspozycji dwie łazienki i ubikacje przeznaczone osobno dla kobiet i mężczyzn. Pacjentom udostępniono także do dyspozycji pomieszczenie kuchenne, wyposażone w lodówkę i czajnik elektryczny oraz świetlicę pełniącą również funkcję stołówki. Osobne pomieszczenie zostało wyznaczone na palarnię. Na korytarzu znajduje się

ogólnodostępny aparat telefoniczny, z którego pacjenci mogą korzystać bez nieuzasadnionych ograniczeń. Ponadto, na korytarzu pacjenci mogą grać w tenisa stołowego oraz w „piłkarzyki”.

W dniu wizytacji wszystkie pomieszczenia udostępnione pacjentom utrzymane były w należytej czystości. Stan wizytowanego obiektu należy ocenić jako bardzo dobry.

2. Kolejka oczekujących.

W dniu wizytacji na przyjęcia do oddziału psychiatrycznego oczekiwały 4 osoby. Lista oczekujących jest prowadzona przez ordynatora oddziału.

3. Przekazywanie informacji internowanemu o jego prawach i obowiązkach.

W oddziale zapewniono należyty dostęp do informacji o prawach pacjentów. W miejscu dostępnym dla pacjentów znajduje się Karta Praw Pacjenta. Z informacji przekazanych przez ordynatora wynika, że pacjenci na swoją prośbę mają dostęp do ustawy o zakładach opieki zdrowotnej, ustawy o ochronie zdrowia psychicznego oraz innych aktów pranych.

4. Przyjmowanie pacjentów do szpitala.

Analiza dokumentacji pacjentów przebywających na oddziale psychiatrycznym nie wskazała na nieprawidłowości w zakresie procedury przyjmowania do szpitala osób z zaburzeniami psychicznymi za ich pisemną zgodą lub bez zgody. Wyrażając zgodę, osoba przyjmowana składa swój podpis w dokumentacji medycznej. Natomiast w przypadkach przyjęcia bez zgody w sposób prawidłowy jest zawiadamiany sąd rodzinny i opiekuńczy.

Z udostępnionej dokumentacji wynika, że 2007 r. bez zgody do Szpitala zostało przyjętych:

- 7 osób na podstawie art. 23 ustawy o ochronie zdrowia psychicznego,
- 0 osób w trybie art. 24 ustawy,
- 6 osób w trybie art. 22 ust. 2 ustawy,
- 5 osób w trybie art. 2 ust. 5 ustawy
- 0 osób w trybie art. 28 ustawy ,
- 1 osoba w trybie art. 29 ustawy.

5. Stosowanie środków przymusu bezpośredniego.

Stosowanie środków przymusu bezpośredniego na terenie oddziału odbywa się zgodnie z ustawą o ochronie zdrowia psychicznego. Pacjenci w stosunku do których ma być zastosowany przymus, są uprzedzani o możliwości jego zastosowania. Najczęściej stosowanym środkiem przymusu jest unieruchomienie, które jest zawsze łączone z umieszczeniem pacjenta w izolatce pod stałym nadzorem personelu medycznego. Z wyjaśnień ordynatora wynika, że powyższa praktyka łączenia obu środków przymusu pozwala na zapewnienie bezpieczeństwa osobie, wobec której

zastosowano przymus oraz innym pacjentom. O zastosowaniu każdego środka przymusu decyduje lekarz. Nie stwierdzono przypadków zlecenia przymusu przez pielęgniarkę. Niezwłocznie po zastosowaniu środka przymusu bezpośredniego jest zawiadamiany lekarz wyznaczony przez Dyrektora Szpitala do zatwierdzania stosowania środków przymusu bezpośredniego lub Dyrektor ds. Lecznictwa.

Wszystkie czynności związane ze stosowaniem środków przymusu są odnotowywane w dokumentacji indywidualnej pacjenta oraz raportach pielęgniarskich.

W przypadkach szczególnych, gdy zachodzi obawa, że agresja ze strony pacjenta może nie zostać opanowana przez pracowników oddziału wzywani są pracownicy firmy ochroniarskiej. Z wyjaśnień ordynatora oddziału wynika, że pracownicy firmy ochroniarskiej byli wzywani kilkakrotnie, jednakże nigdy nie stosowali środków przymusu bezpośredniego wobec pacjentów.

6. Zameldowanie w Szpitalu.

W trakcie prowadzonej wizytacji ustalono, że w oddziale nie prowadzi się zbioru danych osób przebywających na leczeniu w formie książki zameldowań lub systemie informatycznym oraz nie melduje się pacjentów na pobyt stały lub czasowy. Powyższa praktyka może stanowić naruszenie ustawy z dnia 10 kwietnia 1974 r. o ewidencji ludności i dowodach osobistych (Dz. U. z 2006 , Nr 139, poz. 993 ze zm.).

7. Wypisanie ze szpitala.

W trakcie wizytacji stwierdzono, że wypisywanie pacjentów z oddziału psychiatrycznego jest zgodne z ustawą o ochronie zdrowia psychicznego. Każdy pacjent jest informowany o terminie zakończenia leczenia i ma możliwość skontaktowania się osobami bliskimi, w celu ustalenia odbioru ich z oddziału.

8. Opieka nad pacjentami bezdomnymi.

Osoby bezdomne przyjmowane do oddziału psychiatrycznego są w razie potrzeby poddawane niezbędnym zabiegom higienicznym i pielęgnacyjnym. Osobom tym personel oddziału zapewnia podstawowe środki czystości oraz ubranie.

W przypadku, gdy pacjent nie jest w stanie skontaktować się z osobami bliskimi, pracownicy oddziału zawiadamiają Miejski Ośrodek Pomocy Społecznej, a następnie Policję. Jeżeli w wyniku powyższych działań okazuje się, że pacjent nie posiada osób bliskich i nie ma dokąd wrócić pracownicy oddziału podejmują działania w celu zapewnienia pacjentowi miejsca w hotelu dla bezdomnych.

W związku z powyższymi uwagami, Dyrektor Oddziału Psychiatrycznego Wojewódzkiego Szpitala Zespołowego im. L. Perzyny w Kaliszu wyjaśnił, że pacjent natychmiast po przyjęciu do Oddziału Psychiatrycznego Szpitala zostaje wpisany do Księgi Głównej Szpitala. Jest ona prowadzona zgodnie z Rozporządzeniem Ministra

Zdrowia z dnia 21 grudnia 2006 r. w sprawie rodzajów i zakresu dokumentacji medycznej w zakładach opieki zdrowotnej oraz sposobu jej przetwarzania. Natomiast księga zameldowań na oddziale nie jest prowadzona. Dyrektor podkreślił, iż zgodnie z jego wiedzą, w innych zakładach opieki zdrowotnej w kraju, taka księga również nie jest prowadzona. Wprowadzenie księgi meldunkowej zgodnie z ustawą z dnia 10.04.1974 r. o ewidencji i dowodach osobistych, stanowiłoby w zasadzie odzwierciedlenie zapisów zawartych w Księdze Głównej Szpitala.

Na powyższą Informację odpowiedział również Marszałek Województwa Wielkopolskiego, który poinformował Rzecznika, że zobowiązał Dyrektora Wojewódzkiego Szpitala Zespołowego im. Ludwika Perzyny w Kaliszu do meldowania pacjentów przyjmowanych do szpitala w związku z leczeniem, przed upływem 24 godzin od chwili przybycia — zgodnie z przepisem art. 10 ustawy z dnia 10 kwietnia 1974 roku o ewidencji ludności i dowodach osobistych. Poleciał również Dyrektorowi prowadzenie książki zameldowań w formie przewidzianej przepisem art. 44 b ust. 1 i zawierającej dane określone w ust. 2 wyżej przywołanego artykułu. Jednocześnie poinformował Dyrektora, że w przypadku gdy pobyt pacjenta w szpitalu przekroczy okres 2 miesięcy, jest on zobowiązany do zameldowania takiej osoby w organie gminy, zgłaszając dane o których mowa w art. 44 b ust. 2 ww. ustawy (§ 7 Rozporządzenia Ministra Spraw Wewnętrznych i Administracji z dnia 24 grudnia 2002 roku w sprawie zgłaszania i przyjmowania danych niezbędnych do zameldowania i wymeldowania oraz prowadzenia ewidencji ludności i ewidencji wydanych i utraconych dowodów osobistych (Dz. U. z 2002 r., Nr 236, poz. 1999).

XXIX. Informacja o czynnościach przeprowadzonych z upoważnienia Rzecznika Praw Obywatelskich w Regionalnym Ośrodku Psychiatrii Sądowej w Starogardzie Gdańskim

W dniu 8 maja 2007 r. z polecenia i upoważnienia Rzecznika Praw Obywatelskich, została przeprowadzona wizytacja w Regionalnym Ośrodku Psychiatrii Sądowej w Starogardzie Gdańskim. Celem wizytacji było zapoznanie się ze stanem przestrzegania praw pacjentów i praw personelu medycznego, ze szczególnym uwzględnieniem wykonania izolacyjno-leczniczych środków zabezpieczających przewidzianych w Kodeksie karnym.

1. Regulamin porządkowy

Organizację i porządek procesu udzielania świadczeń zdrowotnych w Regionalnym Ośrodku Psychiatrii Sądowej określa Regulamin Porządkowy. Przedstawiony w czasie wizytacji regulamin jest zgodny z wymogami określonymi w

art. 18 a ustawy z dnia 30 sierpnia 1991 r. o zakładach opieki zdrowotnej (Dz. U. Nr 91, poz. 91 z póź. zm.).

2. Miejsce wykonania

Zgodnie z art. 200 Kodeksu karnego wykonawczego i rozporządzeniem Ministra Zdrowia z dnia 10 sierpnia 2004 r. w sprawie wykazu zakładów psychiatrycznych i zakładów leczenia odwykowego przeznaczonych do wykonywania środków zabezpieczających oraz składu, trybu powoływania i zadań komisji psychiatrycznej do spraw środków zabezpieczających (Dz. U. Nr 179, poz. 1854), Regionalny Ośrodek Psychiatrii Sądowej w Starogardzie Gdańskim został wyznaczony do wykonywania środków zabezpieczających w warunkach zabezpieczenia maksymalnego.

Zgodnie z załącznikiem nr 3 do ww. rozporządzenia, Szpital dysponuje 70 łózkami przeznaczonymi dla sprawców czynów zabronionych, wobec których zastosowano środki zabezpieczające. Podczas wizytacji stwierdzono, że w ROPS wykonuje się wyłącznie środek zabezpieczający przewidziany w art. 94 Kodeksu karnego. Miejszem wykonania środka zabezpieczającego z art. 94 Kk, są oddziały posiadające maksymalny stopień zabezpieczenia, czyli zapewniające stały nadzór nad sprawcami przebywającymi w zakładzie, posiadające drzwi i okna wyposażone w urządzenia uniemożliwiające sprawcom samowolne opuszczenie Ośrodka, system telewizji wewnętrznej umożliwiający obserwację drzwi wejściowych, okien zewnętrznych, sal ogólnych, izolatek oraz korytarzy, elektroniczny system sygnalizujący niekontrolowane otwarcie drzwi i okien, ma możliwość wydzielenia od 10-łózkowych do 20-łózkowych pododdziałów oraz bezpośredni dostęp do ogrodzonego terenu rekreacyjnego, dysponuje systemem osobistych elektronicznych urządzeń alarmowych sygnalizujących zagrożenie, w które jest wyposażony personel, jest otoczony oświetlonym, nadzorowanym za pośrednictwem telewizji wewnętrznej, gładkim murem o wysokości co najmniej 5,5 metra, zatrudnia personel w liczbie co najmniej dwu i półkrotnie większej niż pojemność zakładu, w tym personel sprawujący ochronę nad sprawcami czynów zabronionych, w liczbie nie mniejszej niż jedna trzecia pojemności zakładu.

Ośrodek zapewnia sprawcom świadczenia zdrowotne, leki i wyżywienie, za które nie pobiera opłat. Sprawca przebywający w Ośrodku jest objęty zaplanowanym i zindywidualizowanym postępowaniem leczniczym, terapeutycznym i rehabilitacyjnym a także resocjalizacyjnym, którego celem jest poprawa stanu jego zdrowia i zachowania, w stopniu umożliwiającym powrót do życia w społeczeństwie i dalsze leczenia poza zakładem.

Sale, w których przebywają sprawcy są czyste i estetyczne. Do dyspozycji sprawców są sale terapeutyczne, sale telewizyjne, stół do tenisa stołowego. Teren

przeznaczony do spacerów jest zadbany. W czasie wolnym sprawcy mogą oglądać telewizję, słuchać muzyki, grać w gry planszowe, czytać prasę, książki lub wypoczywać w salach.

3. Wykonanie środków zabezpieczających.

Zgodnie z art. 201 § 2 Kkw, sąd po uprawomocnieniu się orzeczenia w przedmiocie zastosowania środka zabezpieczającego związanego z umieszczeniem sprawcy w zakładzie psychiatrycznym, obowiązany jest zasięgnąć opinii Komisji Psychiatrycznej do Spraw Środków Zabezpieczających⁴. W opinii tej, Komisja określa rodzaj zakładu zamkniętego, w jakim powinien być umieszczony sprawca. Sąd po uzyskaniu opinii orzeka postanowieniem o miejscu wykonania środka zabezpieczającego (konkretny zakład psychiatryczny). Z badanych w wizytowanym Szpitalu dokumentów indywidualnych sprawców wynika, że sądy orzekając środki zabezpieczające występowały do komisji o wydanie opinii, o której mowa wyżej.

4. Opiniowanie o stanie zdrowia.

Jednym z podstawowych praw osoby umieszczonej w szpitalu psychiatrycznym w ramach środka zabezpieczającego, wynikającym z art. 203 Kkw i 204 Kkw jest prawo do oceny jej stanu zdrowia i orzekania o dalszym stosowaniu środka zabezpieczającego nie rzadziej niż co 6 miesięcy.

Zgodnie z art. 203 Kkw, kierownik zakładu zamkniętego, w którym wykonuje się środek zabezpieczający, nie rzadziej niż co 6 miesięcy jest zobowiązany przysyłać do sądu opinię o stanie zdrowia sprawcy umieszczonego w tym zakładzie i o postępach jego w leczeniu lub terapii. Opinię taką obowiązany jest przesłać bezzwłocznie, jeżeli w związku ze zmianą stanu zdrowia sprawcy uzna, że jego dalsze pozostawanie w zakładzie nie jest konieczne.

W oparciu o powyższą opinię sąd - nie rzadziej, niż co 6 miesięcy orzeka w przedmiocie dalszego stosowania środka zabezpieczającego. Treść postanowienia sądu co do dalszego stosowania środka zabezpieczającego uzależniona jest od aktualnego stanu zdrowia psychicznego sprawcy i wyprowadzonych z niego prognoz, co do jego zachowania na wolności. Dlatego w przedmiocie dalszego stosowania środka zabezpieczającego, o którym mowa w art. 94 Kk, sąd może orzekać tylko na podstawie opinii lekarzy psychiatrów opowiadającej wymogom art. 202 Kpk i wydanej przy udziale biegłego psychologa.⁵ W szczególności, opinie te powinny określać: aktualny stan psychiczny sprawcy, prognozę, co do zdolności sprawcy do samodzielnych ocen własnego zachowania i samodzielnego kierowania własnym postępowaniem w ten sposób, aby nie istniało wysokie prawdopodobieństwo

⁴ Do 31 sierpnia 2003 r. fakultatywne było zasięganie opinii Instytutu Psychiatrii i Neurologii

⁵ Z. Hołda, K. Postulski, Kodeks karny wykonawczy. Komentarz., Gdańsk 2005, s. 653.

ponownego popełnienia czynu (związanego ze stanem zdrowia), który był podstawą zastosowania środka zabezpieczającego⁶.

Podczas wizytacji powzięto wątpliwość, czy Kierownik Ośrodka wywiązuje się z obowiązku wynikającego z art. 203 § 1 Kkw. Opinie o stanie zdrowia sprawców są wystawiane z zachowaniem 6 miesięcznego terminu, jednakże są sporządzane przez dwóch lekarzy psychiatrów bez udziału psychologa. Ponadto treść opinii nie odpowiada wymogom określonym w art. 202 Kpk. – brak jest prognozy co do zdolności sprawcy do samodzielnych ocen własnego zachowania i samodzielnego kierowania własnym postępowaniem w ten sposób, aby nie istniało wysokie prawdopodobieństwo ponownego popełnienia czynu.

5. Prowadzenie dokumentacji sprawców czynów zabronionych.

Dokumentacja sprawców jest przechowywana w sposób zapewniający jej poufności zabezpieczający przed dostępem osób nieupoważnionych, zniszczeniem lub zgubieniem. Dokumentacja prawna jest oddzielona od dokumentacji medycznej z zachowaniem pełnej chronologii.

6. Stosowanie środków przymusu bezpośredniego.

W toku badań dokumentacji ustalono, że środki przymusu bezpośredniego stosuje się zgodnie z art. 18 ustawy o zakładach opieki zdrowotnej.

Na szczególną uwagę zasługuje prowadzenie na terenie Ośrodka kart „zgłoszeń incydentu agresji”. Zgłoszenie wypełnia się za każdym razem, gdy zachowanie pacjenta zostanie uznane przez personel za agresywne i obejmuje:

- przyczynę agresji (m.in. bez ewidentnego sprowokowania, prowokacja ze strony innego pacjenta, pomocy przy czynnościach, odmowy spełnienia życzenia pacjenta),
- formę agresji pacjenta (m.in. słowna bez gróźb, słowna z groźbami, uderzenia dłonią, rzucenie krzesłem, ugryzienie, duszenie),
- obiekt agresji (nikt, przedmiot, osoba z personelu, inny pacjent, inna osoba),
- konsekwencje dla ofiary (m.in. brak konsekwencji, zniszczenia przedmiotów, uczucie zagrożenia, ból, widoczne obrażenia, konieczność terapii lekarskiej),
- sposób powstrzymania agresji (żadne, rozmowa z pacjentem, spokojne odprowadzenia, podanie leków doustnych, podanie leków pozajelitowo, powstrzymanie siłą).

Ponadto, po incydencie agresji jest wypełniana „skala agresji” obejmująca:

- agresję słowną (hałasował, głośno krzyczał, kierował obelgi do innych osób w oddziale, ordynarnie przeklinał, wypowiadał umiarkowane co do powagi groźby wobec innych osób, ewidentnie groził użyciem przemocy wobec innych,

⁶ Tamże.

- agresję fizyczną wobec przedmiotów (trzaskał drzwiami, robił bałagan, darł odzież, rzucał przedmiotami, uderzał w meble nie rozbijając ich, brudził ściany, niszczył przedmioty np.: rozbijał szyby, łamał meble, podpalał, rzucał przedmiotami, powodując fizyczne zagrożenie osób),
- agresja fizyczna wobec siebie (drapał skórę, uderzał się, wyrywał sobie włosy, nie powodując ran lub jedynie niewielkie zranienia, uderzał częścią ciała w przedmioty, padał na podłogę doznając urazów powierzchownych bez poważnych uszkodzeń ciała, dokonał drobnych samookaleczeń, okaleczał się powodując głębokie rany, zranienia narządów wewnętrznych, złamania, utratę przytomności, utratę zębów, powodując poważne zagrożenie zdrowia),
- agresja wobec innych osób (wykonywał groźne gesty, zamierzał się do uderzenia, szarpał za ubranie, uderzał, kopał, popychał, ciągnął za włosy nie powodując zranień, atakował innych powodując niewielkie lub umiarkowane obrażenia fizyczne, atakował innych powodując poważne obrażenia fizyczne),
- ucieczki (zapowiadał ucieczkę, groził że ucieknie, nakłaniała innych do ucieczki, próbował oddalić się lecz został powstrzymany, uciekła z zakładu, ale sam powrócił w ciągu 48 godzin, uciekł na dłużej niż 48 godzin),
- interwencje (słowna, przytrzymanie pacjenta, doraźne podanie leku w celu uspokojenia, umieszczenie w izolatce, unieruchomienie pasami, kaftanem, pomoc medyczna z powodu obrażeń u agresywnego pacjenta, pomoc medyczna u osoby zaatakowanej).

Zgodnie z § 17 rozporządzenia Ministra Zdrowia i Opieki Społecznej z dnia 23 sierpnia 1995 r. w sprawie sposobu stosowania przymusu bezpośredniego (Dz. Nr 103, poz. 514), przymus bezpośredni w ROPS w Starogardzie Gdańskim stosowny jest przez wyszkolonych w tym zakresie pracowników medycznych lub w ich obecności.

7. Udział internowanych w posiedzeniach.

Z informacji przekazanych przez Kierownika ROPS wynika, że sądy nie zwracają się o dowiezienie internowanych na posiedzenia w sprawie dalszego stosowania środków zabezpieczających.

8. Zameldowanie w Szpitalu.

W trakcie prowadzonej wizytacji ustalono, że w ROPS nie prowadzi się zbioru danych osób przebywających na leczeniu w formie książki zameldowań lub systemie informatycznym oraz nie melduje się pacjentów na pobyt stały lub czasowy. Powyższa praktyka stanowi naruszenie ustawy z dnia 10 kwietnia 1974 r. o ewidencji ludności i dowodach osobistych (Dz. U. z 2006 , Nr 139, poz. 993 ze zm.).

9. Kontrola rzeczy osobistych.

Z wyjaśnień Dyrektora wynika, że w Szpitalu są prowadzone kontrole rzeczy osobistych, łóżek, szafek i innych mebli. Kontrole te są prowadzone przez kierownika

zmiany lub osobę przez niego wyznaczoną oraz pracowników ochrony. W przypadku znalezienia rzeczy, których internowani nie mogą posiadać, są one niszczone.

Informacje o przeprowadzonych kontrolach są umieszczane w raportach pielęgniarских.

10. Spacerory.

Internowani mają prawo do co najmniej jednej godziny dziennie spacerów, w odpowiednio zabezpieczonym terenie. ROPS zapewnia ubranie odpowiednie do pory roku, chyba że pacjent posiada własne.

11. Odwiedziny internowanych.

Kierownik ROPS określił godziny odwiedzin sprawców przebywających w Ośrodku. Zgoda Kierownika na przeprowadzenie odwiedzin jest wymagana wyłącznie w przypadku osób niepełnoletnich. Wyrażenia zgody przez Kierownika nie jest dokumentowane w formie pisemnej. Odwiedziny odbywają się w wyodrębnionym pomieszczeniu, w obecności pracownika Ośrodka.

12. Przepustki.

W ROPS nie są udzielane przepustki osobom, wobec których zastosowano środki zabezpieczające.

13. Udział stowarzyszeń, fundacji i instytucji w wykonaniu środków zabezpieczających.

Zgodnie z rozporządzeniem Prezesa Rady Ministrów z dnia 1 grudnia 2003 r. w sprawie szczegółowego zakresu i trybu uczestnictwa podmiotów w wykonywaniu kar, środków karnych, zabezpieczających i zapobiegawczych, a także społecznej kontroli nad ich wykonywaniem (Dz. U. Nr 211, poz. 2051), w wykonaniu środków zabezpieczających mogą uczestniczyć stowarzyszenia, fundacje, kościoły i inne związki wyznaniowe oraz organizacje i instytucje, których celem działania jest zapobieganie przestępczości i readaptacja społeczna.

W terenie ROPS nie działają żadne stowarzyszenia, fundacje, kościoły lub inne związki wyznaniowe, o których mowa wyżej. Jediną organizacją pozarządową, która badała prawa osób internowanych była Fundacja Helsińska.

W odpowiedzi na powyższą Informację, Dyrektor Regionalnego Ośrodka Psychiatrii Sądowej zgodził się, że opinia o stanie psychicznym sprawcy, wobec którego stosowany jest środek zabezpieczający powinna spełniać wymogi art. 202 Kpk. Zgodnie z jego treścią, powinno ją sporządzać co najmniej 2 lekarzy psychiatrów i ten wymóg jest przez ROPS w Starogardzie Gdańskim zawsze przestrzegany. Dotychczas inni specjaliści, a zdaniem Dyrektora dotyczy to także psychologów, włączani byli do wydania opinii „na wniosek psychiatrów”. Zdaniem Dyrektora, psycholog obligatoryjnie wchodzi w skład zespołu biegłych, zgodnie z art. 93 Kk,

tylko w czasie wydawania opinii „przed orzeczeniem” przez sąd środka zabezpieczającego. Środek zabezpieczający orzekany jest bezterminowo i co pół roku sąd decyduje o jego ewentualnym uchyleniu. Przepisu dotyczącego składu biegłych w opiniach poprzedzających postanowienie o zastosowaniu środka zabezpieczającego nie należy, zdaniem Dyrektora, stosować automatycznie do ustalania składu biegłych w tzw. opiniach okresowych. Zgodnie z takim rozumieniem przepisów, dotychczas były wydawane opinie z udziałem psychologa tylko w sytuacjach, gdy była to pierwsza opinia wnioskująca potrzebę zastosowania środka zabezpieczającego lub w przypadku opinii wydawanych w trakcie stosowania detencji, gdy Zakład dostrzegał taką potrzebę lub gdy sąd zwrócił się o opinię psychologa. W opinii Dyrektora, taka praktyka funkcjonuje w Polsce od wielu lat. Jej zmiana, tzn. obligatoryjny udział psychologa także w opinii okresowej, nie spowoduje lepszego zabezpieczenia praw i interesów osób umieszczonych w szpitalach psychiatrycznych w ramach środka zabezpieczającego.

Można obawiać się natomiast, że obarczanie psychologów, których liczba w oddziałach sądowo-psychiatrycznych jest zbyt mała, zadaniami opiniodawczymi spowoduje, że mniej czasu będą oni mogli poświęcać na podstawowe działania diagnostyczne i terapeutyczne.

Ponadto, Dyrektor podkreślił, że każda wydawana w Zakładzie opinia dla sądu, dotycząca pacjenta umieszczonego w ramach środka zabezpieczającego, zawiera ocenę jego stanu psychicznego i zachowania, przebiegu leczenia i resocjalizacji oraz prognozę prawdopodobieństwa (ocenę ryzyka) ponowienia przez niego czynów o znacznej szkodliwości społecznej. Prognoza taka sporządzana jest na podstawie analizy wielu zmiennych, w tym, ale nie tylko, „oceny zdolności sprawcy do samodzielnych ocen własnego zachowania i samodzielnego kierowania swoim postępowaniem”. Na podstawie wydawanych opinii sądy orzekają o kontynuowaniu środka zabezpieczającego lub jego uchyleniu. Dotychczas, tj. od 6 lat funkcjonowania Zakładu, nikt nie zwrócił uwagi, że wydawane opinie są niejasne lub niepełne w kwestii przewidywania prawdopodobieństwa (ryzyka) popełnienia kolejnego czynu zabronionego. Kwestie te były też wielokrotnie w ostatnich latach przedmiotem naukowego zainteresowania Polskiego Towarzystwa Psychiatrii Sądowej i Sekcji Psychiatrii Sądowej Polskiego Towarzystwa Psychiatrycznego. W pracach tych psychiatrzy Ośrodka aktywnie uczestniczyli.

Jeżeli chodzi o zameldowanie w szpitalu, Dyrektor potwierdził, że dotychczas nie meldowano umieszczonych w ROPS pacjentów na pobyt stały lub czasowy. W szpitalach psychiatrycznych w Polsce nie było takiej praktyki. Żaden pacjent nie zwracał się o zameldowanie w Ośrodku. Dyrektor polecił pracownikowi socjalnemu

ROPS bezzwłoczne doprowadzenie do wypełnienia obowiązku ustawowego w tym zakresie.

I. Ośrodki dla żołnierzy

XXX. Informacja o czynnościach przeprowadzonych z upoważnienia Rzecznika Praw Obywatelskich w Wojskowym Ośrodku Wykonywania Kary Ograniczenia Wolności w Ciechanowie.

W dniu 17 października 2007 r. przeprowadzono kontrolę przestrzegania praw i wolności obywatelskich żołnierzy odbywających karę i pełniących służbę w wyżej wymienionej jednostce wojskowej.

Kontrolę przeprowadził Dyrektor Zespołu Ochrony Praw Żołnierzy i Funkcjonariuszy Służb Publicznych Biura Rzecznika Praw Obywatelskich, wraz ze swoim pracownikiem.

Przedmiotem dokonywanych czynności kontrolnych było zapoznanie się z problemami odbywania kary i szkolenia żołnierzy zasadniczej służby wojskowej. Badano także, czy w kontrolowanej jednostce tok odbywania kary i pełnienia służby jest zgodny z regulującymi ten problem przepisami i regulaminami. Badano także problemy wyżywienia, zabezpieczenia medycznego i warunków socjalno – bytowych.

Dokonano przeglądu rejonów zakwaterowania żołnierzy służby zasadniczej oraz rejonu prowadzenia szkolenia. Ponadto, odbyto rozmowy z komendantem Ośrodka, przedstawicielami kadry i żołnierzami zasadniczej służby wojskowej.

W Ośrodku odbywają karę ograniczenia wolności żołnierze zasadniczej służby wojskowej, orzeczeniem właściwego Sądu. Praktyczne szkolenie skazanych żołnierzy prowadzone jest metodą szkolenia bojowego w wymiarze 10 godzin dziennie – w dni powszednie. W niedzielę i święta prowadzone są zajęcia sportowe i kulturalno – oświatowe.

Według stanu na dzień kontroli, w ośrodku odbywało karę 17 żołnierzy, zaś w 2007 r. – 60. Największą liczbę skazanych stanowili żołnierze odbywający karę za samowolne oddalenia, narkotyki i wypadki komunikacyjne, skazani zwykle na karę pobytu w ośrodku od 1 do 3 miesięcy. Po odbyciu kary, praktycznie nie odnotowuje się powrotu do Ośrodka w wyniku ponownego skazania mimo, że około połowy żołnierzy wraca do swych macierzystych jednostek celem pełnienia dalszej służby.

Odnosząc się do karania dyscyplinarnego tych żołnierzy w 2006 r. ukarano jedynie 3 żołnierzy za niepunktualne powroty do ośrodka oraz nadużycie alkoholu.

W Ośrodku pełni służbę 40 żołnierzy zawodowych z uwagi na utrzymywanie gotowości przyjęcia, celem odbywania kary, 90 skazanych żołnierzy (9 drużyn po 10

żołnierzy). Kadra Ośrodka pełni służbę w systemie 3 zmiennym, który zapewnia ciągły jej nadzór nad skazanymi.

Żołnierze odbywający karę ograniczenia wolności, nie posiadają prawa do przepustek stałych i mogą jedynie korzystać z przepustek jednorazowych wyłącznie w oparciu o decyzję dowódcy i jako wyróżnienie. Żołnierze ci zachowują jednak prawo do urlopu „ustawowego” zwłaszcza w przypadku pobytu w Ośrodku do końca służby. Urlop ten jednak traktowany jest jak przerwa w odbywaniu kary.

Wykonanie kary prowadzone jest również pod nadzorem sądowym. Prokuratura prowadzi również działania profilaktyczne wobec żołnierzy skazanych oraz szkolenia dla kadry Ośrodka.

Generalnie zajęcia dla żołnierzy skazanych odbywają się od godz. 6.00 do 22.00, zaś szkolenie prowadzone jest w dni powszednie od godz. 8 – 14.35 i 16.30 – 19.00. Czas wolny dla tych żołnierzy ustalony jest w godz. 15.30 – 16.30 i od 19.30 – 21.00. Czas ten jednak jest wykorzystywany wybiórczo na szkolenie doskonalące, jeśli żołnierze nie osiągają ustalonych wyników w szkoleniu.

Jak wynika z przeprowadzonych rozmów, wyżej wskazany stan kadry oceniony jest przez Komendanta Ośrodka jako optymalny dla zapewnienia nadzoru i służb w Ośrodku. W system służb włączeni są jednak skazani żołnierze i pełnią ją jako służbę dyżurnego.

Ośrodek posiada 3 pojazdy (samochody – 1 osobowo – terenowy i 2 ciężarowe), które dostatecznie zabezpieczają potrzeby Ośrodka.

W niedziele i święta skazani posiadają prawo do odwiedzin w godzinach 15.30 – 16.30 - z możliwością ich przedłużenia przez przełożonego. Na funkcjonowanie tego systemu nie składano skarg.

W czasie przeprowadzonych rozmów nie zgłoszono skarg na jakość posiłków, warunki bytowe czy opiekę medyczną. Wskazano jednak na potrzebę zwiększenia ilości środków do prania, z uwagi na intensywność i rodzaj szkolenia, powodujący konieczność częstego prania umundurowania i bielizny oraz rozważenia zmian organizacyjnych pozwalających na zwiększenie czasu przeznaczonego na posiłki, zwłaszcza na drugie śniadanie oraz czynności higieniczne przed obiadem. Problemy te jednak zostały omówione z Komendantem Ośrodka i podjęto decyzje zmierzające do natychmiastowego ich rozwiązania.

Zarówno kadra Ośrodka jak i skazani żołnierze stwierdzali, że służba w Ośrodku determinowana jest wymaganiami wykonania kary, zwłaszcza w odniesieniu do wysokiej intensywności szkolenia połączonego ze znacznym wysiłkiem fizycznym i realizowaniem zaplanowanych zajęć, ściśle w oparciu o przyjęty plan szkolenia. Spełnienie tego wymogu, nakłada również na kadre Ośrodka szczególne obowiązki, zwłaszcza w odniesieniu do organizacji, przeprowadzania i nadzoru szkolenia

poligonowego oraz sprostania wymogom tego szkolenia, prowadzonego niezależnie od warunków pogodowych. Ustalony tok służb i szkolenia skutkuje, również w odniesieniu do kadry, koniecznością zachowania wysokiego poziomu sprawności fizycznej oraz zachowania wysokiego poziomu dyscypliny. Kadra nie zgłaszała jednak skarg w tym zakresie, choć oczywiście boryka się ona z problemami charakterystycznymi dla środowiska żołnierzy zawodowych. Stwierdzano jednak, że przestrzegane są prawa skazanych żołnierzy, zarówno w odniesieniu do samego procesu szkoleniowego jak i zasad odbywania kary oraz warunków socjalno – bytowych.

Generalnie w czasie kontroli nie stwierdzono przypadków naruszania praw żołnierzy skazanych. Nie odnotowano również żadnych skarg ze strony przebywających w Ośrodku żołnierzy. Dlatego też, Biuro Rzecznika Praw Obywatelskich nie występowało w trybie interwencyjnym do organów nadrzędnych. Informacja o wynikach kontroli zostanie jednak umieszczona w wystąpieniu generalnym do Ministra Obrony Narodowej.

Podsumowanie

Zgodnie z art. 1 Konwencji w sprawie zakazu stosowania tortur oraz innego okrutnego, niehumanitarnego lub poniżającego traktowania albo karania, przyjętej przez Zgromadzenie Ogólne Narodów Zjednoczonych dnia 10 grudnia 1984 r., pod pojęciem tortur rozumie się każde działanie, którym jakiegokolwiek osobie umyślnie zadaje się ostry ból lub cierpienie, fizyczne bądź psychiczne, w celu uzyskania od niej lub od osoby trzeciej informacji lub wyznania, w celu ukarania jej za czyn popełniony przez nią lub osobę trzecią albo o którego dokonanie jest ona podejrzana, a także w celu zastraszenia lub wywarcia nacisku na nią lub trzecią osobę albo w jakimkolwiek innym celu wynikającym z wszelkiej formy dyskryminacji, gdy taki ból lub cierpienie powodowane są przez funkcjonariusza państwowego lub inną osobę występującą w charakterze urzędowym lub z ich polecenia albo za wyraźną lub milczącą zgodą. Określenie to nie obejmuje bólu lub cierpienia wynikających jedynie ze zgodnych z prawem sankcji, nieodłącznie związanych z tymi sankcjami lub wywołanych przez nie przypadkowo⁷. Europejski Trybunał Praw Człowieka wyraźnie przy tym podkreśla, że aby zakwalifikować brutalne traktowanie jako tortury, a nie jedną z łagodniejszych form złego traktowania, dane działanie powinno być celowe, niehumanitarne i powodujące bardzo poważne oraz okrutne cierpienie⁸.

Uwzględniając powyższą definicję oraz w świetle zamieszczonych w niniejszym raporcie sprawozdań, można stwierdzić, że w Polsce nie mamy do

⁷ Dz. U. z 1989 r., Nr 63, poz. 378.

⁸ Wyrok z dnia 18 grudnia 1996 r. ETPC, 21987/1993.

czynienia ze stosowaniem tortur w miejscach zatrzymań. Wynika to również z treści raportów Europejskiego Komitetu ds. Zapobiegania Torturom i Nieludzkiemu oraz Poniżającemu Traktowaniu lub Karaniu, sporządzonych w związku z wizytacjami polskich miejsc izolacji.

Wizytując miejsca detencji w Polsce możemy natomiast zetknąć się z nadużyciami władzy wobec osób pozbawionych wolności w postaci nieludzkiego lub poniżającym traktowaniem albo karaniem. Zgodnie z orzecznictwem Europejskiego Trybunału Praw Człowieka nieludzkie traktowanie występuje, jeżeli między innymi było zamierzone, stosowane przez godziny bez przerwy oraz powodujące bądź urazy cielesne, bądź głębokie fizyczne i psychiczne cierpienie. Natomiast traktowanie zostanie uznane za poniżające, jeżeli miało taki charakter, że powodowało u ofiar uczucie strachu, cierpienia i upokorzenia w stopniu będącym w stanie je poniżyć. Aby kara lub traktowanie z nią związane było nieludzkie lub poniżające, odczuwane cierpienie lub upokorzenie musi więc w każdym razie przekraczać ten nieodłączny element cierpienia lub upokorzenia, który związany jest z traktowaniem lub karaniem zgodnym z prawem⁹.

Zgodnie z powyższą definicją, za nieludzkie lub poniżające traktowanie możemy uznać opisany w raporcie przypadek tymczasowo aresztowanej, którą transportowano oraz przesłuchiowano tuż przed porodem. Generalnie jednak wykrywanie zachowań, które można uznać za nieludzkie lub poniżające jest rzadkie, w stosunku do ilości skarg kierowanych do Rzecznika Praw Obywatelskich, w których podnoszone są zarzuty nieludzkiego traktowania lub karania. Często jednak wiązane są one z trudnymi warunkami bytowymi w miejscach izolacji oraz problemem przeludnienia, który dotyka niemal wszystkie rodzaje jednostek. Badanie wskaźnika zaludnienia miejsc detencji jest więc o tyle istotne, że także konsekwencje wynikające z przeludnienia mogą prowadzić do uznania, iż doszło do naruszenia zakazu nieludzkiego lub poniżającego traktowania albo karania. Jak wskazuje w swoim orzecznictwie Europejski Trybunał Praw Człowieka, dolegliwości związane z przeludnieniem muszą jednak osiągnąć pewien poziom dolegliwości.

Uwzględniając wynikającą z przeludnienia trudną sytuację osób pozbawionych wolności, Rzecznik Praw Obywatelskich przystąpił w 2007 r. do skargi konstytucyjnej jednego z osadzonych, który wskazuje na niezgodność art. 248 § 1 Kodeksu karnego wykonawczego z art. 41 ust. 4, art. 40, 31 ust. 3 oraz art. 2 Konstytucji RP. Osadzony wnosząc skargę do Trybunału Konstytucyjnego wskazał, iż ustawodawca dopuszczając do umieszczania osadzonych na czas określony, w warunkach, w których powierzchnia w celi na jedną osobę wynosi mniej niż 3 m², narusza zakaz karania ich w sposób okrutny, nieludzki lub poniżający.

⁹ Wyrok z dnia 4 lutego 2003 r. ETPC, 50901/1999.

Istnieje duże prawdopodobieństwo, że Trybunał Konstytucyjny uzna przepis art. 248 § 1 Kodeksu karnego wykonawczego za niekonstytucyjny i wymusi zmiany ustawodawcze. Nie rozwiąże to jednak problemu przeludnienia jednostek penitencjarnych. Niezbędne jest jednak również systematyczne tworzenie nowych miejsc zakwaterowania skazanych i tymczasowo aresztowanych. W dalszym bowiem ciągu powierzchnia przypadająca na jednego osadzonego jest jedną z najniższych w Europie, na co zwracają uwagę organizacje międzynarodowe, zajmujące się problematyką ochrony praw człowieka.

Podsumowując należy stwierdzić, że wraz z ratyfikacją Protokołu fakultatywnego do Konwencji w sprawie zakazu stosowania tortur (...) Polska dołączyła do państw, które zmierzają do ochrony swoich obywateli przed nadużyciami władzy w postaci okrutnego, niehumanitarnego i poniżającego traktowania albo karania, o torturach nie wspominając. Powierzenie funkcji Krajowego Mechanizmu Prewencji Rzecznikowi Praw Obywatelskich, doświadczonemu w przeprowadzaniu wizytacji w miejscach detencji, zapewne korzystnie wpłynie na pracę tej nowej instytucji, a dostosowanie sposobu przeprowadzania wizytacji do wymogów OPCAT, pozwoli na pełniejszą ochronę osób przebywających w miejscach zatrzymań przed wszelkimi formami złego traktowania.